

VESTNIK FIPS

ARTYOM ZDUNOV

REGIONDA ƏQLİ MÜLKİYYƏTİ
İDARƏETMƏ SİSTEMİNİN
FORMALAŞDIRILMASI. MORDOVİYA
RESPUBLİKASININ TƏCRÜBƏSİ

ƏQLİ MÜLKİYYƏT ÜZRƏ FEDERAL XİDMƏT (ROSPATENT)

«SƏNAYE MÜLKİYYƏTİ ÜZRƏ FEDERAL İNSTİTUT» FEDERAL DÖVLƏT
BÜDCƏ MÜƏSSİSƏSİ

VESTNIK FIPS

BULLETIN OF FEDERAL INSTITUTE OF INDUSTRIAL PROPERTY

2024

T. 3 № 2 (8)

16+

ƏQLİ MÜLKİYYƏT ÜZRƏ FEDERAL XİDMƏT (ROSPATENT)
«Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut»
Federal dövlət büdcə müəssisəsi

ISSN 2782–5086 (Print)
ISSN 2949–2432 (Online)
Vestnik FiPS
Т. 3 № 2 (8)
Moskva 2024

Qeydiyyatda alınıb:

Rabitə, informasiya texnologiyaları və kütləvi kommunikasiyalar sahəsində nəzarət üzrə federal xidmətdə (ПИ № ФС77–85468; seriya EI № ФС77–85469, 13 iyun 2023-cü il)

Yayılma zonaları:

Rusiya (bütün zonaları), MDB ölkələri, yaxın və uzaq xarici ölkələr.

Nəşrin dövriliyi:

ildə 4 say, əlavə xüsusi buraxılışlar imkanı ilə.

Abunəlik indeksi – 85599

«Vestnik FiPs» 2022-ci ildə

elmin aşağıdakı istiqamətləri üzrə əqli mülkiyyət sahəsində elmi fəaliyyət nəticələrinin işıqlandırılması üçün təsis edilib: Dövlət və hüquq. Hüquq elmləri; İqtisadiyyat. İqtisadi elmlər; Patent hüququ. İxtiraçılıq; Səmərləşdiricilik; Təbiət elmləri. Ümumi və kompleks problemlər; Statistika; Kibernetika.

Oxucu auditoriyası:

əqli mülkiyyət sahəsində mütəxəssislər, patent müvəkkilləri, hüquqşünaslar, vəkllər, rəhbərlər, aspirantlar, tələbələr, ixtiraçılar və digər oxucular.

«Vestnik FiPs» aşağıdakı prinsipdən irəli çıxaraq öz kontentinə birbaşa açıq giriş imkanı təqdim edir:

tədqiqatların nəticələrinə sərbəst açıq giriş qlobal bilik mübadiləsinin artmasına kömək edir.

Jurnalın buraxılışları SMFi saytının www.vestnikfips.ru elektron resursunda yerləşdirilib (jurnalın elektron versiyası).

Bütün materiallar dərc edildikdən dərhal sonra istifadəçilər üçün əlçatandır.

Embarqo müddəti nəzərdə tutulmayıb. Materiallara pulsuz sərbəst giriş əldə etmək üçün jurnalın saytında qeydiyyatdan keçmək tələb olunmur. Nəşr bütün müəlliflər üçün pulsuzdur.

Açıq giriş jurnalıdır (open access), yəni bütün məzmun açıq giriş tərifinə müvafiq olaraq istifadəçilər üçün pulsuz sərbəst girişlə təqdim olunur.

Redaksiyaya daxil olmuş bütün materiallar ikiqat kor resenziya prosedurundan keçir.

Resenziya müstəqil ekspertlər tərəfindən və etik prinsiplərə uyğun olaraq aparılır.

Jurnalın elektron arxivinə giriş

aşağıdakı milli repozitoriyalarda nəşrdən sonra əlçatandır:

«Rusiya elmi istinad indeksi» (REİİ) bibliografik məlumat bazası çərçivəsində «Elmi elektron kitabxana» – qeydiyyatdan keçmiş istifadəçilər üçün (sistemdə qeydiyyat və jurnala giriş pulsuzdur); «KiberLeninka» – qeydiyyatı olmayan bütün oxucular üçün pulsuz.

«Vestnik FiPs» jurnalının təsisçisi, redaksiya və nəşirinin ünvanı:

125993, Moskva, Q-59, QSP-3,
Berejkovskaya sahil küçəsi, ev 30, korp. 1.

Jurnalın elektron poçtu:

Vestnik_FiPS@rupto.ru.
Sayt: vestnikfips.ru

**Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»**

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

Vol. 3 No. 2 (8)

Moscow 2024

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science):

State and Law. Juridical Sciences
Economics. Economic Sciences
Patent Law. Inventive Activities.
Innovative Activities Natural Sciences.
General and Complex Problems
Statistics Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period.
No registration on the journal's website is required to get free access to the materials. Publication is free for all authors.

It is an open access journal,

i. e. all content is freely available at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal

are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS:

Berezhkovskaya nab., 30, bldg. 1,
Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

REDAKSIYA KOLLEGİYASI

Baş redaktor

NERETİN Oleq Petroviç

iqt. elm. d-ru, Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut (SMFİ) direktoru, Moskva

ZUBOV
Yuri Sergeyeviç

ped. elm. nam., əqli mülkiyyət üzrə federal xidmətin rəhbəri, Moskva

İVLİYEV
Qriqori Petroviç

baş direktorun müavini, hüq. elm. nam., Avrasiya patent idarəsinin prezidenti, SMFİ elmi rəhbəri, Moskva

QORUŞKINA
Svetlana Nikolayevna

baş direktorun müavini, sosiol. elm. nam., SMFİ elmi katibi, Moskva

ABANKINA
Tatyana Vsevolodovna

iqt. elm. nam., professor, «Ali iqtisadiyyat məktəbi» Milli Tədqiqat Universitetinin Şəhər və regional inkişaf fakültəsinin Kreativ iqtisadiyyat mərkəzinin direktoru, Moskva

ALEKSANDROVA
Anna Vladimirovna

texn. elm. nam., dosent, aparıcı elmi işçi – SMFİ Analitik mərkəzinin rəisi, Moskva

ALEKSEYEVA
Olqa Lenarovna

hüq. elm. nam., SMFİ Keyfiyyətin monitorinqi mərkəzinin rəisi, Moskva

BLİZNETS
İvan Anatolyeviç

hüq. elm. d-ru, professor, S.A. Qriboyedov adına Moskovsk universitetinin hüquq fakültəsinin dekanı, əqli mülkiyyət kafedrasının müdiri, Moskva

BOROVSKAYA
Marina Aleksandrovna

iqt. elm. d-ru, professor, Rusiya təhsil akademiyasının müxbir üzvü, Cənub federal universitetin prezidenti, Rostov-na-Donu

BIÇKOV
Dmitri Vladimiroviç

fiz.- riy. elm. nam., Avrasiya patent idarəsinin Ekspertiza idarəsinin Mexanika, fizika və elektrotexnika şöbəsinin baş eksperti, Moskva

QLAZYEV
Sergey Yuryeviç

iqt. elm. d-ru, professor, Rusiya elmlər akademiyasının akademiki, Rusiya elmlər akademiyasının Avrasiya iqtisadi inteqrasiya, modernləşmə və dayanıqlı inkişaf kompleks problemləri üzrə Elmi şurasının sədri, Moskva

QRİB
Vladislav Valeryeviç

hüq. elm. d-ru, professor, RF əməkdar hüquqşünası, Rusiya təhsil akademiyasının akademiki, A.S. Qriboyedov adına Moskva universitetinin rektoru, Rusiya professorlar yığıncağının sədri, Moskva

YENA
Oleq Valeryeviç

SMFİ «Patent analitika» elmi istiqamətinin rəhbəri, Moskva

JURAVLYOV
Andrey Lvoviç

hüq. elm. nam., SMFİ Beynəlxalq kooperasiya mərkəzinin rəisi, Moskva

ZOLOTIX
Natalya İvanovna

iqt. elm. nam., «Opora Rossiyi» Ümumrusiya kiçik və orta sahibkarlıq ictimai təşkiatının vitse-prezidenti, Moskva

İVANOVA
Marina Qermanovna

sosiol. elm. d-ru, iqt. elm. nam., dosent, SMFİ Elmi-təhsil mərkəzinin aparıcı elmi işçisi, Moskva

İVANOV Roman Alekseyeviç	«Molekulyar immunologiya» ixtisası üzrə PhD, Translyasiya tibbi üzrə elmi mərkəzin direktoru, «Sirius» universitetinin «Tibbi biotexnologiya» istiqamətinin elmi rəhbəri, Soçi
İLYİNA İrina Yevgenyevna	iqt. elm. d-ru, dosent, Rusiya elmi-texniki sahədə iqtisadiyyat, siyasət və hüquq elmi-tədqiqat institutunun direktoru, Moskva
KALYATİN Vitali Olegoviç	hüq. elm. nam., dosent, Rusiya Federasiyasının Prezidenti yanında S.S. Alekseyev adına Xüsusi hüquq tədqiqat mərkəzinin əqli hüquqlar kafedrasının professoru və əqli hüquqlar haqqında qanunvericilik şöbəsinin məsləhətçisi, Moskva
KLİMANOV Vladimir Viktoroviç	iqt. elm. d-ru, coğr. elm. nam., dosent, Rusiya Federasiyasının Prezidenti yanında Rusiya xalq təsərrüfatı və dövlət xidməti akademiyasının Tətbiqi iqtisadi tədqiqatlar institutunun Regional siyasət mərkəzinin rəhbəri, Moskva
KUZNETSOVA Tatyana Viktorovna	ped. elm. d-ru, professor, «Rusiya patent-texniki kitabxanası» mərkəzinin rəisi, Moskva
LOPATİNA Natalya Viktorovna	ped. elm. d-ru, professor, SMFİ Elmi-təhsil mərkəzinin aparıcı elmi işçisi, Moskva
LISKOV Nikolay Borisoviç	SMFİ Kimya, biologiya və tibb mərkəzinin rəisi, Moskva
PROKOFYEV Stanislav Yevgenyeviç	iqt. elm. d-ru, professor, Rusiya Federasiyasının Hökuməti yanında Maliyyə universitetinin rektoru, Moskva
SALNİKOV Mixail Yuryevi	SMFİ Fizika və tətbiqi mexanika mərkəzinin rəisi, Moskva
SİROTYUK Vladimir Olegoviç	tex. elm. d-ru, dosent, Rusiya Elmlər Akademiyasının İdarəetmə problemləri institutunun aparıcı elmi işçisi, Moskva
SMİRNOV Mixail Borisoviç	fiz.-riy. elm. nam., Avrasiya patent idarəsinin Ekspertiza idarəsinin Mexanika, fizika və elektrotexnika şöbəsinin baş eksperti, Moskva
SUKONKİN Aleksandr Vladimiroviç	tex. elm. nam., SMFİ baş elmi işçisi, Moskva
FABRİÇNİY Sergey Yuryeviç	hüq. elm. d-ru, professor, «Hərbi, xüsusi və iqlat təyinatlı əqli fəaliyyət nəticələrinin hüquqi qorunması üzrə federal agentlik» Federal dövlət büdcə müəssisəsinin direktoru, Moskva
FEDOTOV Mixail Aleksandroviç	hüq. elm. d-ru, professor, «Ali iqtisadiyyat məktəbi» Milli Tədqiqat Universitetinin «YUNESKO-nun Müəllif hüququ, yanaşı, mədəni və informasiya hüquqları üzrə kafedrası» Beynəlxalq elmi-təhsil mərkəzinin direktoru, Moskva
XABRİYEVA Taliya Yarulloвна	hüq. elm. d-ru, professor, Rusiya elmlər akademiyasının akademiki, «Rusiya Federasiyasının Hökuməti yanında Qanunvericilik və müqayisəli hüquqşünaslıq institutu» Federal dövlət elmi-tədqiqat müəssisəsinin direktoru, Moskva
ŞORİN Oleg Nikolayeviç	tex. elm. nam., Moskva

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Oleg P. NERETIN

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

Yury S. ZUBOV	Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow
Grigory P. IVLIEV	Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow
Svetlana N. GORUSHKINA	Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow
Tatiana V. ABANKINA	Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow
Anna V. ALEKSANDROVA	Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher–Head of the FIPS Analytical Center, Moscow
Olga L. ALEKSEEVA	Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow
Ivan A. BLIZNETS	Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow
Marina A. BOROVSKAIA	Dr. Sci. (Economics), Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don
Dmitry V. BYCHKOV	Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
Sergey Yu. GLAZIEV	Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, Moscow
Vladislav V. GRIB	Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education “Moscow University named after A.S. Griboyedov”, Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow
Oleg V. ENA	Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow
Andrey L. ZHURAVLEV	Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow
Natalia I. ZOLOTYKH	Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business “Opора Russia”, Moscow
Marina G. IVANOVA	Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Roman A. IVANOV	PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field, Sochi
Irina E. ILYINA	Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow
Vitaly O. KALYATIN	Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow
Vladimir V. KLIMANOV	Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography), Associate Professor, Head of the Center for Regional Policy, Institute of Applied Economic Research, RANEPa, Moscow
Tatiana V. KUZNETSOVA	Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the "All-Russian Patent and Technical Library" Center, FIPS, Moscow
Natalia V. LOPATINA	Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow
Nikolai B. LYSKOV	Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow
Stanislav E. PROKOFIEV	Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow
Mikhail Yu. SALNIKOV	Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow
Vladimir O. SIROTYUK	Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow
Mikhail B. SMIRNOV	Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
Alexander V. SUKONKIN	Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow
Sergey Yu. FABRICHNY	Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use», Moscow
Mikhail A. FEDOTOV	Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center «UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights» NRU HSE, Moscow
Taliya Ya. KHABRIEVA	Dr. Sci. (Law), Professor, Member of the Russian Academy of Sciences, Director of the Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation, Moscow
Oleg N. SHORIN	Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

Baş redaktorun guşəsi

Hörmətli oxucular, həmkarlar, dostlar!

Yeni çağırışlar təşkilatımız qarşısına iddialı vəzifələr qoydu, bu da SMFİ-nin, mərkəzi nüvəsi elmi ekspertiza olan çoxşaxəli bir təşkilat kimi inkişafının trayektoriyasını müəyyənləşdirir.

Ölkəmizin intellektual suverenliyinin təmini üzrə vəzifələr bu gün əqli mülkiyyət sahəsində idarəetmə ilə bağlı məsələlərin geniş elmi müzakirəsini tələb edir. Buna görə SMFİ, fənlərarası xarakter daşıyan elmi fəaliyyəti inkişaf etdirir və aşağıdakı problemləri əhatə edir

- Rusiya və xarici ölkələrin qanunvericiliyində əqli mülkiyyət obyektlərinin hüquqi qorunması və ekspertizası;
- əqli mülkiyyət obyektlərinin istifadəsi və kommersiyalaşdırılması, əqli mülkiyyət iqtisadiyyatında struktur dəyişiklikləri və Rusiya regionlarında əqli mülkiyyət üzrə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi.

Jurnalın yeni sayının fokusunda - Rusiya Federasiyasının subyektlərində əqli mülkiyyət ekosisteminin formalaşması məsələləridir.

Hal-hazırda Rusiyanın bir sıra regionu ixtiraçılıq və patent-lisenzialaşdırma fəaliyyətlərini stimullaşdırmaq üçün fəal iş aparır, qli Mülkiyyət sahəsini dəstəkləmə alətlərini hazırlayır və tətbiq edir, regional M idarəetmə sistemlərini formalaşdırırlar. Ayrı-ayrı regionlar kiçik və orta biznes, iri şirkətlər, təhsil və elmi təşkilatlar ilə regional administrasiyaların nümayəndələrinin fəal əməkdaşlıq etdiyi sahibkarlıq ekosistemlərini müvəffəqiyyətlə formalaşdırır.

Effektiv idarəetmə qərarları ilə regionun elmi-texnoloji və innovativ inkişafına yönəlmiş tədbirlər sisteminin kompleks təhlili, Rospatentin rəhbəri Y.S. Zubovun və Mordoviya Respublikasının administrasiyasının başçısı A. Zdonovun məqaləsində təqdim olunub. Müəlliflər federal səviyyədə göstərilən səylərin əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafı sahəsində səmərəli idarəetmə qərarlarının formalaşması üçün regional tədbirlərlə necə tamamlandığını göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Volqayanı federal dairəni Rusiyanın sənaye istehsalının yüksək konsentrasiyası fərqləndirir. Dairədə innovativ fəal olan müəssisələrin üçdə biri, Rusiya texnologiya ixracatının təxminən yarısı cəmlənir. Buna görə SMFİ-nin Analitik Mərkəzi tədqiqatçılara kömək etmək məqsədi ilə Rusiya Federasiyasının bu aqlomerasiyada yerləşən subyektlərinin əqli mülkiyyət sahəsindəki fəallığı haqqında material hazırlayıb.

Zamanın yeni çağırışları həyatımızın bütün sahələrinin rəqəmsallaşdırılması ilə bağlıdır və əqli mülkiyyətin qorunmasına müasir yanaşmalar tələb edir. Fikrimcə qeyd edilməlidir ki, Rospatentin və onun tabeliyindəki təşkilat kimi müvafiq olaraq SMFİ-in rəqəmsal transformasiyasının əsas məqsədi Rusiya vətəndaşları və təşkilatları üçün M sahəsində dövlət

xidmətlərinə maksimum rahat giriş yaratmaqdır. Biz onların verilmə müddətini qısaltmaq, rəqəmsal əlaqə servislərini yaratmaq üzərində işləyirik. Biz əminik ki, bu, bütün müştərilərimizə dövlət xidmətlərinə gecə-gündüz giriş üçün bərabər imkanları təmin edəcək və zaman və maliyyə xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə azaldacaq.

Bu elmi istiqamətin tədqiqatçıları üçün süni intellekt sahəsində elmi-nəşriyyat fəallığı ilə bağlı unikal analitik material hazırlanıb.

Saytların qrafik interfeyslərinin dizaynının qorunması – bu günün ən aktual mövzularından biridir. «Rəqəmsal qrafik interfeysin patentləşdirilməsi: problemlər və həll yolları» məqaləsinin müəllifləri Q. P. İvliyev və O.L. Alekseeva oxucuları virtual dizaynın rəqəmsal təbiətinə uyğunlaşmağı tələb edən sənaye nümunələrinə dair patent hüququ normaları barədə müzakirəyə dəvət edir.

Jurnalın redaksiyası öz oxucularına əqli mülkiyyət sahəsində dünya tendensiyaları haqqında geniş məlumat verməyə çalışır. Bu sayda – Şərqi Asiyanın patent idarələrinin xəbərləri.

«Kitab rəfi» rubrikasında «Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsi. Hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma» monoqrafiyası təqdim edilib. Müəlliflər kollektivinin işi rəqəmsal transformasiya şəraitində texnologiyaların transferinin və əqli mülkiyyətin idarə edilməsinin iqtisadi aspektlərinin elmi idrakına yönümlüyü ilə maraqlıdır.

Hər buraxılış üzərində işləyərkən, biz yalnız maraqlı deyil, həm də faydalı olmağı hədəfləyirik.

Hörmətlə, jurnalın baş redaktoru, iqtisadi elmlər doktoru
O.P. Neretin

Editorial

**Dear readers,
colleagues, friends!**

New challenges have set ambitious goals for our organization establishing the development trajectory of FIPS as a multidisciplinary organization, which central core is scientific expertise.

The tasks of ensuring the intellectual sovereignty of our country require today a broad scientific discussion of issues related to management in the field of intellectual property. Therefore, FIPS develops scientific activities that are interdisciplinary in nature, covering the following problems:

- legal protection and examination of objects of intellectual property in the legislation of the Russian Federation and foreign countries;
- use and commercialization of objects of intellectual property, structural changes in the economics of intellectual property, and improvement of intellectual property management in the regions of the Russian Federation.

The focus of the new issue of the journal is the formation of an intellectual property ecosystem in the constituent entities of the Russian Federation.

Currently, a number of the Russian regions are actively working to stimulate inventive and patent-licensing activities, develop and implement tools to support the IP sector, and form regional IP management systems. Certain regions are successfully forming entrepreneurial ecosystems where small and medium businesses, large companies, educational and scientific organizations and representatives of regional administrations actively interact.

A comprehensive analysis of the system of measures aimed at the scientific, technological and innovative development of the region through effective management decisions is given in the article by Zubov Yu. S., Head of Rospatent, and Zdunov A. A., Head of the Administration of the Republic of Mordovia. The authors demonstrate how efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the development of the field of intellectual property.

It should be noted that the Volga Federal District is distinguished by a high concentration of industrial production in Russia. A third of innovatively active enterprises, about half of the Russian technology exports are concentrated in the district. Therefore, in order to help the researchers, the FIPS Analytical Center has prepared a material on the activities in the field of intellectual property of the constituent entities of the Russian Federation located in this agglomeration.

New challenges of the time are associated with the digitalization of all areas of our life, which require modern approaches to the protection of intellectual property. I believe it is important to note that the main goal of the digital transformation of Rospatent and, accordingly, FIPS as its subordinate organization, is to create the most convenient access for Russian citizens and organizations to government services in the field of IP. We are working to reduce the time it takes to provide them and create digital interaction services. We are confident that this will provide all our

clients with equal opportunities for round-the-clock access to government services and will significantly reduce time and financial costs.

A unique analytical material regarding scientific and publishing activities in the field of artificial intelligence has been prepared for researchers in this scientific area.

Protection of a website graphical interface design is one of the most pressing topics today. The authors of the article "Patenting digital graphic interface: problems and solutions" Ivliev G. P. and Alekseeva O. L. invite readers to a discussion about the rules of patent law in the part relating to industrial designs, which require adaptation to the digital nature of a virtual design.

The editorial staff of the journal strive to provide its readers with extensive information about global trends in the field of intellectual property. This issue contains news from patent offices in East Asia.

The "Bookshelf" column introduces the monograph "Intellectual Property Management in the Knowledge Economy. Legal regulation and commercialization". The work of a team of authors is interesting for its focus on scientific understanding of the economic aspects of technology transfer and intellectual property management in the context of digital transformation.

Working on each issue, we always strive to be not just interesting, but also useful!

*Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Ph.D. in Economics*

MÜNDƏRİCAT

Baş redaktorun quşəsi

O.P. Neretin
108

1. Əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması və müdafiəsi məsələləri

Y. S. Zubov, A. A. Zdunov
Regionda əqli mülkiyyəti idarəetmə
sisteminin formalaşdırılması.
MORDOVIYA RESPUBLİKASININ
TƏCRÜBƏSİ
Yu. S. Zubov, A. A. Zdunov
Formation of an intellectual property
management system in the region.
Experience of the Republic of
Mordovia

Q. P. İvliyev, O. L. Alekseyeva
Rəqəmsal qrafik dizaynın
patentləşdirilməsi: problemlər
və həllər

G. P. Ivliyev, O. L. Alekseeva
Patenting digital graphic design:
problems and solutions

O. V. Vidyakina
Tərsinə mühəndislikdə hüquq
sahibinin müstəsna hüququnun
pozulmasının mümkün risklərinin
qiymətləndirilməsi

O. V. Vidyakina
Assessment of possible risks of
infringement of the exclusive right
of the copyright holder in reverse
engineering

V. O. Sirotyuk
Əqli mülkiyyətin rəqəmsal məlumat
fondunun qurulmasının məqsədləri,
vəzifələri və metodları

V. O. Sirotyuk
Goals, objectives and methods of
building a digital information fund of
intellectual property

M. S. Borisova, S. S. Qoryayev
İxtiraçılıq və nəşr fəaliyyətinin
ali təhsil üzrə elmi və təhsil
təşkilatlarının fəaliyyətlərinin nəticələri
barədə məlumatların
təqdim edilməsi formaları kimi
müqayisəli təhlili

M. S. Borisova, S. S. Goryaev.
Comparative analysis of inventive
and publication activity as forms of
reporting on the results of scientific

and educational organizations of
higher education

148

2. Xarici təcrübə və beynəlxalq əməkdaşlıq

Y. B. Qraçyova
Avrasiya regionunda sənaye
nümunələrinin qeydiyyatı üçün
uyğunlaşdırılmış prosedurun
yaradılması: səbəblər, üstünlüklər

Yu. B. Gracheva
Creation of a harmonized procedure
for registration of industrial designs
in the Eurasian region: reasons,
advantages

160

3. Patent işinin ümumi məsələləri. İxtiraçılıq

N. V. Alisova
Mədə balonlaşdırma üsulları
və qurğuları nümunəsində tibb
sahəsində Beynəlxalq patent
təsnifatını (IPC) və Birgə patent
təsnifatını (CPC) istifadə etməklə
patent axtarışının aparılması

N. V. Alisova
Conducting a patent search in the field
of medicine relating to the methods
or arrangements for intragastric
ballooning with the use of the
International Patent Classification
(IPC) and the Cooperative Patent
Classification (CPC)

170

4. Analitik materiallar

O. Y. Batsokina,
Y. V. Zavqorodnyaya
Volqayarı federal dairənin əqli
mülkiyyət sahəsindəki fəallığı
haqqında arayış

O. E. Batsokina,
Yu. V. Zavgorodnyaya
The activity of the Volga Federal
District in the field of intellectual
property

180

S. V. Astaxov, S. Y. Nakvasin
Süni intellekt sahəsində
elmi-nəşriyyat fəallığı 2024-cü
ilin I rübü

S. V. Astakhov, S. Yu. Nakvasin
Scientific publication activity in
the field of artificial intelligence –
Q1 2024

188

5. Xarici patent idarələrinin xəbərlər

A. A. Lomakina
Şərqi Asiyanın patent
idarələrinin əsas hadisələrinin
icmalı

A. A. Lomakina
East Asia intellectual property
offices main events review

198

6. Kitab rəfi

Elmi redaktorlar:

A. A. Afanasyev, M.
A. Borovskaya, Y. A.
Kolesnikov, T. V. Fedosova
«Bilik iqtisadiyyatında əqli
mülkiyyətin idarə edilməsi:
hüquqi tənzimləmə və
kommersiyalaşdırma»

Scientific editors:

A. A. Afanasyev,
M. A. Borovskaya,
Yu. A. Kolesnikov,
T. V. Fedosova
«Intellectual Property
Management in the
Knowledge Economy: Legal
Regulation
and Commercialization»

204

O.P. Neretin
Monoqrafiyaya resenziya

O. P. Neretin
Review for monograph

205

Y. S. Zubov
Monoqrafiyaya resenziya

Yu. S. Zubov
Review for monograph

206

1. ƏQLİ MÜLKİYYƏT HÜQUQLARININ QORUNMASI VƏMÜDAFİƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.77: 351

Regionda əqli mülkiyyəti idarəetmə sisteminin formalaşdırılması. Mordoviya Respublikasının Təcrübə

Yuri Sergeyevich Zubov^{✉*}, Artyom Alekseyevich Zdunov^{**}^{*} Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmət.^{**} Mordoviya Respublikası.[✉]rospatent@rospatent.gov.ru

Annotasiya: Rusiya Federasiyasının subyektlərinin vergiqoyma bazasının və iqtisadiyyatının böyüməsinə, ticarətin inkişafına və regionlara pul vəsaitlərinin cəlb edilməsinə kömək edən yeni həllər axtarmaq zərurəti şəraitində əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafına dəstəyə yönəlmiş fəaliyyət mühüm rol oynayır. Məqalədə Mordoviya Respublikasında yaradılan əqli mülkiyyəti idarəetmə sistemini işıqlandırılır, bu da regiona elmi-texnoloji və innovativ inkişafı səciyyələndirən əsas göstəricilər ilə lider mövqeləri tutmağa imkan verir. Müəlliflər əqli federal səviyyədə atılan addımların mülkiyyət sahəsinin inkişafı sahəsində səmərəli idarəetmə həllərinin formalaşdırılması üçün regional tədbirlərlə necə tamamlandığını göstərirlər. Mordoviya Respublikasında əqli mülkiyyət ekosisteminin əsas elementləri olan əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafına dəstək infrastrukturundan, eləcə də inzibati, kadr, maddi-texniki və maliyyə ehtiyatlarının səmərəli birləşməsindən istifadənin nəticələri təqdim olunur.

Açar sözlər: dövlət idarəçiliyi, əqli mülkiyyət, texnopark, Mordoviya Respublikası.

İstinad üçün: Zubov Y. S., Zdunov A. A. Regionda əqli mülkiyyəti idarəetmə sisteminin formalaşdırılması. Mordoviya Respublikasının təcrübəsi // Vestnik FIPS. – 2024. – T. 3, № 2 (8). C. 112–120.

Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia

Yury S. Zubov^{✉*}, Artyom A. Zdunov^{**}^{*} Federal Service for Intellectual Property^{**} Republic of Mordovia[✉]rospatent@rospatent.gov.ru

Abstract: in the context of the need to search for new solutions that contribute to the growth of the tax base and the economy of the constituent entities of the Russian Federation, the development of trade and the attraction of cash flows to the region, an important role is played by activities aimed at supporting the development of the intellectual property sector. The article highlights the intellectual property management system created in the Republic of Mordovia, which allows the region to occupy a leading position in key indicators characterizing scientific, technological and innovative development. The authors show how the efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the field of intellectual property development. The results of the use of the infrastructure to support the development of the intellectual property sector, as well as the effective combination of administrative, human, material and technical and financial resources, which are the key elements of the IP ecosystem in the Republic of Mordovia, are presented.

Keywords: public management, intellectual property, technopark, Republic of Mordovia.

For citation: Yury S. Zubov, Artyom A. Zdunov, Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 112–120.

Giriş

Texnoloji suverenliyə nail olmaq elm və texnologiyanın effektiv inkişafı olmadan mümkün deyil, bu da, öz növbəsində, əqli mülkiyyət (bundan sonra – ƏM) institutu ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır [1].

Biz ölkənin texnoloji inkişafının müasir vəziyyətini patentləşdirmə dinamikası ilə, eləcə də şirkətlərin və elmi sektorun öz işləmələrinə olan hüquqlarını necə idarə etməsi ilə qiymətləndirə bilərik. Bunun üçün Rusiya Federasiyasının Hökuməti sənayeyə sahələr üzrə dəstək tədbirlərini genişləndirir, stimullaşdırıcı mexanizmlər işə salır, əlçatan maliyyə alətləri və vergi imtiyazlarını tətbiq edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, əqli mülkiyyət yalnız texnoloji inkişaf alətinə deyil, həm də dövlətin tətbiq etdiyi həllərin nəticəliliyinin indikatoruna çevrilir. Bu iqtisadiyyatın bütün sahələrinə aiddir. Son bir neçə ildə dövlət tərəfindən müəssisələrə üçün görülən operativ dəstək tədbirləri sayəsində Rusiya ərizəçilərinin innovativ fəallığı dayanıqlı artım mərhələsinə keçib. 2023-cü ildə dinamika davam edib. 2023-cü ilin nəticələrinə əsasən, Rospatent patent müraciətlərinin sayında əhəmiyyətli artım qeyd edir. Belə ki, yerli şirkətlərdən, elmi mərkəzlərdən, ali təhsil müəssisələrindən keçən illə müqayisədə daha çox patent qeydiyyatı üçün ərizələr verilib. Ayrı-ayrı texnoloji sahələrdə ikitərəfli artım müşahidə etmək olur¹. Rospatentin texnoloji reytingində patent fəallıq göstəriciləri artan yeni şirkətlər və ali təhsil üzrə elm mərkəzləri meydana çıxır. 2023-cü ildə ümumi 9%-lik artım bütün Rusiya təmin etdi. Bu nümunə yerli şirkətlərin qeyri-maddi aktivlər hesabına kapitallaşmasını artırmaq təşəbbüsünü göstərir. Rusiya Federasiyası Hökuməti tərəfindən görülən tədbirlər kompleksi əqli mülkiyyətdən səmərəli istifadəyə görə vergi imtiyazlarını əldə etməyə imkan verir. Məsələn, təşkilatların tədqiqat və layihələrinin keçirilməsi üçün xərclər üzrə vergi optimallaşdırması 1,5 artıran əmsal ilə geniş qabaqcıl texnologiyalar siyahısı ilə əlaqəli işləyir. Regiona işləmələrinə olan hüquqlarının lisenziyalaşdırılmasından gəlir əldə edən şirkətlər üçün gəlir vergisini azaltmağa imkan verən «patent qutusu» rejimi tətbiq edilib. Bununla «patent qutusu» lisenziyalar üzrə royaltidən gəlir vergisini 20%-dən 3%-ə endirməyə imkan verir. Bu mexanizm artıq dörd regionda (Novqorod və Kemerovo vilayəti, Mordoviya Respublikası və Xantı-Mansi muxtar dairəsi) işləyir.

Rospatent və Rusiya İqtisadi İnkişaf Nazirliyi tərəfindən ƏM sahəsinin inkişafının proqnozlaşdırılan dəyərlərində nəzərdən keçirilməli olan göstəricilərin tərkibi müəyyənləşdirilir. ƏM sahəsinin inkişafını səciyyələndirən göstəricilər – regionun innovativ inkişafının indikatorlarıdır [2].

2021-ci ildə Rusiya İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və Rospatentin rəhbərliyi altında Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institutun (SMFI) mütəxəssisləri tərəfindən regionlar

üçün strateji baxışın formalaşdırılması və ƏM sahəsinin inkişaf hədəflərinin müəyyənləşdirilməsi üzrə metodiki tövsiyələr və regionlar üçün ƏM idarəetmə sisteminin qurulması üzrə metodiki tövsiyələr hazırlanmışdır [3], hansı ki, regionlarda öz ƏM idarəetmə sistemlərinin, o cümlədən innovativ sahibkarlığa dövlət dəstəyi mexanizmlərinin yaradılması barədə məlumatları özündə birləşdirir. Buna baxmayaraq, belə obyektlər üzərində idarəetmə mədəniyyətinin inkişaf etməməsi, belə aktivlərlə iş prinsiplərinin anlaşılmazlığı onların tez-tez «yüksək riskli aktivlərə» aid olunmasına gətirib çıxarır ki, bu da çox vaxt ƏM bazarının inkişafına mane olur. Bu problemi həll etmək üçün həmçinin İqtisadi İnkişaf Nazirliyi – Rospatent – region arasında üçtərəfli sazişlər əsasında əqli mülkiyyətin idarəetmə ekosistemini formalaşdıran Rusiya regionlarında əqli mülkiyyət obyektlərinə olan hüquqların döviyyəsi bazarının inkişafını təhlil etmək lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, regionun innovativ fəaliyyət sahəsi sosial-mədəni xüsusiyyətlər: dəyərlər, ənənələr, işgüzar adətlər, seçilmiş inkişaf yolu daxil olmaqla, institusional mühitin coğrafi müəyyən edilmiş ərazisinin mövcud xüsusiyyətləri və şərtləri çərçivəsində formalaşır [4].

Hazırda Rusiyanın bir sıra regionu ixtiraçılıq və patent-lisenziyalaşdırma fəaliyyətinin stimullaşdırılması üzrə fəal iş aparır, ƏM sahəsinə dəstək alətlərinin işləyib hazırlayır və tətbiq edir, regional ƏM idarəetmə sistemlərini formalaşdırır. Ayrı-ayrı regionlar kiçik və orta biznes, iri şirkətlər, təhsil və elmi təşkilatlar ilə regional administrasiyaların nümayəndələrinin fəal əməkdaşlıq etdiyi sahibkarlıq ekosistemlərini müvəffəqiyyətlə formalaşdırır.

Rusiya Federasiyasında məsul orqanların və strukturların səlahiyyətlərini və funksiyalarını əks etdirən əqli mülkiyyəti idarəetmə sisteminin aktual icmal Cənub federal universitetin kollektivinin monoqrafiyasında təqdim olunub [6].

Rusiya Federasiyasının subyektlərində fəaliyyət göstərən müxtəlif yönümlü innovativ fəaliyyətə dəstək institutları ƏM sahəsinin inkişafına və ixtiraçılıq və rasionallaşdırma fəaliyyətinin stimullaşdırılmasına lazımi yanaşdıqda regiondakı təsərrüfat subyektlərinin patent fəallığına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilərlər.

Federasiya Şurası Başçısı V.İ. adına fikrincə², əqli mülkiyyət bazarının vəziyyəti – dövlətin sabitliyinin və iqtisadi müstəqilliyinin ən vacib göstəricisidir. İntellektual hüquq bazarının inkişafına artıq bu gün sərmayə qoyan Rusiya Federasiyasının subyektləri öz rifahlarını onilliklər qabağa təmin edə biləcəklər.

Regionda əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafının prioritet istiqamətləri və mexanizmləri regional icra hakimiyyəti orqanlarının siyasətini, institusional mühitin formalaşdırılmasını və resurs bazasının təmin edilməsini müəyyən edən tədbirlər və dəstək tədbirlərini nəzərdə tutan strateji planlaşdırma sənədlərində müəyyən

¹ Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmətin 2023-cü il üçün illik hesabatı // Rospatent: sayt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/otchet-2023-ru.pdf> (müraciətin tarixi 19.05.2024).

² Matviyenko, V.I. adına Regionlar əqli mülkiyyət kimi bir aləti səmərəli istifadə etməyi öyrənməlidir // Rusiya Federasiyasının Federal Məclisinin Federasiya Şurası: sayt. URL: <http://council.gov.ru/events/news/135101/> <https://www.probusiness.ru/news/314/33721> (müraciətin tarixi 20.05.2024).

edilməlidir. Bununla yanaşı, ƏM sahəsində proqram sənədini işlənildikən, Rusiya Federasiyasının Elmi-texnoloji inkişaf strategiyası³ kimi sənədlərdə göstərilən elmi-texnoloji inkişafın prioritet sahələrini⁴, eləcə də Rusiya Federasiyasının hər bir subyektinin elmi-innovativ inkişafı üzrə dövlət proqramında nəzərdə tutulan 2030-cu ilədək⁵ olan dövr üçün Texnoloji inkişaf konsepsiyasını nəzərə almaq məqsəduyğundur.

Regionun strateji planlaşdırma sənədlərində həmçinin regionun müəssisə və təşkilatlarında intellektual fəaliyyətin nəticələrinin (bundan sonra – İFN) hüquqi qorunması ilə əlaqəli işlərin fəallaşdırılmasını təmin edən tədbirlər və alətlər, o cümlədən kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) subyektlərinin mövcud əhəmiyyətli potensialını nəzərə alaraq Rusiyada KOS və kiçik texnoloji şirkətlərin inkişafı üçün strateji vəzifələr nəzərdə tutulmalıdır.

ƏM sahəsində regional (strateji) proqram sənədində həmçinin gənclər arasında ixtiraçılıq fəaliyyətinin inkişafına yönəlmiş tədbirlər kompleksinin nəzərdə tutulması da vacibdir. Gənclərin elmi-texniki yaradıcılıqda fəal iştirakı cəlb edilməsi və bu fəaliyyətin nəticələrinin hüquqi qorunması üçün əsas bacarıqlara yiyələnməsi regionun ƏM sahəsinin irəliləyən inkişafı üçün təməl əsas yaratmaq üçün ən vacib məsələdir. Belə ki, məsələn, regionların «Məktəb patenti – gələcəyə addım!» və ya yuxarı sinif şagirdləri üçün ƏM üzrə beynəlxalq olimpiadada çoxillik iştirak təcrübəsi göstərir ki, gənclərin mühitində ixtiraçılıq fəallığını artırmaq üçün əhəmiyyətli ehtiyatlar mövcuddur⁶.

Regionun və bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatı üçün Rusiya Federasiyasının subyektlərinin ənənəvi mallarının təbliği və populyarlaşdırılmasının vacibliyini, eləcə də onların lazımı qaydada hüquqi qorunmasının vacibliyini nəzərə alaraq, ƏM sahəsində regional proqramda həmçinin regional mal istehsalçıların və onların məhsullarının subyektin ərazisi ilə əlaqəsini əks etdirən fərdiləşdirmə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsinə və təhlilinə yönəlmiş tədbirlər də nəzərdə tutulmalı, daha sonra onların ticarət nişanları (bundan sonra – TN), malların mənşə yerlərinin adları (bundan sonra – MMYA), coğrafi göstəriciləri (bundan sonra – CG) və ya kollektiv ticarət nişanları (bundan sonra – TK) qeydiyyatla alınmalı, eləcə də sahibkarların vergi stimullaşdırılması və əlçatan maliyyələşdirilməsi alətlərindən istifadə edilməlidir.

Regional icra hakimiyyəti orqanlarının və innovativ infrastruktur elementlərinin məqsədyönlü və əlaqələndirilmiş siyasətini formalaşdıran ƏM sahəsində regional strateji planlaşdırma sənədlərinin işlənməsi üçün yaxşı bir əsas, Rusiya Federasiyasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi tərəfindən təklif olunan İntellektual fəaliyyətin nəticələrinə olan hüquqların və fərdiləşdirmə vasitələrinin idarə edilməsi üzrə tövsiyələr (bundan sonra – Tövsiyələr)⁷.

ƏM sahəsinin inkişafına yönəlmiş tədbirlərin reallaşdırılmasında, eləcə də federal və regional hakimiyyət orqanlarının, regionun innovativ infrastruktur təşkilatlarının, sahibkarlıq, istehsal və elmi-tədris sektorlarının uğurlu əməkdaşlığında kompleks yanaşmanın effektiv tətbiqinin nümunələrindən biri Mordoviya Respublikasıdır.

2022-ci ilin aprel ayında Rusiya Federasiyasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Rospatent və region arasında Mordoviya Respublikasında ƏM sahəsinin inkişafına dəstək çərçivəsində qarşılıqlı fəaliyyət haqqında üçtərəfli saziş⁸ imzalanmışdır.

Bu gün Mordoviyada nəticə verən innovativ inkişafın effektiv strukturu formalaşmışdır. Buraya «Texnopark-Mordoviya», N.P. Oqaryov adına Milli tədqiqat Mordoviya dövlət universiteti, innovativ biznesə dəstək fondları, «Ruzayevka» (monoşəhər) qabaqlayıcı sosial-iqtisadi inkişaf ərazisi, İstedadlı uşaqlar üçün respublika liseyi və strukturun digər subyektləri daxildir.

Materiallar və tədqiqat metodları

Hazırkı məqalə çərçivəsində region üzrə açıq məlumatlar əsasında Rospatentin reallaşdırılan təşəbbüsləri və layihələri konkret region – Mordoviya Respublikası səviyyəsində həm mexanizmlər, həm də effektlər baxımından təhlil ediləcək.

Ələlxüsus, söhbət:

- 1) Rusiyanın İqtisadi İnkişaf Nazirliyi-Rospatent-region arasında üçtərəfli sazişlər;
- 2) texnologiya və innovasiyalara dəstək mərkəzləri şəbəkəsinin inkişafı;
- 3) vergi stimullaşdırılması tədbirlərinin tətbiqi;
- 4) regional brendlərin qeydiyyatının stimullaşdırılması;
- 5) təqdim edilmiş ixtiralar və ya faydalı modellər barəsində ilkin məlumat axtarışı aparmaq və onların patent qabiliyyətliliyinin ilkin qiymətləndirilməsi (autsorsinq) üçün təşkilatların akkreditasiyası haqqında gedi.

Mordoviya Respublikasında əqli mülkiyyəti idarəetmə ekosistemi

Son illərdə Mordoviya Respublikası elmi-texnoloji inkişafda əhəmiyyətli uğurlar əldə etmişdir, bu da regionda sosial-iqtisadi artıma birbaşa təsir göstərmişdir. Mordoviya hər il sənaye istehsalı təşkilatlarının göndərilən mallarının,

³ Rusiya Federasiyası Prezidentinin «Elmi-texnoloji inkişafın prioritet sahələrinin və ən vacib elmtutumlu texnologiyaların siyahısının təsdiq edilməsi haqqında» 18 iyun 2024-cü il tarixli 529 №-li Fərmanı

⁴ Rusiya Federasiyası Prezidentinin «Rusiya Federasiyasının elmi-texnoloji inkişaf strategiyası haqqında» 28.02.2024-cü il tarixli 145 №-li Fərmanı

⁵ Rusiya Federasiyası Hökumətinin «2030-cü ilə qədər olan dövr üçün Texnoloji inkişaf konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında» 20 may 2023-cü il tarixli 1315 №-li Sərəncamı // Qarant: informasiya-hüquq portalı. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406831204/?ysclid=lxke1gbnxv870984526> (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

⁶ SMFI-də «Məktəb patenti - gələcəyə addım!» müsabiqəsinin qalibləri ilə görüş baş tutub // «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi: sayt. URL: <https://www1.fips.ru/news/v-fips-sostoyalas-vstrecha-s-pobeditelnyami-konkursa-shkolnyy-patent-shag-v-budushchee/> (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

⁷ Rusiya Federasiyasının regionlarında intellektual fəaliyyətin nəticələrinə olan hüquqların və fərdiləşdirmə vasitələrinin idarə edilməsi üzrə 3 dekabr 2018-ci il tarixli tövsiyələr // Rospatent: sayt. URL: <https://rospatent.gov.ru/documents/rec-rid-03122018/download> (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

⁸ Rospatentin Rusiya Federasiyasının regionlarının hökumətləri ilə sazişləri // Rospatent: sayt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/sogl-mordovia-15042022.pdf> (müraciətin tarixi: 19.05.2024).

görülən işlərinin, xidmətlərinin ümumi həcmində innovativ malların, işlərin, xidmətlərin xüsusi çəki göstəricisi üzrə lider mövqe tutur. Rusiya statistika xidmətinin məlumatlarına əsasən, 2022-ci ilin sonu üçün göstərici 28,6% təşkil edib ki, bu da Mordoviya Respublikasına RF üzrə birinci yeri təmin edib. Bu, innovasiya sahəsindəki müəssisə və təşkilatların səmərəliliyinin yüksək səviyyəsini təsdiq edir.

Regionda ƏM ekosisteminin formalaşmasını artırıq adı qoyulmuş resurs qruplarına görə nəzərdən keçirmək məqsədəuyğundur: inzibati, kadr, maddi-texniki və maliyyə.

Bu məqalə çərçivəsində inzibati ehtiyatlar altında həm federal, həm də regional səviyyələrdə qəbul edilən dövlət hakimiyyəti orqanlarının aktları başa düşülür. Bununla bağlı, regionun Rospatent tərəfindən təklif olunan və qanunvericilik təşəbbüsü subyektləri tərəfindən dəstəklənmiş demək olar ki, bütün təşəbbüslərin reallaşdırılmasında fəal iştirakını xüsusilə vurğulamaq lazımdır.

Belə ki, məsələn, 2023-cü ildə Mordoviya Respublikasının yeni «Mordoviya Respublikasının elmi-texnoloji və innovativ inkişafı» Dövlət Proqramı (bundan sonra – Proqram) təsdiq edilmişdir⁹. Hazırda Proqramın yenilənməsi istiqamətində iş aparılır. Bu proqram göndərilən mallarının, görülən işlərinin, xidmətlərinin ümumi həcmində innovativ malların, işlərin, xidmətlərin payının 2023-cü ilə 35%-ə qədər artırılmasına hədəflənib.

Proqramın prioriteti – iqtisadiyyatın real sektorunun inkişafı çərçivəsində elmi mərkəzlərin layihələrinin kommersiyalaşdırılmasıdır. Dövlət proqramının layihə hissəsi «Prioritet-2030» akademik liderlik proqramının tədbirləri ilə sıx bağlıdır.

Программа предусматривает создание федерального центра развития биотехнологий, который позволит обеспечить полный цикл производства новых биотехнологических препаратов в Российской Федерации.

Отдельно выделен проект «Фотоника: материалы, устройства, технологии», в рамках которого будет обеспечиваться научное и кадровое сопровождение одной из приоритетных отраслей региона – производства преформ, оптического волокна, спецволокон и приборов на их основе.

Также в структуру концепции обновленной государственной программы вошли проекты научно-технологического развития важных для региона отраслей – это «Материалы нового поколения и энергосбережение» и «Научно-технологическое сопровождение сельского хозяйства и перерабатывающей промышленности».

Proqram Rusiya Federasiyasında yeni biotexnoloji preparatların istehsalının tam dövrəsini təmin etməyə imkan verəcək biotexnologiyaların inkişafı üzrə federal mərkəzin yaradılmasını təmin edir.

Ayrıca «Фотоника: материалы, устройства, технологии» layihəsi göstərilir. Bu layihə çərçivəsində regionun prioritet sahələrindən birinin – preformların, optik liflərin, xüsusi liflərin və onlar əsasında cihazların istehsalının elmi və kadr müşayiəti təmin ediləcək.

Yenilənmiş dövlət proqramı konsepsiyasının strukturuna həmçinin region üçün vacib olan «Yeni nəsil materiallar və enerjiyə qənaət» və «Kənd təsərrüfatının və emal sənayesinin elmi-texnoloji müşayiəti» sahələrinin elmi-texnoloji inkişafı layihələri də daxil edilib.

Proqramın proses tədbirlər kompleksi elmi-texniki və innovativ fəaliyyət infrastrukturunun fəaliyyətinin və inkişafının təmin edilməsinə, eləcə də tələbələrin, gənc alimlərin və istedadlı gənclərin tədqiqatlar, layihələr və innovativ sahibkarlıq sahəsinə cəlb edilməsinə yönəlib.

Proqramda xüsusi diqqət ƏM yaradılması, ona olan hüquqların qorunması, dəstəklənməsi və müdafiəsi üçün şəraitin formalaşdırılmasına yetirilib.

Proqramın məzmununa «Əqli mülkiyyət bazarının inkişafı»¹⁰ altproqramı daxildir, hansı ki, Rusiya Federasiyasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Rospatent və Mordoviya Respublikası hökuməti arasında Mordoviya Respublikasında əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafına dəstək çərçivəsində əməkdaşlıq haqqında 15.04.2022-ci il tarixli CP-11/2022–AQ №-li sazişin reallaşdırılması nəticəsində işlənilib hazırlanmış və təsdiq edilmişdir. Əməkdaşlıq haqqında saziş Rusiya Federasiyasının regionlarında Əqli fəaliyyətin nəticələrinə (ƏFN) və fərdiləşdirmə vasitələrinə olan hüquqların idarə edilməsi üzrə tövsiyələri Mordoviya Respublikasının praktik fəaliyyətinə tətbiq etməyə imkan verir.

Rusiya İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və Rospatentin tövsiyələrinə uyğun olaraq, ƏM sahəsində mövcud bütün alətlər Mordoviya Respublikasında ƏM idarəetmə sisteminin təşkili üzrə regional standartda birləşdirilir, bu da nazirliklər səviyyəsində məsul olanların müəyyənəşdirilməsi daxil olmaqla, regiondakı ƏM idarəetmə sisteminin cavab verməli olduğu minimum tövsiyə tələblərini təyin edir.

Altproqramın tədbirlərinin yerinə yetirilməsi Mordoviya Respublikasının brendinqini inkişaf etdirməyə, ƏM bazarının inkişafı üçün lazımi şəraiti yaratmağa və müəssisələrin fəaliyyətində ƏFN olan hüquqlardan daha fəal istifadə etməyə imkan verəcəkdir.

Regional brendlər – subyektlərin iqtisadiyyatının inkişafı üçün geniş imkanlar verən ciddi resursdur [4].

Mordoviya hazırda regional brendlərin dəstəklənməsi və təşviqi üzrə sistemli iş aparır. Belə ki, 2023-cü ilin dekabr ayında respublika hökuməti tərəfindən yerli brendlərin daxili və xarici bazarlarda tanıtılmasına, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə onların məhsullarının təşviqi xərclərinin azaldılmasında kömək göstərilməsinə

⁹ Mordoviya Respublikası Hökumətinin «Mordoviya Respublikasının «Mordoviya Respublikasının elmi-texnoloji və innovativ inkişafı» Dövlət proqramının təsdiq edilməsi və Mordoviya Respublikası Hökumətinin ayrı-ayrı qərarlarının etibarsız sayılması haqqında» 27.12.2023-cü il tarixli 755 №-li qərarı // Hüquqi məlumatların rəsmi internet portalı: sayt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202312280012> (müraciətin tarixi: 19.05.2024).

¹⁰ Mordoviya Respublikası Hökumətinin «Mordoviya Respublikasının «Mordoviya Respublikasının elmi-texnoloji və innovativ inkişafı» Dövlət proqramına dəyişikliyin edilməsi haqqında» 15.06.2023-cü il tarixli 275 №-li qərarı // Hüquqi məlumatların rəsmi internet portalı: sayt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (müraciətin tarixi: 19.05.2024).

yönəldilmiş kompleks tədbirlər nəzərdə tutan Mordoviya Respublikasının regional brendlərinin dəstəklənməsi və təşviqi üzrə regional proqram¹¹ təsdiq edilmişdir.

Proqram çərçivəsində maliyyə və qeyri-maliyyə dəstək tədbirləri nəzərdə tutulur. Maliyyə dəstək tədbirlərinə güzəştli mikroborcların verilməsini aid etmək olar.

Qeyri-maliyyə dəstək tədbirlərinə mal istehsalçılarından sərişlərin əldə edilməsinə, marketinq xidmətlərinin göstərilməsinə, şirkətlər üçün onlayn mağazaların və saytların yaradılmasına, elektron meydançalarda şirkətlər üçün məhsulların tanıtılmasına, özünüməşğulların yarmarkalarının keçirilməsinə və s. yönəlmis tədris tədbirlərinin keçirilməsi daxildir.

Hər il Mordoviya Respublikasında malların istehsalçıların tanıtılması məqsədi ilə «Mordoviyanın ən yaxşı malları» müsabiqəsi keçirilir. Rusiyada və xarici dövlətlərdə sərgi-yarmarkalarda iştirakın təşkili həyata keçirilir.

2023-cü ildə həmçinin «Mordoviyada istehsal edilib» regional çatır brendi də qeydiyyatla alınmışdır («MORDOVİYA RESPUBLİKASININ RƏQABƏTLİLİYİN İNKİŞAFI MƏRKƏZİ» MUXTAR QEYRİ-KOMMERSİYA TƏŞKİLATI («MR RİM» MQT). Bundan öncə, 2022-ci ildə Mordoviya Respublikasının regional turizmini və regional brendlərini tanımaq və təşviq etmək məqsədi ilə «ТЕМНИКОВЪ» (Temnikovskiy rayonunun administrasiyası) əmtəə nişanı qeydiyyatla alınmışdır. Temnikov şəhəri Mordoviya Respublikasının ən qədim şəhərlərindən biridir, və burada Rusiyanın ən məşhur monastirlərindən biri – Sanaksar monastirinin yerləşir. Şəhər həmçinin admiral Uşakovun vətənidir.

2023-cü ildə regiondakı müəssisə və təşkilatların hüquqi savadlılığının artırılması məqsədilə Mordoviya Respublikasında Rospatentin dəstəyi ilə regional brendlərin qeydiyyatı məsələlərinə həsr olunmuş seminar keçirilib.

Regionun əqli mülkiyyət ekosisteminin mühüm infrastruktur halqası «Texnopark-Mordoviya» Muxtar Müəssisəsinin Texnologiyalara, innovasiyalara və əqli mülkiyyətə dəstək mərkəzidir, hansı ki, pulsuz əsaslarla regional brendlərin coğrafi göstəricilər, malların mənsə yerlərinin adları kimi qeydiyyatla alınması üçün ərizələrin hazırlanmasında, verilməsində və müşayiət edilməsində müəssisələrə hərtərəfli yardım və köməklik göstərir, respublikanın təsərrüfat subyektlərinə ƏFN və fərdiləşdirmə vasitələrinin hüquqi qorunması, müdafiəsi və kommersiyaşdırılmasının bütün məsələləri üzrə konsultasiya və metodiki dəstək göstərir. 2022-ci ildə Mordoviya Respublikası üçün ilk coğrafi göstərici «Mordovski moreniy dub» («Mordoviya qatranlanmış palıdı») qeydiyyatla alınmışdır.

2023 – cü ilin birinci yarısında Mordoviya Respublikasının ərizəçiləri «Mordovski sidr» («Mordoviya sidri») – «Kray zemli» MMC; «Mordovskaya vodka» («Mordoviya arağı») – «LVZ «Saranskiy» MMC coğrafi göstəricilərinin qeydiyyatı

üçün ərizələr, eləcə də əvvəllər qeydiyyatla alınmış «Mordovski moreniy dub» («Mordoviya qatranlanmış palıdı») CG istifadə hüququnun verilməsi üçün ərizə verilib (FS Salyakayev A. R.).

2023-cü ilin sonunda «Mordovskaya yuvelirnaya yolaçnaya iqruşka» («Mordoviya zərgərlik yolka oyuncağı») (FS Salyakayev A. R.) qeydiyyat üçün təqdim edilib, hansı ki, Mordoviya Respublikası ərazisində istehsal olunan yolka oyuncaqlarının unikal çeşididir. Zərgərlik yolka oyuncaqları 2021-ci ildən istehsal olunur və artıq onları respublika ilə əlaqələndirən istehlakçıların marağını qazanıb. Oyuncaqların istehsalında təbii mineral daşlar, zərgərlik epoksid qatranı, bəzi hazırlama versiyalarında isə – subfossil palıd ağacı (qatranlanmış palıd) istifadə olunur.

Respublikada «Mordoviya qatranlanmış palıd» istiqaməti də fəal inkişaf etməyə davam edir. 2023-cü ildə regionda bu istiqamətin təşviqi üçün yol xəritəsi hazırlanmış və artıq reallaşdırılır, palıdın subfossil ağacından (qatranlanmış palıddan) hazırlanan məmulatlar üçün milli standartın layihəsi hazırlanmışdır. 2024-cü il üçün qatranlanmış palıd məmulatlarının iki istehsalçısı «Mordovski moreniy dub» («Mordoviya qatranlanmış palıdı») CG üçün müstəsna hüquqlara sahib olub. 2024-cü ilin yanvar ayında bu brend üçün istifadə hüququnun verilməsi üçün daha bir ərizə hazırlanmış və qeydiyyatla yönəldilmişdir.

Sənaye müəssisələrinin və elmi təşkilatların ixtiraçılıq fəallığının artırılması, onların lisenziya müqavilələri bağlaması üçün 1 yanvar 2024-cü ildən 28.04.2023-cü il tarixli 166-Φ3N-İ Federal Qanun¹² qüvvəyə minmişdir, hansı ki, Rusiya Federasiyasının subyektlərinin lisenziya müqaviləsi bağlamaqla ƏFN-dan istifadə hüquqlarının təqdim edilməsi üzrə fəaliyyət göstərən şirkətlər üçün azaldılmış gəlir vergisi tarifi təyin etmək hüququnu nəzərdə tutur.

2023-cü ildə Mordoviya Respublikasında lisenziya müqavilələri üzrə ƏFN hüquqları üzərində sərəncam verərkən regional büdcə hissəsində gəlir vergisi üzrə sıfır vergi tarifi tətbiq edilmişdir¹³.

Təsərrüfat subyektlərinə güzəştlərin verilməsinin əsas şərtləri:

- lisenziya müqaviləsinin olması və onun Rospatentdə qeydiyyatdan keçməsi;
- müsbət vergi tarixçəsi;
- əmək haqqı üzrə borcun olmaması;
- müəssisə üzərində xarici şəxslər tərəfindən nəzarətin olmaması.

¹¹ Mordoviya Respublikası Hökumətinin «Mordoviya Respublikasının brendlərinin dəstəklənməsi və təşviqi üzrə regional proqramın təsdiq edilməsi haqqında» 25.12.2023-cü il tarixli 1050-R №-li sərəncamı.

¹² Rusiya Federasiyasının Vergi məəcəlləsinin ikinci hissəsinin 284-cü maddəsinə dəyişikliyin edilməsi haqqında» 28.04.2023-cü il tarixli 166-Φ3 №-li Federal qanun» // Hüquqi məlumatların rəsmi internet portalı: sayt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202304280030> (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

¹³ Mordoviya Respublikasının «Mordoviya Respublikasının «Təşkilatların gəlir vergisi tariflərinin azaldılması haqqında» qanununun 1-ci maddəsinə dəyişikliklərin edilməsi haqqında» 28.04.2023-cü il tarixli 22-3 №-li Qanunu» // Federal vergi xidməti: sayt. URL: https://www.nalog.gov.ru/rn13/about_fts/docs/13486261/ (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

Mordoviya Respublikasında «innovativ vauçer» in inkişafının ilk mərhələsində texnoloji startaplara yeni dəstək tədbiri fəaliyyət göstərir¹⁴. Fiziki şəxslərə və kiçik və orta sahibkarlığa maliyyə dəstəyi regional büdcə vəsaitləri hesabına müsabiqə prosedurlarının nəticələrinə əsasən həyata keçirilir. 2023-cü ildə 10 layihə əqli mülkiyyətin qeydiyyatı, ETTKİ və marketing araşdırmaları ilə əlaqəli xidmətlərin ödənilməsinə olan xərclərin 100%-dək birgə maliyyələşdirməsini almışdır.

Mordoviya Respublikasında mülki təyinatlı ETTKİ nəticələrinin uçotu və saxlanması üzrə regional sistem hazırlanmış və tətbiq edilmişdir¹⁵. Nəticədə, büdcə vəsaiti hesabına əldə edilmiş ƏFN-lərdən daha səmərəli istifadə etmək mümkündür.

Uçot obyektləri haqqında məlumat göstərilən sistemə nəzarət edən «Texnopark-Mordoviya» Muxtar müəssisəsinin Texnologiyalara, innovasiyalara və əqli mülkiyyətə dəstək mərkəzinə təqdim olunur.

«Texnopark-Mordoviya» Muxtar müəssisəsi həmçinin Ümumdünya əqli mülkiyyət təşkilatı (ÜƏMT) və Avrasiya texnoparklar üzrə patent idarəsinin birgə layihəsinin iştirakçısıdır, hansı ki, ən yaxşı təcrübə mübadiləsinə və pilot texnoparkların nümayəndələrinin təlimlərini daxil edir.

Ayrıca qeyd etmək lazımdır ki, 2022-ci ildə Mordoviya Respublikasında Rospatent və SMFİ-in dəstəyi ilə

Rusiya Federasiyasının Texnologiya və innovasiyalara dəstək mərkəzlərinin qurultayı təşkil edilmiş və keçirilmişdir.

Mordoviya Respublikası İƏM obyektlərinin kreditləşdirmə mexanizminin reallaşdırılması üzrə pilot layihəsinə qoşulmuşdur.

Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, kredit təşkilatları üçün ƏM obyektləri yüksək riskli kimi hesab edilə bilər, çünki patentin etibarlılığı onun qüvvədə olduğu müddətdə ləğv edilə bilər, əmtəə nişanının hüquqi qorunmasından etiraz isə yalnız onun üç il ərzində davamlı istifadə edilməməsi nəticəsində edilə bilər. Patent hüququ obyektləri hissəsində bir çox müəssisə üçün bu, ƏM obyektlərinin bazar dəyəri ilə balansla daxil edilməsi üçün məhdudiyyətdir.

Mordoviya Respublikasında ƏM sahəsində təhsil bloku fəal inkişaf edir.

2022-ci ilin aprelində Əqli mülkiyyət üzrə şüaranın Saranskda keçirilmiş iclasının nəticələrinə əsasən qəbul edilmiş qərarın icrası çərçivəsində 2022-ci ilin sonunda N.P. Oqaryov adına Moskva Dövlət Universitetinin bazasında əqli mülkiyyət üzrə tədris mərkəzi açılmış, və 200-dən çox mütəxəssis SMFİ ilə birgə ixtisasartırma proqramı üzrə təlim keçmişdir.

2023-cü ildə N.P. Oqaryov adına Moskva Dövlət Universitetinin əqli mülkiyyət üzrə tədris mərkəzi Rusiya İxracat Mərkəzi və RİM İxracat məktəbi ilə əməkdaşların ixtisasartırması üzrə əməkdaşlıq müqaviləsi imzalamışdır.

Regionda məktəblərdə ƏM əsaslarının tətbiqi davam edir. 166 pedaqoji işçi üçün təhsil tədbirləri keçirilib. Yeni tədris ilindən sosial elmlər üzrə təhsil proqramına ƏM üzrə əlavə tədris saatlarının tətbiqi planlaşdırılır.

Ayrıca qeyd edək ki, 2023-cü ildə N.P. Oqaryov adına MDU Rospatent tərəfindən akkreditə olunmuş bir təşkilat oldu və hazırda təqdim edilmiş ixtiralar və ya faydalı modellər barəsində ilkin məlumat axtarışı aparmaq və onların patent qabiliyyətliyinin ilkin qiymətləndirilməsini apara bilər.

Yenilənmiş dövlət proqramı konsepsiyasının strukturuna həmçinin region üçün vacib olan «Yeni nəsil materiallar və enerjiyə qənaət» və «Kənd təsərrüfatının və emal sənayesinin elmi-texnoloji müşayiəti» sahələrinin elmi-texnoloji inkişafı layihələri də daxil edilib.

Proqramın proses tədbirlər kompleksi elmi-texniki və innovativ fəaliyyət infrastrukturunun fəaliyyətinin və inkişafının təmin edilməsinə, eləcə də tələbələrin, gənc alimlərin və istedadlı gənclərin tədqiqatlar, layihələr və innovativ sahibkarlıq sahəsinə cəlb edilməsinə yönəlib.

Proqramda xüsusi diqqət ƏM yaradılması, ona olan hüquqların qorunması, dəstəklənməsi və müdafiəsi üçün şəraitin formalaşdırılmasına yetirilib.

2023-cü ildə Proqrama «Əqli mülkiyyət bazarının inkişafı» altproqramı daxil edilmişdir. Onun işlənməsi və təsdiqlənməsi Rusiya Federasiyasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Rospatent və Mordoviya Respublikası hökuməti arasında Mordoviya Respublikasında əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafına dəstək çərçivəsində əməkdaşlıq haqqında 15.04.2022-ci il tarixli 11/2022-AC №-li sazişin reallaşdırılması nəticəsidir. Əməkdaşlıq haqqında saziş Rusiya Federasiyasının regionlarında Əqli fəaliyyətin nəticələrinə (ƏFN) və fərdiləşdirmə vasitələrinə olan hüquqların idarə edilməsi üzrə tövsiyələri Mordoviya Respublikasının praktik fəaliyyətinə tətbiq etməyə imkan verir.

Rusiya İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və Rospatentin tövsiyələrinə uyğun olaraq, ƏM sahəsində mövcud bütün alətlər Mordoviya Respublikasında ƏM idarəetmə sisteminin təşkili üzrə regional standartda birləşdirilir, bu da nazirliklər səviyyəsində məsul olanların müəyyənləşdirilməsi daxil olmaqla, regiondakı ƏM idarəetmə sisteminin cavab verməli olduğu minimum tövsiyə tələblərini təyin edir.

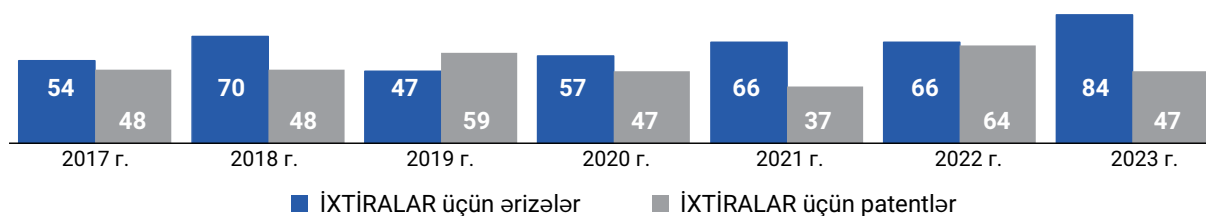
Altproqramın tədbirlərinin yerinə yetirilməsi Mordoviya Respublikasının brendinqini inkişaf etdirməyə, ƏM bazarının inkişafı üçün lazımi şəraiti yaratmağa və müəssisələrin fəaliyyətində ƏFN olan hüquqlardan daha fəal istifadə etməyə imkan verəcəkdir.

Regional brendlər - subyektlərin iqtisadiyyatının inkişafı üçün istehsalçılara geniş imkanlar verən ciddi bir resursdur [3].

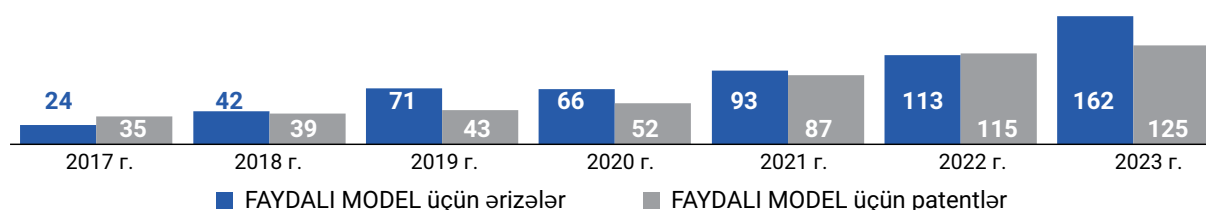
Mordoviya Respublikasında hazırda regionun markalarını dəstəkləmək və tanıtmak üçün sistemli işlər aparılır. Belə

¹⁴ «İnnovasiya vauçeri» müsabiqəsi haqqında əsasnamə // Mordoviya Respublikasının innovativ inkişaf agentliyi // URL: <https://i-mordovia.ru/events/1394/> (müraciətin tarixi: 08.05.2024).

¹⁵ Mordoviya Respublikasının Sənaye, elm və yeni texnologiyalar nazirliyinin «Mordoviya Respublikasında mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlərin nəticələrinin qeydiyyatına alınması və saxlanması sistemi haqqında əsasnamənin təsdiq edilməsi haqqında» 04.12.2023-cü il tarixli 184 №-li əmri. // Hüquqi məlumatların rəsmi internet portalı: sayt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1301202312080001> (müraciətin tarixi: 19.05.2024).

Şəkil 1
2017-2023-cü illər üçün Mordoviya Respublikasında ixtiralar üçün ərizələrin qeydiyyatın dinamikası (Rospatentin illik hesabatlarına görə)

Şəkil 2
Mordoviya Respublikasında faydalı model üçün ərizələrin və qeydiyyatın dinamikası (Rospatentin illik hesabatlarına görə)

ki, 2023-cü ilin dekabr ayında Mordoviya Respublikasının¹⁶ hökuməti tərəfindən regional brendlərin daxili və xarici bazarlarda tanınmasına, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə onların məhsullarının təşviqi xərclərinin azaldılmasında kömək göstərilməsinə yönəldilmiş kompleks¹⁷ tədbirlər nəzərdə tutan Mordoviya Respublikasının regional brendlərinin dəstəklənməsi və təşviqi üzrə regional proqram təsdiq edilmişdir.

Proqram çərçivəsində maliyyə və qeyri-maliyyə dəstək tədbirləri nəzərdə tutulur. Maliyyə dəstək tədbirlərinə güzəştli mikrobörclərin verilməsini aid etmək olar.

Qeyri-maliyyə dəstək tədbirlərinə mal istehsalçılarından sərəfətlərin əldə edilməsinə, marketinq xidmətlərinin göstərilməsinə, şirkətlər üçün onlayn mağazaların və saytların yaradılmasına, elektron meydançalarda şirkətlər üçün məhsulların tanınmasına, özünüməşğulların yarmarkalarının keçirilməsinə və s. yönəlməş tədris tədbirlərinin keçirilməsi daxildir.

Hər il «Texnopark-Mordoviya» MM-nin Texnologiyalara və innovasiyalara dəstək mərkəzi Mordoviya Respublikasının Təhsil nazirliyi ilə birgə «Məktəb patenti - gələcəyə addım!» beynəlxalq uşaq müsabiqəsinin regional və final mərhələlərini keçirirlər. Cari ildə müsabiqədə iştirak etmək üçün regional direksiyyaya Mordoviya Respublikasının 40 təhsil müəssisəsindən 174 şagirddən 185 ərizə daxil olub. Müsabiqənin final mərhələsinin nəticələrinə əsasən, Mordoviya Respublikasından təqdim olunan 72

iş (onlardan Qran-Pri – doqquz iş, birinci yer – 16 iş, ikinci yer – 18 iş, üçüncü yer – 19 iş, xüsusi mükafat – 10 iş) mükafat yerlərini tutmuşdur, bu da finala keçmiş qalib və mükafatçıların ümumi sayının 17%-ni təşkil etmişdir. «Məktəb patenti - gələcəyə addım!» XV-ci Ümumrusiya uşaq beynəlxalq müsabiqəsinin final mərhələsinin Mordoviya Respublikasından olan üç qalibinə öz işlərini ƏFN-dən biri kimi qeydiyyatı üçün tövsiyələr verilmişdir. Onlar ƏM ərizələrinin tərtibatı üzrə Rospatentin aparıcı mütəxəssislərindən konsultasiya, hüquqi yardım və dəstək ala bilərlər.

Hazırda N.P. Oqaryov adına MDU bazasında ƏM üzrə Məhkəmə ekspertizası mərkəzinin yaradılması üzrə iş aparılır, bu da respublikada və Volqayanı federal dairənin bölgələrində ƏM sahəsində məhkəmə-ekspert alətlərinin əlçatanlığını artırmağa imkan yaradacaq.

Görülmüş işlər regionun ƏM bazarının inkişaf göstəricilərində əks olunur.

2023-cü ildə Mordoviya Respublikasının ərizəçiləri Rospatentə ixtira üçün 84 ərizə təqdim etmişdir, bu da 2022-ci ilin göstəricisindən 27,3% çoxdur. Həmçinin regionun ərizəçiləri 2023-cü ildə bu ƏM obyekti üçün 47 patent alıblar.

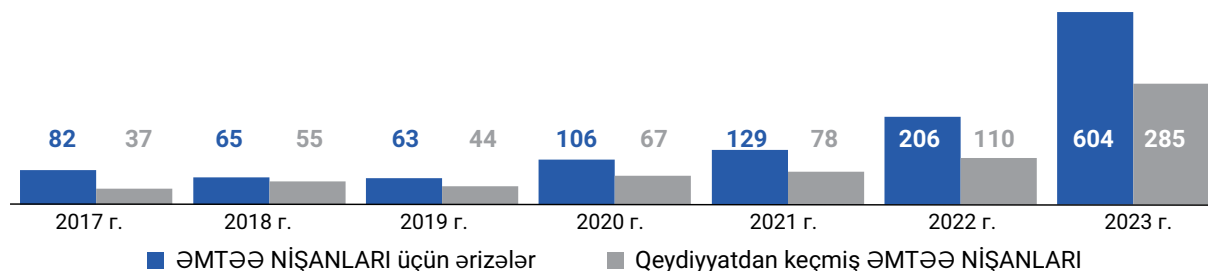
2017-2023-cü illər üçün Mordoviya Respublikasında ixtiralar üçün ərizələrin və patentlərin verilməsi dinamikası Şəkil 1-də göstərilmişdir.

2023-cü ildə regionun ərizəçiləri Rospatentə faydalı model üçün 162 ərizə veriblər, bu da əvvəlki il ilə müqayisədə 43,4% çoxdur və araşdırılan dövr üçün göstəricinin ən böyük dəyəridir. Həmçinin ötən il regionun ərizəçiləri bu ƏM obyekti üçün 125 patent alıblar.

2017-2023-cü illər ərzində Mordoviya Respublikasında faydalı modellər üçün ərizə və patentlərin verilməsi dinamikası Şəkil 2-də göstərilmişdir.

¹⁶ Mordoviya Respublikası Hökumətinin «Mordoviya Respublikası brendlərinin təşviqinə dəstək üzrə regional proqramın təsdiq edilməsi haqqında» 25.12.2023-cü il tarixli 1050-R №-li sərəncamı.

¹⁷ Mordoviya Respublikası Hökumətinin «Mordoviya Respublikasının «Mordoviya Respublikasının elmi-texnoloji və innovativ inkişafı» Dövlət proqramına dəyişikliyin edilməsi haqqında» 15.06.2023-cü il tarixli 275 №-li qərarı // Hüquqi məlumatların rəsmi internet portalı: sayt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (müraciət tarixi: 19.05.2024).

Şəkil 3

2017-2023-cü illər üçün Mordoviya Respublikasında əmtəə nişanı üçün ərizələrin verilməsi və qeydiyyatın dinamikası (Rospatentin illik hesabatlarına görə)

Qeyd etmək lazımdır ki, 2023-cü ildə Mordoviya ərizəçiləri Rospatentə əmtəə nişanı üçün respublika üzrə rekord sayda ərizə təqdim ediblər – 604 vah., bu da əvvəlki il ilə müqayisədə üç dəfəyədək çoxdur, və 2017-ci ilin göstəricisindən yeddi dəfə çoxdur. Həmçinin araşdırılan regionun ərizəçiləri 2023-cü ildə 285 əmtəə nişanı üçün sertifikat alıblar.

Mordoviya Respublikasında 2017-2023-cü illər ərzində əmtəə nişanı üçün ərizələrin verilməsi və qeydiyyatı dinamikası Şəkil 3-də göstərilmişdir.

2023-cü ildə yüksək patent fəallığını nəzərə alaraq, Mordoviya Respublikasının ixtiraçılıq fəallığının 10.000 nəfər əhaliyə düşən ixtira və faydalı model üzrə patent verilməsi üçün verilən ərizələrin sayı kimi hesablanan əmsal 3,19 təşkil etmişdir. Müqayisə üçün: 2022-ci ildə o, 2,27 təşkil edirdi.

ƏM obyektlərinə olan hüquqların kommersiyalaşdırılması səviyyəsi də artmışdır. 2023-cü ilin nəticələrinə görə, Mordoviya Respublikasından hüquq sahibinin qəbul edən və ya ötürücü tərəf kimi çıxış etdiyi 83 müqavilə qeydiyyata alınmışdır. Onlardan müstəsna hüququn özgəninkiləşdirilməsi haqqında 14 müqavilə, istifadə hüququnun verilməsi haqqında 34 lisenziya müqaviləsi, istifadə hüququnun verilməsi haqqında 32 kommersiya konsessiyası müqaviləsi və müstəsna hüququn girovu haqqında üç müqaviləni qeyd etmək olar.

10 oktyabr 2023-cü ildə Saranskda (Mordoviya Respublikası) Rospatent SMFI-in ikinci regional mərkəzi olmuş Əqli mülkiyyət üzrə Volqayanı mərkəzi açmışdır. Əqli mülkiyyət üzrə Volqayanı mərkəzi regionun innovativ infrastrukturunun əsas obyekti olan «Texnopark-Mordoviya» MM-nin ərazisində açılmışdır. Mərkəzin mütəxəssisləri əmtəə nişanları və xidmət nişanları üçün ərizələrin tam ekspertiza dövrəsini aparacaqlar.

Nəticə

Yuxarıda göstərilənlərdən irəli çıxaraq, əsas komponentləri aşağıda göstərilən Mordoviya Respublikasında formalaşmış ƏM idarəetmə sistemi haqqında danışa bilərik:

1. Regionun qəbul etdiyi aktların kompleks xarakteri, eləcə də onların məsuliyyətli icrası. Belə ki, məsələn, müvafiq proqramların işlənməsinə olan

tələblərə uyğun olaraq regional brendlərin elmi-texnoloji inkişafı və ya dəstəklənməsi və təşviqi üzrə dövlət proqramlarında maliyyələşdirmə həcmi və mənbəyi, həmçinin reallaşdırmaya cavabdeh olanlar göstərilməklə tədbirlər planı dəqiqləşdirilir. Bununla belə, tədbirlərin reallaşdırılması regiondakı ƏM sahəsinin real şəkildə təkmilləşdirilməsinə və həm büdcə maliyyələşdirilməsinin, həm də proqram və layihə iştirakçılarının fəaliyyətinin nəticəliliyinin artırılmasına yönəldilmişdir.

2. ƏM istifadəsinin maliyyə stimullaşdırılması sistemi.
3. Kadr təminatı. Regionda ƏM sahəsində sərişətləri olan iki dayaq mərkəzinə ayırmaq olar: «Texnopark-Mordoviya» və N.P. Oqaryov adına MDU.
4. Həm Rusiya, həm də beynəlxalq səviyyədə ƏM sahənin populyarlaşmasına yönəlmiş müxtəlif layihələrin təşkili və iştirakı, bu da həmkarlar ilə təcrübə mübadiləsi aparmağa və region səviyyəsində ən təsirli mexanizmləri tətbiq etməyə imkan verir.

ən təsirli mexanizmləri tətbiq etməyə imkan verir.

Təqdim olunan regional siyasət nümunəsi əqli mülkiyyətin – əhəmiyyətli iqtisadi aktiv, texnologiyalara olan hüquqlarının dövryyəsi bazarının formalaşmasının əsas drayveri olmasına dair tezisə ədalətliliyini tam təsdiq edir. İqtisadi inkişaf nazirinin müavini M. Kolesnikovun «ƏM dövrü» konfransında qeyd etdiyi kimi, əqli mülkiyyət ölkə iqtisadiyyatının əsas tərkib hissəsidir. Bu və ən son məhsul və xidmətlərdə istifadə olunan ən yeni işləmələr, texnologiyalar, dizayn, proqram təminatı. Texnologiyaların iqtisadiyyatın və sosial sahənin inkişaf amili kimi rolunun gücləndirilməsi innovativ yönümlü artıma keçid üçün zəruridir¹⁸. Hazırda məhz ƏM ölkənin texnoloji liderliyini təmin etmək üçün dövlət siyasətinin təməlinə çevrilir, ƏM obyektləri isə istənilən müasir texnologiyanın əsasını təşkil edir. Bundan əlavə, bir çox halda işləmənin kommersiya uğuru məhz qeyri-maddi elementlər – tanınan brend, cəlbedici dizayn, qorunan ƏM ilə müəyyən edilir. Qeyri-maddi aktivlərin iqtisadiyyatda mühüm rol oynadığı dövlətlər, bir qayda olaraq, dünya əmək bölgüsü sistemində əlverişli mövqelər tutur, ümumi daxili məhsulun, o cümlədən istehsal olunan məhsullarda

¹⁸ «Pro biznes» telekanalı: sayt. URL: <https://www.probusinessstv.ru/news/314/33721> (müraciət tarixi 20.05.2024).

və göstərilən xidmətlərdə əlavə dəyər də ƏM yüksək payı hesabına artımını nümayiş etdirir [7].

Dövlətin və biznesin biliklərə əsaslanan yeni iqtisadi siyasətinin formalaşması göstərir ki, ƏFN-in təcəssüm edildiyi qabaqcıl texnologiyalar, innovasiyalar həm sənayenin müxtəlif sahələrinin ayrı-ayrı müəssisələrində, həm də bütövlükdə dövlətin inkişafının əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilir.

Ədəbiyyat siyahısı

5. Qumerova, L. S. «Əqli mülkiyyət institutunun inkişafı mövzusu Federasiya şurasının Elm, təhsil və mədəniyyət komitəsinin gündəliyində əsas mövzulardan biridir» / L. S. Qumerova // Vestnik SMFİ. – 2023. – Cild 2, № 3 (5). – S. 12–13.
6. Rusiya regionlarının innovativ inkişafının qiymətləndirmə və monitorinq sistemi / İ. M. Bortnik, Q. adına Sençenya, Q. A. Mixeyeva [və b.] // Innovasiyalar. – 2012. – № 9 (167). – S. 25–38.
7. 3. Zubov, Y. S. Əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafı paradigmasında regional inkişafın idarə edilməsində Rospatent / Y. S. Zubov, O.P. Neretin // Elmin idarə edilməsi və elmmetriya. – 2022. – Cild 17, № 1. – S. 67–81. – DOI 10.33873/2686–6706.2022.17–1.67–81.
8. 4. Martin R., Sunley P. Path dependence and regional economic evolution // Journal of Economic Geography. 2006. № 6. P. 395–437
9. 5. Neretin, O.P. Rusiyanın iqtisadiyyatının əqli suverenliyi / O.P. Neretin; Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut. – M.: «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» Federal dövlət büdcə müəssisəsi, 2022. – 166 s. – ISBN 978–5–6042896–9–3.
10. 6. Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsi: hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma: monoqrafiya/ elm. red.: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova; Cənub federal universitet. – Rostov-na-Donu; Taqanroq: Cənub federal universitetin nəşriyyatı, 2023. – 348 s. – ISBN: 978–5–9275–4474–5.
11. 7. Aleksandrova, A. V. İntellektual iqtisadiyyat şəraitində şirkətlərin dəyərinin yaradılmasında qeyri-maddi aktivlərin rolu / A. V. Aleksandrova, Y. Q. Tsaryova // Əqli mülkiyyət Rusiya Federasiyasının texnoloji suverenliyinin təmin edilməsinin əsas şərti kimi: Rospatentin XXVI-cı Beynəlxalq elmi-praktik konfransının məruzələr toplusu, Moskva, 29 sentyabr 2022-ci il / Buraxılış redaktoru Y. Q. Tsaryova. – Moskva: «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» Federal dövlət büdcə müəssisəsi, 2022. – S. 11–14.

Müəlliflər haqqında məlumat

Yuri Sergeyevich Zubov, pedaqoji elmlər namizədi, Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmətin rəhbəri (Rusiya, 125993, Moskva ş., Berejkovskaya sahil küçəsi, ev 24, tik. 12); rospatent@rospatent.gov.ru

Artyom Alekseyevich Zdunov, iqtisadi elmlər namizədi, Mordoviya Respublikasının başçısı (Rusiya, 430002, Mordoviya Respublikası, Saransk ş., Sovetskaya küç., ev 35); kanc@e-mordovia.ru

Information about the authors

Yury S. Zubov, Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property (Berezhkovskaya emb. 24–12, Moscow, 125993, Russian Federation); rospatent@rospatent.gov.ru

Artyom A. Zdunov, Cand. Sci. (Economics), Head of the Republic of Mordovia (Sovetskaya str., 35, Saransk, Republic of Mordovia, 430002, Russia); kanc@e-mordovia.ru

Müəlliflər maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The authors declare no conflict of interests.

Redaksiyaya 23.05.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 29.05.2024-cü ildə tamamlanıb
Nəşr üçün 30.05.2024-cü ildə qəbul edilib

Rospatent müsabiqə elan edir «UĞURLU PATENT»

Müsabiqənin məqsədi: 2023-cü ilin yekunları üzrə müxtəlif sənaye sahələrində patentləşdirilmiş texnologiyaların tətbiqi üzrə yerli işlətməcilərin müsbət təcrübəsinin müəyyənləşdirilməsi.

- Müsabiqə yerli işlətməcilərin diqqətini ixtiraçılıq fəaliyyətinə cəlb etmək, əqli mülkiyyət sahəsində savadlılıq səviyyəsini artırmaq, eləcə də innovativ məhsulların kommersiyalaşdırılmasının üstünlüklərini nümayiş etdirmək məqsədi daşıyır.
- Müsabiqədə bütün sənədləri müsabiqənin şərtlərinə uyğun təqdim etmiş Rusiya ixtiraçıları (hüquqi və fiziki şəxslər), ixtiranın patentinin hüquq sahibləri iştirak edə bilər.
- Namizəd Rospatentin saytında anketdə göstərilən məlumatları elektron formada dolduraraq müraciət edir.
- Müraciət üçün müddət: 15 İyun-10 avqust 2024-cü il.
- Müsabiqə seçimi əqli mülkiyyət sahəsində elm, biznes strukturları, ictimai təşkilatların və SMFİ ekspertlərinin nümayəndələrindən ibarət münisiflər heyəti tərəfindən həyata keçirilir.
- Müsabiqə seçimlərinin nəticələrinə əsasən münisiflərin səsverməsinin yekunlarına görə ən çox bal toplamış 10 patent seçilir.
- Müsabiqənin laureatları və finalçıları diplom və döş nişanları ilə təltif olunur. Müsabiqənin laureatı diplomunun sahibinə SMFİ-də ixtisasartırma proqramları üzrə təhsil almaq üçün xatirə nişanı və sertifikat təqdim olunur.

Müsabiqə Rusiya Elm və ali təhsil nazirliyinin dəstəyi ilə «Elm və texnologiyaların populyarlaşdırılması» federal layihəsinin icrası çərçivəsində keçirilir.

#ДЕСЯТИЛЕТИЕНАУКИ

#МИНОБРНАУКИРОССИИ

#ПОПУЛЯРИЗАЦИЯНАУКИ

Telefon:
+7 (499) 240-32-14

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.772

Rəqəmsal qrafik dizaynın patentləşdirilməsi: problemlər və həllər

Qriqori Petroviç İvliyev, Olqa Lenarovna Alekseyeva[✉]

Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Annotasiya: total rəqəmsallaşma qanunvericilər qarşısında rəqəmsal mühitdə intellektual fəaliyyətin yaradıcı nəticələrinin hüquqi qorunması ilə əlaqəli yeni vəzifələr qoyur. Proqram məhsullarının işlətməcilərinin rəqabət mübarizəsinin effektiv aləti olaraq etibarlı hüquqi qorunmaya ehtiyacı olan istifadəçilərin qrafik interfeysləri və virtual qrafik simvollar hesab edilir. Lakin, patent hüququnun sənaye nümunələri ilə əlaqəli hissəsində onilliklər ərzində tətbiq olunan normaları, virtual dizaynın rəqəmsal təbiətinə uyğunlaşma tələb edir. Mütəxəssislər istifadəçinin qrafik interfeysinin və virtual qrafik simvolun patentləşdirilməsi məsələlərini müzakirə edir. Müxtəlif ölkələrdə tənzimləmə mexanizmi fərqlidir. Tədqiqatın məqsədi - uzaq xarici ölkələrin (Çin, Avropa Birliyi, ABŞ və Yaponiya) qanunvericilərinin, eləcə də Rusiya qanunvericilərinin və Avrasiya patent konvensiyasına üzv dövlətlərin istifadəçinin qrafik interfeysinin və virtual qrafik simvolun patentləşdirilməsi qaydalarının tənzimlənməsinə, həmçinin Rusiya və Avrasiya patent qanunvericiliyinə müvafiq dəyişikliklərin edilməsi üçün təkliflərin hazırlanmasına yanaşmaların öyrənilməsi və müqayisəsidir. Qrafik interfeylərin və virtual qrafik simvolların patentləşdirilməsi üçün vacib olan hüquqi tənzimlənmənin xüsusiyyətləri, tənzimlənmədə oxşar və fərqli cəhətlər müəyyən edilmiş, tətbiq olunan yanaşmalara təqdim olunan patent hüquqlarının həcmi baxımından qiymət verilməmişdir. Rusiya və Avrasiyanın virtual dizayn sahəsinə aid sənaye nümunələri haqqında qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinin mümkün yolları müəyyən edilmişdir.

Açar sözlər: patent hüququ, sənaye nümunəsi, sənaye nümunəsinin hüquqi qorunma həcmi, istifadəçinin qrafik interfeysi (İQİ), virtual qrafik simvol, virtual dizayn, rəqəmsal qrafik dizaynı, keçid İQİ, animasiyalaşdırılmış sənaye nümunəsi.

İstinad üçün: İvliyev Q. P., Alekseyeva O.L. Rəqəmsal qrafik dizaynın patentləşdirilməsi: problemlər və həllər // Vestnik FIPS, 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 122 –131.

Təşəkkürlər: məqalə SMFİ-in «Rusiya və xarici ölkələrin sənaye nümunələri sahəsində qanunvericiliyinin müqayisəli tədqiqatlarını apararaq, əldə edilmiş məlumatlar əsasında, bu sahənin ərizəçiləri (hüquq sahibləri) və digər maraqlı şəxslər üçün cəlbediciliyinin artırılması təklifləri ilə sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması və müdafiəsi sahəsinin vəziyyəti barədə analitik hesabat hazırlamaq».

Patenting digital graphic design: problems and solutions

Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Abstract: total digitalization faces legislators with new challenges related to the legal protection of creative results of intellectual activity in the digital environment. Graphical user interfaces and virtual graphic symbols, which require effective legal protection, are recognized as an efficient tool for competition among software developers. However, patent law provisions regarding industrial designs applied for decades require adaptation to the digital nature of virtual design. Experts discuss the issues of patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol: what is considered a product when patenting them, how to determine the scope of legal protection of such industrial designs, including if the components of the graphical interface are animated elements or transition pages. Regulations vary from country to country. The Russian lawmakers will have to find their own solution. The Eurasian lawmakers faces the same task. The aim of the research was to study and compare the approaches of lawmakers of non-CIS

countries, including China, the European Union, the USA and Japan, as well as lawmakers of Russia and member states of the Eurasian Patent Convention, to the regulation of the rules for patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol, as well as prepare proposals to introduce appropriate changes to the Russian and Eurasian patent legislation. The study revealed legal regulation peculiarities that are important for patenting graphical interfaces and virtual graphic symbols applied by lawmakers in different countries and regions, similarities and differences in regulation, and assessed the approaches used in terms of the scope of patent rights granted. The study defines possible ways to improve the Russian and Eurasian legislation on industrial designs related to the field of virtual design.

Keywords: patent law, industrial design, scope of legal protection of an industrial design, graphical user interface (GUI), virtual graphic symbol, virtual design, digital graphic design, transitional GUI, animated industrial design.

For citation: Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva, Patenting digital graphic design: problems and solutions// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 122 – 131.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Conducting comparative studies of the legislation of Russia and foreign countries in the field of industrial designs in order to prepare, based on the data obtained, an analytical report on the state of the field of legal enforcement and protection of industrial designs with proposals for increasing the attractiveness of this area for applicants (right holders) and other interested parties».

İnsanın yaşayış mühitinin total rəqəmsallaşdırılması onun intellektual yaradıcılıq fəaliyyətinin nəticələrinin təbiətini dəyişir. Ön plana proqram məhsullarının istifadəsini nəzərdə tutan nailiyyətlər çıxır. Intensiv inkişaf edən sahələrdən biri - virtual qrafik komponentləri (qrafik simvolları) daxil edən istifadəçilərin qrafik interfeyslərini (İQİ) hazırlayan dizaynerlərin yaradıcılığıdır. Orijinal qrafik interfeyslər və simvollar proqram məhsullarının işlətməcilərinin effektiv rəqabət aləti hesab olunur. Belə yaradıcı nəticələr patent hüququ ilə təqdim olunan effektiv hüquqi qorunma ilə təmin edilməlidir.

Ümumdünya əqli mülkiyyət təşkilatı (ÜƏMT) tərəfindən 2017-ci ildə aparılan araşdırma göstərmişdir ki¹, İQİ-nin patent qorunması artıq qəbul edilmiş praktikaya çevrilib. Bununla belə, keçid səhifələri və animasiyalaşdırılmış elementlər daxil edən və İQİ-yə aid sənaye nümunələri üzrə ərizələrin tərtib edilməsi, onların hüquqi qorunmasının həcmnin müəyyənəşdirilməsi və bir çox digər məsələlər hələ də aktualdır. Patent hüququ normalarının rəqəmsal qrafik dizaynın qorunması üçün tətbiq edilməsi məqsədilə onlar patentləşdirmə obyektlərinin yeni təbiətinə uyğunlaşdırılmalıdır.

İQİ-nin təbiəti

«Dizayn» termini həm vizual-kommunikativ mühitin yaradıldığı dizayn həllinin işlənməsi prosesini, həm də bu mühiti formalaşdıran belə prosesin son məhsulunu göstərmək üçün istifadə olunur². Dizaynın ayrı bir istiqaməti qrafik dizayndır, hansı ki, obraz, təsvir, şrift, videolar və s. vasitəsilə vizual kommunikasiya, ideya, məna və dəyərlərin ifadəsi vasitəsidir. [1]. İQİ-nin işlənməsi rəqəmsal qrafik dizaynın istiqamətlərindən biridir.

Dizayn tarixçiləri Şarlotta və Piter Fill İQİ-nin yaranmasını gənc Stiv Cobs tərəfindən düşünülmüş və istifadəçinin qrafik interfeysi tətbiq edilmiş ilk kütləvi kompüter olmuş

Orijinal qrafik interfeyslər
və simvollar proqram
məhsullarının
işlətməcilərinin effektiv
rəqabət aləti hesab
olunur. Belə yaradıcı
nəticələr patent hüququ
ilə təqdim olunan effektiv
hüquqi qorunma ilə təmin
edilməlidir.

ilk orijinal Apple Macintosh masaüstü kompüterinin meydana çıxması ilə 1984-cü ildə baş vermiş dizaynda kompüter inqilabı ilə əlaqələndirir. [2]. Onlar həmçinin qeyd edirlər ki, «prinsip etibarilə yeni qrafik interfeysin şəkilləri – zibil qutusu, bomba, gülümsəyən monitor və s. – kompüter inqilabının ən böyük qəhrəmanlarından biri – «kompüterə insan siması» vermiş Syuzen Ker tərəfindən icad edilmişdir. [2].

Hazırda İQİ insanın əməliyyat sistemləri və tətbiqi proqram təminatı ilə qarşılıqlı əlaqəsinin ən yayılmış üsuluna çevrilmişdir.

ÜƏMT sənədlərində İQİ-yə həm istifadəçilərə elektron/rəqəmsal elementlər vasitəsilə elektron qurğularla əlaqə qurmağa imkan verən istənilən vizual interfeysi, həm də nişanlar, yarlıklar, menyu, düymələr, siyahılar və s. daxil olmaqla interfeys elementlərinin istifadəçiyə qrafik dizayn (qrafik təsvirlər) şəklində displaydə təqdim olunduğu istifadəçi interfeysinin müxtəlifliyini aid edirlər³.

¹ ÜƏMT sənədi SCT/37/2 REV. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/geoint/ru/sct_37/sct_37_2_rev.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

² Texniki tənzimləmə və metrologiya üzrə federal agentlik tərəfindən 31 yanvar 2014-cü ildə 14-ct. № ilə təsdiq edilmiş Məhsulların iqtisadi fəaliyyət növlərinə görə ümumrusiya təsnifatçısı (MİFNÜT 2) OK 034-2014 (KПЕС 2008).

³ ÜƏMT sənədi SCT/43/10 Rev. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_43/sct_43_10_rev.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

İQI-nin təbiətini araşdırdıqda, məsələn, dinamik su təzyiqi olduqda şırnağı «oynayan» fəvvarənin aid olduğu qeyri-sabit formalı obyektlərin təbiəti ilə oxşarlığını görmək olur. Digər nümunə – binaların işıqlandırılmasıdır. Belə dizayn həlləri üçün məmulat nədir? Belə bir dizayn sənaye nümunəsi üçün patent ərizəsinin sənədlərində necə açıqlanmalı və belə dizayn həllərinin hüquqi qorunmasının həcmi necə müəyyənləşdirilməlidir?

Bir çox ölkədə, o cümlədən Rusiyada dizayn yalnız müəllif hüququ obyektinə kimi deyil, həm də patent hüququ obyektinə – sənaye nümunəsinə kimi qorunur. Qanunvericilər sənaye nümunələrinə, məlum olduğu kimi, sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalı məmulatlarının (məhsullarının) xarici görünüşünü (dizaynını) aid edirlər.

İQI-nin özəlliyi ondan ibarətdir ki, onları vərdiş edilmiş mənada məmulatın görünüşünün xüsusiyyətlərinə, yəni məmulatın özünün fiziki, kimyəvi və ya bioloji təbiəti ilə şərtlənmiş xarici görünüşünün xüsusiyyətlərinə aid etmək olmur. EHM üçün nəzərdə tutulmuş proqramların yaratdığı grafik təsvirlər elektron qurğuların ekranlarında⁴ yalnız proqram təminatı quraşdırıldığı və işə salındığı halda görünür, yəni təsvir proqram işləyəndə mövcud olur. Bu zaman İQI ekranda müəyyən ardıcılıqla görünən (keçid İQI adlanacaq) bir neçə təsvirdən ibarət ola bilər. Bundan başqa İQI elementləri animasiyalasdırılmış ola bilər. İQI təbiətinin belə xüsusiyyətləri ilə bağlı olaraq sual yaranır ki, İQI təbiəti «sənaye nümunəsi» anlayışının tərifinə necə əlaqələndirilməlidir: İQI münasibətdə nəyi məmulat, nəyi isə onun xarici görünüşü adlandırmaq lazımdır?

Tez-tez rast gəlinən: «İQI – monitor ekranının xarici görünüşüdür», – cavabı mübahisəsiz deyil. Çətin ki, kimsə filmin ekranının xarici görünüşü olduğunu desin. Aydındır ki, monitor anbarda olanadək monitorun ekranı da proqram işə salındıqda əldə etdiyi xarici görünüşə malik olur.

İQI-nin təbiətini araşdırdıqda, məsələn, dinamik su təzyiqi olduqda şırnağı «oynayan» fəvvarənin aid olduğu qeyri-sabit formalı obyektlərin təbiəti ilə oxşarlığını görmək olur. Digər nümunə – binaların işıqlandırılmasıdır. Belə dizayn həlləri üçün məmulat nədir? Belə bir dizayn sənaye nümunəsi üçün patent ərizəsinin sənədlərində necə açıqlanmalı və belə dizayn həllərinin hüquqi qorunmasının həcmi necə müəyyənləşdirilməlidir? Bir tərəfdən su şırnağının təsvirləri maddi dünyanın obyektləridir, lakin,

digər tərəfdən, onlar bu sözün vərdiş edilmiş izahında məmulat deyildi⁵.

Qeyri-sabit formalı obyektlərin (tezdəyişən obyektlərin) xarici görünüşünü bütün ölkələr tərəfindən patentləşdirilmir. Belə ki, Avrasiya məkanının bəzi ölkələrində, məsələn, Azərbaycan, Belarus, Qazaxıstan, Tacikistan, Türkmənistan qeyri-sabit formalı obyektlərin xarici görünüşünə sənaye nümunəsi kimi hüquqi qorunma verilmir. Rusiya qanunvericiliyində belə qadağa yalnız 2014-cü ilədək qüvvədə olub. Eyni zamanda, sənaye nümunələri haqqında qanunvericilikdə «məmulat» anlayışını tətbiq etmək üçün onun geniş izahı verilir. Müəyyən edilmişdir ki, məmulat altında sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalının istənilən məmulatı, ələlxusus, qablaşma, etiket, tərkibli məmulat, məmulatlar dəsti (komplekti), şrift, eləcə də məmulatın müstəqil hissəsi başa düşülür⁶. Bununla belə, normativ tənzimləmədə qeyri-sabit formalı məmulatlara diqqət yetirilməmişdi, və bu, çox güman ki, belə sənaye nümunələrə praktikada olduqca nadir rast gəlinməsinə görədir. İQI-yə aid sənaye nümunələrinə gəldikdə, onlar Rusiya Federasiyasında bazarın böyük oyunçuları tərəfindən fəal şəkildə qeydiyyatla alınır. 2023-cü il üçün «Yandex» MMC-nin adına 114, «Sberbank» PSC-nin adına – 317, «Samsung Elektroniks Ko» LTD adına – 279 ədəd İQI-yə aid sənaye nümunəsi qeydiyyatla alınmışdır.

Beynəlxalq təcrübə

Dünyada İQI-yə aid ərizə sayının artmasına baxmayaraq (2021-ci ildə – 12 935, 2022-ci ildə – 20 749), beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən ÜəMT-nin himayəsi altında İQI-yə aid sənaye nümunələri üçün ərizələrin tərtib edilməsi qaydalarını nizamlayan hər hansı model aktı və ya beynəlxalq saziş hazırlanmamışdır⁷. Rusiya da daxil olmaqla dünyanın əksər ölkələrinin istifadə etdiyi Sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatı (SNBT)⁸ da müəyyən dərəcədə nizamlamağa yönəldilmişdir. 1 yanvar 2023-cü ildən SNBT-nin yeni, 14-cü redaksiyası qüvvəyə minmişdir. Bu redaksiyaya əsasən, ekranda əks etmək üçün grafik

⁵ DÖST 2.101-2016 «Dövlətlərarası standart. Konstruktor sənədlərinin vahid sistemi. Məmulatların növləri». URL: <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4293752/4293752379.p df> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).ru/Data2/1/4293752/4293752379.p df (дана обращения: 12.10.2023).

⁶ Sənaye nümunəsi üçün patentin verilməsi üçün ərizə sənədlərinə olan Rusiya İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin 30 sentyabr 2015-ci il tarixli 695N^o-li əmri ilə təsdiq edilmiş tələblərin 32-ci bəndi (dəyişikliklərlə). URL: <https://new.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztzy-normativnye-dokumenty.php> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

⁷ «Rusiya və xarici ölkələrin sənaye nümunələri sahəsində qanunvericiliyinin müqayisəli tədqiqatlarını apararaq, əldə edilmiş məlumatlar əsasında, bu sahənin ərizəçiləri (hüquq sahibləri) və digər maraqlı şəxslər üçün cəlb ediciliyinin artırılması təklifləri ilə sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması və müdafiəsi sahəsinin vəziyyəti barədə analitik hesabatın hazırlanması» mövzusunda ETİ haqqında hesabat (yekun) (Bölmə 1.2, 1.3, 1.4) /Mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlərin vahid dövlət məlumat qeydiyyat sistemində Qeydiyyat №-si AAAA-A20-120071490021-7/ Referativ-bibliografik məlumatların informasiya xəritəsində qeydiyyat №-si, yarım fəsil 1.5, S. 87-111.

⁸ Sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatı haqqında Lokarno sazişi (Locarno, 8 oktyabr 1968-ci il). URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/locarno/index.html> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

⁴ Urada və daha sonra «ekran» termini «display», «vizual çıxış paneli» terminləri barədə ümumiləşdirici anlayış kimi istifadə olunur.

simvolları artıq daxil edən «Displaylər, ikonlar, yarıqlar» 14-04 sinfinə ilk dəfə İQİ aid edilmişdir.

SNBT vacib beynəlxalq alətdir, lakin SNBT-nin müddəaları hüquqmüəyyənləşdirici əhəmiyyətə malik deyil, yəni iştirakçı dövlətləri İQİ-nin dizaynını patentləşdirmə öhdəliyini daşıyırlar.

Daha bir beynəlxalq akt – ISO 9241-161:2016 beynəlxalq standartdır «İnsan–sistem qarşılıqlı əlaqəsinin ergonomikası. Hissə 161. Qrafik istifadəçi interfeysinin elementləri üzrə rəhbər kitabça»⁹, hansı ki, Beynəlxalq standartlaşdırma təşkilatının (ISO) himayəsi altında işlənib hazırlanmışdır, İQİ elementlərinin işinin eynişəkili xarakterini, funksionallığını, təqdim edilməsini təmin etmək və nəticədə istifadə rahatlığı məqsədi ilə hazırlanmışdır. Lakin, standart İQİ-nin patentləşdirilməsi ilə bağlı iştirakçı dövlətlərin üzərinə hər hansı bir öhdəliklər qoyan bir akt deyil.

İQİ-nin hüquqi qorunması ilə bağlı, hüquqi baxımdan əyani tədqiqatlar ÜəMT tərəfindən 2016-cı ildə başlanmışdır. Məsələ ÜəMT-nin əmtəə nişanları, coğrafi göstəricilər və sənaye nümunələri üzrə daimi komitəsinin (bundan sonra – ƏNDK) gündəliyinə daxil edilib¹⁰. 2019-cu ildə 66 ölkənin iştirak etdiyi bir sorğu göstərdi ki, İQİ-nin hüquqi qorunması 59 ölkədə təqdim olunur¹¹. Lakin, idarələrin bir çox mövqe üzrə təcrübələri üst-üstə düşür, bu da belə obyektlərin təbiətinin unikalılığı ilə əlaqəli obyektiv səbəblər ilə şərtləşir.

əsas sayılan aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

- İQİ dizaynı, İQİ-ni yaradan proqramın quraşdırıldığı məmulatın təsviri olmadan sənaye nümunəsi kimi patentləşdirilə bilərmi?
- Məmulatın təsviri mütləqdirsə, ərizədə İQİ-nin dizaynının və məmulatın təsvirlərinə hansı tələblər qoyulur?
- Ərizə sənədlərində məmulatın təsvirindən başqa, İQİ-nin dizaynının İQİ-nin tətbiq olunduğu məmulatla əlaqəsi, İQİ-nin dizaynına sənaye nümunəsi kimi hüquqi qorunmanın təmin edilməsi üçün zəruri şərt kimi göstərilməlidirmi?
- Əgər ərizə sənədlərində məmulatın təsvirindən başqa məmulatla əlaqə göstərilməlidirsə, bu hansı əlaqədir (məmulatın sənaye nümunəsinin adında və təsvirində göstərilməsi, təsvirdə məmulatın funksionallığının açıqlanması)?
- İştirakçı dövlətdə İQİ-yə aid sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi necə təyin edilir?
- Əgər İQİ-nin tətbiq olunduğu məmulatın ərizədə göstərilməsi mütləqdirsə, belə göstərilmə İQİ-yə aid sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcminə necə təsir edir?

İQİ-nin hüquqi qorunması ilə bağlı, hüquqi baxımdan əyani tədqiqatlar ÜəMT tərəfindən 2016-cı ildə başlanmışdır. Məsələ ÜəMT-nin əmtəə nişanları, coğrafi göstəricilər və sənaye nümunələri üzrə daimi komitəsinin (bundan sonra – ƏNDK) gündəliyinə daxil edilib

- İQİ-ni patentləşdirərkən İQİ-nin keçid səhifələri və animasiyalasdırılmış İQİ-lər patent qorunmasını əldə edə bilərmi¹²?

ÜəMT tərəfindən aparılan sorğunun məlumatları Rusiya patentləşdirmə sistemi (Çin, Yaponiya, ABŞ, Avropa Birliyinin əqli mülkiyyət idarəsi (EUIPO)) ilə oxşar olan sənaye nümunələrinin inkişaf etmiş patentləşdirmə sistemləri olan yurisdiksiyalarda İQİ-nin patentləşdirilməsi ilə bağlı bəzi nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Çin

Çin, İQİ-nin dizaynının patentləşdirilməsi zamanı həm sənaye nümunəsi üçün ərizənin hazırlanması hissəsində, həm də sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi mütəəyyən edilməsi hissəsində ən sərt tələblərə malikdir. Çində İQİ-ni patentləşdirmək mümkündür, lakin İQİ-nin elementləri olan qrafik simvollar patentləşdirilə bilməz.

Çində ərizə sənədlərində İQİ-nin məmulatla əlaqəsinin mütləq göstərilməsi tələb olunur, yəni İQİ məmulatın xarici görünüşünün bir hissəsi hesab olunur. əlaqə aşağıdakı yollarla nümayiş olunur:

- İQİ-nin dizaynının təsvirləri və İQİ-nin aid olduğu məmulatın (və ya məmulatın bir hissəsinin) təsvirləri tam xətlərlə göstərilməsi;
- istifadəsində İQİ-nin dizaynının nəzərdə tutulduğu sənaye nümunəsinin adında və təsvirində məmulatın söz ilə göstərilməsi;
- İQİ-nin dizaynı ilə əlaqəli məmulatın funksional xüsusiyyətlərinin təsvirində açılması.

Sənaye nümunəsinə təqdim olunan hüquqi qorunmanın həcmi istifadəsində İQİ-nin dizaynının nəzərdə tutulduğu məmulat ilə İQİ-nin təsvirini daxil edir. Təsvir bütöv şəkildə tam xətlərlə hazırlanmalıdır. Çində yalnız İQİ-nin dizaynına aid olan sənaye nümunəsinin qeydiyyatı və məmulatı (monitor və ya digər qurğunu) göstərmədən onun üçün patent alınması mümkün deyil.

Belə tələblərin tətbiqini Çin sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi məhdudlaşdırmaq ehtiyacı, eləcə də axtarışları asanlaşdırmaq istəyi ilə izah edir. Nəzəri olaraq, belə tənzimləmə göstərir ki, paltaryuyan maşın

⁹ ISO 9241-161:2016 Ergonomics of human-system interaction – Part 161: Guidance on visual user-interface elements, IDT; URL: <https://www.scribd.com/document/340607446/En-16480-2012-Not-in-English> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

¹⁰ ÜəMT sənədi 11 aprel 2016-cı il tarixli SCT/35/6 URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_35/sct_35_6.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

¹¹ ÜəMT sənədi SCT/41/2 Rev 2. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

¹² Suallar ümumiləşdirilmiş şəkildə ÜəMT-nin sənədində -SCT/41/2 Rev.2 verilmiş anketin suallarını əks etdirir. əlavə 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

Çin, IQİ-nin dizaynının patentləşdirilməsi zamanı həm sənaye nümunəsi üçün ərizənin hazırlanması hissəsində, həm də sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi müəyyən edilməsi hissəsində ən sərt tələblərə malikdir. Çində IQİ-ni patentləşdirmək mümkündür, lakin IQİ-nin elementləri olan grafik simvollar patentləşdirilə bilməz.

Üçün IQİ-yə aid sənaye nümunəsi üzərində hüquq sahibi olan şəxs tibbi avadanlıq üçün eyni IQİ-ni istifadə edəcək şəxsə qarşı irad irəli sürə bilməyəcək.

Çində vacibdir ki, IQİ-nin məmulatla əlaqəsi ərizənin verilmə tarixində şəkillərdə və təsvirdə göstərilsin. Təsvirdə məmulatın funksional xüsusiyyətlərinin açıqlanması da həmçinin ərizənin verilmə tarixində təqdim edilməlidir. ərizə üzrə icraat mərhələsində, sorğunun nəticələrinə əsasən¹³, göstərilən tərtibat çatışmazlıqları aradan qaldırılmalı bilməz.

Çində təqdim edilən hüquqi qorunmanın həcmi ən az mümkün olanlardan biridir. Çində animasiyalı sənaye nümunələri və keçid IQİ-lərinin hüquqi qorunma ala bilməsi üçün onlar elektron formada və ya kağız üzərində statik təsvirlər şəklində təqdim edilməli, bundan əlavə, bütün təsvirlər bir funksiyaya aid edilməli, vizual olaraq əlaqəli olmalı və hərəkət haqqında aydın təsəvvür yaratmalıdır. Göstərilən IQİ-lər halında hüquqi qorunmanın həcmi statik təsvirlərə əsasən müəyyən edilir.

Çində IQİ-nin ayrı-ayrı elementləri patentləşdirilə bilməz.

Avropa Birliyi

Ən az tələbləri olan IQİ-nin Avropa Birliyində (AB) patentləşdirmə qaydalarıdır. Avropa Birliyinin əqli mülkiyyət idarəsi (EUIPO) Çinin idarəsindən fərqli olaraq IQİ-nin dizaynından əlavə, grafik simvolları da patentləşdirir.

Belə patentləşdirmə imkanı AB qanunvericiliyində tətbiq olunan «sənaye nümunəsi» və «məhsul» anlayışlarının təriflərindən irəli gəlir. Belə ki, Avropa Birliyi Şurasının «Avropa ictimaiyyətinin sənaye nümunələri haqqında» 3/6/2002 sayılı rəqlamenti (bundan sonra-EUIPO rəqlamenti) 3-cü maddəsinə əsasən¹⁴:

a) «sənaye nümunəsi» termini, məmulatın xüsusiyyətlərinin, ələlxusus, özünün və/və ya bəzəyinin xətlərinin, konturlarının, rənglərinin, formasının, teksturunun və/və ya materiallarının nəticəsi olan bütöv məmulatın və ya onun bir hissəsinin xarici görünüşü deməkdir;

b) «məmulat» termini, kompüter proqramları istisna olmaqla, istənilən sənaye və ya əl ilə hazırlanmış bir əşya, eləcə də mürəkkəb bir məmulatın konstruksiyaya yığılması üçün nəzərdə tutulmuş hissələri də daxil olmaqla, onun qablaşdırması, üslubu, grafik simvolları və tipografik şriftləri deməkdir.

AB sənədlərindəki IQİ-ni, məmulata grafik simvol aid edildiyi kimi analogiya üzrə məmulata aid edirlər. IQİ və grafik simvolların, o cümlədən virtual simvolların məmulatlarla bərabərləşdirilməsi Avropa qanunvericisini IQİ-yə aid olduğu məmulatın təsvirlərdə mütləq təqdim edilməsi tələbinin qoyulması zərurətindən azad edir. Ərizəçi, IQİ-nin tətbiq olunduğu məmulatı nümayiş etdirib-etdirməyəcəyinə özü qərar verir. ərizəçi məmulatı təsvirlərdə təqdim etməmək və tam bir xətt və ya punktirli xətt ilə təqdim etmək hüququna malikdir. IQİ-nin aid olduğu məmulatın göstəriciləri və funksional cəhətləri də vacib deyil. Sənaye nümunəsinin təsvirində onların açıqlanması tələb olunmur.

Bununla belə, IQİ-nin aid olduğu məmulat (məhsul) ilə əlaqəsini göstərmək tələbi AB qanunvericiliyində yer alır. EUIPO rəqlamentinin 36-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, sənaye nümunəsinin qeydiyyatı üçün ərizəyə «sənaye nümunəsinin ayrılmaz hissəsi olduğu və ya sənaye nümunəsinin birgə tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuş məmulatın göstərilməsi» daxil olmalıdır. Bundan əlavə, AB rəqlamentinin 36-cı maddəsinin 6-cı və 38-ci maddəsinə əsasən, məmulatın göstərilməsi nə sənaye nümunəsinə verilən hüquqi qorunmanın həcminə, nə də sənaye nümunəsi üçün ərizənin verilmə tarixinin təyin edilməsinə təsir göstərmir.

AB mütəxəssislərinin şərhində qeyd olunur ki, IQİ ilə bağlı məmulatın (məhsulun) adı IQİ-nin tətbiq olunduğu məmulatı göstərmədən, yəni məsələn, «istifadəçinin grafik interfeysi» kimi formalaşdırıla bilər, və sənaye nümunəsinin qeydiyyatı yalnız IQİ-nin dizaynı, grafik simvolu, o cümlədən virtual simvolun, müstəqil olaraq, monitor və ya digər qurğu kimi hər hansı məmulatsız təqdim edildiyi halda, mümkündür¹⁵. Çin qanunvericiliyindən fərqli olaraq, AB qanunvericiliyinə əsasən, sənaye nümunəsi üçün ərizə sənədlərində məmulat haqqında məlumatın olması hüquqmüəyyənəşdirici əhəmiyyət daşıyır. AB-də yalnız təsvir belə bir əhəmiyyətə malikdir. IQİ-nin dizaynı məmulat olmadan təsvirlər üzərində təqdim edildiyi və ya məmulat qırıq-qırıq xətlərlə təqdim edildiyi təqdirdə, EUIPO tərəfindən qeydiyyata alınmış IQİ-nin dizaynının, grafik simvolların hüquqi qorunması istənilən məmulata şamil olunur. AB-nin sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcminə nə məmulatın göstərilməsi, nə də onun təsnifatı

¹³ ÜƏMT sənədi SCT/41/2 REV.2 əlavə 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (müraciət tarixi: 12.10.2023).

¹⁴ 12.12.2001-ci ildə Brüssəldə qəbul olunub, 18.12.2006-cı il tarixli dəyişikliklər və əlavələr ilə URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNyx> (müraciət tarixi: 12.10.2023).

¹⁵ ÜƏMT sənədi SCT/41/2 REV.2 əlavə 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (müraciət tarixi: 12.10.2023).

təsir göstərmir. Qeydiyyatla alınmış sənaye nümunəsi onun hüquq sahibinə bu nümunəni yalnız qeydiyyat ərizəsində göstərilən məhsulda deyil, həm də istənilən növ məhsullarda istifadə etmək üçün müstəsna hüquq verir. Hüquqi qorunmanın bu həcmi maksimum mümkündür.

Bununla belə, məhsul tam xətlərlə təsvir olunarsa, hüquqi qorunmanın həcmi yalnız İQI-nin dizaynına deyil, həm də təsvir olunmuş məmulata da şamil ediləcəkdir.

AB qanunvericiliyi, İQI-yə və ya virtual qrafik simvollarla aid keçid İQI-lərin və animasiyalasdırılmış sənaye nümunələrinin qeydiyyatla alınmasına yol verir. Bu halda həm hərəkətdə olan, həm də statik təsvirlər həm elektron formada, həm də kağız üzərində qəbul edilir. Eyni zamanda, hərəkətli təsvirlər yalnız nümunənin vizuallaşdırılmasının əlavə texniki yolu kimi qəbul edilir və ənənəvi statik təsvirləri əvəz etmir. Animasiyalasdırılmış İQI-nin və ya qrafik simvolun bütün növlərinin vizual olaraq əlaqəli olması da tələb olunur, yəni orta qüsursuzluqlara malik olmalı və bir funksiyaya aid olmalıdır. ərizəçi bütün növləri elə qaydada nömrələməlidir ki, kadrların ardıcılığının aydın təsviri verilsin. Növlərin maksimum sayı – 7-dir. Belə sənaye nümunələrinin hüquqi qorunmasının həcmi statik təsvirlərə əsasən təyin edilir.

ABŞ və Yaponiya

ABŞ və Yaponiya qanunvericiliyinin irəli sürdüyü tələblərinin uyğunluğu Çin və Avropa Birliyi qanunvericiliyi arasında aralıq mövqe tutur. Çindən fərqli olaraq, bu ölkələrdə sənaye nümunələri kimi yalnız İQI-nin dizaynı deyil, həm də virtual qrafik simvolların dizaynı qeydiyyatla alınır.

İQI ilə İQI-nin tətbiq edildiyi məmulat arasında əlaqənin zəruriliyini nəzərdə tutan tələb də həmçinin hər iki ölkədə irəli sürülür, lakin əlaqənin göstərilmə qaydaları fərqlidir.

ABŞ-da göstərməli olan əlaqənin olması tələbi bütün sənaye nümunələrinə irəli sürülür. Bu yanaşma onunla izah olunur ki, sənaye nümunələri üçün ərizələrin «sənaye məmulatları üçün dizayn həllərinə» aid olması tələbi sənaye nümunələrinə olan patentlər üçün qorunma mövzusunun müəyyən edən ABŞ qanunvericiliyinin tələbidir¹⁶. ABŞ patent qanunvericiliyinin əsas maddələrinə qrafik təsvirləri daxil edən nümunələrin xüsusi kateqoriyaya ayrılması ilə bağlı hər hansı xüsusi müddəalar daxil deyil. Kompüterin yaratdığı və hər hansı qurğunun ekranında göstərilən qrafik təsvirlərə dair ABŞ Qanunlar Məcəlləsinin (bundan sonra – U.S.C.) 35-ci bölməsinin maddələrində verilən bütövlükdə nümunələr üçün olan ümumi tələblər irəli sürülür¹⁷.

ABŞ idarəsi mütəxəssislər üçün kompüterin yaratdığı və ekranda göstərilən təqdim edilmiş qrafik təsvirlərin uyğunluğunun yoxlanılması üzrə ekspertlər üçün qısa təlimat kitabçası hazırlayıb, hansı ki, sənaye nümunəsi

kimi patentləşdirilmiş obyekt barəsində irəli sürülən tələbləri izah edir¹⁸.

Əlaqə ərizədə aşağıdakı yollarla göstərilir:

- Məmulatı (məsələn, kompüter monitoru, displeyin paneli və ya onların bir hissəsini) sözlə və ya onsuz punktir və yaxud qırıq-qırıq xətlərlə göstərməklə İQI-nin dizaynının və ya qrafik simvolun təqdim edilməsi;
- Məmulatı (məsələn, kompüter monitoru, displeyin paneli və ya onların bir hissəsini) sözlə və ya onsuz tam xətlərlə göstərməklə İQI-nin dizaynının və ya qrafik simvolun təqdim edilməsi.

Məmulatı yalnız adında sözlə göstərməklə İQI-nin dizaynının və ya qrafik simvolun təqdim edilməsi, necə ki, bu, AB-də yol veriləndir, lakin ABŞ-da mümkün deyil.

Göstərilən xüsusiyyətlər ABŞ qanunvericiliyini Çin qanunvericiliyi ilə yaxınlaşdırır. Bununla belə, Çin qanunvericiliyindən fərqli olaraq ABŞ qanunvericiliyi yol verir ki, əlaqə haqqında məlumatlar ərizə verildiyi tarixdə təsvirdə göstərilən təqdirdə, İQI-nin məmulat ilə əlaqəsi təsvirlərdə ərizə verildiyi tarixdə deyil, ərizə üzrə istehsal prosesində göstərilsin.

Son vaxtlara qədər Yaponiya qanunvericiliyi tələb edirdi ki, İQI-nin dizaynının məmulatla əlaqəsi ərizə sənədlərində mütləq ərizənin verildiyi tarixində göstərilsin. 2020-ci ildə yeni qanunvericilik qüvvəyə mindi, hansı ki, bu tələbi İQI-nin dizaynının məmulatın bir hissəsinin dizaynı kimi patentləşdirdiyi hallar üçün saxlayırdı. Bu halda əlaqənin zərurəti onunla izah olunur ki, «mövcud qanunvericiliyə əsasən, yalnız məmulatlar sənaye nümunəsi kimi qorunma predmeti ola bilər, qrafik təsvirlər isə hər hansı məmulatın bir hissəsi kimi qorunur. Bundan əlavə, məmulatların istismarı zamanı istifadə üçün nəzərdə tutulmuş qrafik təsvir kimi qorunmanı təmin etmək üçün bu qrafik təsvir göstərilən məmulatın funksiyalarını yerinə yetirmək üçün nəzərdə tutulmalıdır».

Yeni qanunvericilik qüvvəyə mindikdən sonra qrafik təsvirləri belə qeydiyyatla almaq mümkün oldu. Yeni tənzimləmə Yaponiya qanunvericiliyini AB qanunvericiliyi ilə yaxınlaşdırır.

ABŞ-da olduğu kimi Yaponiyada da məmulatın təsviri üçün punktir (qırıq-qırıq) xətlərdən istifadə etməyə icazə verilir. Bu halda, bu cür təsvir olunan məmulat təqdim edilmiş sənaye nümunəsinin bir hissəsi kimi nəzərdən keçirilmir və iddiaların həcmi məhdudlaşdırılır.

Sənaye nümunəsi tam xətlərlə təsvir olunan məmulatla təqdim olunursa, patent qorunması bu məmulata da şamil edilir.

Yaponiya qanunvericiliyinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, məmulatların funksional aspektləri müəyyən qrafik təsvirin məmulata hansı funksiyaları yerinə yetirməsinə imkan verməsi baxımından qiymətləndirilir.

Həm ABŞ-da, həm də Yaponiyada sənaye nümunəsi üçün ərizənin obyektinə olaraq baxış zamanı görünüşü

¹⁶ ÜəMT sənədi SCT/41/2 REV.2 əlavə 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

¹⁷ USA, Chapter 1500 Design Patents. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.htm> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

¹⁸ § 1502 USA, Manual of Patent Examining Procedure (MPEP) Ninth Edition, Revision 10.2019, Last Revised June 2020. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/index.html> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

dəyişən (animasiyalasdırılmış sənaye nümunələri) kompüterin yaratdığı qrafik simvollar ola bilər. Qorunma üçün təqdim edilmiş nümunə iki və ya daha çox növ ilə təqdim oluna bilər. Belə sənaye nümunəsinin təsvirində sənaye nümunəsinin qeyri-statik xarakteri və iddiaların həcmində yalnız təsvir olunanların daxil olması vurğulanır.

Rusiya qanunvericiliyi

İQİ və qrafik simvolların Rusiya Federasiyasında qeydiyyatı 2000-ci illərin ortalarından etibarən başlamasına baxmayaraq¹⁹, bu günədək xüsusi normativ müddəalar hazırlanmamış, İQİ-nin qeydiyyatı isə qanunvericiliyin ümumi müddəalarından istifadə etməklə həyata keçirilir. Sənaye nümunələri haqqında Rusiya qanunvericiliyi, bir çox digər ölkələrin qanunvericilikləri kimi, rəqəmsal qrafik dizaynla aid sənaye nümunələri üçün ərizələrin tərtib edilməsinə və baxılmasına dair hissədə inkişaf etdirilməlidir.

Sənaye nümunələri haqqında Rusiya qanunvericiliyi, bir çox digər ölkələrin qanunvericilikləri kimi, rəqəmsal qrafik dizaynla aid sənaye nümunələri üçün ərizələrin tərtib edilməsinə və baxılmasına dair hissədə inkişaf etdirilməlidir.

İQİ-nin sənaye nümunələri kimi qeydiyyatla alınması qaydalarına ehtiyac həmçinin Rusiya Federasiyasının Haaqa sənaye nümunələrinin qeydiyyatı sisteminə qoşulması və ratifikasiya haqqında müvafiq qanununun qəbul edilməsi ilə şərtləşir. 2017-ci ildən baxılması üçün Rospatentə daxil olan və ÜəMT-nin Beynəlxalq bürosu tərəfindən qeydiyyata alınmış sənaye nümunələri bir çox halda İQİ-yə və ya İQİ-nin qrafik simvollarına aiddir.

Rusiyada sənaye nümunəsi kimi sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalı məmulatının xarici görünüşünün həlli qorunur (Mülki Məcəllənin 1352-ci maddəsinin 1-ci bəndi). Tələblərin 32 (1) bəndinə əsasən, məmulat altında sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalının istənilən məmulatı, eləcə də məmulatın müstəqil hissəsi başa düşülür. Bununla bərabər, məmulatın müstəqil hissəsi altında onun adı istismarı prosesində görünən ayrı bir hissəsi, ələlxüsüs, məmulatın səthinə vurulmuş şəkil, qrafik simvol, loqotip başa düşülür.

İQİ-nin sənaye nümunələri kimi qeydiyyata alınması qaydalarına ehtiyac həmçinin Rusiya Federasiyasının Haaqa sənaye nümunələrinin qeydiyyatı sisteminə qoşulması və ratifikasiya haqqında müvafiq qanununun qəbul edilməsi ilə şərtləşir. 2017-ci ildən baxılması üçün Rospatentə daxil olan və ÜəMT-nin Beynəlxalq bürosu tərəfindən qeydiyyata alınmış sənaye nümunələri bir çox halda İQİ-yə və ya İQİ-nin qrafik simvollarına aiddir. Bununla bərabər, məmulatın müstəqil hissəsi altında onun adı istismarı prosesində görünən ayrı bir hissəsi, ələlxüsüs, məmulatın səthinə vurulmuş şəkil, qrafik simvol, loqotip başa düşülür.

Rusiya qanunvericiliyinin normalarında İQİ-nin adı çəkilmədiyi üçün aparıcı idarələrin tətbiq etdiyi yanaşmalarla müqayisəli təhlil dizayn baxımından İQİ-nin təbiəti ilə əlaqəli təbiətə malik qrafik simvollar, loqotiplər, şəkillərə (qrafik dizayn) dair tələblərin nümunəsində aparılmışdır.

Qrafik dizayna aid sənaye nümunələri üçün ərizənin hazırlanması ilə bağlı hissədə praktikada qanunvericiliyin şərhə üçün aşağıdakı norma və yanaşmalar tətbiq olunur.

Qrafik dizaynın göstərilən obyektləri məmulatın xarici görünüşünün bir hissəsi kimi patentləşdirildiği üçün patentləşdirmə məqsədləri üçün onlar məmulatla «bağlanmalıdır». Tələblər ərizəçini ərizəni tərtib edərkən sənaye nümunəsinin adında məmulatın bir hissəsinin adını (qrafik simvolunu, loqotipini, şəkilini) və səthində belə qrafik dizaynın istifadə ediləcəyi məmulatın adını göstərməyə məcbur edir. Bundan əlavə təsvirdə məmulata işarə edilməlidir, lakin bu halda məmulatın nə əlamətlərini, nə də onun funksionallığını açıqlamaq tələb olunmur.

Ərizəçini məmulatın xarici görünüşünün bir hissəsini patentləşdirərkən məmulatı bütövlükdə təsvirlərdə göstərməyə məcbur edən normalar Rusiya qanunvericiliyində mövcud deyil. Məmulatın təsvirində onun xarici görünüşünün ərizəçinin iddia etmədiyi hissələrini göstərmək üçün punktir xəttədən istifadəyə yol verilir. Bu halda təqdim edilmiş sənaye nümunəsinin aid olduğu məmulatın xarici görünüşünün hissəsi tam xətt ilə təsvir edilir. Bu normalın tətbiqi praktikası elə bir şəkildə formalaşır ki, ərizəçilər təsvirlərdə məmulatın bir hissəsini tam xətlə, məmulatı bütövlükdə isə punktir xətlə və yaxud məmulatın bir hissəsini tam xətlə məmulatın bütöv təsviri olmadan göstərirlər. İkinci halda məmulat faktiki olaraq təsvirlərdə bütövlükdə olmur və yalnız sənaye nümunəsinin adında qeyd olunur. Bütövlükdə məmulatın təsviri üçün tam və ya punktir xəttin istifadəsi barədə məsələnin həlli ərizəçinin səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi müəyyən etmək üçün, Mülki Məcəllənin 1354-cü maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən, məmulatın patentin verildiyi xarici görünüşünün təsvirindən istifadə olunur (bu halda yalnız tam xətlər diqqətə alınır). Müstəsna hüququn pozulmasına dair mübahisələrdə sənaye nümunəsindən istifadə faktını müəyyən edərkən, Mülki Məcəllənin 1358-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən, «pozuntuya yol vermiş» sənaye nümunəsinin və patentləşdirilmiş sənaye nümunəsinin təyinatlarının oxşarlığı diqqətə alınır

¹⁹ «Rusiya və xarici ölkələrin sənaye nümunələri sahəsində qanunvericiliyinin müqayisəli tədqiqatlarını apararaq, əldə edilmiş məlumatlar əsasında, bu sahənin ərizəçiləri (hüquq sahibləri) və digər maraqlı şəxslər üçün cəlb ediciliyinin artırılması təklifləri ilə sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması və müdafiəsi sahəsinin vəziyyəti barədə analitik hesabat hazırlamaq» mövzusunda ETİ haqqında hesabat (yekun) /Mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlərin vahid dövlət məlumat qeydiyyat sisteminə Qeydiyyat №-si AAAA-A20-120071490021-7/ Referativ-bibliografik məlumatların informasiya xəritəsində qeydiyyat №-si, yarımfişil 1.5, S. 87-111.

Qrafik dizaynın patentləşdirilməsinə dair Rusiya qanunvericiliyinin yanaşmaları ilə aparıcı idarələrin yanaşmalarını müqayisə etsək, belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, sənaye nümunəsi üçün ərizənin tərtib edilməsinə olan tələblərin irəli sürülməsi hissəsində Rusiya qanunvericiliyi də AB qanunvericiliyində tətbiq olunan ən uyğun rejimi nəzərdə tutur. Lakin, sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının həcmi müəyyən edildiyi normalarda əhəmiyyətli bir fərq var. Fərq ondan ibarətdir ki, AB-də təqdim edilən hüquqi qorunma Rusiyadakı qorunmadan daha genişdir, çünki AB-nin sənaye nümunələri üzrə qanunvericiliyi ilə qrafik dizayn (qrafik simvollar) məmulat ilə bərabərləşdirilir²⁰. Analoji yanaşma AB-də İQI-yə də tətbiq olunur.

Avrasiya qanunvericiliyi

Sənaye nümunələri haqqında «gənc» Avrasiya qanunvericiliyi 9 sentyabr 1994-cü il tarixli Avrasiya patent konvensiyasına dair Sənaye nümunələrinin qorunması haqqında protokola qoşulmuş Avrasiya patent konvensiyasına üzv dövlətlərin ərazisində qüvvədədir²¹. Avrasiya patent idarəsi (AAPI) İQI-yə aid sənaye nümunələrini qeydiyyatla alır. Avrasiya patent proseduru çərçivəsində İQI-nin patentləşdirilməsi praktikası formalaşma mərhələsindədir.

Avrasiya patent konvensiyasına (AAPK)²² dair Sənaye nümunələrinin qorunması haqqında protokolun 3(1) maddəsinə müvafiq olaraq, hüquqi qorunma verilən sənaye nümunəsi olaraq AAPK dair Patent təlimatına uyğun olaraq patentləşdirilə bilən sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalı məmulatının xarici görünüşünün həlli hesab olunur.

AAPK²³ dair Patent təlimatının 78 (1) qaydasına əsasən, məmulat altında sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalının istənilən məmulatı, ələlxusus, qablaşma, etiket, tərkibli məmulat, məmulatlar dəsti (komplekti), şrift, eləcə də məmulatın müstəqil hissəsi başa düşülür.

Ərizəni tərtib etmə və vermə qaydalarının 4-cü bəndinə əsasən²⁴, məmulatın müstəqil hissəsi altında onun adi istismarı prosesində görünən ayrı bir hissəsi, ələlxusus, məmulatın məmulatların dəstinə (komplektini) təşkil edən məmulat, məmulatın üzərinə vurulmuş şəkillər, qrafik simvollar, loqotiplər başa düşülür.

Avrasiya patentləşdirmə sisteminin xüsusiyyətlərinə aşağıdakı qanunvericilik müddəaları daxildir.

²⁰ 25 oktyabr 2023-cü il tarixli EUIPO reqlamenti URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNyx> (müraciətin tarixi: 16.02.2024).

²¹ Rospatent: rəsmi sayt. URL: <https://rospatent.gov.ru/documents/protocol-id-eapo-09091994/download> (müraciətin tarixi: 16.02.2024).

²² 9 sentyabr 1994-cü il tarixli Avrasiya patent konvensiyasına dair Sənaye nümunələrinin qorunması haqqında protokol URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

²³ Avrasiya patent konvensiyasına dair Patent təlimatı, II-ci hissə. Sənaye nümunələri. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

²⁴ Sənaye nümunəsi üçün Avrasiya patentini tərtib etmə və ərizəni vermə qaydaları. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyy-obrazczov/> (müraciətin tarixi: 12.10.2023).

Rusiya qanunvericiliyinin normalarında İQI-nin adı çəkilmədiyi üçün aparıcı idarələrin tətbiq etdiyi yanaşmalarla müqayisəli təhlil dizayn baxımından İQI-nin təbiəti ilə əlaqəli təbiətə malik qrafik simvollar, loqotiplər, şəkillərə (qrafik dizayn) dair tələblərin nümunəsində aparılmışdır.

AAPK dair Patent təlimatının 93 (2) qaydasına əsasən, sənaye nümunəsinin təsviri Avrasiya ərizəsinə daxil edilə bilər. Lakin Avrasiya ərizəsinin materiallarında bu sənəd mütləq deyil. Həmçinin sənaye nümunəsi üçün Avrasiya patentinin verilməsi haqqında ərizə yalnız sənaye nümunəsinin adını deyil, həm də xarici görünüşü sənaye nümunəsi təşkil edən və ya onunla əlaqəli sənaye nümunəsindən istifadə ediləcəyi məmulat və ya məmulatların göstərilməsi daxil etməlidir.

Ərizə tərtib etmə və vermə qaydalarının 11-ci bəndinə əsasən, beşdən çox olmamaq şərtilə, bir neçə məmulat göstərilə bilər. Avrasiya ərizəsinə bir sənaye nümunəsi daxil edilərsə, sənaye nümunəsinin aid olduğu məmulatların bir SNBT sinfinə aid edilməsi mütləq deyil. Birdən çox sənaye nümunəsinin daxil olduğu Avrasiya ərizəsi üçün hər bir sənaye nümunəsi üçün göstərilən bütün məmulatlar eyni SNBT sinfinə aid olmalıdır (ornament təşkil edən sənaye nümunələri istisna olmaqla).

Məhz istifadəçinin qrafik interfeysi üçün Avrasiya ərizəsi verildikdə təsvirlər üçün ayrıca tələblər yoxdur. Lakin, ərizə tərtib etmə və vermə qaydalarının 12.11-ci bəndinə müvafiq olaraq, qrafik istifadəçi interfeyslərinin animasiyalaşdırılmış hissələri də daxil olmaqla, məmulatın xarici görünüşünün dinamik dəyişən həlləri, məmulatların müəyyən vaxtlarda vizual əlaqələri və ümumi təyinatı və yaxud ümumi funksiyanın olması şərti ilə nəzərdən keçirilməli olan xarici görünüşündəki dəyişiklikləri göstərmək üçün qısa və aydın ardıcıl təsvirlər şəklində təqdim edilə bilər. Belə təsvirlər komplekti yeddi təsvirdən çox olmamalı və məsələn, animasiyalaşdırılmış ikonlar (müəyyən vaxt kəsiklərində ikonların ardıcılığını təşkil edən sənaye nümunəsi) və ya interfeys animasiyalara aid olduqda təqdim edilə bilər.

Ərizəçinin məmulatın xarici görünüşünün qanuni qorunmasına iddia olmağı hissələrinin təsvirdə əks edilməsi hissəsində, Avrasiya sistemi punktir xətlərin istifadəsinə (məmulatın xarici görünüşünün sənaye nümunəsinə aid olduğu hissələri müvafiq olaraq tam xətlə təsvir olunur), eləcə də rəng ilə seçilməsinə (təsvirin müəyyən hissələrinin rənglə doldurulması, rənglə kölgələndirilməsi və ya bulanıqlaşdırılmasına) yol verir.

Müstəsna hüququn pozulmasına dair mübahisələr baxılıqda sənaye nümunəsindən istifadə faktının müəyyən

edilməsi hissəsində, qeyd etmək lazımdır ki, AAPK-yə olan Sənaye nümunələrinin qorunması haqqında protokolun 12 (1)-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulub ki, hüquqların qorunması ilə bağlı mübahisələr belə hüquqların qorunmasını tələb edilən ərazidə, yəni razılaşan dövlətin maddi və prosessual hüquq normaları əsasında həll edilir.

Sənaye nümunələrinin Avrasiya patentləşdirmə sistemi çərçivəsində qüvvədə olan normativ hüquqi aktların müddəaları Rusiya qanunvericiliyinin tələbləri ilə oxşardır, və müvafiq olaraq Avrasiya qanunvericiliyi də həmçinin İQİ-yə aid Avrasiya ərizə sənədlərinə olan tələbləri tənzimləməlidir. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, Avrasiya ərizəsini təqdim edərkən ərizəçi sənaye modelinin Avrasiya məkanının eyni vaxtda bir neçə dövləti ərazisində (bu gün üçün buraya Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Rusiya və Tacikistan daxildir) hüquqi qorunmasını tələb edir. Bu səbəbdən göstərilən dövlətlərdə İQİ-yə aid sənaye nümunələrinin qeydiyyatı və qorunmasına yanaşmaların uyğunlaşdırılması ərizəçilər üçün faydalı addım olacaqdır.

Rusiya və Avrasiya qanunvericiliklərinin inkişafı

Aparılmış tədqiqatın nəticələrinə görə, İQİ və qrafik simvolların patentləşdirilməsi hissəsində Rusiya qanunvericiliyinin yenilənməsinin biri-birindən prinsip etibarilə fərqlənən iki yol nəzərdən keçirilir.

Birinci yol – Çinin qanunvericiliyi ilə yaxınlaşmaqdır ki, bu da Rusiyanın geosiyasi mövqeyinə və müasir iqtisadi maraqlarına uyğundur. Bu halda hüquq normalarında İQİ-nin məmulatın xarici görünüşünün bir hissəsi olaraq patentləşdirilməsi imkanını qeyd etmək və təsvirlərdə yalnız İQİ-nin (qrafik simvolu) deyil, həm də İQİ-nin və ya qrafik simvolumun aid olduğu məmulatın mütləq göstərilməsini nəzərdə tutmaq lazımdır. Bundan əlavə, məmulatın punktir xətt ilə təsvir etmək imkanını və məmulatın bir hissəsini sənaye nümunəsinin adında göstərmək imkanını qoruyub saxlamaq məqsədəuyğundur. İQİ üçün məmulatın bir hissəsi kimi adətən kompüter ekranı təsvir olunur. Eyni zamanda, İQİ-nin tətbiq olunduğu məmulatın təsvirində funksionallığının mütləq göstərilməsi də məqsədəuyğundur. Bu yanaşma, bir tərəfdən, sənaye nümunəsinin təsvirinin məzmununa və onun təsvirinə qarşı irəli sürülən tələbləri genişləndirmək hesabına sənaye nümunəsi üçün Rusiya ərizəsinin tərtib edilməsinin mürəkkəbliyini bir qədər artırıcaq. Digər tərəfdən, belə tələblərə riayət etmək, Çində konvensiya prioritetinin istənilməsi ilə qanuni qorunma əldə etməyi asanlaşdıracaq. Həmçinin vacibdir ki, belə tələblərin tətbiqi sənaye nümunəsinin Rusiyada hüquqi qorunmasının həcmində azalmasına və ya artmasına təsir göstərməyəcək.

İkinci yol – Rusiya qanunvericiliyinin AB və Yaponiyanın qanunvericiliyinin yenilənmiş hissəsi ilə yaxınlaşmasıdır. Bu halda, İQİ və qrafik simvolumun məmulat olaraq tanınması, AB qanunvericiliyində tənzimləndiyi kimi, hüquq normalarında təsbit edilməlidir. Bu cür tənzimləmə zamanı sənaye nümunəsinin təsvirinə və məmulatın təsvirinə olan

tələblərin genişləndirilməsi zərurəti yaranmır. Bununla belə, Mülki Məcəllənin 1358-ci maddəsindən oxşar təyinatlı məmulatın xarici görünüşünün «pozuntuya yol vermiş» kimi tanınmasına dair şərt çıxarılmalıdır. Bunun nəticəsi qüvvədə olan qanunvericiliklə verilən həcm ilə müqayisədə İQİ-yə və ya qrafik simvola aid sənaye nümunəsinə verilən hüquqi qorunmanın həcmində artması olacaq. Görünür ki, bu cür dəyişikliklər ərizəçinin maraqlarını maksimum dərəcədə təmin etməyə yönəldiləcək. Eyni zamanda, bu tənzimləmə üçüncü şəxslərin maraqlarına toxunacaq. Bundan əlavə, sənaye nümunəsinin konvensiya prioritetinin istənilməsi ilə bərabər xaricdə patentləşdirilməsi zamanı problemlərin yaranması mümkündür.

İrəli sürülmüş təkliflər qəti deyil. Rusiyanın İQİ və qrafik simvolların patentləşdirilməsini tənzimləmək məqsədilə sənaye nümunələri haqqında qanunvericiliyinin yenilənməsi üçün digər (aralıq) variantlar da mümkündür.

Rusiya qanunvericiliyinin nəzərdən keçirilmiş mümkün inkişaf istiqamətləri Avrasiya qanunvericiliyinə²⁵ dəyişikliklər edilərkən tam nəzərə alın bilər, çünki Rusiya və Avrasiya qanunvericiliklərində «sənaye nümunəsi», «məmulat», «məmulatın hissəsi» anlayışlarını izah edən əsas normalar üst-üstə düşür.

Yeniləmə yolunu seçməklə bağlı qərar verərkən, bir-birini əvəzləyən və ya animasiyalaşdırılmış təsvirlərin hüquqi qorunmasını da nəzərdə tutmaq məqsədəuyğundur.

Bu məqalənin müəllifləri sənaye nümunələri sahəsində mütəxəssislərini Rusiya və Avrasiyanın sənaye nümunələri haqqında qanunvericiliklərinin İQİ və qrafik simvolların patentləşdirilməsi hissəsində inkişaf yolları ilə bağlı məsələləri müzakirə etməyə dəvət edirlər.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Korpan, L. M. İnsan-kompüter sistemlərinin dizaynı yeni peşəkar fəaliyyət sahəsi kimi / L. M. Korpan, A. A. Balkanskiy, A. O. Karpuşina, A. V. Lavrov, A. A. Smolin, L. P. Sopronenko // İnformasiya əsri. – 2018. – Cild 1. – No 2. – S. 175–176.
2. Fill, Ş. Dizayn tarixi/ Şarlotta və Piter Fill; ing. tərcümə S. Bavina. – M.: KoLibri, Azbuka-Attikus, 2022. – 512 s. – ISBN: 978–5–389–17431–3.

Müəlliflər haqqında məlumat

Qriqori Petroviç İvliyev, hüquq elmləri namizədi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsinin elmi rəhbəri (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), Avrasiya patent idarəsinin prezidenti, ivliyev@eapo.org.

²⁵ Avrasiya patent təşkilatının İnzibati şurası tərəfindən 12 aprel 2021-ci ildə 37-ci (onuncu növbədənkənar) iclasda təsdiq edilmiş Avrasiya patent konvensiyasına olan Patent təlimatının 78-ci bəndi, 20-21 sentyabr 2022-ci ildə 41-ci (29-cu növbəti) iclasda təsdiq edilmiş dəyişikliklər və əlavələr; Avrasiya patent idarəsinin 27 may 2021-ci il tarixli 24Nº-li əmri ilə təsdiq edilmiş Sənaye nümunəsi üçün Avrasiya patentinin verilməsi üçün ərizə tərtib etmə və vermə qaydalarının 4-cü bəndi; Avrasiya patent idarəsinin 26 oktyabr 2022-ci il tarixli 58Nº-li əmri ilə edilmiş dəyişikliklər və əlavələr.

Olqa Lenarovna Alekseyeva, hüquq elmləri namizədi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsinin Keyfiyyətin monitorinqi mərkəzinin rəisi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), OAlekseeva@rupto.ru.

Information about the authors

Grigory P. Ivliev, Cand. Sci. (Law), Research Advisor of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); President of the Eurasian Patent Office, ivliev@eapo.org.

Olga L. Alekseeva, Cand. Sci. (Law), Head of the Quality Monitoring Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); OAlekseeva@rupto.ru.

Müəlliflər maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The authors declare no conflict of interest.

Redaksiyaya 06.05.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 16.05.2024-cü ildə tamamlanıb
Nəşr üçün 16.05.2024-cü ildə qəbul edilib

Elmi məqalə

Original article

UOT 338.2; 347.77

Tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi

Olqa Valentinovna Vidyakina

N.E. Bauman adına Moskva dövlət texniki universiteti

ippolicy@mail.ru

Annotasiya: hazırda qlobal gündəlik kontekstində tərsinə mühəndislik, avadanlıq istehsalçıları və ya tədarükçüləri texniki dəstəkdən imtina etdikdə, mövcud istehsalat bazasının dəstəklənməsi üçün istifadə olunur. Tədqiqatın məqsədi qanuni tərsinə mühəndislik proseslərini öyrənmək və tədqiqat obyektinin hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərini müəyyənləşdirməkdir. Tərsinə mühəndislik proseslərinə patent-hüquqi müşayiəti daxil etmək təklif olunur. Tədqiqatın yeniliyi – patent-hüquqi müşayiəti ilə tərsinə mühəndislik subyektlərinin səriştələrinin matrisinin hazırlanmasıdır. Hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün riskləri nəzərdən keçirilib, hansı ki, tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiəti zamanı müəyyən edilə bilər. Tərsinə mühəndislik prosesinə, işin sıfır mərhələsindən başlayaraq və bütün mərhələlərində, o cümlədən qanuni tərsinə mühəndislik nəticəsində yeni texniki həllin yaradılması daxil olmaqla, patent-hüquqi işlərin kompleksinin tətbiqinin zəruriliyi əsaslandırılıb. Sonrakı tədqiqatların istiqamətlərindən biri – tərsinə mühəndislik çərçivəsində yaradılmış əqli mülkiyyət obyektlərinə olan müstəsna hüquqların pozulması məsələləri ilə bağlı Rusiyanın hüquq tətbiqetmə təcrübəsinin öyrənilməsidir.

Açar sözlər: tərsinə mühəndislik, revers-mühəndis, patentşünas-mühəndis, tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiəti, hüquq sahibinin patent hüquqlarının pozulması riskləri

İstinad üçün: Vidyakina O.V. Tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi // Vestnik FIPS. – 2024. – Cild 3, № 2 (8). S. 132 –141.

Assessment of possible risks of infringement of exclusive rights in reverse engineering

Olga V. Vidyakina,

Moscow State Technical University named after N. E. Bauman

ippolicy@mail.ru

Abstract: presently, in the context of the global agenda, reverse engineering is used to maintain the existing production base in cases where manufacturers or equipment suppliers refuse to provide technical support. The aim of our research is to study the processes of legitimate reverse engineering and to identify possible risks of infringement of exclusive rights to the object of reverse engineering. It is proposed to include patent and legal support in the processes of reverse engineering. The novelty of the research lies in the development of the competence matrix for individuals and/or legal entities engaging in reverse engineering, including patent and legal support. Possible risks of infringement of the exclusive rights, which can be revealed in the course of patent and legal support of reverse engineering process, are considered. The necessity of introducing a set of patent and legal activities in the reverse engineering process, starting from the zero stage of work and throughout all stages, including the creation of a new technical solution as a result of legitimate reverse engineering, has been substantiated. One of the directions of further research is the study of law enforcement practice in Russia on the issues of infringement of exclusive rights to intellectual property objects created within reverse engineering.

Keywords: reverse engineering, reverse engineer, patent engineer, patent and legal support of the reverse engineering process, risks of infringement of patent rights of the copyright holder.

For citation: Olga V. Vidyakina, Assessment of possible risks of infringement of the exclusive right of the copyright holder in reverse engineering//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 132 –141.

Giriş

Bu gün, sanksiyalar şəraitində, idxalın əvəzlənməsi məsələləri kəskin xarakter alıb, reinjiniring işə avadanlıq istehsalçıları və ya tədarükçüləri texniki dəstəkdən imtina etdikdə, mövcud istehsalat bazasının dəstəklənməsi üçün istifadə olunur. Beləliklə, o, tədarükçünü tapmaq və dəyişdirmək üçün alternativə, eləcə də konstruktor sənədlərini bərpa etmək və tələb olunan ehtiyat hissələrinin fərdi istehsalını tənzimləmək üsuluna çevrilir¹.

Bu nöqtəyi-nəzərdən, təcrübədə ən vacib vəzifələrdən biri, tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi olur. Hazırkı məqalənin müəllifi iddia edir ki, tərsinə mühəndislik prosesinə patent-hüquqi müşayiətin tətbiqi zəruridir, hansı ki, hüquq sahibinin tərsinə mühəndislik obyektinə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərini qiymətləndirməyə və qarşısını almağa imkan yaradacaq.

Terminlər və təriflər

Hazırkı məqalədə tərsinə mühəndislik obyektini altında elmi-texniki sahədə məhsulun rekonstruksiyası və yeni məhsulun yaradılması məqsədləri üçün tədqiqat obyektinə başa düşülür².

Mühəndislik (ing. engineering – ixtiraçılıq, bilik) məzmunu məhsulların, sistemlərin və/və ya proseslərin yaradılması və ya təkmilləşdirilməsi ilə əlaqəli mühəndislik məsələlərinin həlli olan mühəndis-konsultasiya fəaliyyətini təşkil edir³.

Tərsinə mühəndislik (reinjiniring, ing. dil. – reverse engineering)⁴ məlum məhsulun həm işi, xüsusiyyətləri və digər parametrləri haqqında məlumat əldə etmək, həm də onun birbaşa icrası (rekonstruksiyası) məqsədi ilə məhsulun tədqiqi və təhlilindən ibarətdir [1].

Materiallar və tədqiqat metodları

Tədqiqat materialı kimi tərsinə mühəndislik və patent tədqiqatların aparılması ilə əlaqəli məsələləri tənzimləyən və işıqlandıran qanunvericilik sənədləri, normativ-hüquqi aktlar, dövlət standartları, elmi nəşrlər istifadə olunub. Tədqiqat metodları kimi təhlil, sistemləşdirmə, ümumiləşdirmə, strukturlaşdırma və s. metodlardan istifadə olunub

Tərsinə mühəndislik prosesi

Tərsinə mühəndislik sxemi aşağıdakı mərhələləri yerinə yetirməklə ilkin texnologiya obyektinin (məhsulun⁵, qurğunun⁶) öyrənilməsinə daxil edə bilər:

- Tədqiqat obyekt⁷ nöqtələrinin 3D-skanlanması və skan-buludunun formalaşdırılması;
- ilkin texnika obyektinin formasının 3D-skanlanması məlumatlarının emalı və rəqəmsal 3D-modelin formalaşdırılması;
- 3D-modelin ilkin texnika obyektinin dəqiq ölçüləri ilə cizgiyə çevrilməsi.

Tədqiqat obyektinin tərsinə mühəndislik prosesləri cədvəl 1-də iriləşdirilmiş şəkildə verilib.

Cədvəl 1

Tədqiqat obyektinin tərsinə mühəndislik prosesləri

Sıra №-si	İşin mərhələlərinin adı	İşin nəticələri
1	Tədqiqat obyektini 3D-skanlama	Nöqtələrin skan-buludu
2	3D-skanlama məlumatlarının emalı	Rəqəmsal 3D-model
3	3D-modelin cizgiyə çevrilməsi	Konstruktor sənədləri (bundan sonra – KS)

Müəllif tərəfindən tərtib edilib

Tərsinə mühəndisliyin mərhələləri, əslində, məhsulun «demontajını», konstruktor sənədlərinin hazırlanmasını və daha sonra məhsulun rekonstruksiyasını təşkil edir. İlkin texnika obyektini öyrəndikdən sonra təcrübə nümunəsi hazırlanır və sınaqdan keçirilir və, ehtiyac olduqda, məhsulun konstruktor sənədləri korrektə edilir.

Bu iş növləri aşağıdakı məqsədlərlə elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlər çərçivəsində aparıla bilər

- tədqiqat obyektinin (məhsulun) və onun iş prinsiplərinin öyrənilməsi;
- məhsulun modifikasiyası və ya təmiri;

¹ Reinjiniring (tərsinə mühəndislik) // Rospatent: sayt. – URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/news/telegra-20220809> (müraciətin tarixi: 08.03.2024).

² Məqalədə tərsinə mühəndislik obyektini ilkin sinonimik olan anlayışlar: məhsul, texniki həll, çıxış texnika obyektini, tədqiqat obyektini və s. istifadə olunur.

³ DÖSTR 57306–2016. Rusiya Federasiyasının milli standartı. Mühəndislik. Mühəndislik sahəsində terminologiya və əsas anlayışlar.

⁴ Hazırkı məqalə çərçivəsində «tərsinə mühəndislik» ifadəsi istifadə olunur.

⁵ Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 1350-ci maddəsinin 1-ci bəndi. «Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin dördüncü hissəsinin qüvvəyə minməsi haqqında» 18 dekabr 2006-cı il tarixli 231-ФЗ №-li federal qanun (Dövlət Duması tərəfindən 24 noyabr 2006-cı ildə qəbul edilmişdir). Federasiya Şurası tərəfindən 8 dekabr 2006-cı ildə təsdiq edilmişdir. Nəşr olunub: Rossiyskaya Gazeta, № 289, 22 dekabr 2006-cı il 1 yanvar 2008-ci ildə (10 fevral 2024-cü il üçün dəyişikliklər ilə) qüvvəyə minib.

⁶ Eyni yerdə. Hissə 4..

⁷ Nöqtələr buludu - hər bir nöqtəsi skan edilmiş obyektin səthində kiçik ləkədən ibarət olan məkan məlumatlarının nöqtələrinin toplusudur.

Əsl peşəkarların əksəriyyəti üçün mövcud məhsulları kopyalamaq maraqlı deyil. Onlar tərsinə işləmədə yenilikçi bir şey yaratmaq üçün fərqli kontekstdə tətbiq oluna biləcək daha vacib və dəyərli bir şey axtarırlar.

- rəqabətqabiliyyətli məhsulun yaradılması;
- məhsul ilə uyğunluq imkanının qiymətləndirilməsi və s.

Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra - RF MM) 1358-ci maddəsinin 3-cü bəndinə müvafiq olaraq

- ixtira məhsulda və ya üsulda istifadə edilmiş sayılır, bir şərtlə ki, məhsulun tərkibində və üsulda patentin daxil etdiyi ixtira düsturu müstəqil bəndində verilmiş ixtiranın hər bir əlaməti, və yaxud ona ekvivalent olan və ixtiranın prioritet tarixinədək bu texniki sahədə belə tanınmış bir əlamət istifadə olunub;
- faydalı model məhsulda istifadə edilmiş sayılır, bir şərtlə ki, patentdə faydalı modelin düsturunun müstəqil bəndində verilmiş faydalı modelin hər bir əlamətini daxil edir;
- sənaye nümunəsi məmulatda istifadə edilmiş sayılır, bir şərtlə ki, bu məmulat sənaye nümunəsinin bütün əhəmiyyətli xüsusiyyətlərini və ya məlumatlı istehlakçıya patentləşdirilmiş sənaye nümunəsi ilə eyni ümumi təəssürat bağışlayan xüsusiyyətlərin cəmini daxil edir, və bu məmulatlar oxşar təyinatla sahibdir.

«Əsl peşəkarların əksəriyyəti üçün mövcud məhsulları kopyalamağın maraqlı olmadığını desək, düzgün olar. Onlar tərsinə işləmədə yenilikçi bir şey yaratmaq üçün fərqli kontekstdə tətbiq oluna biləcək daha vacib və dəyərli bir şey axtarırlar. Yəni tərsinə mühəndislik – özü-özlüyündə gözə çarpan şeyləri görməkdən əlavə, hər hansı əşyanın dərininə daxil olmaq və orada gizli strukturu aşkar etməklə onun necə yaradıldığını və daha da vacibi, onu necə yenidən yaradıla biləcəyini anlamaqdır» [2]. Söhbət qanuni əsaslarla həyata keçirilən tərsinə mühəndislikdən gedir (bundan sonra – qanuni tərsinə mühəndislik).

Beləliklə, qanuni tərsinə mühəndislik, müstəsna hüquqları üçüncü şəxslərə aid olan məhsulun məqsədyönlü yaradılması və istifadəsini nəzərdə tutmur. Tərsinə mühəndislik prosesi ilə məşğul olan mütəxəssislər (bundan sonra – revers-mühəndislər), yəni «reinjiniring edənlər», tərsinə mühəndislik nəticəsində yaradılan məhsula münasibətdə «replika» (obyektin dəqiq, adətən 1:1 miqyasında, surəti və ya dəyişdirilməsi) anlayışından istifadə edirlər.

Qanuni tərsinə mühəndislik «qablaşması açılmış» məhsula müstəsna hüququn qanuni surətdə əldə edilməsini nəzərdə tutur, bir şərtlə ki, yeni məhsul yaradılır, hansı ki, ilkin texnika obyektindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir və ya mühüm dərəcədə yaxşılaşdırılmışdır və üçüncü

şəxslərə məxsus patentin qüvvəsi altında düşmür. Tərsinə mühəndislik obyektinin məhsulunun «qablaşmasının açılması» altında, öz məhsullarını işləyərkən faydalı ola biləcək xarici məmulatların tərkibi haqqında elmi-texniki məlumatları əldə etmək üçün 3D-skanlaması nəticəsində tədqiqat obyektinin strukturunun tərkib elementlərinə ayrılması başa düşülür.

Tərsinə mühəndislik çərçivəsində məhsulun tədqiqi və təhlili zamanı müəllif hüququ, patent hüququ (elmi-texniki sahədə və dizayn sahəsində), istehsalat sirləri (nou-hau) və integral sxemlərin topologiyası kimi hüquqi qorunma təqdim edilə bilən informasiya və məlumatların əldə edilməsi mümkündür.

Tədqiqat obyektinin tərsinə mühəndislik çərçivəsində əldə olunmuş informasiya və məlumatların hüquqi qorunmasının əsas rejimlərinin siyahısı cədvəl 2-də verilmişdir. Bunlara patent hüququ obyektləri və istehsalat sirləri (nou-hau) daxildir. Rusiyanın qüvvədə olan qanunvericiliyində mülki hüquq obyektini kimi bütövlükdə informasiyanın və KS-də qeyd edilən, lakin özü-özündə qorunan obyekt olmayan informasiyanın hüquqi statusu məsələsinin tam tənzimlənməsi yer almır. Daxil etdiyi məlumatlar istehsalat sirrini təşkil edə bilər, patentləşdiriləbilən xarakterə malik ola bilər, mətn isə müəllif hüququ obyektini kimi qoruna bilər. Yuxarıda göstərilənlərlə bağlı olaraq, cədvəl 2-də əsərlər müəllif hüququ obyektini kimi, tərsinə mühəndislik çərçivəsində əldə edilmiş informasiya və məlumatların hüquqi qorunmasının əsas rejimlərindən biri kimi göstərilir.

Tərsinə mühəndislik çərçivəsində istehsalat sirləri (nou-hau), ələlxüs texnoloji sahələrdə əldə edilməsi olduqca mürəkkəb olan məlumatları təşkil etdiyindən, eləcə də həqiqi və ya potensial kommersiya dəyərini təşkil edən məlumatlara girişin olmadığından qanuni tərsinə mühəndislik çərçivəsində belə məlumatların və verilənlərin əldə edilməsi ehtimalı azdır.

Bu zaman revers-mühəndislərin istehsalat sirrinin (nou-hau) predmetini təşkil edən informasiyanı gözlənilməz şəkildə, məsələn, öz müxtəlif tədqiqatları, aprobeasiyalar və elmi-tədqiqat işləri çərçivəsində təcrübi yollarla aşkar edilmiş sınaqlar vasitəsilə alması halları istisna deyil.

Cədvəl 2

Tərsinə mühəndislik çərçivəsində əldə edilmiş informasiyanın və məlumatların hüquqi qorunmasının əsas rejimləri

Sıra №-si	Hüquqi qorunma rejimləri	Qorunmanın predmeti
1	İxtiralar və faydalı modellər	Məhsul bütövlükdə və onun tərkib hissələri, onun həyata keçirilmə variantları, qurğunun iş texnologiyası
2	Sənaye nümunələri	Məmulatın bütövlükdə xarici görünüşünün variantları və məmulatın ayrı-ayrı hissələrinin xarici görünüşünün həlləri
3	İstehsalat sirri (nou-hau)	Materialın, maddənin tərkibi, onun istehsal texnologiyası, prosesin texnoloji şərtləri və s.

Müəllif tərəfindən tərtib edilib

Таблица 3

Этапы патентно-правового сопровождения обратного инжиниринга объекта исследования

Mərhələnin sıra №-si	İşlərin növləri	Sənəd	Nəticə
Mərhələ 0	Texnika səviyyəsində patent tədqiqatlarının (bundan sonra – PT) aparılması və tərsinə mühəndislik obyektlərinin aşkar edilməsi*	PT haqqında hesabat	Texnologiyaların reyestri. Tədqiqat obyektinin istehsalçıların siyahısı
Mərhələ 1	Tədqiqat obyektinin öyrənilməsi	Skan-nöqtələr buludu; rəqəmsal 3D-model; cizgilər	KS
Mərhələ 2	Patent qabiliyyətliyinə dair PT-nin aparılması və hüquq sahibinin tədqiq olunan obyektdə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi	Ekspert rəyi	Yaradılan məhsulun hüquqi qorunması strategiyasının işlənməsi üzrə praktik tövsiyələr
Mərhələ 3	Məhsulun rekonstruksiyası. Məhsul üçün yekun KS, texniki sənədlərin (bundan sonra – TS), ehtiyac olduqda işə – proqram sənədlərinin (bundan sonra – PS) hazırlanması	Obyektin bərk cisimli modeli	Yeni məhsulun təcrübi nümunəsi. yeni məhsulun KS, TS, PS
Mərhələ 4	Patent təmizliyi üçün PT-nin aparılması və ƏFN olan hüquqların qeydiyyatı	ƏFN üçün ərizənin materialları komplekti	Qorunma sənədi / ƏFN üçün ərizə
Mərhələ 5	Məhsulun istehsalı	DÖST 7.32–2017 müvafiq olaraq elmi-tədqiqat işi haqqında hesabat**	Ekvivalent xüsusiyyətlərə (forma, funksiya və s.) malik yeni məhsul

* DÖST R 15.011–2024. Əqli mülkiyyət. Patent tədqiqatları. Məzmun və aparılma qaydası. Hüquqi qüvvəyə minmə tarixi: 01.03.2024. Texniki nizamnamə və metrologiya üzrə federal agentliyin 13.02.2024-ci il tarixli 208-ст№-li əmri ilə təsdiq edilmiş və hüquqi qüvvəyə minmişdir // <https://docs.cntd.ru/document/1305016851?marker=64S0J>

** DÖST 7.32–2017. Dövlətlərarası standart. İnformasiya, kitabxanaçılıq və nəşriyyat işi üzrə standartlar sistemi. Elmi-tədqiqat işi haqqında hesabat. Tərtibatın strukturu və qaydaları (Rosstandartın 24.10.2017-ci il tarixli 1494-ср № -li əmri ilə hüquqi qüvvəyə minmişdir).

Müəllif tərəfindən tərtib edilib

Revers-mühəndisliyin istehsalat sirrinin (nou-hau) predmetini təşkil edən informasiyanı gözlənilməz şəkildə, məsələn, öz müxtəlif tədqiqatları, aprobeasiyalar və elmi-tədqiqat işləri çərçivəsində təcrübi yollarla aşkar edilmiş sınaqlar vasitəsilə alması halları istisna deyil.

Praktikada revers-mühəndislər tez-tez diqqətlərini patent hüququ obyektlərinə yönəltdiyi üçün, patent və qeyri-informasiyanın maksimum istifadə edilməsi və tərsinə mühəndislik zamanı tədqiqat obyektinin hüquq sahibinin patent hüquqlarının pozulmasının mümkün risklərini müəyyənləşdirilməsi məqsədi ilə tərsinə mühəndisliyin aparılmasını patent-hüquqi müşayiət ilə birləşdirilməsi strateji olaraq vacibdir.

Tərsinə mühəndisliyin patent-hüquqi müşayiəti

Tədqiqat obyektinin tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiətinin mərhələləri cədvəl 3-də iriləşdirilmiş şəkildə təqdim edilib.

Patent-hüquqi müşayiətin mərhələlərinin tərsinə mühəndislik prosesinə daxil edilməsi tədqiqat obyektinin kompleks qiymətləndirilməsi və risklərin mitiqasiyası üzrə düşünülmüş addımlar üçün strateji baxımdan vacib qərardır. Ələlxüsus, mitiqasiya planının yaradılmasının əlavə mərhələsi xarici mənşəli avadanlıq və ya xidmətlər satın alıqda sanksiya risklərinin qiymətləndirilməsi ola bilər. Məsələn, «şirkət Rusiyada və ya ona dost ölkələrdə bahalı (bəzən istifadədə olmuş) xarici istehsal avadanlığı satın ala bilər, lakin sonradan onun kompletləşdiricilərini ala bilməyəcək, bu da hətta istehsalın dayandırılmasına gətirib çıxara biləcək» [3]. Ciddi hüquqi nəticələr tərsinə mühəndisliyi nəzərdə tutulan orijinal məhsulun hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulması nəticəsində baş verə bilər.

«Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsinin «Müasir mərhələdə əqli mülkiyyət sahəsində kadr hazırlığı sistemində davamlı təhsilin təkmilləşdirilməsi» ETİ çərçivəsində aparılmış tədqiqatına əsasən⁸, Rusiya Federasiyasında qüvvədə olan 1173 peşə standartından 42 standart əqli mülkiyyət (bundan sonra – ƏM) sahəsində səriştələri daxil edir. ƏM sahəsində peşə standartlarında istifadə üçün məqsədəuyğun standart

⁸ ETİ «Müasir mərhələdə ƏM sahəsində kadr hazırlığı sistemində davamlı təhsilin təkmilləşdirilməsi». Mövzunun şifri: 1-OD-2020. ETİ-nin aparılma müddəti: 23.03.2020–30.06.2021. ETİ-nin elmi rəhbəri – SMFI direktoru Neretin O.P. // <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/nauchnaya-deyatelnost/1-od-2020.pdf> (müraciət tarixi: 02.05.2024).

Cədvəl 4
ƏM sahəsində vəzifə və peşələr funksional növləri [4]

Nº n/n	Əmək funksiyasının adı	Vəzifələrin, peşələrin mümkün adları
1	ƏFN-nin və fərdiləşdirmə vasitələrinin yaradılması prosesinin informasiya müşayiəti	Elmi-texniki informasiya üzrə mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə mühəndis
		ƏM-nin idarə edilməsi üzrə kiçik mütəxəssis
		ƏM-nin idarə edilməsi üzrə texniki ekspert
2	Məhsul strategiyasının və istehsalın texnoloji modernləşdirilməsi strategiyasının hazırlanması	Elmi-texniki informasiya üzrə II-ci kateqoriyalı mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə II-ci dərəcəli mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə analitik
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə ekspert
		ƏM-nin idarə edilməsi üzrə mütəxəssis
		Aparıcı texnoloq
		Aparıcı mühəndis
3	Texnologiyaların transferi çərçivəsində innovativ layihələrin təhlili və qiymətləndirilməsi	Elmi-texniki informasiya üzrə I-ci kateqoriyalı mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə I -ci dərəcəli mühəndis
		ƏM-nin idarə edilməsi üzrə baş mütəxəssis
		ƏM-nin idarə edilməsi üzrə baş ekspert
4	ƏFN və FV hüquqlarının idarə edilməsi	Elmi-texniki informasiya üzrə baş mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə baş mühəndis
		Patent və ixtirachılıq işi üzrə struktur bölməsinin rəhbəri

Müəllif tərəfindən tərtib edilib

Ciddi hüquqi nəticələr tərsinə mühəndisliyi nəzərdə tutulan orijinal məhsulun hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulması nəticəsində baş verə bilər.

səriştələrin müəyyən edilməsi üçün hər bir əmək funksiyası üzrə bir sıra əmək hərəkətləri və onların həyata keçirilməsi üçün zəruri olan bacarıq və biliklər təhlil edilmişdir. Peşə standartlarının səriştələr sisteminin dekompozisiyası zamanı ƏM sahəsində aşağıdakı tipik səriştələr göstərilmişdir:

1. Patent axtarışının aparılması.
2. Patent tədqiqatlarının yerinə yetirilməsi.
3. Patent təmizliyinə dair tədqiqatların aparılması.
4. ƏM obyektlərinin qeydiyyatı üçün ərizələrin hazırlanması və rəsmiləşdirilməsi.

«Əqli mülkiyyətin idarə edilməsi və texnologiyaların transferi üzrə mütəxəssis»⁹ peşə standartına daxil olan əmək funksiyalarının təsvirinə əsasən, dörd qrup ümumiləşdirilmiş əmək funksiyası (cədvəl 4) daxildir, onlardan ƏM sahəsində vəzifə və peşələri göstərmək olar. Onlardan yarısı – mühəndis vəzifələridir, çünki mühəndislər, bir qayda olaraq, təbiiqi tədqiqatlar, planlaşdırma, layihələndirmə, konstruktorlaşdırma, istehsalat texnologiyasının işlənməsi, texniki sənədlərin hazırlanması, qurğunun istehsalı, sazlanması, sınaqdan keçirilməsi, istismarı, texniki xidməti, təmiri, utilizasiyası və keyfiyyətin idarə edilməsi daxil olmaqla, mühəndislik işinin predmeti olan texniki qurğuların həyat dövrünün bütün proseslərinə cəlb edilir.

⁹ Rusiya Federasiyasının Əmək və sosial müdafiə nazirliyinin ««Əqli mülkiyyətin idarə edilməsi və texnologiyaların transferi üzrə mütəxəssis» peşə standartının təsdiq edilməsi haqqında» 7 sentyabr 2020-ci il tarixli 577-H №-li əmri. [Elektron resurs] URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/74629782/> (müraciət tarixi: 02.05.2024).

Patent-hüquqi müşayiət minimum aşağıdakı iş növlərini daxil edir:

- PT (Patent qabiliyyətliyi üçün PT və/və ya patent təmizliyi üçün PT);
- hüquq sahibinin tədqiqat obyektinə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi
- ƏFN-nə olan hüquqlarının qeydiyyatı və s.

Patent-hüquqi müşayiət intellektual hüquqlar üzrə mütəxəssislərə etibar etmək daha məqsədəuyğundur, çünki bu iş növü üçün PT aparılması üzrə və ƏFN (patent hüququ obyektləri) olan hüquqlarının qeydiyyatı üzrə biliklər və təcrübə tələb olunur.

Patent-hüquqi müşayiət intellektual hüquqlar üzrə mütəxəssislərə etibar etmək daha məqsədəuyğundur, çünki bu iş növü üçün PT aparılması üzrə və ƏFN (patent hüququ obyektləri) olan hüquqlarının qeydiyyatı üzrə biliklər və təcrübə tələb olunur. Yuxarıda göstərilən iş növləri üçün

əsasən «patentsünas-mühəndis» ixtisaslaşması olan texniki təhsilli mütəxəssislər lazımdır.

Patent üçün ərizələrin verilməsində mühəndis biliyi və təcrübəsi olmayan ƏM sahəsindəki digər istiqamətlərin mütəxəssisləri (hüquqsünaslar, iqtisadçılar, menecerlər, marketoloqlar və s.), bazar təhlili, xarici ölkələrin qanunvericiliyinin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, bazar konyukturasının təhlili tələb olunduqda yaradılan məhsulun hüquqi qorunması üçün strategiyanın işlənilib hazırlanmasında iştirak edə bilərlər.

Revers-mühəndisləri ilə ƏM üzrə mütəxəssislərin tərəfdaşlığı mütəxəssislərin hər birinə öz işlərini peşəkarlıqla yerinə yetirməyə və eyni zamanda müəlliflərin hüquqlarına və hüquq sahiblərinin hüquqlarına hörmət edən və eyni zamanda innovasiyaların inkişafına kömək edən qanuni tərsinə mühəndislik subyektlərinin razılaşmalarının reallaşdırılması ilə bağlı məsələləri keyfiyyətli işləməyə kömək edəcək.

Bu halda revers-mühəndislərin intellektual hüquqlar sahəsində sərişələrinin məqsədyönlü inkişafı düşünülməlidir, çünki tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiəti yalnız revers-mühəndislərin, işlətməcilərin və ƏM üzrə mütəxəssislərin açıq tərəfdaşlığında effektiv şəkildə reallaşdırıla bilər.

Patent-hüquqi müşayiət ilə tərsinə mühəndislik subyektlərinin səriştəlilik modeli

Tərsinə mühəndislik subyektlərinin patent-hüquqi müşayiət ilə sərişələrinin matrisi cədvəl 5-də verilib, burada göstərilir ki, PT-nin aparılması ilə bağlı mərhələlərin

Cədvəl 5

Patent-hüquqi müşayiət ilə tərsinə mühəndislik subyektlərinin səriştəlilik model

işlərin növləri	Səlahiyyətlər (bilik və bacarıqların cəmi)	işlərin növləri	Səlahiyyətlər
revers-mühəndis(lər)		patentşünas-mühəndis(lər)	
Mərhələ 0. Texnika səviyyəsində PT-nin aparılması və tərsinə mühəndislik obyektlərinin aşkar edilməsi			
Aşağıdakıların tərtib edilməsi daxil olmaqla, axtarış predmetinin formalaşdırılması: • PT aparılması üçün tapşırıqlar; • axtarış reqlamenti. Tərsinə injiniring obyektlərinin aşkar edilməsi	Mühəndis-texniki	PT aparılması (texnika obyektinin aid olduğu sahədə texnikanın dünya səviyyəsində təhlili və onun inkişaf tendensiyalarının müəyyənləşdirilməsi. Tipik və ən yaxın texniki həllərin, həll olunan texniki problemlərin və tələb olunan texniki nəticələrin müəyyənləşdirilməsi. Maraqlandıran ərazidə bu sahədə sərbəst işlətmələrin aparılmasına mane olan geniş hüquqi qorunması olan patentlərin mövcudluğunu yoxlamaq). PT haqqında hesabatın hazırlanması	ƏFN-nin (patent hüququ obyektlərinin) hüquqi qorunma sahəsində Rusiya və xarici qanunvericilikləri bilmək. PT aparılması, patent sənədlərinin təhlili və s. üzrə biliklər və bacarıqlar.
Mərhələ 1. Tədqiqat obyektinin öyrənilməsi			
Tədqiqat obyektini 3D-skanlama 3D-skanlama məlumatlarının emalı. 3D-modelin cizgiyə çevrilməsi. KS işlənməsi	Mühəndis-texniki. Reinjiniring sahəsində biliklər və iş təcrübəsi, reinjiniring və 3D-skanlama üzrə praktik bacarıqlar, 3D-modelləri cizgiyə çevirən proqramlarla işləmə üzrə praktik bacarıqlar	–	–

İşlərin növləri	Səlahiyyətlər (bilik və bacarıqların cəmi)	İşlərin növləri	Səlahiyyətlər
revers-mühəndis(lər)		patentşünas-mühəndis(lər)	
Mərhələ 2. Patent qabiliyyətliliyinə dair PT-nin aparılması və hüquq sahibinin tədqiq olunan obyektə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi			
Aşağıdakıların tərtib edilməsi daxil olmaqla, axtarış predmetinin formalaşdırılması: • PT aparılması üçün tapşırıqlar; • axtarış rəqlamenti	Mühəndis-texniki	PT-nin aparılması (bütövlükdə konstruksiyanın və/və ya onun hissələrinin məlumluğu üçün PT-nin aparılması. Tədqiqat obyektinin tərkibində patent qabiliyyətliliyi meyarlarına müvafiq olaraq tanına biləcək texniki həllin olması və ya olmaması. Üstünlük verilən hüquqi qorunma strategiyasının seçilməsi və əsaslandırılması). PT haqqında hesabatın hazırlanması. Hüquq sahibinin tədqiqat obyektinə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin hüquqi nöqteyi-nəzərdən qiymətləndirilməsi	ƏFN-nin (patent hüququ obyektlərinin) hüquqi qorunma sahəsində Rusiya və xarici qanunvericilikləri bilmək. PT aparılması, patent sənədlərinin təhlili və s. üzrə biliklər və bacarıqlar.
Mərhələ 3. Məhsulun rekosntruksiyası			
Obyektin bərkicisimli modelinin formalaşdırılması. Məhsul üçün yekun KS, TS və PS işlənməsi	Mühəndis-texniki. Üçölçülü formaların (bərk cisimlərin) riyazi və kompüter modelləşdirilməsi prinsiplərini bilmək. Bərkicisimli modelinin yaradılması və ya təqdim edilməsi üçün istifadə edilən üsullarla işləmək üçün bilik və bacarıqlar	-	-
Mərhələ 4. Patent təmizliyi üçün PT-nin aparılması və ƏFN olan hüquqların qeydiyyatı			
Aşağıdakıların tərtib edilməsi daxil olmaqla, axtarış predmetinin formalaşdırılması: • PT aparılması üçün tapşırıqlar; • axtarış rəqlamenti. Yeni məhsulun konstruktiv elementlərinin morfoloji təhlili və qurğunun konstruktiv sxemlərinin variantlarının matrisinin formalaşdırılması. Qurğunun funksional-fiziki təhlili (obyektin fiziki və dinamik əlamətlərə görə tərkib hissələrinə dekompozisiyası)	Mühəndis-texniki	PT-nin aparılması (bütövlükdə konstruksiyanın, onun hissələrinin və onun tərkibinə daxil olan texniki həllərinin məlumluğu üçün maraqlandıran ərazidə patent idarələrinin VB üzrə patent axtarışının aparılması. İşlənmiş texnika obyektinin patent təmizliyinin təhlili). PT haqqında hesabatın hazırlanması. ƏFN üçün ərizə materiallarının komplektinin hazırlanması. ƏFN üçün ərizənin verilməsi, patent üzrə ərizənin kargüzarlığının aparılması	ƏFN-nin (patent hüququ obyektlərinin) hüquqi qorunma sahəsində Rusiya və xarici qanunvericilikləri bilmək. PT aparılması, patent sənədlərinin təhlili və s. üzrə biliklər və bacarıqlar.
Mərhələ 5. Məhsulun istehsalı			
Məhsulların eksperimental və təcrübi nümunələrinin istehsalı və sınaqdan keçirilməsi. Məhsulun təcrübi nümunəsinin texniki tapşırığın tələblərinə uyğunluğunun son yoxlanışı və təsdiqi, daha sonra isə nəticələrin qəbul üçün qəbul komissiyasına təqdim edilməsinə hazır olması barədə qərar qəbul etmək məqsədilə aparılan qəbul üzrə sınaqlar	Mühəndis-texniki	-	-

* Составлена автором

(mərhələ 0, 2 və 4) revers-mühəndisin(lərin) və patentşünas-mühəndisin(lərin) dəyər-səriştə sinerqiyasında reallaşdırılır¹⁰, hansı ki, tərsinə mühəndislik subyektlərinin müxtəlif

səriştələrinin bir-biri ilə yaxınlaşdırmaqdan, onların məzmunca təcridini və/və ya münfəridliyini aradan qaldırmaqdan, tərsinə mühəndislik prosesində iştirak edən revers-mühəndisin(lərin) və patentşünas-mühəndisin(lərin) bilik və praktik bacarıqlarının tam həcmdə tətbiqinə yönəltməkdən ibarətdir.

¹⁰ Müəllif tərəfindən təklif edilib.

Tərsinə mühəndisliyin hüquqi müşayiəti məsələlərini nəzərdən keçirərkən müəssisələrin işləkliyinin təmin edilməsi və Rusiya Federasiyasının texnoloji müstəqilliyinin və inkişafının təmin edilməsi məsələlərini də nəzərə almaq lazımdır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, mühəndis ƏM sahəsində səriştə qazana bilər (mühəndis ƏM sahəsində əlavə peşə təhsili aldıqda, bu, praktikada tez-tez müşahidə olunur), hüquqşünaslar, iqtisadçılar, menecerlər, marketoloqların və s. isə qısa müddətdə mühəndis bacarıqlarına yiyələnəməsi mümkün deyil. Buna görə, səriştələr matrisində bu mütəxəssislər bir-biri ilə əvəz oluna bilməzlər və təbiiqi dəyər və onların bilik və praktik bacarıqlarından istifadə baxımından bir-birini tamamlayan mütəxəssislər kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Tərsinə mühəndisliyin hüquqi müşayiəti məsələlərini nəzərdən keçirərkən müəssisələrin işləkliyinin təmin edilməsi və Rusiya Federasiyasının texnoloji müstəqilliyinin və inkişafının təmin edilməsi məsələlərini də nəzərə almaq lazımdır. ƏM qorunması sahəsində qəbul edilmiş beynəlxalq və Rusiya qaydalarına formal surətdə riayət etmək kritik işləmə və istehsal proseslərinin bloklanmasına səbəb ola bilər.

Hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiəti zamanı aşkar edilə bilən mümkün riskləri

Mərhələ 0.

Texnika səviyyəsində PT-nin aparılması və tərsinə mühəndislik obyektlərinin aşkar edilməsi

Hüquq sahibinin tədqiq olunan obyektə müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi texnika səviyyəsində təhlilindən və tərsinə mühəndislik obyektinin müəyyənləşdirilməsindən başlayır. Bu mərhələdə, müstəsna hüququnun «olduğu kimi» formatında (1:1) üçüncü şəxslərə məxsus olduğu obyekt barəsində tərsinə mühəndislik obyektinə olan müstəsna hüququn qüvvədə olma müddətinin və onun etibarlılıq statusunun yoxlanılması əsasında qanuni tərsinə injirinqin imkanı qiymətləndirilir.

Tərsinə mühəndislik obyekti müəyyən edildiyi təqdirdə, patent üçün müstəsna hüququnun qüvvədə olma müddətinin yoxlanışı həyata keçirilir. Müstəsna hüququn qüvvədə olma müddəti bitibsə və müstəsna hüququn etibarlılığı ləğv edilibsə (obyekt RF MM-nin 1364-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən ictimai əmlakla keçir), texniki həll tərsinə mühəndislik üçün sərbəst istifadə edilə bilər.

Patentin etibarlılığının vaxtından əvvəl dayandırıldığı aşkar edilərsə, bu mərhələdə istifadədən sonra istifadə hüququndan

istifadə etmək (RF MM-nin 1400-cü maddəsi əsasında) və ixtiranın, faydalı modelin və ya sənaye nümunəsinin belə istifadənin həcmi genişləndirmədən davamlı pulsuz istifadəsini həyata keçirmək imkanı qiymətləndirilir.

Mərhələ 2.

Patent qabiliyyətliyinə dair PT-nin aparılması və hüquq sahibinin tədqiq olunan obyektə olan müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi

Bütövlükdə konstruksiyanın, onun hissələrinin məlumluğu üçün PT-nin aparılması zamanı qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməməsi faktı üzrə məhsulun patent qorunmasının təqdim edilməməsi risklərinin yaranmaması üçün məmulatın patent qabiliyyətliyi (RF MM-nin 1350-ci maddəsinə əsasən) şərtlərinə uyğunluğu üzrə qiymətləndirilməsi həyata keçirilir.

Yenilik şərti ixtiraların qorunmasına dair ilk normativ aktın qəbulundan başlayaraq müəyyənəddici amil kimi çıxış edir və hələ də öz həlledici əhəmiyyətini qoruyub saxlayır. Yenilik meyarı kimi ixtiranın prioritet tarixində əldə edilmiş texnika səviyyəsindən ixtiranın bilinməməsidir. Qanunverici tərəfindən qoyulmuş qaydaya əsasən, ixtira üçün ərizə verildiyi tarixə ən az altı ay qalmış onun haqqında məlumatın açıqlanması ixtiranın patentləşdirilməsinə mane deyil: bu hal, yenilik üzrə güzəşt adlanır [5].

Yenilik üzrə güzəştə («müəllif güzəşti») dair risklərin olması qiymətləndirilməlidir. Bu halda, bu ixtira üçün ərizə məlumatın açıqlandığı tarixdən altı aydan gec olmayaraq Rospatentə təqdim edildiyi təqdirdə, yeniliyin yoxlanılması zamanı texnikanın səviyyəsinə kütləvi informasiyanı daxil edən mənbələr, ixtiraya aid məlumatlar, müəllif, ərizəçi və ya bu məlumatı onlardan almış istənilən şəxs tərəfindən açıqlanmış informasiya daxil edilmir.

Bu halda başa düşülməlidir ki, yenilik üzrə «müəllif güzəşti» müddəti müəllif, ərizəçi üçün bir tərəfdən müəyyən bir üstünlük – texniki həllin yeniliyini «ləkələməkdən» qorxmada açıqlanmış informasiya əsasında patent üzrə ərizəni vermək imkanı, digər tərəfdən isə – müəyyən risklər təşkil edir, çünki bu müddətdə (informasiyanın açıqlandığı tarixdən altı aydan gec olmayaraq) digər şəxs müəllif və ya ərizəçi tərəfindən məhsul barədə açıqlanmış məlumatları məhsulun işlənilməsi və yeni bir həllin hazırlanması və öz adından qeydiyyat üçün patent üzrə ərizənin verilməsi üçün istifadə edə bilər. Buna görə risklər qiymətləndirilir və ayrı-ayrı ƏM hüququ obyektlərinin ikili hüquqi təbiəti nəzərə alınmaqla hüquqi qorunmanın üstünlük verilən strategiyasının seçilməsi və əsaslandırılması həyata keçirilir (müxtəlif hüquqi modellərdən istifadə etməklə eyni ƏFN-nin eyni zamanda qorunması imkanı) [6].

Mərhələ 4.

Patent təmizliyi üçün PT-nin aparılması və ƏFN olan hüquqların qeydiyyatı

İşlənmiş texnika obyektinin patent təmizliyinin təhlilini apararkən aşağıdakı analiz növləri aparılır: ixtiraçılıq səviyyəsi olmayan texniki həllin yaradılması risklərinin baş vermə ehtimalını qiymətləndirmək və istisna etmək üçün yeni

məhsulun konstruktiv elementlərinin morfoloji təhlili və qurğunun funksional-fiziki təhlili [7]. Bu mərhələdə ƏFN üçün ərizə materialların komplekti hazırlanır və daha sonra ƏFN üçün ərizə Rospatentə təqdim olunur, buna görə riskləri azaldılması üçün qurğunun konstruktiv sxemlərinin variantlarının matrisi formalaşır və obyektin fiziki və dinamik əlamətlər üzrə tərkib hissələrinə dekompozisiyası parçalanması həyata keçirilir.

Bu iş növləri ixtiranın və faydalı modelin düsturunun qeyri-korrekt tərtib edilməsi risklərinin qarşısını almaq və düsturun tərtib edilməsi zamanı müstəqil və asılı bəndlərini, eləcə də ixtiranın və faydalı modelin düsturunun məhdudlaşdırıcı və fərqləndirici hissələrinin qeyri-dəqiqliklərini istisna etmək üçün lazımdır.

Tərsinə mühəndislik prosesində hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin müəyyənəşdirilməsi halları, ƏM sahəsindəki mütəxəssislər üçün ilkin olaraq ümumi başa düşülən kimi görünür, elementar səviyyədə asan anlaşılır, lakin revers-mühəndislər üçün aydın olmaya bilər, çünki ƏFN-ə olan müstəsna hüquq tərsinə mühəndislik üzrə addımları deyil, ilkin texnika obyektini əsasında yaradılmış məmulatın istehsalçısı tərəfindən həyata keçirilən sonrakı hərəkətləri pozur.

Tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi, tərsinə mühəndislik çərçivəsində işlərin görülməsi prosesində yaranan təhlükə mənbələrinin sistemik və fasiləsiz qiymətləndirilməsindən və daha sonra riskin qarşısının alın və/və ya azaldan korrektəedici tədbirlərin işlənməsindən ibarətdir.

Tərsinə mühəndislik prosesinin patent-hüquqi müşayiəti ilə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin vaxtında və müntəzəm müəyyənəşdirilməsi gələcəkdə istehsal olunan məhsulun rəqabətqabiliyyətliliyini artırmaq məqsədilə istehsal olunan məhsulun texniki parametrlərinin rəqiblərin məhsullarının analoji parametrləri ilə müqayisə etmək üçün bir sistemin (texniki bençmarkinq sistemləri) təşkili imkanını nəzərdən keçirməyə imkan verəcək [8].

Выводы

Tərsinə mühəndislik prosesinə patent-hüquqi müşayiətin daxil edilməsi iqtisadiyyatın müxtəlif səviyyələrində zəruri və strateji əhəmiyyətli qərardır. Ələlxüsus, dövlət səviyyəsində Rusiya Federasiyası Hökumətinin 18 fevral 2022-ci il tarixli 208 №-li Qərarına müvafiq olaraq, Rusiya

Federasiyası ərazisində istehsalı məhdud və ya həyata keçirilməyən (kritik vacib komplektləşdiricilər), lakin sənaye sahələrində zəruri olan komplektləşdirici məmulatlar üçün konstruktör sənədlərinin hazırlanmasını nəzərdə tutan layihələrə dəstək verilir¹¹.

Rusiya Federasiyasının idxal müstəqilliyini təmin etmək və milli texnoloji liderliyi təmin edən şərtlərin formalaşdırılması məqsədilə tərsinə mühəndislik prosesinin kompleks patent-hüquqi müşayiətinin tətbiqinin məqsədəuyğunluğu və perspektivliyi aşkardır.

Tərsinə mühəndislik prosesinin reallaşdırılmasına dəyər-səriştə yönündən yanaşma aşağıdakıları təmin edəcək:

- tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məsələlərin preventiv¹² işlənməsi;
- revers-mühəndislərin və patentşünas-mühəndislərin tərsinə injiniring ilə bağlı işlərin həcmindən kənarda, tərsinə mühəndislik subyektlərinin kross-inteqrasiyalı əməkdaşlıq çərçivəsində qazandıqları bilik, bacarıq və təcrübələrə (dəyər-məna səriştələrinə) əsaslanan effektiv işi.

Bununla bağlı tərsinə mühəndislik zamanı revers-mühəndislərin, işlətməci-müəlliflərin və ƏM üzrə mütəxəssislərin açıq tərəfdaşlığının əhəmiyyəti və perspektivliyi artır.

Tərsinə mühəndislikdə hüquq sahibinin müstəsna hüququnun pozulmasının mümkün risklərinin qiymətləndirilməsi, tərsinə mühəndislik çərçivəsində işlərin görülməsi prosesində yaranan təhlükə mənbələrinin sistemik və fasiləsiz qiymətləndirilməsindən və daha sonra riskin qarşısının alın və/və ya azaldan korrektəedici tədbirlərin işlənməsindən ibarətdir.

Sonrakı tədqiqatların istiqamətlərindən biri tərsinə mühəndislik çərçivəsində yaradılmış ƏM üzrə obyektlərə olan müstəsna hüquqların pozulması məsələlərinə dair Rusiyanın hüquq tətbiqetmə təcrübəsinin tədqiq edilməsidir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. İvliyev, Q. P. Patent informasiya – reinjiniring üçün dəyərli biliklərin mənbəyi/ Q. P. İvliyev, T. N. Erivantseva // Hüquq və rəqəmsal iqtisadiyyat. – 2022. – № 3 (17). – S. 5–11. – DOI 10.17803/2618– 8198.2022.17.3.005–011.
2. Fridman, Ron. Böyük nailiyyətlərin tərsinə işlətmələri: revers-injiniring sənətkarlığa aparan yol kimi / R. Fridman; İng. dilindən tərcümə R. A. Samsonova. – Minsk, Popurri, 2021. – 272 s.
3. Bravkov, P. Rusiyanın neft və qaz sahəsinin müəssisələrinin biznesinin davamlılığı haqqında məsələyə dair. Hissə 2 / P. Bravkov, O. Jdaneyev, V. Çuboksarov // Standartlar və keyfiyyət. – 2020. – № 9 (999). – S. 70–76.

¹¹ RF Hökumətinin ««Texnoloji inkişaf agentliyi» federal büdcə muxtar qeyri-kommersiya təşkilatına sənaye sahələrində zəruri komplektləşdirici məmulatlar üçün konstruktör sənədlərinin hazırlanmasını nəzərdə tutan layihələrə dəstək üçün federal büdcədən subsidiyaların verilməsi haqqında» 18 fevral 2022-ci il tarixli 208 №-li Qərarı.

¹² Lat. dilindən praevenio – qabaqlayıram, qarşısını alıram.

4. Vidyakina, O.V. Əqli mülkiyyətin idarə edilməsi sahəsində mütəxəssisin peşəkar çoxölçülülüyü/ O.V. Vidyakina // Kopirayt. «Əqli mülkiyyət akademiyasının carçısı». – 2023. – № 2. – S. 79–91.
5. Zaytseva, Y. V. Patent hüququ obyektlərinin hüquqi rejiminin xüsusiyyətləri ilə şərtlənmiş anlayış və əlamətlərə dair məsələ / Y. V. Zaytseva // İqtisadi təhlükəsizlik carçısı. – 2019. – № 4. – S. 80–86. – DOI 10.24411/2414-3995-2019-10219.
6. Ryabov, V. Əqli mülkiyyət hüququnun ayrı-ayrı obyektlərinin ikili hüquqi təbiəti / V. Ryabov // Əqli mülkiyyət. Sənaye mülkiyyəti. – 2021. – № 9. – S. 63–66.
7. Qajur, A. A. Sənaye dizaynı (mühəndislik üçün dizayn): dərslik / A. A. Qajur. – Moskva: ««KnoRus» nəşriyyatı» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti, 2022. – 328 s. – ISBN 978-5-406-09766-3.
8. Abuşeva, V. E. Bençmarkinq müasir analizin effektiv istiqaməti kimi / V. E. Abuşeva, O. Q. Kolosova // İqtisadiyyat və menecment carçısı. – 2022. – № 2. – S. 21–26.

Müəlliflər haqqında məlumat

Olqa Valentinovna Vidyakina, iqtisadi elmlər namizədi, dosent, N.E. Bauman adına Moskva dövlət texniki universiteti (Moskva, 2-ci Baumanskaya küç., ev 5, tik. 1), RF patent müvəkkillər, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2759-0173>; ippolicy@mail.ru

Information about the author

Olga V. Vidyakina, Cand. Sci. (Economics), Associate Professor at Bauman Moscow State Technical University (Moscow, Baumanskaya second str., 5, bld. 1.), Patent Attorney of the Russian Federation, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2759-0173>; ippolicy@mail.ru

Müəllif maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The author declares no conflict of interests.

Redaksiyaya 08.04.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 06.05.2024-cü ildə tamamlanıb
Nəşr üçün 17.05.2024-cü ildə qəbul edilib

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.77:026

Əqli mülkiyyətin rəqəmsal məlumat fondunun qurulmasının məqsədləri, vəzifələri və metodları

Vladimir Oleqoviç Sirotyuk

REA İdarəetmə problemləri institutu

vlasir55@gmail.com

Аннотация: işdə əqli mülkiyyətin rəqəmsal iqtisadiyyatına keçidin aktual məsələlərinin həllində mühüm rol oynayan effektiv əqli mülkiyyət üzrə rəqəmsal məlumat fondlarının (ƏMRMF) yaradılması ilə bağlı problemlər və məsələlər nəzərdən keçirilib. ƏMRMF-in yaradılmasının məqsədi, onun formalaşdırılması, istifadəsi və inkişafının effektivliyinin meyarları ifadə edilmişdir. Rəqəmsal informasiya fondlarının yaradılmasının yerli təcrübəsində ilk dəfə olaraq, ƏMRMF-nin qurulması və idarə edilməsi məsələlərinin həlli üçün formallaşdırılmış metodologiya təklif edilmiş və bunun üçün obyekt yönümlü təhlil və layihələndirmə metodlarından, verilənlərin keyfiyyət göstəricilərinin qiymətləndirilməsi, informasiya təhlükəsizliyi risklərinin təhlili və qiymətləndirilməsi və ƏMRMF-in verilənlər bazalarının qorunması müxənzimlərinin qurulması üzrə formal metodlardan, verilənlər bazalarının strukturlarını optimallaşdırma modelləri və metodları istifadə olunur. ƏMRMF-nin keyfiyyəti və informasiya təhlükəsizliyini effektiv kompleks idarəetmə sisteminin qurulması məsələlərinə böyük diqqət yetirilib.

Açar sözlər: əqli mülkiyyəti idarəetmə sistemi, əqli mülkiyyət üzrə rəqəmsal məlumat fondu, patent informasiya üzrə verilənlər bazaları, qeyri-patent informasiya üzrə verilənlər bazaları, verilənlər bazasının keyfiyyət meyarları və göstəriciləri, informasiya təhlükəsizliyi

İstinad üçün: Sirotyuk V. O. Əqli mülkiyyət üzrə rəqəmsal məlumat fondunun qurulmasının məqsədləri, vəzifələri və metodları // Vestnik FIPS. 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 142 –147.

Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property

Vladimir O. Sirotyuk

Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences

vlasir55@gmail.com

Abstract: the article examines a wide range of problems and issues of building effective digital information funds of intellectual property (DIFIP), which play an important role in solving the urgent task of transition to a digital economy of intellectual property. The purpose of creating DIFIP, criteria for the effectiveness of its formation, use and development are formulated. For the first time in the domestic practice of creating digital information funds, a formalized methodology has been proposed for solving the problems of constructing and managing DIFIP, for which methods of object-oriented analysis and design, formal methods for assessing data quality indicators, analyzing and assessing information security risks and constructing mechanisms for protecting DIFIP databases, models and methods for optimizing database structures are used. Much attention is paid to the issues of building an effective integrated system for DIFIP quality and information security management.

Keywords: Intellectual property management system, digital information fund of intellectual property, patent information databases, non-patent information databases, criteria and indicators of database quality, information security

For citation: Vladimir O. Sirotyuk, Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 142 –147.

Giriş

Müasir əqli mülkiyyət (ƏM) idarəetmə sistemi ixtiraçılıq və sahibkarlığın inkişafına, patent-informasiya və elmi-texniki məhsul və xidmətlər bazarının genişlənməsinə, ixtiralar və patentlərin verilməsi üçün ərizələrin verilməsində komfortlu şərait və rahat servisin göstərilməsinə, patent və qeyri-patent informasiyasının verilənlər bazalarında (VB) tam hüquqlu patent axtarıqlarının aparılmasına, patent sahiblərinin hüquqlarının etibarlı müdafiəsinin və ölkə iqtisadiyyatının intellektual suverenliyinin təmin edilməsinə kömək etməlidir [1-4]. Bu, ƏM idarəetmə sisteminin transformasiyasını və ƏM rəqəmsal idarəetmə orqanının qurulmasını şərtləndirir.

Ənənəvi ƏM idarəetmə sisteminin effektiv rəqəmsal transformasiyasının və patent-informasiya və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin ekosisteminə keçidin zəruri şərti, əqli mülkiyyət üzrə rəqəmsal məlumat fondunun (ƏMRMF) patent (PVB) və qeyri-patent (QPVB) verilənlər bazalarında saxlanılan yüksək keyfiyyətli patent və qeyri-patent sənədlərinin mövcudluğu, tamlığı və əlçatanlığıdır [1, 3].

Inkişaf etmiş ƏMRMF lokal və xarici PVB və QPVB-lərə, vahid istifadəçi interfeysi vasitəsilə naviqasiya və məlumat axtarışına, onların emalı və istifadəsi üzrə xidmətlərin göstərilməsinə universal rəqəmsal girişin təqdim edilməsi imkanı təmin edən bölüşdürülmüş informasiya-idarəetmə sturkturuna malik olmalıdır.

ƏM-nin rəqəmsal idarəetmə orqanının qurulması ƏMRMF-in verilənlərinin keyfiyyətinə – VB tamlığı, əlçatanlığı, etibarlılığı, düzgünlüyü, dəyişməzliyi, aktuallığı və təhlükəsizliyinə yüksək tələblər irəli sürür.

ƏMRMF VB keyfiyyətinə görə məsuliyyəti onun yaradıcıları (sahibləri) – patent təşkilatları, idarələr, nəşriyyatlar və redaksiyalar (nəşr edən təşkilatlar), ƏM üzrə rəqəmsal kitabxanalar, patent-informasiya məhsullarının, axtarış və servis xidmətlərinin provayderləri daşdığına görə [4], bu təşkilatlar patent-informasiya resurslarının layihələndirilməsi, işlənməsi, müşayiəti və inkişafı, eləcə də ƏMRMF PVB və QPVB effektivlik və keyfiyyət göstəricilərinin qiymətləndirilməsi üçün metodik və effektiv alət və proqram vasitələri ilə təchiz olunmalıdır. Bu, ƏMRMF-in yaradılmasının səmərəlilik meyarlarının və formallaşdırılmış metodların işlənilməsinə, verilənlərin keyfiyyət göstəricilərinin təhlili və qiymətləndirilməsinə zəruri edir, bu hesablamaların əsasında isə alınan ədədi dəyərlərlə ƏMRMF VB effektivliyinin və keyfiyyətinin artırılması, onların tamlığının, etibarlılığının, əlçatanlığının və təyin edilmiş informasiya təhlükəsizliyi səviyyəsinin təmin edilməsi üzrə müvafiq tədbirlər hazırlanır [5-7].

Sənəddə ƏMRMF-in qurulmasının, ƏMRMF VB səmərəliliyinin və keyfiyyətinin artırılmasının problemləri, məqsədi, vəzifələri və metodları nəzərdən keçirilir, PVB və QPVB formalaşması, istifadəsi və inkişafı üçün səmərəlilik meyarları və keyfiyyət göstəriciləri təklif olunur. ƏMRMF-in patent-informasiya resurslarının keyfiyyəti və informasiya təhlükəsizliyi üzrə effektiv idarəetmə sisteminin qurulması nəzərdən keçirilir. İşlənilmiş metodologiya, modellər, metodlar və alətlər Avrasiya patent təşkilatına (AAPT) üzv ölkələrin vahid Avrasiya patent-informasiya və ekspert məkanının ƏMRMF-in qurulması zamanı istifadə edilmişdir.

1. RİMMF yaratmağın problemləri, məqsədləri və vəzifələri. RİMMF-in formalaş

ƏM-in rəqəmsal idarəetmə orqanının RİMMF-in yaradılması, müşayiəti və inkişafının məqsədi ekspertlərin, elmi işçilərin, işlətməçilərin və üçüncü şəxslərin əqli mülkiyyət obyektləri, elm və texnikanın son nailiyyətləri, müvafiq predmet sahələrində (bilik sahələrində) aktual normativ-hüquqi və sorğu məlumatları barədə dolğun, etibarlı və keyfiyyətli məlumatlarla tam və effektiv şəkildə təmin edilməsidir. [3].

Patent sənədlərinin və qeyri-patent ədəbiyyatının rəqəmsallaşdırılması və indeksləndirilməsi, həddindən artıq böyük həcmdə verilənlər daxil edən RİMMF-in yaradılmasının əsas problemlərindən birini təşkil edir, ələlxüs, bu, qeyri-patent (elmi-texniki) informasiya fondlarına aiddir. Digər bir problem, RİMMF VB-in effektiv strukturlarının hazırlanmasına olan ehtiyacdır. Verilənlərin fərqliliyi və müxtəlifliyi, ƏM idarəetmə sisteminin istifadəçilərinin çox sayda, o cümlədən ziddiyyətli və razılaşdırılmamış tələbləri, istifadəçi sorğularının və tranzaksiyaların effektiv emalı tələblərini, RİMMF təyin edilmiş keyfiyyət səviyyəsini və informasiya təhlükəsizliyini nəzərə almaqla lokal və paylanmış PVB və QPVB strukturlarının optimallaşdırılması modellərindən və metodlarından istifadə edilməsinə zəruri edir [3, 6, 7, 9].

RİMMF-in effektiv qurulması, istifadəsi və inkişafı üçün meyarları və göstəriciləri nəzərdən keçirək.

RİMMF-in yaradılmasının səmərəliliyinin (gəlirliliyinin) ümumi meyarı ona daxil olan sənədlərin və materialların rəqəmsal formada təqdim olunma dərəcəsidir. Bu meyar rəqəmsal formada təqdim olunan RİMMF sənədlərinin sayının patent və qeyri-patent (elmi-texniki) məlumat fondlarında saxlanılan sənədlərin və materialların ümumi sayına nisbəti kimi hesablanır.

RİMMF patent və qeyri-patent məlumat fondlarının komplektləşdirilməsinin səmərəliliyi saxlanılmaq üçün seçilmiş sənədlərdə fond qurucularının fəaliyyətinin ən əhəmiyyətli tərəflərinin əks olunmasının maksimum adekvatlığı meyarı ilə müəyyən edilir.

Materialların RİMMF VB-da saxlanılmasının etibarlılıq və keyfiyyət göstəricisi RİMMF məlumatlarının tamlıq, düzgünlük, razılaşdırılma, əlçatanlıq üzrə və icazəsiz girişdən zəmanətli mühafizəsinin maksimum təmin olunan səviyyəsidir.

RİMMF istifadəçilərinin informasiya təminatının effektivliyi sorğuların işlənməsi və axtarış nəticələrinin sonrakı istifadə üçün rahat formada verilməsi üçün minimum ümumi vaxt, eləcə də patent və elmi-texniki məlumatların maksimum tamlığı və düzgünlüyü, normativ-hüquqi və sorğu məlumatlarının aktuallığı meyarlarına görə qiymətləndirilir.

ETİ və TKİ yerinə yetirilərkən elmi və patent tədqiqatları aparan dövlət təşkilatları və təsərrüfat subyektləri üçün informasiya xidmətlərinin səmərəliliyi meyarları kimi RİMMF məlumatlarının maksimum tamlığı, vaxtında olması və əlçatanlığı istifadə olunur.

İctimai təşkilatlarına və kommersiya firmalarına göstərilən informasiya xidmətlərinin səmərəliliyinin göstəricisi yuxarıda göstərilən meyarlardan, həmçinin RIMMF PBV və QPVB sahibi olan təşkilatlar və provayder-firmalar tərəfindən seçilmiş istifadəçi kateqoriyalarına pullu patent-informasiya xidmətləri göstərilərkən onların qazandıqları ümumi gəliri maksimumlaşdıran qiymət meyarından istifadə etməklə hesablanır.

RIMMF qurulması, eləcə də effektivliyinin, keyfiyyətinin və təhlükəsizliyinin artırılmasının əsas məsələlərinə aşağıdakılar daxildir [3, 6, 8]:

1.1) ƏM idarəetmə sisteminin predmet sahəsinin modelinin və RIMMF istifadəçilərinin informasiya və funksional tələblərinin spesifikasiya modellərinin qurulması;

1.2) ƏM idarəetmə sisteminin və etalon VB predmet sahəsinin ontoloji modelinin qurulması;

1.3) RIMMF istifadəçilərinin predmet sahələrinin təsnifatı;

1.4) RIMMF paylanmış informasiya-idarəetmə strukturunun formalaşdırılması;

1.5) lokal və xarici əlçatan PVB və QPVB-lərdə qarşılıqlı tamamlayıcı axtarış üçün optimal strategiya və taktikanın hazırlanması;

1.6) paylanmış və lokal PVB və QPVB-lərdə optimal strukturlarının müəyyən edilmiş effektivlik meyarları üzrə layihələndirilməsi;

1.7) VB və QPVB verilənlərinin keyfiyyət göstəricilərinin təhlili və qiymətləndirilməsi metodlarının işlənilməsi;

1.8) RIMMF VB informasiya təhlükəsizliyini artırma metodlarının işlənilməsi;

1.9) RIMMF keyfiyyətini və informasiya təhlükəsizliyini idarəetmə üzrə kompleks sistemin qurulması.

2. RIMMF qurulması və idarə edilməsi məsələlərinin həlli metodları və vasitələri

ƏM idarəetmə sisteminin predmet sahəsinin (PrS) təhlili və strukturlaşdırılması, ontoloji PrS modelinin qurulması, istifadəçilərin predmet sahələrinin təsnifatı və RIMMF-in effektiv paylanmış informasiya-idarəetmə strukturunun qurulması məsələlərinin həlli üçün (məsələlər 1.1-1.4) ƏM idarəetmə sisteminin predmet sahəsinə uyğunlaşdırılmış obyekt yönümlü analiz və layihələndirmə metodologiyasından [10] istifadə olunur [3, 6]. Onun tətbiqi, layihələndirmənin struktur metodlarından fərqli olaraq, ƏM idarəetmə sisteminin rəqəmsallaşdırma obyektlərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərini və parametrlərini, onların xüsusiyyətlərini, xarakteristikaları və onların arasında münasibətləri nəzərə almağa imkan verir. İşlənilmiş metodologiyadan istifadə edərək PrS obyekt modelinin qurulması; elmi və patent tədqiqatlarının ontoloji modelinin formalaşdırılması və etalon VB qurulması; istifadəçilərin informasiya və funksional tələblərinin obyekt modellərinin qurulması; bulud və muxtar VB istifadəçilərinin klaster təhlili və təsnifatı; paylanmış informasiya-idarəetmə strukturunun obyekt modelinin qurulması məsələlərinin ardıcıl bir-biri ilə əlaqəli həlli həyata keçirilir. ƏM idarəetmə sistemləri və RIMMF verilənlərinə giriş, eləcə də bulud və muxtar VB

istifadəçilərinin siniflərinə dair formalaşmış effektiv PrS strukturları patent sənədlərinin və qeyri-patent ədəbiyyatının rəqəmsallaşdırılması və indeksləndirilməsi və RIMMF VB yüklənməsi proseslərini optimallaşdırmağa imkan verir.

1.5-ci məsələ istifadəçilərin informasiyanın tamlığı və düzgünlüyü, informasiya mənbələrinin (lokal və xarici VB) məxfiliyi və əlçatanlığına olan tələblərini nəzərə almaqla həll olunur, hansı ki, ilk növbədə alimlər, tədqiqatçılar və mütəxəssislər tərəfindən aparılan patent-informasiya axtarışlarının effektivliyindən asılıdır. Bu göstəricilərin hesablanması üçün formallaşdırılmış metodlar aşağıdakı mənbələrdə verilmişdir [3, 6, 8].

RIMMF VB strukturlarının optimallaşdırılması məsələlərinin həlli üçün (məsələ 1.6), RIMMF istifadəçilərinin bu predmet sahələrinin effektiv kanonik strukturlarının təhlili və qurulması, paylanmış və lokal PVB və QPVB optimal məntiqi və fiziki strukturlarının sintezi üçün modellər, metodlar və alqoritmlər istifadə olunur [9]. Sintez məsələləri RIMMF fəaliyyətinin effektivliyinin istismar meyarları -- istifadəçilərin və tranzaksiyaların sorğularının emalı vaxtının minimumu, verilənlərin strukturlarının formalaşdırılması və VB yüklənməsi vaxtının minimumu və s. üzrə, PVBİS və VBİS qoyduğu məhdudiyyətlər, RIMMF paylanmış strukturunun İnfrastruktur və topologiyası və ƏM rəqəmsal idarəetmə sistemlərinin müxtəlif rejimlərinin tələbləri nəzərə alınmaqla, formalaşdırılır.

Verilənlərin keyfiyyət göstəricilərinin təhlili və qiymətləndirilməsi (məsələ 1.7) və onların artırılması üzrə tədbirlərin reallaşdırılması ƏM effektiv rəqəmsal idarəetmə sisteminin qurulması üçün zəruri şərtədir, çünki əks halda ƏM idarəetmə sisteminin biznes prosesləri ya keyfiyyətsiz (yanlış) verilənlərlə işləyə bilməyəcək və ya səhv nəticələr verəcəkdir. Bununla belə, verilənlərin keyfiyyəti əsasən proseslərin keyfiyyətindən və onların formalaşması (generasiyası), saxlanması, işlənməsi, ötürülməsi, alınması və təqdim edilməsi üçün istifadə olunan informasiya texnologiyalarından asılıdır. RIMMF VB verilənlərinin keyfiyyətinin artırılması patent və qeyri-patent informasiyanın etibarlı və yoxlanılmış mənbələrini seçilməsi və istifadə edilməsi, həmçinin verilənlərin effektiv modelləri və strukturlarının layihələndirilməsi zamanı mümkündür. Verilənlərin keyfiyyətinin aktiv yoxlanışı, saxlanması və dəstəklənməsi təşkilatların bütün əməkdaşlarının – ƏM idarəetmə sisteminin subyektlərinin kollektiv öhdəliyidir.

VB keyfiyyətinin idarə edilməsi aşağıdakı məsələlərin həllini nəzərdə tutur:

- verilənlərin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün meyarlar və göstəricilər sisteminin seçilməsi;
- verilənlərin yaratdığı, xidmət göstərdiyi və qərar qəbul etməsi üçün istifadəçilərə təqdim etdiyi biznes-proseslərində və idarəetmə məsələlərində bu verilənlərin keyfiyyət göstəricilərinin hesablanması;
- verilənlərdə səhvlərinin müəyyənəşdirilməsi, eyniləşdirilməsi və təsnifatı əsasında verilənlərin keyfiyyətinə fasiləsiz nəzarətin təmin edilməsi;
- verilənlərin keyfiyyətinin artırılması üzrə tədbirlərin işlənməsi.

Məlumatların tamlığı, düzgünlüyü, aktuallığı, retrospektiv dərinliyi, əlçatanlığı, ziddiyyətsizliyi və vaxtında olması RİMMF VB-in effektivlik və keyfiyyət üzrə əsas göstəriciləri kimi istifadə olunur. Onların hesablanması üçün formallaşdırılmış metodlar işlərdə verilmişdir [3, 6].

RİMMF VB patent və qeyri-patent informasiyasının qorunmasının əsas məqsədi (məsələ 1.8) informasiya materiallarının (ixtira ərizələri, patentlər, elmi nəşrlər, normativ-hüquqi sənədlər, rəsmi nəşrlər və s.) məxfiliyini, bütövlüyünü və əlçatanlığını təmin etməkdir. İnformasiya təhlükəsizliyi (İT) yüksək səviyyəsi VB təqdim edilməsinin müxtəlif səviyyələrində VB strukturlarının qorunması üçün optimal mexanizmlərin təhlili və sintezi üzrə müvafiq formallaşdırılmış modellərin və metodların, eləcə də RİMMF-in icazəsiz girişdən qorunması sisteminin işlənməsi və tətbiqi ilə, onların əsasında informasiya təhlükəsizliyinin idarəetmə sisteminin (İTİS) qurulması məqsədilə verilənlərin toplanması, saxlanması və emalının bütün mərhələlərində müvafiq tədbirlərin hazırlanması ilə əldə edilə bilər [7]. Patent və qeyri-patent informasiyanın qorunmuş halda saxlanması üçün mövcud təhlükəsizlik təhdidlərinə uyğun olaraq mütəmadi olaraq RİMMF-in informasiya resurslarının inventarlaşdırılması və təsnifatı, PVB və QPVB-in tamlığının, düzgünlüyünün və əlçatanlığının qiymətləndirilməsi, RİMMF İT risklərinin təhlili və qiymətləndirilməsi üzrə tədbirlər aparılmalıdır.

RİMMF İTİS-in qurulmasının əsas məsələlərinə aşağıdakılar daxildir:

- İTİS sahəsinin (sərhədlərinin) müəyyənləşdirilməsi və İT risklərinin idarə edilməsi;
- müdafiənin pozulması halları barədə bildiriş;
- viruslardan və spamdən müdafiə;
- RİMMF-in infrastrukturunun müntəzəm işinin təmin edilməsi;
- informasiya və proqramların kopyalanmasına nəzarət;
- verilənlərin icazəsiz girişdən müdafiəsi;
- təşkilatda qəbul edilmiş İT siyasətinə uyğunluğa nəzarət;
- İT-nin tələb olunan səviyyəsini təmin edən əks-tədbirlərin seçilməsi;
- İTİS-in fəaliyyətinə nəzarət və audit.

3. RİMMF-in keyfiyyətinin və informasiya təhlükəsizliyinin idarəetmə üzrə effektiv sisteminin qurulması

Məsələ 1.9 həllini daha ətraflı nəzərdən keçirək.

Keyfiyyəti və informasiya təhlükəsizliyini idarəetmə üzrə kompleks sistemin (KİTİS) yaradılmasında məqsəd PVB və QPVB-in yüksək səviyyədə keyfiyyətini, effektivliyini və təhlükəsizliyini təmin etməkdir.

Təşkilati olaraq, KİTİS RİMMF-in verilənlərinin keyfiyyətinin və İT-in lazımı səviyyəsinin təmin edilməsi üzrə işçilərin funksiyaları, vəzifələri və rolları əlavə edilməklə ƏM-in ümumi idarəetmə sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir (altsistemidir).

KİTİS-in təsir dairəsi ƏM idarəetmə sisteminin rəqəmsal orqanının patent-informasiya, elmi-tədqiqat və istehsal fəaliyyəti ilə bağlı səkkiz əsas biznes-prosesi əhatə edir:

- ƏM (ƏFN) obyektləri üzrə daxil olan informasiyanın emalı;
- RİMMF PVB və QPVB-in formalaşdırılması və onlara xidmət göstərilməsi ;
- patent-informasiya axtarışlarının aparılması;
- ixtiralar üçün ərizələr üzrə ekspertizanın aparılması;
- ETİ və TKİ-nin TT tələblərinə uyğun olaraq yerinə yetirilməsi;
- ƏM obyektləri üçün müdafiə sənədlərinin verilməsi;
- patent və qeyri-patent informasiyanın dərc edilməsi;
- nəşr olunmuş materialların müşayiəti, ƏM obyektlərinin hüquqi statusunun dəyişikliklərinin qeydiyyat.

KİTİS-in qurulmasının və fəaliyyətinin əsas məsələlərinə aşağıdakılar aiddir:

- ƏM idarəetmə sisteminin predmet sahəsinin formallaşdırılmış təsvirlərini, RİMMF istifadəçilərinin tələblərini, ƏM idarəetmə sisteminin biznes-proseslərini, VB strukturlarını, etalon VB və s. məlumatları daxil edən RİMMF repozitoriyasının metaverilənlərinin (mVB) formalaşdırılması və aparılması;
- verilənlərin keyfiyyətinin və informasiya aktivlərinin müdafiəliliyinin seçilmiş meyarlara və qiymətləndirmə göstəricilərinə uyğun olaraq qiymətləndirilməsi. VB keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi onların xüsusiyyətlərinin və xarakteristikalarının etalon VB parametrləri ilə müqayisə yolu ilə həyata keçirilir;
- verilənlərin keyfiyyətinin və effektivliyinin və onların informasiya təhlükəsizliyi səviyyəsinin azalmasına gətirib çıxaran problemləri müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə nəticələrinin təhlili;
- verilənlərdə baş vermə səbəblərindən, eləcə də informasiya təhlükəsizliyi risklərinin təhlilinə əsaslanan RİMMF VB informasiya aktivlərinin qorunması mexanizmlərindən asılı olaraq yanlışlıqları və səhvləri düzəltmək üçün ssenarilərin formalaşdırılması;я;
- uyğunsuzluqlar aşkar edildikdə verilənlərin keyfiyyəti ilə bağlı problemlərin həlli üçün metod və tədbirlərin hazırlanması və onların müəyyən edilmiş mVB repozitoriyasının ssenarilərinə uyğun tətbiqi;
- RİMMF-in verilənlərinin məxfiliyinin, dəyişməzliyinin və əlçatanlığının müəyyən səviyyəsinin təmin edilməsi, PVB və QPVB-in informasiya aktivlərinin VB və mVB repozitoriyasının qorunma mexanizmlərindən istifadə edərək icazəsiz girişdən qorunması üçün tədbirlərin işlənməsi və ölçü götürülməsi;
- patent və qeyri-patent (elmi-texniki) informasiyanın keyfiyyətinə fasiləsiz nəzarətinin təmin edilməsi, informasiya təhlükəsizliyi səviyyəsinə dair tələblərin yerinə yetirilməsi və verilənlərin təkmilləşdirilməsi;
- verilənlərin keyfiyyəti və informasiyanın qorunması sahəsində qanunvericiliyin hüquqi və normativ tələblərinə, standartlara və normativ-hüquqi sənədlərə uyğunluğunun təmin edilməsi;
- təşkilat işçilərinin verilənlərin keyfiyyəti və informasiya təhlükəsizliyi məsələlərində məlumatlılığının təmin edilməsi.

Verilənlərin və İT keyfiyyətinin idarə edilməsi sahəsində standartlara (ISO 8000/ISO 9000 və ISO/IEC 27001–2013

seriyalı standartlar) müvafiq olaraq KİTİS-in rol təşkilati strukturu istifadə olunur, hansı ki, elmi, texniki və patent informasiyanın keyfiyyətinin və müdafiəliliyinin təmin edilməsi üzrə rolların iyerarxiyasını təşkil edir.

RİMMF-in KİTİS-i çərçivəsində aşağıdakı əsas rollar ayrılır:

- təşkilat rəhbərliyinin nümayəndəsi;
- verilənlərin keyfiyyətinə və İT nəzarət üzrə bölmənin rəhbəri;
- verilənlər üzrə müdir (menecer);
- verilənlər üzrə inzibatçı;
- verilənlərin emalı üzrə mütəxəssis;
- İT-ni idarəetmə üzrə mütəxəssis;
- informasiya texnologiyalarını idarəetmə üzrə mütəxəssis;
- informasiya aktivinin sahibi;
- texnoloji biznes-prosesin sahibi;
- KİTİS-in daxili auditoru.

Hər bir rolun təyinatını və təsir dairəsini qısaca nəzərdən keçirək [6, 7].

Təşkilat rəhbərliyinin nümayəndəsi RİMMF-in informasiya aktivlərinin keyfiyyəti və qorunması üzrə təmin edilməsi üzrə funksiya və öhdəliklərin bölüşdürülməsi üçün ümumi tələblər irəli sürür və işi təşkil edir.

Verilənlərin keyfiyyətinə və İT nəzarət üzrə bölmənin rəhbəri tərəfindən rolların ilkin təyinatına təşəbbüs edilir, verilənlərin keyfiyyətinin və müdafiəliliyinin təmin edilməsi sahəsində işlərin əlaqələndirilməsi, planlaşdırılması, nəzarəti və təhlili təmin edilir, onların artırılması üzrə tədbirlər işlənib hazırlanır, müvafiq keyfiyyət səviyyəsinin və İT-nin təmin edilməsi üzrə qərarlar qəbul edilir və təşkilat rəhbərliyinə təqdim olunur.

Verilənlər üzrə müdir (menecer) təşkilatın məqsəd və vəzifələrinə, eləcə də verilənlərin keyfiyyətini və təhlükəsizliyini müəyyən edən amillərə müvafiq olaraq verilənlərin və İT keyfiyyətinin idarə edilməsi üzrə funksionarı yerinə yetirir. Verilənlər üzrə menecer təşkilatda verilənlərin keyfiyyətinin və müdafiəsinin artırılması üzrə fəaliyyət planları hazırlayır və bölmə rəhbəri və təşkilat rəhbərliyi ilə razılaşdırır.

Verilənlər üzrə inzibatçı texniki heyətin işinə nəzarət edir və əlaqələndirir, verilənlərin keyfiyyətinin və İT tələb olunan idarəetmə meyarlarını müəyyənləşdirir, səhvlərin təkrarlanmasının qarşısını alır, bu səhvlərin səbəblərini təhlil edir və verilənlərin strukturlarını optimallaşdırır.

Verilənlərin emalı üzrə mütəxəssis (operator) inzibatçının göstərişinə müvafiq olaraq verilənləri yaradır, oxuyur, dəyişdirir və silir, verilənlərin keyfiyyətini və onların təhlükəsizlik səviyyəsini qiymətləndirir və səhvləri düzəldir. Operator verilənlərin biznes-qaydaları ilə uyğunluğunu əlaqələndirir və aşkar edilmiş səhvləri aradan qaldırır, İT təhdid və risklərini müəyyənləşdirir və onların neytrallaşdırılması üzrə tədbirlər görür.

İT-ni idarəetmə üzrə mütəxəssis – RİMMF İT-nin idarəetmə proseslərinin effektiv işinin təmin edilməsinə məsul olan rol.

İT-ni idarəetmə üzrə mütəxəssis – İT-xidmətlərin göstərilməsi proseslərinin təmin edilməsinə görə məsul olan rol.

İnformasiya aktivinin sahibi – RİMMF-nin informasiya aktivinin formalaşması, yaradılması, istifadəsi, müşayiəti və inkişafını idarə etmək səlahiyyətinə malik təşkilat işçisinin rolu.

Texnoloji biznes-prosesin sahibi – ƏM idarəetmə sisteminin yerinə yetirilən texnoloji biznes-prosesinin nəticəsinə, effektivliyinə və keyfiyyətinə cavabdeh işçinin rolu.

KİTİS-in daxili auditoru – verilənlərin keyfiyyətinin və İT səviyyəsinin KİTİS-in tələblərinə, biznes-proseslərində verilənlərin keyfiyyət meyarlarına və göstəricilərinə uyğunluğu üzrə auditini həyata keçirən işçinin rolu.

Yekunlar və nəticələr

Əqli mülkiyyət (ƏM) idarəetmə sisteminin rəqəmsal transformasiyası və ƏM üzrə elektron (rəqəmsal) idarəetmə orqanının yaradılması rəqəmsal iqtisadiyyata keçid çərçivəsində həll olunan vacib və aktual bir məsələdir. Bu halda formalaşan rəqəmsal patent-informasiya məkanı intellektual fəaliyyətin, və ilk növbədə – elmi və ixtiraçılıq fəaliyyətinin nəticələrinin istehsalı, təkrar istehsalı və dövriyyəsi üçün universal mühitdir. Bununla bərabər yaradılan əqli mülkiyyətin üzrə rəqəmsal informasiya fondları (ƏMRİF) patent idarələrinin ekspertləri tərəfindən patent-informasiya axtarışları aparılarkən, ixtiraların patent qabiliyyətliyi qiymətləndirilərkən, eləcə də təsərrüfat subyektləri tərəfindən ETİ və TKİ yerinə yetirilərkən mühüm rol oynayırlar. Elmi tədqiqatların aparılmasının effektivliyi və nəticə olaraq yaradılan məhsulların və göstərilən xidmətlərin rəqəbatqəbilətliyi və keyfiyyəti RİMMF-nin müvafiq patent və elmi-texniki informasiya üzrə VB-da mövcud informasiyanın dolğunluğu, düzgünlüyü, əlçatanlığı və təhlükəsizliyindən asılıdır.

İşdə təklif olunan formallaşdırılmış metodologiya effektiv RİMMF-lərin qurulmasını təmin edir, hansı ki, patent və qeyri-patent informasiyanın lokal və xarici paylanılmış mənbələrində axtarış və onlara giriş, eləcə də istifadəçi sorğularının və tranzaksiyaların emalı üçün minimum vaxtı, patent-informasiya axtarışlarının tələb olunan dolğunluğunu, verilənlərin yüksək keyfiyyətini və VB patent-informasiya resurslarının informasiya təhlükəsizliyinin maksimum səviyyəsini təmin edir.

İşlənilmiş modellər, metodlar və müvafiq instrumental və normativ-metodiki vasitələr Avrasiya patent-informasiya məkanının RİMMF, PVB və QPVB [3, 6], AAPI KİTİS-in qurulmasında tətbiq edilmiş, bu da Avrasiya regionu istifadəçilərinin patent-informasiya axtarışlarının effektivliyini və keyfiyyətini artırmağa, patent və elmi tədqiqatların aparılmasına və Avrasiya və milli ərizələrin ekspertizasına, patent-informasiya xidmətlərinin göstərilməsinə imkan vermişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Kulba, V. V. Əqli mülkiyyəti idarəetmə sisteminin rəqəmsallaşdırılmasının konseptual əsasları / V. V. Kulba, V. O. Sirotyuk // Vestnik FİPS. – 2023. – Cild 2, № 1. – S. 32–35.
2. Neretin, O. P. Rusiyanın iqtisadiyyatının əqli suverenliyi / O.P. Neretin; Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut. – Moskva: «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» Federal dövlət büdcə müəssisəsi, 2022. – 166 s. – ISBN 978-5-6042896-9-3.

3. Neretin, O.P. Əqli mülkiyyəti idarəetmə sistemlərinin rəqəmsal informasiya fondlarının məlumat strukturlarının optimallaşdırılması / O.P. Neretin, V. V. Kulba, V. O. Sirotyuk. – Moskva : «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» Federal dövlət büdcə müəssisəsi", 2023. – 260 s. – ISBN 978-5-907602-11-3.
 4. Kravets, L. Q. İnnovasiyaların patent-informasiya dəstəyi. – M.: «Patent» İETM, 2013. – 223 s. – ISBN 978-5-91808-104-4.
 5. Avtomatlaşdırılmış informasiya-idarəetmə sistemlərinin effektivliyini və keyfiyyətini artırma üsulları / V. V. Kulba, S. S. Kavalevskiy, T. V. Karsanidze, İ. A. Qorqidze və b.; Red. İ. V. Pranqışvili. – M.: KompyuLoq, 2001. – 344 s. – ISBN 5-89909-002-2.
 6. Kulba V. V., Sirotyuk V. O. Patent informasiya fondlarının effektivliyinin və keyfiyyətinin artırılması üzrə formallaşdırılmış metodologiya və onun Avrasiya patent-informasiya məkanının formalaşmasında və inkişafında istifadə təcrübəsi. – M.: REA İPİ. Monoqrafiya, 2019. – 238 s. – ISBN: 978-5-91450-238-3.
 7. Kulba V. V. Patent idarələrinin informasiya təhlükəsizliyi: nəzəriyyə və təcrübə / V. V. Kulba, S.A. Kosyaçenko, V. O. Sirotyuk; REA V.A. Trapeznikov A. İdarəetmə problemləri institutu, Rusiya elmlər akademiyası. – Moskva: REA V.A. Trapeznikov A. İdarəetmə problemləri institutu, 2017. – 166 s. – ISBN 978-5-91450-200-0.
 8. Kulba, V. V. Patent informasiya fondlarının təhlükəsizliyinin təhlili və qiymətləndirilməsi üçün formallaşdırılmış modellər və metodlar (beynəlxalq patent təşkilatı nümunəsində) / V. V. Kulba, V. O. Sirotyuk // MLSD'2018 iri miqyaslı sistemlərinin idarə edilməsi: on birinci beynəlxalq konfransın elmi əsərləri. 3 cildə, Moskva, 01–03 oktyabr 2018-ci il/ S.N. Vasilyeva, A.D. Tsvirkunanin ümumi redaksiyası altında. Cild 3. Seksiyalar 12–16. – Moskva: REA V.A. Trapeznikov A. İdarəetmə problemləri institutu, 2018. – S. 127–138.
 9. Paylanılmış verilənlər bazalarının optimal strukturlarının layihələndirilməsinin nəzəri əsasları / V. V. Kulba, S.S. Kovalevskiy, S. A. Kosyaçenko, V. O. Sirotyuk. – M.: SİNTEQ, 1999. – 660 s.: il. – (XXI-ci əsrin astanasında Rusiyanın informasiyalaşdırılması). – ISBN 5-89638-016-X.
 10. Graham, Ian. Object Oriented Methods: Principles and Practice. 3rd ed. Wokingham: Addison-Wesley, 2001.
- Информация об авторе**
Vladimir Oleqoviç Sirotyuk, texniki elmlər doktoru, dosent, aparıcı elmi işçisi, REA İdarəetmə problemləri institutu (Moskva, Profsoyuznaya küç., ev 65); vlasir55@gmail.com
- Information about the author**
Vladimir O. Sirotyuk, Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher, Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Profsoyuznaya str., 65); vlasir55@gmail.com
- Müəllif maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The author declares no conflict of interests.
- Redaksiyaya 01.02.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 06.03.2024-cü ildə tamamlanıb
Nəşr üçün 07.03.2024-cü ildə qəbul edilib

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.77

İxtiraçılıq və nəşr fəaliyyətinin ali təhsil üzrə elmi və təhsil təşkilatlarının fəaliyyətlərinin nəticələri barədə məlumatların təqdim edilməsi formaları kimi müqayisəli təhlili

Mariya Sergeyevna Borisova[✉], Sanqadji Sergeyeviç Qoryayev

Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut

[✉]c20@rupto.ru

Annotasiya: tədqiqatın aktuallığı ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının və elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticəliliyinin göstəricilərinə yəni baxılmasında Elmi tədqiqat və işlətmələrin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üzrə milli sistemin işlənilib hazırlanması ilə şərtlənir. Bunun məqsədi elmi təşkilatların və ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının nəşr və ixtiraçılıq fəallığının dinamikasının müqayisəli təhlilinin aparılması yolu ilə adıçəkilən təşkilatlarının fəaliyyətinin nəticələri barədə məlumatları cari mərhələdə onların dəyişdirilməsinə dair təklifləri əlavə etmədən təqdim etmək üsullarının trendini müəyyənləşdirməkdir. Tədqiqat ali təhsil üzrə təhsil təşkilatları və elmi təşkilatlar tərəfindən ixtira üçün patentin alınmasına dair verilmiş ərizələrin və dərc edilmiş elmi məqalələrin sayın haqqında statistik məlumatların müqayisəli təhlili metodu ilə aparılmışdır. Yenilik statistik məlumatların çıxarılması üçün elmi və ali təhsilin üzrə təhsil təşkilatlarının seçilməsi metodologiyası ilə xarakterizə olunur. Müqayisəli təhlilin aparılması nəticəsində, son illərdə ixtiraya patent almağa dair ərizənin verilməsi üçün məqalələr dərc etməklə tədqiqat nəticələri haqqında məlumatların təqdim olunma üsulunun dəyişməsi tendensiyası aşkar edilmişdir. Əldə olunan nəticələr, ölkənin texnoloji suverenliyinin təmini məsələlərinə nail olmaq kontekstində elmi və ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının fəaliyyətlərinin nəticəlilik göstəricilərinin transformasiyasının müzakirəsində iştirak edən ekspertlərin geniş dairəsi üçün maraq təşkil edir.

Aparılmış tədqiqat nəticəsində elmi tədqiqatların nəticələrinin təqdim edilməsi tendensiyaları haqqında məlumatlar əldə edilmiş, həmçinin elmi və təhsil təşkilatlarının fəaliyyətinin nəticəliliyinin integral göstəricilərinin hazırlanması üçün qanunvericiliyin aktuallaşdırılması nəzərə alınmaqla əlavə tədqiqatların davam etdirilməsinin zəruriliyi barədə nəticələr çıxarılmışdır.

Açar sözlər: patentin alınması üçün ərizə, elmi məqalə, tədqiqat nəticələrinin təqdimatı, ali təhsil üzrə təhsil təşkilatı, elmi təşkilat

İstinad üçün: Borisova M.S., Qoryayev S.S. Ali təhsilin elmi və təhsil təşkilatlarının fəaliyyətinin nəticələri barədə məlumatların təqdim edilməsi formaları kimi ixtiraçılıq və nəşr fəallığının müqayisəli təhlili // Vestnik FIPS. 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 148 – 158.

Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education

Mariya S. Borisova[✉], Sangadzhi S. Goryayev

Federal Institute of Industrial Property

[✉]c20@rupto.ru

Abstract: the relevance of the study is conditioned by the revision of performance indicators of educational organizations of higher education and scientific organizations and the development of the National System of Research and Development Performance Assessment. The aim is to identify the trend of ways in the presentation of the data of activity results of scientific organizations and educational organizations

of higher education by conducting a comparative analysis of the dynamics of publication and inventive activity of these organizations without additional submission of proposals for their change at the current stage.. The research was conducted by the method of comparative analysis of statistical data on the number of patent applications and published scientific articles by educational organizations of higher education and scientific organizations as ways of presenting the results of scientific research. The novelty is characterized by the methodology of selection of scientific organizations and educational organizations of higher education and their performance indicators for the extraction of statistical data. As a result of the comparative analysis, the tendency of changing the way of presenting the data of results of scientific research in recent years from the publication of articles to the filing of applications for patents for invention is revealed. The results obtained are of interest to a wide range of experts involved in the discussion of the transformation of performance indicators of scientific organizations and educational organizations of higher education in the context of achieving the objectives of ensuring technological sovereignty of the country.

As a result of the conducted research, information on the trends in the presentation of the results of scientific research is obtained, and conclusions are drawn about the need to continue further research, taking into account the updating of legislation to develop integrated performance indicators of scientific and educational organizations.

Keywords: patent application, scientific article, presentation of research results, educational organization, scientific organization

For citation: Mariya S. Borisova, Sangadzhi S. Goryaev, Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2(8). P. 148 –158.

Giriş

Nəşr fəallığı onillik ərzində Rusiya elmi üçün əsas meyarlardan biridir. Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədrinin müavini Dmitri Çernişenkonun tapşırığına müvafiq olaraq Elmi tədqiqat və işlənmələrin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üzrə milli sistemin işlənilib hazırlanması üzərində iş aparılır. Belə ki, məsələn, 2022-ci ildə «Elm və universitetlər» milli layihəsi üzrə İctimai-ekspert şurasının meydançasında Elmi tədqiqat və işlənmələrin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üzrə milli sistemin yaradılmasına həsr olunmuş müzakirə keçirilmişdir¹. Müzakirə zamanı alimlərinin federal layihə və proqramları, elmi tədqiqatlara dair dövlət tapşırıqlarını yerinə yetirərkən Web of Science və Scopus istinad sistemlərinə daxil edilmiş xarici elmi nəşrlərdə nəşrlərin olmasına dair tələbləri yenidən nəzərdən keçirilməsi, eləcə də tədqiqat nəticələrinin sənayedə istifadə səviyyəsi, patent fəallığı, biznes şirkətləri ilə birgə tədqiqatların olması kimi göstəricilərin rolunun artırılması təklif edilmişdir.

2022-ci ildə Rusiya Elm və ali təhsil nazirliyinin İdarələrarası işçi qrupu tərəfindən Web of Science və Scopus verilənlər bazasında indekslənen jurnallara alternativ olaraq nüfuzlu elmi nəşrlər seçilmiş və siyahı («Ağ siyahı») təsdiq edilmişdir, hansı ki elmi təşkilatların (kollektivlərin) nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə ediləcək².

REA prezidentinin fikrincə, qiymətləndirmənin əsas meyarı kimi nəşr fəallığının bir çatışmazlığı var, hansı ki, ölkənin bütün ərazisində alimlər arasında sistemli qarşılıqlı əlaqəyə kömək etməməsindən ibarətdir.

2024-cü ildə Rusiya elmlər akademiyasının (bundan sonra – REA) prezidenti Q. Y. Krasnikov «Parlamentskaya qazeta» ya verdiyi müsahibədə bildirmişdi ki, REA tələbatlılıq meyarının tətbiq edilməsi üzərində işləyir, hansı ki, elmi nəticələrin qiymətləndirilməsinə prinsip etibarilə fərqli yanaşma nəzərdə tutur. REA prezidentinin fikrincə, qiymətləndirmənin əsas meyarı kimi nəşr fəallığının bir çatışmazlığı var, hansı ki, ölkənin bütün ərazisində alimlər arasında sistemli qarşılıqlı əlaqəyə kömək etməməsindən ibarətdir.

REA-nın üzərində işlədiyi tələbatlılıq meyarı isə, öz növbəsində, elmi nəticələrin qiymətləndirilməsinə prinsipial olaraq fərqli yanaşmanı nəzərdə tutur və institutlar arasında, eləcə də tətbiqi və fundamental elm arasında əməkdaşlığı bərpa etməyə kömək edəcək və vahid bütöv elmi landşaftın yaradılmasına yaxınlaşdıracaq³.

¹ Ekspertlər Elmi tədqiqat və işlənmələrin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üzrə milli sistemin yaradılmasını müzakirə ediblər // Rusiya Federasiyasının Elm və ali təhsil nazirliyi: sayt. – URL: <https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/novosti-ministerstva/48219/> (müraciət tarixi: 12.02.2024)..

² Elmi jurnalların «Ağ siyahısı» təsdiq edilmişdir // Rusiya elmlər akademiyası: sayt. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/utverzhen-belyi-spisok-nauchnykh-zhurnalov/> (müraciət tarixi: 17.02.2024).

³ REA prezidenti Gennadi Krasnikov – milli elmin inkişafının sıçrayış istiqamətləri haqqında // Rusiya elmlər akademiyası: sayt. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/prezident-ran-gennadiy-krasnikov-o-proryvnykh-napravleniyakh-razvitiya-otechestvennoy-nauki/> (müraciət tarixi: 11.01.2024).

Elmi məqalələr və patentlərin verilməsi üçün ərizələr elmi fəaliyyətin nəticələrinin qiymətləndirilməsinin göstəriciləri kimi

Rusiya Federasiyası Hökumətinin «Mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi haqqında» 8 aprel 2009-cu il tarixli 312 №-li Qərarının icrası məqsədilə Rusiya Elm və ali təhsil nazirliyi tərəfindən 05.03.2014-cü il tarixli 161 №-li⁴ əmr verilmişdir, hansı ki, mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi metodikasını (bundan sonra-Metodika) daxil edir.

Metodikanın 4-cü bəndinə uyğun olaraq, elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi ekspert təhlili, eləcə də tərkibi Rusiyanın Elm və ali təhsil nazirliyinin 5 mart 2014-cü il tarixli 162 №-li əmri⁵ ilə təsdiq edilmiş elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirmə göstəricilərinin aşağıda göstərilən istiqamətlər üzrə qarşılaşdırılması əsasında aparılır:

- elmi tədqiqatların nəticəliliyi və tələbatlılığı;
- kadr potensialının inkişafı;
- dünya elm məkanına inteqrasiya, elmi biliklərin yayılması və elmin nüfuzunun artırılması;
- elmi təşkilatın fəaliyyətinin resurs təminatı.

Elmi tədqiqatların nəticəliliyi və tələbatlılığı həmçinin təşkilatın Rusiya və beynəlxalq informasiya-analitik elmi istinad sistemlərində indeksləşən nəşrlərinin sayı ilə qiymətləndirilir.

Elmi təşkilatların fəaliyyətinin göstəriciləri (qiymətləndirmə istiqamətləri) Rusiya Elm və ali təhsil nazirliyinin «Monitorinq və qiymətləndirmə məqsədi ilə təqdim olunan mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatların tərkibi» 5 mart 2014-cü il tarixli 162 №-li əmrinin Əlavə 3-də göstərilmişdir.

Tədqiqatların nəticələri daha sonra qorunma sənədini almaqla, məqalə və ya patent alınması üçün ərizə kimi tərtib edilə bilər.

Təşkilatların fəaliyyətinin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsinə dair verilənlərə əsasən, dövlət tapşırığı

Elmi tədqiqatların nəticəliliyi və tələbatlılığı bir neçə göstərici ilə, o cümlədən təşkilatın Rusiya və beynəlxalq informasiya-analitik elmi istinad sistemlərində indeksləşən nəşrlərinin sayı ilə qiymətləndirilir.

çərçivəsində işlərin görülməsi üçün federal büdcədən subsidiyaların həcmi elmi işçilərin və professor-müəllim heyətinin sayına uyğun hesablanmış və istənilən formada: həm elmi nəşr şəklində, həm də patent nəşrlər şəklində ifadə edilmiş nəticələri daxil edən göstəricilər üzrə, 0,25 əmsal ilə müəyyən edilir⁶.

Elmi ictimaiyyətdə elmi jurnallarda məqalələr dərc etməklə elmi tədqiqatların nəticələrinin təqdim edilməsinin çatışmazlıqları barədə müzakirələr aparılır. 2018-ci ildə «Vestnik Rossiyskoy akademii nauk» jurnalında REA-nın müxbir üzvü A.İ. İvançikin və KREA-nın akademiki A.N. Parşinin nəşr fəallığı göstəricisi vasitəsilə elmi tədqiqatların qiymətləndirilməsi haqqında şərhləri yer alıb. Onların fikrincə, nəşr fəallığının göstəricisi müxtəlif elmi fənlərin spesifikasiyasını nəzərə almayan elmi təşkilatlar tərəfindən dövlət tapşırığının yerinə yetirilməsinin rəsmi meyarıdır, və bu da, öz növbəsində, elmi tədqiqatların keyfiyyətinin azalmasına gətirib çıxara bilər [1, 2]. «Sinerqiya» Universitetinin İnsan resurslarının idarə edilməsi kafedrasının müdiri Alaverdov A. R. öz məqaləsində deyir ki, elmi-tədqiqat işinin effektivliyinin nəşr fəallığı meyarı vasitəsilə qiymətləndirilməsi mənfi nəticə verir, çünki «effektiv kontrakt» göstəricilərindən biridir və professor-müəllim heyətinin əmək haqqı səviyyəsinə təsir göstərir. Beləliklə, nəşr fəallığı üzrə göstəricilərin yerinə yetirilməməsi əmək haqqının azalmasına səbəb ola bilər [3]. 2022-ci ildə «Rossiyskaya qazeta» elektron portalında Rusiya Federasiyası Hökuməti yanında Maliyyə Universitetinin prezidenti M.A. Eskindarovun məqaləsi dərc edilmişdir. Burada alimlərin məqalənin dərc edilməsi prosesində qarşılaşa biləcəyi çətinliklər nəzərdə keçirilir⁷. M.A. Eskindarovun sadaladığı çatışmazlıqlar arasında qeyd olunur ki, çap üçün qəbul edilmiş məqalələr dərc olunmaq üçün bir müddət öz növbəsini gözləməli olur, çünki jurnal məhdud sayda məqalə dərc edir. Nəticədə, məqalələrdə təqdim olunan tədqiqat nəticələri aktuallığını itirə bilər.

⁴ Rusiyanın Elm və ali təhsil nazirliyinin «Mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi üzrə komissiya haqqında nümunə əsasnamənin və mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsinin nümunə metodikasının təsdiq edilməsi haqqında» 05.03.2014-cü il tarixli 161 №-li əmri

⁵ Rusiyanın Elm və ali təhsil nazirliyinin «Monitorinq məqsədi ilə mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatlar tərəfindən onların fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatların təqdim edilməsi qaydası və göstərilən məlumatların federal icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən təsdiqlənməsi qaydasının, qiymətləndirmə məqsədi ilə mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatlar tərəfindən onların fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatların təqdim edilməsi qaydası, eləcə də monitorinq və qiymətləndirmə məqsədi ilə təqdim olunan mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticələri haqqında məlumatların tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında» 05.03.2014-cü il tarixli 162 №-li əmri.

⁶ 2017-ci ildə Rusiya Federasiyasının Elm və ali təhsil nazirliyinin sərəncamında olan ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının dövlət tapşırıqları çərçivəsində elm sahəsində işlərin yerinə yetirilməsinin maliyyə təminatı üçün federal büdcədən subsidiyaların həcmi müəyyənəndirilməsi qaydası (Rusiya Elm və ali təhsil nazirliyi tərəfindən 09.01.2017-ci ildə təsdiq edilmişdir).

⁷ Rus alimlərinin xarici jurnallarda istinad indeksinə ehtiyacı varmı // Rossiyskaya qazeta: sayt. – URL: <https://rg.ru/2022/03/07/nuzhen-li-rossijskim-uchenym-indeks-citirovaniya-v-zarubezhnyh-zhurnalax.html> (müraciət tarixi: 11.03.2024).

Nəşr fəallığı ilə yanaşı, elmi və ali təhsil üzrə təhsil təşkilatları innovasiya prosesinin fəal iştirakçılarıdır və hər il işləyib hazırladıqları texniki həllərə patent almaq üçün ərizə verirlər, hansı ki, nəşr olunur və ixtiraçılıq fəallığının əmsalı hesablanarkən nəzərə alınır.

Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin müddəalarına əsasən, məqalə müəllif hüququ obyektidir, buna görə müəlliflər üçün müstəsna hüquq belə əsərin yaradılması anında yaranır. Halbuki, ixtiraya olan hüququn yaranması üçün onun dövlət qeydiyyatından keçməsi tələb olunur, bunun üçün isə müəlliflər texniki qərarları haqqında məlumatları açmalı olurlar. Bu halda belə məlumatları daxil edən ərizə müvafiq reyestrə dərc olunur.

Müəlliflər kiçik bir araşdırma keçirərək 2012-2022-ci illər dövründə ixtiraçılıq fəallığının (ənənəvi olaraq ixtira üçün təqdim olunmuş ərizələrinin sayı ilə müəyyən edilən) və nəşr fəallığının dinamikasının müqayisəli təhlilini aparmaq qərarına gəlmişdir. Bu araşdırmada müəlliflərin elmi tədqiqatların nəticələri barədə məlumatların təqdim edilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər hazırlamaq məqsədi olmamışdır. Araşdırmanın məqsədi yuxarıda göstərilən dinamikəni müqayisə etmək, həmçinin ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının (ATTT) və elmi təşkilatların (ET) aldığı patentlərin əksəriyyətinin üç ildən çox qüvvədə olmamasına dair hipotezi yoxlamaq idi.

Sadalanan məqsədlərə nail olmaq üçün müəlliflər texniki yönümlü məqalələrin axtarışına və daha sonra affiliasiya ilə ATTT və ET müəlliflərinin müəyyənləşdirilməsinə əsaslanan metodikadan istifadə etmişdir. Təşkilatların əldə edilmiş siyahısına əsasən, SMFI-in axtarış bazalarında ərizəçiləri seçilmiş təşkilatlar olan ixtiraya patent almaq üçün ərizələr üzrə axtarış aparılmışdır.

Təhlil aparmaq üçün elmi nəşrlər haqqında məlumatları daxil edən verilənlər bazasını müəyyənləşdirmək – ilk növbədə, elmmetrik bazalar arasında beynəlxalq və ya rus bazanı seçmək lazım idi.

Müxtəlif referativ bazaların olduğunu diqqətə alaraq, lakin buna baxmayaraq, nəzərdən keçirilən dövrdə alimlər arasında populyarlığından irəli çıxaraq, həmçinin cari şəraitdə Rusiya təşkilatları üçün Web of Science-ya girişin olmaması səbəbilə, müəlliflər rus alimlərinin nəşrlərinin axtarışı məqsədi ilə yalnız Scopus beynəlxalq elmmetrik bazası ilə məhdudlaşmağa qərar vermişdir.

Həm beynəlxalq elmmetrik verilənlər bazaları tərəfindən indekslənən jurnallarda dərc edilməsi planlaşdırılan məqalə, həm də ixtira üçün patent müəyyən tərkib elementlərini daxil edir.

Hər bir jurnalın dərc olunan məqalələrin tərtibatına dair icrası mütləq olan tələblər irəli sürməsinə baxmayaraq, Elmi redaktorlar və nəşirlər assosiasiyası beynəlxalq elmmetrik verilənlər bazalarında indekslənən jurnallarda elmi məqalələrin hazırlanması və tərtibatı üzrə metodiki tövsiyələr işləmiş və öz platformalarında yerləşdirmişdir⁸.

⁸ Beynəlxalq elmmetrik verilənlər bazalarında indekslənən jurnallarda elmi məqalələrin hazırlanması və tərtibatı üzrə metodiki tövsiyələr // Elmi redaktorlar və nəşirlər assosiasiyası; O.V. Kirillovanın ümumi red. altında. – M.: 2017. – 144 s.

Metodik tövsiyələrdə elmi məqalənin əsas elementlərinin xüsusiyyətləri və onların üzərində işləyərkən riayət edilməsi zəruri olan əsas tələblər ətrafı izah edilir:

- məqalənin başlığı (Title);
- müəlliflərin soyadları (Byline);
- affiliasiya (Affiliation);
- annotasiya (Abstract), hansı ki, əsas mövzunun xarakteristikasını, obyektin problemlərini, tədqiqatın məqsədlərini, əsas metodları, tədqiqatın nəticələrini və əsas nəticələri daxil edir;
- açar sözlər (Keywords);
- əsas müddəalar (Highlights);
- Giriş (Introduction), hansı ki, bir qayda olaraq, dörd yarımfəsilədən ibarətdir:
 1. Tədqiqatın əlaqəli olduğu problemin təsviri;
 2. Tədqiqatla əlaqəli ədəbiyyatın icmalı;
 3. Problemdə və ya hələ edilməmiş bir şeydə «ağ ləkələrin» təsviri;
 4. Tədqiqatın məqsəd və vəzifələrinin ifadə edilməsi.
- metodlar və materiallar (Methods and Materials);
- nəticələr (Results);
- müzakirə (Discussion);
- nəticə (Conclusion);
- təşəkkürlər (Acknowledgements);
- istifadə edilmiş mənbələrin siyahısı (References).

Rospatentin rəsmi bülletenində dərc olunan ixtiraya patentın alınması üçün ərizənin məlumatlarının tərkibi Rusiya İqtisadi inkişaf nazirliyinin əmri ilə təsdiq edilmişdir⁹.

Verilənlərin vizuallaşdırılması üçün müəlliflər məzmununa görə məqalənin və ixtiraya patent almaq üçün ərizənin oxşar elementlərini müqayisə edən cədvəl tərtib etmişdir.

Beləliklə, həm məqalə materiallarının, həm də patentın alınması üçün ərizənin ümumi əsas elementləri yenilik, tədqiqatın əsas nəticələri və ya ərizəyə dair olduqda, ixtiranın mahiyyəti, və mütəxəssisin mətnədən istifadə edərək icra edə biləcəyi/həyata keçirə biləcəyi dolğunluqda izah edilən təsviri, eləcə də tədqiqat zamanı əldə edilmiş və həll edilmiş problemi açıqlayan nəticələr/məlumatlar.

Cədvəl 1-də təqdim olunan müqayisə beynəlxalq elmmetrik bazanın seçiminin əlavə izahına yönəlmişdir.

Təhsil və elmi təşkilatların seçilməsi aşağıdakı prinsiplə aparılmışdır.

Nəşrlər üzrə verilənləri seçmək üçün İƏİT 2 kodu ilə nəşrlər seçilmişdir. «Texnika və texnologiyalar» humanitar yönümlü təşkilatları təhsil və elmi təşkilatların ümumi sayından çıxarmaq üçün

Təşkilatların axtarışı 2012-2022-ci illərdə Scopus tərəfindən resenziyalaşdırılan elmi ədəbiyyatının vahid

⁹ Rusiyanın İqtisadi inkişaf nazirliyinin «İxtiraların dövlət qeydiyyatı haqqında» 21.02.2023-cü il tarixli 107N^o-li əmri («İxtiraların dövlət qeydiyyatı üzrə hüquqi əhəmiyyətli hərəkətlərin yerinə yetirilməsi üçün əsas olan sənədlərin tərtib edilməsi, təqdim edilməsi və baxılması qaydaları», «İxtiraya patentinin verilməsi üçün ərizə sənədlərinə olan tələblər», «İxtiraya patentinin verilməsinə dair ərizənin mahiyyəti üzrə ekspertizası aparılarkən və onun barəsində hesabatı təqdim edərkən təqdim edilmiş ixtira ilə bağlı məlumat axtarışının aparılması qaydası», «Təqdim edilmiş ixtira barəsində məlumat axtarışı haqqında hesabatın dərc edilmə qaydası»).

Cədvəl 1
Məqalənin elementlərinin və ixtiraya patentinin alınması üçün ərizə

Elmi məqalənin əsas elementləri	İxtiraya patentinin alınması üçün ərizənin məlumatlarının tərkibi
Məqalənin adı (Title)	İxtiranın adı
Müəlliflərin soyadları (Byline)	İxtiranın müəllifi (müəllifləri) haqqında məlumatlar: soyadı, adı, atasının adı (olduqda), müəllif (müəlliflər) adının (adlarının) belə çəkilməsindən imtina etmədikdə, onun (onların) yaşayış yerinin ölkəsinin (ölkələrinin) kodu (kodları)
Affiliasiya (Affiliation) müəllifin iş yeri; tədqiqatların aparıldığı təşkilatlar	Ərizəçi (ərizəçilər) haqqında məlumatlar: soyadı, adı, atasının adı (olduqda), hüquqi şəxsin tam adı, onun (onların) yaşayış yerinin ünvanının, olduğu yerin hüddurlarında ünvanının ölkəsinin (ölkələrinin) kodu (kodları)
Annotasiya (Abstract) (referat) Əsas mövzunun xarakteristikasını, obyektin problemlərini, tədqiqatın məqsədlərini, əsas metodları, tədqiqatın nəticələrini və əsas nəticələri daxil edir. Annotasiyada elmi məqalənin mövzu və məqsədli təyinatına görə oxşar digərləri ilə müqayisədə yeni nə daşıdığını göstərmək lazımdır.	İxtiranın düsturu: • ixtiranın düsturu tamamilə ixtiranın təsvirinə əsaslanmalıdır; • ixtiranın düsturu ixtiranın texniki həll kimi mahiyyətini aydın şəkildə ifadə etməlidir, yəni əhəmiyyətli əlamətləri, o cümlədən ərizəçinin göstərdiyi texniki problemin həlli və ixtiranı həyata keçirərkən texniki nəticənin əldə edilməsi üçün kifayət qədər ixtiranın təyinatını əks etdirən ümumi anlayışı daxil etməlidir; • düstur ixtiranı prototipdən fərqləndirən əlamətləri özündə birləşdirən fərqli hissəni daxil edir
Əsas müddəalar (Highlights) Tədqiqatın tezislə ifadə edilmiş və markalanmış siyahısının 3-5 bəndi şəklində tərtib olunmuş əsas nəticələrini , məqalənin əsas məzmununu əks etdirir.	Rus və ingilis dillərində referat ixtiranın qısaldılmış təsvirini təşkil edir, hansı ki, ixtiranın adını, ixtiranın aid olduğu texnika sahəsini və (və ya) tətbiq sahəsini, adından aydın olmadığı halda isə, həll olunan texniki problem və ixtira həyata keçirilərkən əldə edilən texniki nəticə göstərilməklə ixtiranın mahiyyətini daxil edir.
Giriş (Introduction), hansı ki, bir qayda olaraq, dörd yarımfəsildən ibarətdir: 1. Tədqiqatın əlaqəli olduğu problemin təsviri; 2. Tədqiqatla əlaqəli ədəbiyyatın icmalı; 3. Problemdə və ya hələ edilməmiş bir şeydə «ağ ləkələrin» təsviri; 4. Tədqiqatın məqsəd və vəzifələrinin ifadə edilməsi	Rus və ingilis dillərində referat ixtiranın qısaldılmış təsvirini təşkil edir, hansı ki, ixtiranın adını, ixtiranın aid olduğu texnika sahəsini və (və ya) tətbiq sahəsini, adından aydın olmadığı halda isə, həll olunan texniki problem və ixtira həyata keçirilərkən əldə edilən texniki nəticə göstərilməklə ixtiranın mahiyyətini daxil edir.
Metodlar və materiallar (Methods and Materials) Nəticələrin əldə edilməsi üçün istifadə olunan metodlar təsvir edilir. Adətən əvvəlcə ümumi sınaq/tədqiqat sxemi verilir, daha sonra onlar o qədər təfərrüatlı və o sayda detallarla təqdim olunur ki, istənilən səriştəli mütəxəssis yalnız məqalənin mətnindən istifadə edərək onları təkrarlaya bilsin	İxtiranın mahiyyətini texnikanın bu sahəsindəki mütəxəssisin ixtiranı həyata keçirməsi üçün kifayət edən dolğunluqda açan təsviri
Nəticələr (Results) Tədqiqatın gedişatında əldə edilmiş eksperimental və ya nəzəri verilənlər təqdim olunub	İxtiranın təsvirinin «İxtiranın mahiyyətinin izahı» fəslində ixtiranın bu sahənin mütəxəssisi tərəfindən həyata keçirilməsi üçün kifayət edən dolğunluqda ixtiraçının həll etdiyi texniki problemi, eləcə də texniki nəticəsini və ixtiranın məhsul və ya metoda, o cümlədən məhsulun və ya metodun müəyyən təyinatla istifadəsinə aid texniki həll kimi mahiyyətini izah edən məlumatlar onun bu sahənin mütəxəssisi tərəfindən həyata keçirilməsi üçün kifayət edən dolğunluqda verilir.
İstifadə edilmiş mənbələrin siyahısı (References)	İxtiranın təsvirinin «Texnika səviyyəsi» fəslində texnikanın əvvəlki səviyyəsindən məlumatlar verilir, o cümlədən ərizəçiyə məlum olan analoqlar – təyinatı ixtiranın təyinatı ilə üst-üstə düşən həllər təsvir olunur və onların arasından ixtiranın mövcud əlamətlərinin cəminə ən yaxın olan əlamətlərin cəmi (prototip) seçilir.

Mənbə: müəlliflər tərəfindən tərtib edilmişdir

```
df[df["Заявитель"].str.find(str.upper("молекулярной биологии и биофизики"))>-1][["Заявитель"].value_counts()[:60]]
```

RUSIYANIN TİBB ELMLƏRİ AKADEMİYASININ SİBİR ŞÖBƏSİNİN «ELMİ-TƏDQIQAT MOLEKULAR BIOLOGIYA VƏ BIOFIZIKA İNSTİTUTU» FEDERAL DÖVLƏT BÜDCƏ MÜƏSSİSƏSİ (RTEA SB «ETMBBI» FDBM)	3
«ELMİ-TƏDQIQAT MOLEKULAR BIOLOGIYA VƏ BIOFIZIKA İNSTİTUTU» FEDERAL DÖVLƏT BÜDCƏ ELM MÜƏSSİSƏSİ («ETMBBI» FDBEM)	1
RUSIYANIN TİBB ELMLƏRİ AKADEMİYASININ SİBİR ŞÖBƏSİNİN «ELMİ-TƏDQIQAT MOLEKULAR BIOLOGIYA VƏ BIOFIZIKA İNSTİTUTU» FEDERAL DÖVLƏT BÜDCƏ MÜƏSSİSƏSİ (RTEA SB «ETMBBI» FDBM), RU,	1

Şəkil 1

«Molekulyar biologiya və biofizika» söz birləşməsi ilə təşkilatın adının axtarışının nümunəsi

Həm məqalə materiallarının, həm də patentin alınması üçün ərizənin ümumi əsas elementləri yenilik, tədqiqatın əsas nəticələri və ya ərizəyə dair olduqda, ixtiranın mahiyyəti...

bibliografik və referativ verilənlər bazasında seçilmiş məqalələrin müəllifinin(lərinin) affiliyası haqqında informasiyaya müvafiq aparılmışdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, axtarış zamanı xəta baş verə bilər, çünki məqalənin həmmüəllifliklə dərc olduğu təqdirdə bir nəşr hər iki təşkilatın adına yazıla bilər. Həmçinin elmi ictimaiyyətin nümayəndələrində belə bir fikir formalaşmış ki, bibliografik verilənlər bazalarında olan problemlərdən biri alimin eyniləşdirilməsinin birmənalı olmamasıdır [4]. Müəlliflərin adlarını rus dilindən ingilis dilinə transliterasiya edərkən yazılışda bir neçə variantın olması mümkündür.

Nəticədə, təşkilatların təşkilati-hüquqi formasını nəzərə alaraq, ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarının və elmi təşkilatların siyahısı əldə edilmiş və ona əsasən verilmiş ərizələrin miqdarı barədə axtarış aparılmışdır.

İxtiraların qeydiyyatı üçün ərizələr üzrə təhlil edilməli mətn formatlı məlumatların seçilməsi və götürülməsi üçün UniVerse VBİS tərəfindən idarə olunan «Avtomatlaşdırılmış verilənlər bankı» sisteminin (bundan sonra AVB) verilənlər bazası istifadə edilmişdir.

Qeydlərin seçimi «Ərizənin daxil olduğu tarix», «Ərizənin növü» (sənaye mülkiyyəti obyektinin növü) sətirləri üzrə aparılmışdır. Qeydlərin seçimi ərizələrin daxil olduğu illərə (2012-2022) və sənaye mülkiyyətinin növlərinə əsasən bölünməklə aparılmışdır.

İlkin məlumatların ilkin emalı və uyğun ərizələrin axtarışı üçün proqramlaşdırma dili – Python, yəni Pandas kitabxanası (verilənlərin təhlili üçün quraşdırılmış kitabxana) istifadə edilmişdir.

«Find» daxili funksiyası vasitəsilə bütün uyğun ərizələr və patentlərin axtarışı aparılmış və «value_counts ()» funksiyası vasitəsilə təşkilatın adının bütün mümkün yazılış variantları çıxarılmışdır (nümunə şəkil 1-də verilib).

İlkin verilənlərdən Excel formatında xüsusi köməkçi cədvəl yaradılmışdır, hansı ki, daha sonra araşdırılmalı olan təşkilatların siyahısını daxil edəcək yekun cədvələ çevriləcək.

Bunun üçün daha uyğun nəticələr əldə etmək üçün optimal sözlər/söz birləşmələri seçilmişdir.

Məsələn, «Milli tədqiqat Tomsk Politeknik Universiteti» təşkilatını axtararkən aşkar edilmişdir ki, bu təşkilatın ərizəçinin adı üçün çox sayda variant mövcuddur. Yoxlamadan sonra məlum olmuşdur ki, bütün adlandırma variantları uyğundur, buna görə cədvəldə təşkilatın rəsmi adı yazılan «Yeni adı» sütunu yaradılmışdır.

Bu üsulla seçilmiş təşkilatların bütün ərizələri tapılmış və «loc» funksiyasından istifadə edərək «Yeni adı» atributu doldurulmuşdur. Bundan sonra bütün verilənlər Excel-formatına yüklənmiş və toplu cədvəl tərtib edilmişdir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, axtarış aparılarkən yalnız ərizədə göstərilən birinci ərizəçiyə dair ərizələr göstərilmişdir. Ərizə göstərilən təşkilatlar siyahısından iki təşkilat tərəfindən təqdim edildiyi təqdirdə, ikinci göstərilən ərizəçi statistikada nəzərə alınmayacaq.

Nəticədə, ixtiraya patent almaq üçün təqdim olunmuş ərizələrin sayı barədə məlumatlar toplanmışdır. Müqayisəli təhlil 472 elmi və təhsil təşkilatı üzrə aparılmışdır. Ərizələrin miqdarı barədə məlumatlar Cədvəl 2-də təqdim olunub. Əlavə olaraq, cari ildə ərizələrin sayının əvvəlki ilə müqayisədə faiz nisbətində artması və ya azalması hesablanmışdır.

Alınan statistik verilənlər əsasında ərizələrin dinamikasını göstərən qrafik qurulmuşdur (şəkil 2).

Cədvəl 3-də 2012-ci ildən 2022-ci ilədək olan dövrdə təhsil və elmi təşkilatların Scopus elmmetrik bazasında indeksləşdirilmiş məqalələrinin sayı barədə məlumatlar təqdim edilmişdir.

Təhsil və elmi təşkilatların nəşr və ixtiraçılıq fəallığı haqqında əldə edilmiş verilənlər əsasında qurulmuş qrafiklər (şəkil 2 və 3) aşağıdakıları nümayiş etdirir.

2016-cı ilədək nəşrlərdə əhəmiyyətli artım müşahidə edilmiş (18 %-dən 34 %-dək), daha sonra 2017-ci ildə artım cəmi 4,5 %, 2018-ci ildə – 24,5 %, 2019 və 2020-ci illərdə – müvafiq olaraq 8,54 % və 10,12 % təşkil etmişdir. 2020-ci ildən sonra nəşr fəallığının dinamikası azalmağa doğru gedir – 2021-ci ildə 12,46 % və 2022-ci ilin yekunlarına əsasən – 3,98 %.

Ərizələrə dair vəziyyət fərqlidir: 2020-ci ilədək olan dövr üçün ərizələrin qeyri-bərabər daxil olması müşahidə olunur, 2020-ci ildən isə verilmiş ərizələrin sayında sabit artım var. Ən çox ərizə sayı 2015-2016-cı illərdə, daha sonra 2018-2019-cu illərdə verilib, 2020-ci ildə azalma baş verib, 2021-2022-ci illərdə verilmiş ərizələrin sayında əhəmiyyətli artım qeyd olunur – müvafiq olaraq 9,01 % və 7,37%.

Cədvəl 2

2012-ci ildən 2022-ci ilədək olan dövrdə ali təhsil üzrə təhsil təşkilatları və elmi təşkilatlar tərəfindən verilən ixtiraya patent ərizələrinin sayı

il	Ərizələrin miqdarı	Əvvəlki il müqayisədə dəyişikliklər, %
2012	4839	–
2013	4955	+2,40
2014	4743	-4,28
2015	5310	+11,95
2016	5439	+2,43
2017	4922	-9,51
2018	5232	+6,30
2019	5336	+1,99
2020	5051	-5,34
2021	5506	+9,01
2022	5912	+7,37

Mənbə: müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib

Ərizələrin sayının nəşrlərin sayına nisbətini hesablayarkən aşağıdakı məlumatlar əldə edilib. Əgər 2012-ci ildə ərizələr nəşrlərin sayının təxminən 43% təşkil edirdisə, 2020-ci ildə bu göstərici 11% təşkil edib. Beləliklə, məqalə nəşrlərinin tədqiqatların nəticələrinin təqdim edilməsi üsulu kimi üstünlüyü müşahidə olunur.

Elmi məqalələrin nəşrinin artmasının səbəbləri elm və təhsil təşkilatlarının nəşr fəallığının artırılmasına olan tələblərin olmasını hesab etmək olar, hansı ki, Rusiya

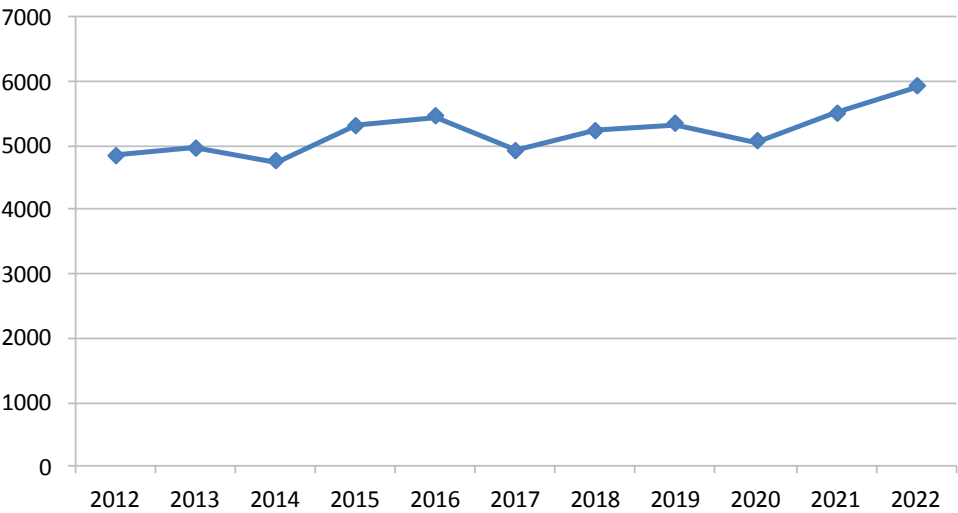
Cədvəl 3

2012-ci ildən 2022-ci ilədək olan dövr üçün təhsil və elmi təşkilatların nəşrlərinin miqdarı

il	Nəşrlərin sayı	Əvvəlki il müqayisədə dəyişikliklər, %
2012	11207	–
2013	13270	+18,41
2014	17821	+34,30
2015	21784	+22,24
2016	28401	+30,38
2017	29679	+4,50
2018	36950	+24,50
2019	40106	+8,54
2020	44164	+10,12
2021	38660	-12,46
2022	37120	-3,98

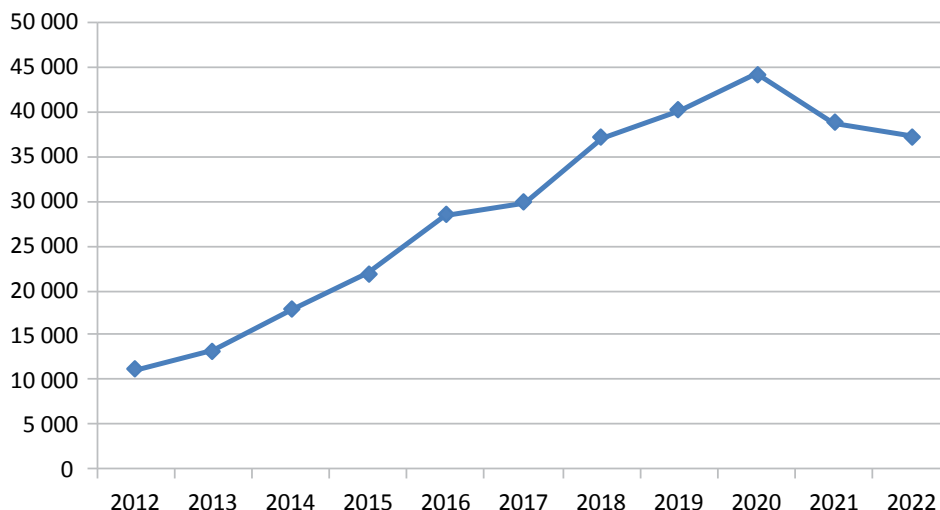
Mənbə: müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib

Federasiyasının Prezidentinin Fərmanlarında («Təhsil və elm sahəsində dövlət siyasətinin reallaşdırılması üzrə tədbirlər haqqında» 07.05.2012-ci il tarixli 599 №-li Fərman), Rusiya Federasiyasının Dövlət proqramlarında («Elm və texnologiyaların inkişafı», Rusiya Federasiyası Hökumətinin 20.12.2012-ci il tarixli 2433-p-№-li Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir; «2013-2020-ci illər üçün elm və texnologiyaların inkişafı», Rusiya Federasiyası Hökumətinin 15.04.2014-cü il tarixli 301№-li Qərarı ilə təsdiq edilmişdir; «Rusiya

Şəkil 2

2012-2022-ci illər ərzində təhsil və elmi təşkilatların ixtiralar üçün patentlərin alınmasına dair ərizələrin verilməsi dinamikası (müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib)

Şəkil 3

2012-2022-ci illər müddətində təhsil və elmi təşkilatların nəşr fəallığının dinamikası (müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib)

Federasiyasının elmi-texnoloji inkişafı», Rusiya Federasiyası Hökumətinin 29.03.2019-cu il tarixli 377№-li qərarı ilə) təsdiq edilmişdir; «Elm» Milli layihəsi (pasport Rusiya Federasiyası Prezidenti yanında Strateji inkişaf və milli layihələr şurasının Rəyasət Heyəti tərəfindən təsdiq edilmişdir, 24.12.2018-ci il protokol) [5].

Elmi tədqiqatların nəticələrinin «Elm şəbəkəsi» (Web of Science) və Scopus verilənlər bazalarında indeksləşən dünya elmi jurnallarında dərc edilməsi tələbi həmçinin ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarına dövlət tapşırığının formalaşdırılması çərçivəsində irəli sürülür¹⁰.

Elmi və təhsil təşkilatlarının əsas diqqəti əməkdaşların nəşr fəallığına nəzarət etməyə və stimullaşdırmağa ayırır, halbuki intellektual fəaliyyətin nəticələri nəticəliliyin qiymətləndirilməsi sistemində yüksək olmayan yerlər tutur [6]. Professor-müəllim heyətinin və elmi işçilərin elmi-tədqiqat işlərinin effektivliyinin meyar nəşr fəallığıdır, hansı ki, «Effektiv kontrakt» göstəricilərindən biridir və əmək haqqının səviyyəsinə təsir edir.

Əlavə olaraq, ixtiraçılıq fəallığının təhlili çərçivəsində təhsil və elmi təşkilatlar tərəfindən verilmiş ərizələrin aylar üzrə sayının axtarışı aparılmışdır. Cədvəl 4-də axtarışın nəticələri təqdim edilib.

Aşkar edilmişdir ki, ərizələrin maksimum miqdarı təşkilatlar tərəfindən dekabr ayında verilir, bu, şübhəsiz, mütləq hesabdarlığın verilməsi ilə əlaqədardır, çünki verilmiş ərizələrin sayı, eləcə də dövlət qeydiyyatı olanlar da daxil olmaqla, yaradılan intellektual fəaliyyətin nəticələrinin miqdarı haqqında göstəricilər təhsil təşkilatlarının fəaliyyətinin

Cədvəl 4

2012-ci ildən 2022-ci ilədək olan müddətdə aylar üzrə verilmiş ərizələrin miqdarı

Ay	Ərizələrin miqdarı	Ay	Ərizələrin miqdarı
Январь	4170	Июль	7792
Февраль	5586	Август	4461
Март	8099	Сентябрь	4372
Апрель	7318	Октябрь	6367
Май	6288	Ноябрь	7203
Июнь	7391	Декабрь	12027

Mənbə: müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib

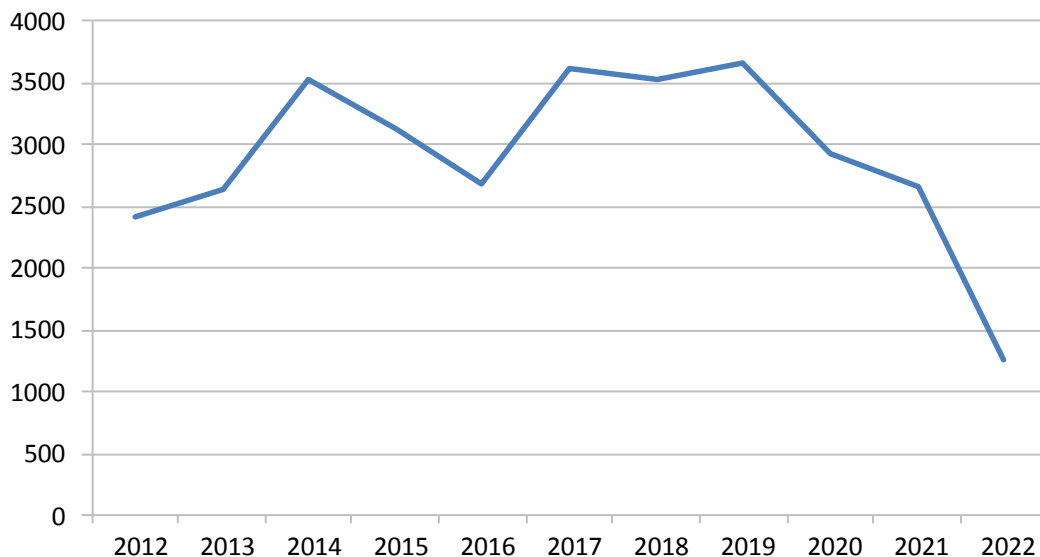
monitorinqinin¹¹ və elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi metodikasının tərkibinə daxildir¹².

Bu hipotez aşağıdakılarla təsdiqlənir. Bundan əlavə, araşdırılan dövr çərçivəsində patentləri 3 ildən çox (daxil olmaqla) qüvvədə olan təşkilatların patentlərinin sayı haqqında statistik verilənlər toplanmışdır.

¹¹ Rusiya Federasiyasının Təhsil və elm nazirliyinin «Ali peşə təhsili üzrə federal dövlət təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin monitorinqinin keçirilməsi haqqında» 3 avqust 2012-ci il tarixli 583№-li əmri.

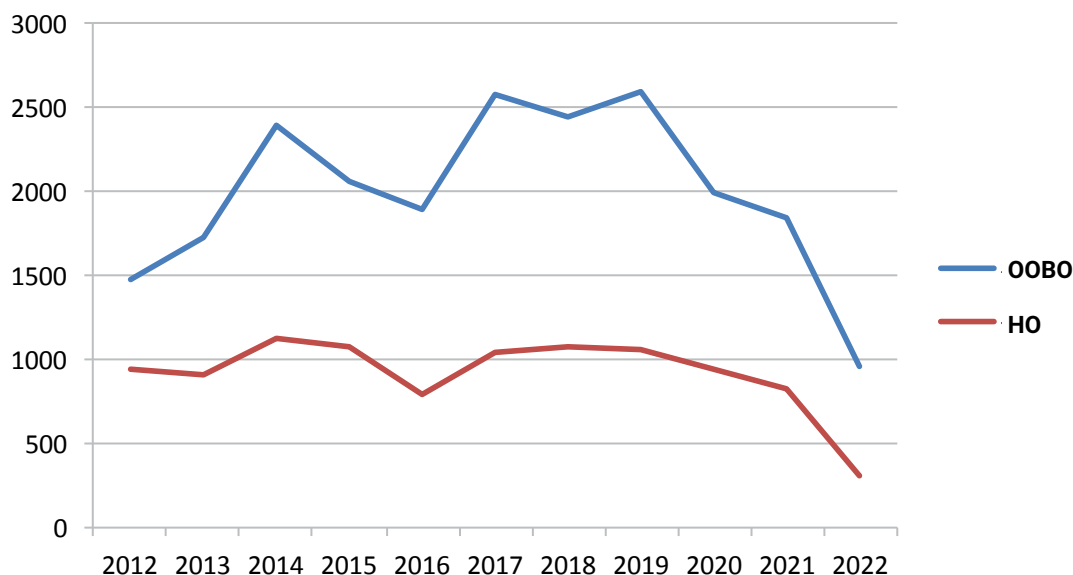
¹² Rusiyanın Elm və ali təhsil nazirliyinin «Mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsi üzrə komissiya haqqında nümunə əsasnamənin və mülki təyinatlı elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işləri yerinə yetirən elmi təşkilatların fəaliyyətinin nəticəliliyinin qiymətləndirilməsinin nümunə metodikasının təsdiq edilməsi haqqında» 05.03.2014-cü il tarixli 161 №-li əmri.

¹⁰ Rusiyanın Təhsil və elm nazirliyinin tabeliyində olan ali təhsil üzrə təhsil təşkilatlarına elmi fəaliyyət sahəsində dövlət tapşırığının formalaşdırılması haqqında əsasnamə (RF təhsil və elm nazirliyinin 2 dekabr 2013-cü il tarixli АП-25/14вн №-li təsdiq edilmişdir) // «KonsultantPlyus» Sorğu-hüquq sistemi (müraciət tarixi: 02.02.2024).

Şəkil 4

3 ildən çox (daxil olmaqla) təhsil və elmi təşkilatları tərəfindən birgə qüvvədə saxlanılan patentlərin miqdarı (müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlar əsasında tərtib edilmişdir)

Şəkil 5

Təhsil (ATTT) və elmi təşkilatların (ET) 3 ildən çox (daxil olmaqla) qüvvədə saxlanılan patentlərin miqdarı (müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlar əsasında tərtib edilmişdir)

Tədqiq olunan 472 təşkilat arasında patentləri 3 ildən artıq qüvvədə olan 433 təşkilat var (223 – ATTT və 210 – ET). Beləliklə, 35 təşkilat patentləri 3 ildən artıq saxlamır, halbuki araşdırılan dövrdə bu təşkilatlar tərəfindən 900 ərizə verilmişdir.

Cədvəl 5-də belə patentlərin sayı barədə statistik məlumatlar təqdim olunub.

Şəkil 4 və 5-də gördüyümüz kimi, 2016-cı ildə qüvvədə saxlanılan patentlərin sayında azalma, həmçinin 2019-2022-ci

illər ərzində azalma tendensiyası qeyd edilir. Şəkil 5-də həmçinin göstərilir ki, təhsil təşkilatlarının 3 ildən artıq qüvvədə saxlanılan patentlərinin sayı elmi təşkilatların patentlərinin sayından xeyli çoxdur.

Nəticə

Təhsil və elmi təşkilatların ixtiraya patent almaq üçün ərizələrin verilməsinin və nəşr fəallığının dinamikasının müqayisəli təhlilinin aparılması zamanı əldə edilmiş

Cədvəl 5
3 ildən çox (daxil olmaqla) qüvvədə saxlanılan
patentlərin sayı

il	cəmi 3 ildən çox (daxil olmaqla) qüvvədə olan patentlərin sayı	ATTT	ET
2012	2420	1481	939
2013	2632	1719	913
2014	3519	2390	1129
2015	3139	2063	1076
2016	2686	1892	794
2017	3617	2575	1042
2018	3526	2448	1078
2019	3658	2594	1064
2020	2933	1992	941
2021	2652	1835	817
2022	1265	951	314

Mənbə: müəlliflər tərəfindən statistik məlumatlara əsasən tərtib edilib

verilənlərə əsasən, patent almaq üçün ərizələrin sayının artması barədə nəticə çıxarmaq olar.

Bu tendensiya Rusiya Federasiyası Hökumətinin 19.03.2022-ci il tarixli 414 №-li qərarı¹³ və Rusiya Federasiyası Hökumətinin 19.09.2022-ci il tarixli 1655 №-li qərarı¹⁴ ilə müəyyən edilmiş Web of Science və Scopus beynəlxalq verilənlər bazalarında indeksləşən nəşrlərdə nəşrlərin olmasına dair tələblərin tətbiqinin məhdudlaşdırılması ilə bağlı ola bilər.

Təşkilat tərəfindən verilmiş ərizələrin və alınmış patentlərin sayının uçuotu bir sıra üstünlüklərə malikdir:

- ərizəyə baxılma müddəti bir ildən artıq müddəti keçə bilən məqalənin resensiyalaşdırma və dərc edilməsi prosedurundan keçmə müddətindən azdır. Çap üçün qəbul edilmiş məqalələr dərc üçün öz növbələrini gözləyə bilər, çünki jurnal məhdud sayda məqalə dərc edir. Nəticədə, məqalələrdə təqdim olunan tədqiqat nəticələri aktuallığını itirə bilər. Ərizənin baxılmasının orta müddəti, öz növbəsində, 2022-ci ildə 4,2 ay təşkil edirdi;
- ərizənin baxılması nəticəsində alınmış patent qurğunun və ya üsulun özünü qoruyur;

- təhlükəsizlik sənədi kimi patent yalnız işlənmiş texniki həllin dünya yeniliyini, ixtiracılıq səviyyəsini və sənaye tətbiqliliyini təsdiqləyir, həm də ixtiraya müstəsna hüquq təqdim edir.

Patent sahibi ixtirası haqqında məlumatları açıqlamaqdan əlavə, həm də sərəncamında olan müstəsna hüquq sayəsində, məsələn, lisenziya müqaviləsi ilə royaltinin bir hissəsi şəklində əlavə gəlir əldə edə bilər.

Beləliklə, göstərilənlərə əsasən və əqli mülkiyyət sahəsində qüvvədə olan qanunvericiliyin aktuallaşması nəzərə alınmaqla, integral göstəricilərin hazırlanması və ölkənin texnoloji suverenliyinin təmin edilməsi vəzifələrinə nail olmaq üçün elmi və təhsil təşkilatlarının nəticəlilik göstəricilərinin araşdırılmasını davam etdirmək məqsəduyğundur.

Ədəbiyyat siyahısı

1. İvançik, A. adına Humanitar elmlərdə tədqiqatçıların və tədqiqat proqramlarının qiymətləndirilməsinin xüsusiyyətləri // M.: Rusiya elmlər akademiyasının carçısı. – 2018. – Cild 88, № 11. – S. 985–991. – DOI 10.31857/S086958730002331–2.
2. Parşın, A. N. Elm və ya bibliometriya: kim kimi? // M.: Rusiya elmlər akademiyasının carçısı. – 2018. – Cild 88, № 11. – S. 982–984. – URL: <http://ras.jes.su/rasherald/s207987840001532-4-1> (müraciət tarixi: 12.03.2024).
3. Alavərdov, A. R. Yerli ali məktəb müəllimlərinin nəşr fəallığı və onun artırılması üçün ehtiyatlar // Rusiyada ali təhsil. – 2019. – Cild 28, № 2. – S. 23–36. – DOI 10.31992/0869-3617-2019-28-2-23-36.
4. Dımкова, S. S. Elmi təşkilatların nəşr fəallığının qiymətləndirilməsi və idarə edilməsində elmmetrik alətlər // Mədəniyyət: nəzəriyyə və təcrübə. – 2021. – № 5–6 (44–45). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/naukometricheskie-instrumenty-v-otsenke-i-upravlenii-publikatsionnoy-aktivnostyu-nauchnyh-organizatsiy> (müraciət tarixi: 19.02.2024).
5. Vislyi, A. adına Nəşrlər və patentlər müasir şəraitdə elmi və təhsil təşkilatlarının uğurunun indikatoru kimi / A. adına Vislyi, M. S. Borisova // Dövlət və insan üçün əqli mülkiyyət: Rospatentin XXVII-ci Beynəlxalq elmi-praktik konfransının məruzələr toplusu, Moskva, 28–29 sentyabr 2023-cü il. – Moskva: «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi, 2023. – S. 19–23.
6. Neretin, O.P. Yerli tədqiqat və layihələrin nəticələrinin təqdimatı yollarının öyrənilməsi / O.P. Neretin, N.V. Lopatina // Vestnik FIPS. – 2022. – Cild 1, № 1. – S. 16-19

Müəlliflər haqqında məlumat

Borisova Mariya Sergeyevna, Hakimiyyət orqanları ilə əlaqələr üzrə mərkəzin baş mütəxəssisi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Бережковская наб., 30, к. 1); c20@rupto.ru

Qoryayev Sanqaci Sergeyeviç, Analitik mərkəzin analitik materialların hazırlanması sektorunun analitiki, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, к. 1); goryaevss@rupto.ru

¹³ Rusiya Federasiyası Hökumətinin «Nəşr fəallığı ilə bağlı göstəricilərin tələblərinin və məqsədli dəyərlərinin tətbiqinin bəzi məsələləri haqqında» 19.03.2022-ci il tarixli 414 №-li qərarı.

¹⁴ Rusiya Federasiyası Hökumətinin «Rusiya Federasiyası Hökumətinin 19 mart 2022-ci il tarixli 414 №-li nömrəli qərarının 1-ci bəndinin birinci abzasına dəyişiklik edilməsi haqqında» 19.09.2022-ci il tarixli 1655 №-li qərarı.

Information about the authors

Mariya S. Borisova, Chief Specialist of the Center for Interaction with Authorities, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); c20@rupto.ru

Sangadzhi S. Goryaev, Analyst of the analytical materials preparation sector of the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); goryaevss@rupto.ru

Müəlliflər maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.

The authors declare no conflict of interests.

Redaksiyaya 05.04.2024-cü ildə daxil olub

Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 20.05.2024-cü ildə tamamlanıb

Nəşr üçün 21.05.2024-cü ildə qəbul edilib

2. XARİCİ TƏCRÜBƏ VƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.773.3

Avrasiya regionunda sənaye nümunələrinin qeydiyyatı üçün uyğunlaşdırılmış prosedurun yaradılması: səbəblər, üstünlüklər

Yuliya Borisovna Qraçyova,
Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut
iuliia.gracheva@rupto.ru

Annotasiya: məqalə Avrasiya regionunun dövlətlərində sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarının əlaqəsizliyi problemlərinə həsr edilib. Avrasiya regionunun dövlətlərinin patent qanunvericiliklərinin əsas müddələrinin müqayisəli təhlili aparılmış, qanunvericiliklərdə olan bəzi fərqlərin təsviri verilmişdir. Sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarında ziddiyyətlərin aradan qaldırılması təcrübəsi göstərilməklə patent üzrə xarici idarələr arasında integrasiyaya dair dünya təcrübəsinin təhlili aparılmışdır. Avrasiya regionunda sənaye dizaynı üçün hüquqların əldə edilməsi sahəsində fərqlərin aradan qaldırılması üzrə həll yolları təklif olunmuşdur. Dünya təcrübəsinin təhlilinə əsaslanan əsas təklif sənaye nümunələrinə hüquqi qorunmanın verilməsi prosedurlarının uyğunlaşdırılmasına nail olmaq məqsədilə Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələrinin birləşməsidir. İşin elmi yeniliyi Avrasiya məkanında sənaye nümunələrinin qeydiyyatının uyğunlaşdırılmış prosedurunun yaratmaq təklifindən ibarətdir. Belə uyğunlaşdırılmış struktur idarələr və ərizəçilər üçün hüquqi prosesləri optimallaşdırmağa və sadələşdirməyə, eləcə də ərizəçilər üçün sənaye nümunələrinin qeydiyyatının cəlbədiciyini artırmağa imkan verəcək. Patent idarələrin optimal uyğunlaşdırma mexanizmlərinin axtarışında əməkdaşlığı əhəmiyyətli nəticələr əldə etməyə kömək edəcək. Bu təklif Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələrinə, eləcə də harmonizasiyaya nail olmağa maraqlı olan bütün şəxslərə ünvanlanıb.

Açar sözlər: sənaye nümunəsi, əqli mülkiyyət, hüquqi qorunma, patent, sənaye nümunəsinə olan hüquqlar, sənaye nümunələrinin qeydiyyatı, uyğunlaşdırma, Avrasiya regionu, ID5.

İstinad üçün: Qraçyova Y. B. Avrasiya regionunda sənaye nümunələrinin qeydiyyatı üçün uyğunlaşdırılmış prosedurun yaradılması: səbəblər, üstünlüklər // Vestnik FIPS. – 2024. – Cild 3, № 2 (8). – S. 160 –168.

Təşəkkürlər: məqalə SMFİ-in «Avrasiya regionunda sənaye mülkiyyəti sahəsində vahid ekspert-informasiya məkanının formalaşmasının təşkilati-hüquqi aspektləri» elmi-tədqiqat işinin materialları əsasında hazırlanmışdır.

Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages

Yuliya B. Gracheva,
Federal Institute of Industrial Property
iuliia.gracheva@rupto.ru

Abstract: the article is devoted to problematic issues of discrepancies of industrial design registration procedures in the states of the Eurasian region. A comparative analysis of the main provisions of patent laws of the states of the Eurasian region was carried out, some differences in patent laws are described. An analysis of the world experience of integration between patent foreign offices was carried out. The experience in overcoming discrepancies in the registration procedures for industrial designs was indicated. Solutions in overcoming differences in the field of obtaining industrial design rights in the Eurasian region are proposed. The key proposal based on the analysis of world experience is unification of patent

offices of the states of the Eurasian region in order to achieve harmonization of procedures for grant of legal protection to industrial designs. The scientific novelty of the work includes a proposal to create a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region. That harmonized structure will optimize and simplify legal processes for patent offices and applicants and will facilitate increase the attractiveness of registration of industrial designs for applicants. Significant results will be obtained with the cooperation of patent offices in the search for optimal harmonization mechanisms. This proposal is addressed to the patent offices of the states of the Eurasian region, as well as to all persons interested in achieving harmonization.

Keywords: industrial design, intellectual property, legal protection, patent, industrial design rights, industrial design registration, harmonization, Eurasian region, ID5.

For citation: Yuliya B. Gracheva, Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 160 –168.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Organizational and legal aspects of the formation of a unified expert information space in the field of industrial property in the Eurasian region».

Sənaye nümunəsi məmulatın xarici görünüşünə hüquqi qorunma təqdim edən əqli mülkiyyət obyektidir. Rusiya Federasiyasının Mülki məəcəlləsinə əsasən, sənaye və ya kустar-sənətkarlıq istehsalı məmulatının xarici görünüşünün həlli sənaye nümunəsi kimi qorunur¹, yəni sənaye nümunəsi yalnız məmulatın dizaynı üçün qorunma təmin etmir və onun texniki xarakteristikalarını qorumur².

Məhsullarının uğurlu kommersiyalaşdırılması və reallaşdırılması məqsədilə istehsalçılar istifadədə rahatlıq ilə birlikdə istehlakçılar üçün qeyri-adi və cəlbedici dizaynı olan məhsullar yaratmağa çalışırlar. Orijinal xarici görünüş həm də məmulatın erqonomik xüsusiyyətləri ilə şərtlənə bilər, hansı ki, istənilən məhsula istismar zamanı rahatlıq hissi verir və istifadəçilərin tələbatlarını ödəyir³.

İstənilən əqli mülkiyyət obyektı kimi, bu və ya digər məhsulun unikal dizaynı sənaye nümunəsinə hüquqlar əldə etməklə kommersiya məqsədi ilə həyata keçirilən icazəsiz kopyalama və ya bənzədilmədən qorunmalıdır [1]. Hüquqi qoruma sahiblərə məhsulun istifadəsi, istehsalı, satışı, ixracına müstəsna hüquq verərək sənaye nümunələrinə olan hüquqlarını qoruyub saxlamağa imkan verir. Sahiblərin hüquqlarını qorumaqla yanaşı, sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması həm istehlakçılara, həm də bütövlükdə cəmiyyətə bir sıra üstünlüklər verir, çünki yaradıcılıq və innovasiyaların inkişafına kömək edir. Məmulatların unikal dizaynı sayəsində məhsulların istehlakçılar üçün cəlbediciliyi artır və onlar da, öz növbəsində, bazarda müəyyən nüfuza sahib şirkət tərəfindən istehsal edilmiş əldəqləri məhsulların həqiqiliyindən əmin olurlar. Sənaye nümunələri şirkətin dəyərini artırmağa kömək edir, çünki onun brendinin vacib və ayrılmaz hissəsinə çevrilə bilər, bu da məhsulların bazar qiymətinə və müvafiq olaraq onun reallaşdırılmasına və satışına müsbət təsir göstərir. Beləliklə, sənaye nümunəsinin rolu ölkələrin iqtisadiyyatında

İstənilən əqli mülkiyyət
obyektı kimi, bu və ya digər
məhsulun unikal dizaynı
sənaye nümunəsinə
hüquqlar əldə etməklə
kommersiya məqsədi
ilə həyata keçirilən
icazəsiz kopyalama
və ya bənzədilmədən
qorunmalıdır.

və bütövlükdə dünya iqtisadiyyatında böyük əhəmiyyət kəsb edir [2].

Hər hansı məhsula müstəsna hüquqa sahib olmaq və onu ölkənin ərazisində və xaricdə bazarda uğurla reallaşdırmaq üçün onun hüquqi qorunması düzgün tərtib edilməlidir. Lakin, bir çox yurisdiksiyada sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurları əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Məsələn, Afrika əqli mülkiyyət təşkilatında, eləcə də Albaniya, Beliz, Bosniya və Herseqovina, Yunanıstan, Monako, San-Marino kimi ölkələrdə hüquqi qorunma qeydiyyatı yolu ilə təqdim edilir və bu zaman mahiyyəti üzrə ekspertiza aparılır. Halbuki bir sıra ölkələrdə, məsələn, Avrasiya regionu dövlətlərində (Belarus Respublikası istisna olmaqla), Koreya Respublikasında, Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Yaponiyada, eləcə də Rusiya Federasiyasında mahiyyəti üzrə ekspertiza aparılır⁴.

Müxtəlif ölkələrdə sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurunda böyük fərqlər olması səbəbindən, eyni şəxsın sahibi olduğu sənaye nümunəsi üçün bir yurisdiksiyada hüquqi qorunma verildiyi, digərində isə imtina edildiyi hallar yarana bilər ki, bu da şübhəsiz, ən azı ərizəçilər tərəfindən anlaşılmazlığa gətirib çıxara bilər.

¹ Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 1352-ci maddəsinin 1-ci bəndi.

² Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 1352-ci maddəsinin 5-ci bəndi.

³ Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı: rəsmi sayt. URL: <https://www.wipo.int/designs/ru/> (müraciətin tarixi: 16.08.2023).

⁴ ÜMT, Haaqa sisteminin üzvləri haqqında məlumat (HAGUE SYSTEM MEMBER PROFILES): rəsmi sayt. URL: <https://www.wipo.int/hague/memberprofiles/selectmember> (müraciətin tarixi: 05.04.2023).

Avrasiya regionu ölkələrində, ələlxusus, Ermənistan Respublikası⁵, Azərbaycan Respublikası⁶, Belarus Respublikası⁷, Qazaxıstan Respublikası⁸, Qırğızıstan Respublikası⁹, Tacikistan Respublikası¹⁰, Türkmənistan¹¹, eləcə də Rusiya Federasiyasında¹² sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi proseduru ümumilikdə oxşardır. Belarus Respublikası istisna olmaqla¹³, bütün bu dövlətlərdə sənaye nümunələri üçün ərizələrin mahiyyəti üzrə ekspertizası aparılır. Avrasiya regionunun yuxarıda göstərilən dövlətlərində sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi prosedurunda oxşar məqamlar bunlardır: sənaye nümunəsinin qorunma sənədinin növü, qorunma sənədinin qüvvəyə minmə tarixi, hüquqi qorunmasının həcmi. Avrasiya regionunun göstərilən dövlətlərinin hamısında patent idarələri sənaye nümunəsi üçün ərizəyə dair müsbət qərar qəbul etdikdə, patent təqdim edir və bu patentin qüvvədə olma müddəti sənaye nümunəsi üçün ərizə verildiyi tarixdən hesablanmağa başlayır, patent sənaye nümunəsinin təsvirləri çərçivəsində hüquqi qorunmanın həcmi təsdiqləyir.

Lakin, Avrasiya regionunun göstərilən dövlətlərində sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi prosedurlarına daha yaxından nəzər saldıqda, əhəmiyyətli fərqlər ortaya çıxır. Belə fərqlər, məsələn, tətbiq olunan müddətlərdə müşahidə olunur, yəni: patentin qüvvədə olma müddəti və etibarlılığının uzadılması, sənaye nümunəsi haqqında informasiyanın ilk dəfə açıqlandığı andan ərizə verilənədək güzəştli dövrün

Müxtəlif ölkələrdə sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurunda böyük fərqlər olması səbəbindən, eyni şəxsin sahibi olduğu sənaye nümunəsi üçün bir yurisdiksiyada hüquqi qorunma verildiyi, digərində isə imtina edildiyi hallar yarana bilər ki, bu da şübhəsiz, ən azı ərizəçilər tərəfindən anlaşılmazlığa gətirib çıxara bilər.

müddəti, konvensiya prioritetinin istənilməsi halda prioritet sənədlərin təqdim olunma müddəti, ekspertizanın qüvvədə olma müddəti, idarənin qərarından etiraz, sənaye nümunəsi üçün patentdən etiraz müddəti.

Belə ki, Rusiya Federasiyası, Ermənistan Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Tacikistan Respublikası, Türkmənistanın qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq sənaye nümunəsi üçün patentin qüvvədə olma müddəti 5 ildir, halbuki Azərbaycan Respublikasının, Belarus Respublikasının, Qazaxıstan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq bu müddət 10 il təşkil edir. Rusiya Federasiyası, Ermənistan Respublikası, Qazaxıstan Respublikası, Qırğızıstan Respublikasının qanunvericiliklərinə əsasən sənaye nümunəsi üçün patentin qüvvədə olma müddətinin uzadılmasına gəldikdə, patentin qüvvədə olma müddəti 5 il uzadıla bilər, lakin ümumilikdə 25 ili keçmir. Lakin Azərbaycan Respublikasının, Belarus Respublikasının qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq patentin qüvvədə olma müddəti 5 ildən çox olmamaq şərti ilə uzadıla bilər. Tacikistan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən, patentin qüvvədə olma müddəti iki dəfə 5 il uzadıla bilər. Türkmənistan qanunvericiliyinə görə, patentin qüvvədə olma müddəti ümumilikdə 15 ildən artıq olmamaqla, 5 il uzadıla bilər.

Güzəştli dövrün müddəti Rusiya Federasiyasının, Ermənistan Respublikasının qanunvericiliklərinə əsasən 12 ay təşkil edir, halbuki, Azərbaycan Respublikasının, Belarus Respublikasının, Qazaxıstan Respublikasının, Qırğızıstan Respublikasının, Tacikistan Respublikasının, Türkmənistanın qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq hazırda güzəştli dövrün müddəti 6 ay təşkil edir.

Konvensiya prioriteti istənilməsi təqdirdə, Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliklərinə görə prioritet sənədlərin təqdim edilmə müddəti də fərqlənir. Məsələn, Rusiya Federasiyası və Tacikistan Respublikasının qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq, prioritet sənədin təqdim edilmə müddəti ərizə verildiyi tarixdən 3 aydır. Qırğızıstan Respublikası və Türkmənistan qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq, prioritet sənədin təqdim edilmə müddəti ərizə verildiyi tarixdən 4 aydır, halbuki, Qazaxıstan Respublikasının qanunvericiliyinə görə bu müddət ərizə verildiyi tarixdən 6 ay təşkil edir. Qeyd etmək lazımdır

⁵ Ermənistan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinin Əqli mülkiyyət ofisi: rəsmi sayt. Normativ sənədlər: Ermənistan Respublikasının «Sənaye dizaynı haqqında» 03.03.2021-ci il tarixli HO-109-N №-li qanunu. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/legislative-acts>, Patent alma qaydası. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/procedure-for-obtaining-a-license1> (müraciətin tarixi: 15.05.2023).

⁶ Azərbaycan Respublikasının «Patent haqqında» qanunu (20.10.2009-cu il üçün edilmiş dəyişikliklər ilə) // ÜƏMT, WIPOLex verilənlər bazası: rəsmi sayt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/9184> (müraciətin tarixi: 18.05.2023).

⁷ Belarus Respublikasının 16.12.2002-ci il tarixli 160-Z №-li patent qanunu // Belarus Respublikasının Milli əqli mülkiyyət mərkəzi: rəsmi sayt. URL: https://www.ncip.by/upload/doc/2020/1zob_mobel_obraz/1.pdf (müraciətin tarixi: 15.05.2023).

⁸ Qazaxıstan Respublikasının 16.07.1999-cu il tarixli 427 №-li patent qanunu // Qazaxıstan Respublikasının Milli əqli mülkiyyət institutu, Normativ sənədlər: rəsmi sayt. URL: <http://zan.gov.kz/client/#!/doc/3771/rus> (müraciətin tarixi: 15.05.2023).

⁹ Qırğızıstan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, II-ci hissə, bölmə V Əqli mülkiyyət, fəsil 56 Sənaye mülkiyyəti hüququ (ixtira, faydalı model, sənaye nümunəsi hüququ) // Qırğızıstan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Əqli mülkiyyət və innovasiyalar üzrə dövlət agentliyi: rəsmi sayt. URL: http://patent.gov.kg/?page_id=4287 (müraciətin tarixi: 17.05.2023).

¹⁰ Tacikistan Respublikasının «Sənaye nümunələri haqqında» 28.02.2004-cü il tarixli 16 №-li qanunu (Qanunun 03.07.2012-ci il tarixli 856 №-li redaksiyasında) // ÜƏMT, WIPOLex verilənlər bazası: rəsmi sayt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/14291> (müraciətin tarixi: 19.05.2023).

¹¹ Türkmənistanın «Sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması haqqında» 04.11.2017-ci il tarixli 630-V №-li qanunu // ÜƏMT, WIPOLex verilənlər bazası: rəsmi sayt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/20207> (müraciətin tarixi: 19.05.2023).

¹² SMFI, «Sənaye nümunələri» fəslə, «Normativ sənədlər» yarım fəslə: rəsmi sayt. URL: <https://www.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztsy-normativnyye-dokumenty.php> (müraciətin tarixi: 12.05.2023).

¹³ Belarus Respublikasının «İxtiralar, faydalı modellər, sənaye nümunələri üçün patentlər haqqında» 16.12.2002-ci il tarixli 160-3N №-li qanunu // ÜƏMT, WIPOLex verilənlər bazası: rəsmi sayt. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by173ru.pdf> (müraciətin tarixi: 12.05.2023).

ki, Ermənistan Respublikası, Azərbaycan Respublikası və Belarus Respublikasının qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq, konvensiya prioritetinin istənilədiyi halda prioritet sənədlərin təqdim edilməsi tələb olunmur. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, Avrasiya regionunun göstərilən dövlətlərindən heç birinin idarəsi ÜƏMT-nin Beynəlxalq bürosunun WIPO DAS prioritet sənədlərinin mübadiləsi üzrə elektron servisin iştirakçısı deyil.

Avrasiya regionu ölkələrində, ələlxüsus, Ermənistan Respublikası, Azərbaycan Respublikası, Belarus Respublikası, Qazaxıstan Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Tacikistan Respublikası, Türkmənistan, eləcə də Rusiya Federasiyasında sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi proseduru ümumilikdə oxşardır.

İdarənin qərarından etiraz etmək müddəti Avrasiya regionu dövlətlərində fərqlidir və 2 aydan (Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən) 12 ayadək (Belarus Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq) təşkil edir. Rusiya Federasiyasında bu müddət 7 ay, Ermənistan Respublikası, Qazaxıstan Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Türkmənistanın qanunvericiliyinə müvafiq olaraq – 3 ay, Tacikistan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən isə bu müddət – 4 ay təşkil edir.

Bundan əlavə, ekspertizanın qüvvədə olma müddəti Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliklərinə görə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Hazırda rəsmi ekspertizanın müddəti 3 iş günündən (Ermənistan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq) 3 ayadək (Türkmənistanın qanunvericiliyinə müvafiq olaraq) dəyişir, Rusiya Federasiyasında isə bu müddət 2 ay təşkil edir. Mahiyyət üzrə ekspertizanın keçirilmə müddəti 3 aydan (Ermənistan Respublikasında) 12 ayadək dəyişir (Rusiya Federasiyasının, Qırğızıstan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilmiş müddət, eyni zamanda Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyindən fərqli olaraq, Qırğızıstan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, mahiyyəti üzrə ekspertiza yalnız ərizəçinin vəsatəti əsasında aparılır).

Fərqlər həmçinin «müxalifət» prosedurunun olması və ya olmamasında da, yəni üçüncü şəxslərə ərizənin idarədə baxılması mərhələsindən yekun qərarın qəbul edilməsi mərhələsinədək sənaye nümunəsinə patent veriləsinə etiraz etmək imkanı yer alır. Belə ki, məsələn, «müxalifət» proseduru Ermənistan Respublikası, Azərbaycan Respublikası, Türkmənistanın qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq tətbiq edilir. Fərq yalnız sənaye nümunəsinə patent

Lakin, Avrasiya regionunun göstərilən dövlətlərində sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi prosedurlarına daha yaxından nəzər saldıqda, əhəmiyyətli fərqlər ortaya çıxır.

verilməsinə qarşı etirazın göndərilmə müddətindədir. Halbuki Belarus Respublikası, Qazaxıstan Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Tacikistan Respublikası və Rusiya Federasiyasının qanunvericiliklərinə uyğun olaraq cari vaxtda «müxalifət» proseduru tətbiq edilmir [3].

Bundan əlavə, Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliyində maye, qaz, dənəvər və ya onlara oxşar maddələrdən qeyri-sabit formalı obyektlərin, memarlıq obyektlərinin (kiçik memarlıq formaları istisna olmaqla), sənaye, hidrotexniki və digər stasionar qurğuların, çap məhsullarının hüquqi qorunması hissəsində əhəmiyyətli fərqi vurğulamaq lazımdır. Belə ki, məsələn, Rusiya Federasiyası və Ermənistan Respublikasının qanunvericiliklərinə əsasən, göstərilən obyektlərə hüquqi qorunma verilir. Lakin Azərbaycan Respublikası, Belarus Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Tacikistan Respublikasının və Türkmənistanın qanunvericiliklərinə müvafiq olaraq göstərilən obyektlərə hüquqi qorunma verilmir. Qazaxıstan Respublikasının qanunvericiliyinə görə isə, hüquqi qorunma göstərilən obyektlərdən yalnız çap məhsullarına təqdim edilir.

Qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinin hüquqi qorunma ilə təmin edilməsinin mümkünliyinə gəlincə, Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliklərində eyni şəkili yanaşma yoxdur. Ermənistan Respublikası¹⁴ və Qazaxıstan Respublikasının¹⁵ qanunvericiliklərinə əsasən, qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinə hüquqi qorunma göstərilən dövlətlərdə sənaye nümunəsi haqqında məlumatın ilk açıqlandığı tarixdən, yəni dərc edildiyi andan və ya sənaye nümunəsinin sərgidə təqdim edildiyi, mülki dövriyyəyə daxil edildiyi və ya bu ölkələrin ərazisində başqa bir üsulla bəyan edildiyi andan 3 il müddətinə verilir. Lakin, bu halda, qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinə qeydiyyat proseduru aparılmadan və qorunma sənədi verilmədən hüquqi qorunma təqdim olunur. Sənaye nümunəsi haqqında məlumatın ilk açıqlandığı tarixdən güzəşt müddəti ərzində onun sahibi sənaye nümunəsi üçün ərizə verməmək qərarı

¹⁴ Ermənistan Respublikasının «Ermənistan Respublikasının «İxtiralar, faydalı modellər və sənaye nümunələri haqqında» qanununa dəyişikliklərin və əlavələrin edilməsi haqqında» 21.03.2012-ci il tarixli qanunu, maddə 18 // Ermənistan Respublikasının Milli Məclisi: rəsmi sayt. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=4519&lang=rus> (müraciətin tarixi: 18.05.2023).

¹⁵ Патентный закон Qazaxıstan Respublikasının 16.07.1999-cu il tarixli 427N^o-li Paten qanunu, maddə 34–1 // Qazaxıstan Respublikasının Əqli mülkiyyət üzrə milli institutu. Normativ sənədlər: rəsmi sayt. URL: <http://zan.gov.kz/client/#!/doc/3771/rus> (müraciətin tarixi: 18.05.2023).

verirsə, belə sənaye nümunəsi, Ermənistan Respublikası və ya Qazaxıstan Respublikasının qanunvericiliklərinə əsasən, bu dövlətlərin ərazisində onun barəsində məlumatın ilk açıqlandığı tarixdən etibarən 3 il ərzində qorunur.

Eynilə, Avropa Birliyində qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinə qorunmanın təqdim edilməsi praktikası tətbiq olunur (Unregistered Community design) [4]. Bu praktika Avropa Birliyində 6 mart 2002-ci ildən qüvvədədir. Qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinin qorunması çərçivəsində sahibi öz məhsulunun kopyalanmasından qorunur və onun istifadəsinə mane olmaq hüququna malikdir. Hər hansı mübahisələr yarandığı halda, qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinin icazəsiz kopyalanması baş verərsə, belə sənaye nümunəsinin sahibi öz hüquqlarını məhkəmə qaydasında müdafiə etmək hüququna malikdir. Lakin bu halda, qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsi haqqında informasiyanın ilk açıqlanma tarixi və yeri göstərilməklə informasiyanın ilk açıqlanması faktını təsdiqləyən məlumatlar təqdim edilməlidir¹⁶.

**Qeydiyyatla alınmamış
sənaye nümunəsinin
hüquqi qorunma ilə
təmin edilməsinin
mümkünlüyünə
gəlinə, Avrasiya
regionu dövlətlərinin
qanunvericiliklərində eyni
şəkilli yanaşma yoxdur.**

Qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinin qorunması praktikasının üstünlüyü ondan ibarətdir ki, sahibi məhsulu bazara çıxaraq onun satışının sərfəli olub-olmadığını, istehlakçılar üçün tələbatlı olub-olmadığını, gəlir gətirib-gətirmədiyini, belə sənaye nümunəsindən istifadənin uzunmüddətli perspektivdə sərfəli olub-olmadığını və müvafiq olaraq hüquqi qorunma almaq üçün onun idarəsində qeydiyyatla alınmalı olub-olmadığını yoxlaya və anlaya bilər [5].

Məhsulun sahibi onun bazarda uğurla reallaşdırıldığından əmin olursa, o, belə məmulatın uzunmüddətli istifadəsi barədə qərar qəbul edə bilər. Bu halda, sənaye nümunəsi haqqında informasiyanın ilk açıqlandığı tarixdən başlayaraq güzəşt müddəti ərzində sənaye nümunəsinin qeydiyyatı üçün ərizə verilə bilər. Avropa Birliyi qanunvericiliyinə görə güzəşt müddəti informasiyanın ilk açıqlandığı tarixdən 12 ay təşkil edir¹⁷. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, güzəşt dövrünün

eyni müddəti Rusiya qanunvericiliyinə əsasən qüvvədədir¹⁸. Sənaye nümunəsinin qeydiyyatı üçün ərizə bu müddətdən gec təqdim olunarsa, sənaye nümunəsi yeni sayılmayacaq. Sənaye nümunəsi Avropa Birliyinin idarəsində uğurla qeydiyyatdan keçdikdə, hüquqi qorunma müddəti 5 il təşkil edir və bir neçə dəfə uzadıla bilər, lakin ümumilikdə 25 ildən artıq ola bilməz¹⁹ (eyni norma Rusiya qanunvericiliyində də tətbiq olunur)²⁰. Məhsulların reallaşdırılması özünü doğrultmadıqda sahibi sənaye nümunəsinin qeydiyyatla alınmamasına dair qərar qəbul edərsə, buna baxmayaraq, belə sənaye nümunəsi Avropa Birliyi qanunvericiliyinə əsasən, onun barəsində informasiya ilk açıldığı tarixdən 3 il ərzində qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsi kimi qorunur [6].

Oxşar təcrübə Ermənistan Respublikasında və Qazaxıstan Respublikasında bu dövlətlərin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq tətbiq olunur. Rusiya Federasiyası, Azərbaycan Respublikası, Belarus Respublikası, Qırğızıstan Respublikası, Tacikistan Respublikası və Türkmənistanda qeydiyyatla alınmamış sənaye nümunəsinin qorunması praktikası mövcud deyil. Lakin, aydındır ki, belə təcrübənin tətbiqi ərizəçilər üçün üstünlükdür, buna görə onun cari dövrdə tətbiq olunmadığı Avrasiya regionu dövlətlərində tətbiqi məqsədəuyğun görünür.

Yuxarıda göstərilən misallardan göründüyü kimi, Avrasiya regionu dövlətlərinin sənaye dizaynının hüquqi sahəsində eyni şəkilli yanaşmalar yoxdur. Şübhəsiz ki, bir yurisdiksiyada eyni obyektlərə hüquqi qorunmanın verildiyi, digərində isə verilmədiyi bir vəziyyət arzuolunan ola bilməz. Burada bir neçə mənfi məqamı qeyd etmək lazımdır. Belə təcrübənin tətbiqi ilk növbədə ərizəçilərin hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxarır, çünki bir yurisdiksiyada sahibi sənaye nümunəsinə hüquqları əldə edir, digər yurisdiksiyada isə eyni sənaye nümunəsi üçün ərizəyə baxıldıqda imtina qərarı verilir və ya belə obyekt prinsip etibarilə qeydiyyatla alınmamalıdır. Bütün bunlar ərizəçilərin idarələri digər yurisdiksiyalarda uğurla qeydiyyatla alınmış obyektlərə patent verməkdən imtina etmək barədə qərar qəbul edən və ya öz qanunvericiliyinə əsasən digər yurisdiksiyalarda hüquqi qorunması təmin olunan obyektləri qeydiyyatla almayan ölkələrdə sənaye nümunələrinə hüquq almaq istəyinə mənfi təsir göstərə bilər.

Belə halların qarşısını almaq üçün sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi prosedurlarını uyğunlaşdırmaq və onların qorunma qabiliyyətinin qiymətləndirilməsində istifadə olunan yanaşmaları optimallaşdırmaq məqsədəuyğundur [7]. Qeyd etmək lazımdır ki, Avrasiya regionu dövlətlərində oxşar hüquqi prosedurların tətbiqi və eyni şəkilli metodların istifadəsi istifadəçilər üçün sənaye nümunələrinə hüquqların əldə edilməsi prosesinin cəlbəciliyini artırmağa kömək edəcək və sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosesini müxtəlif yurisdiksiyalarda xeyli asanlaşdıracaq, çünki sənaye nümunəsi üçün ərizə hansı

¹⁶ Avropa Birliyinin Əqli mülkiyyət idarəsi (EUIPO), Cəmiyyətin qeydiyyatdan keçməmiş dizaynı (Unregistered Community design): rəsmi sayt. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (müraciətin tarixi: 17.08.2023).

¹⁷ Avropa Birliyinin Əqli mülkiyyət idarəsi (EUIPO), Cəmiyyətin qeydiyyatdan keçməmiş dizaynı (Unregistered Community design): rəsmi sayt. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (müraciətin tarixi: 17.08.2023).

¹⁸ Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 1352-ci maddəsinin 4-cü bəndi.

¹⁹ Avropa Birliyinin Əqli mülkiyyət idarəsi (EUIPO): rəsmi sayt. URL: <https://www.euipo.europa.eu/en/designs/after-applying/manage-my-application> (müraciətin tarixi: 17.08.2023).

²⁰ Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 1363-ci maddəsi.

Sənaye nümunəsi haqqında məlumatın ilk açıqlandığı tarixdən güzəşt müddəti ərzində onun sahibi sənaye nümunəsi üçün ərizə verməmək qərarı verirsə, belə sənaye nümunəsi, Ermənistan Respublikası və ya Qazaxıstan Respublikasının qanunvericiliklərinə əsasən, bu dövlətlərin ərazisində onun barəsində məlumatın ilk açıqlandığı tarixdən etibarən 3 il ərzində qorunur.

ölkədə verilməsindən asılı olmayaraq qeydiyyat proseduru hər hansı fərqlərə malik ola biləcək, lakin ən azından belə fərqlər, cari vəziyyətdə müşahidə edildiyi kimi əhəmiyyətli deyil, əhəmiyyətsiz olacaq.

Sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarının uyğunlaşdırılmasına nail olmaq üsulunu qiymətləndirmək üçün Avrasiya regionundan kənarda xarici patent idarələri arasında dünya integrasiya təcrübəsi təhlil edilmiş, eləcə də sənaye nümunələrinə olan hüquqların verilməsi proseslərində fərqlərin aradan qaldırılması üzrə dünya təcrübəsi öyrənilmişdir.

İstifadəçilər üçün sənaye nümunələri hüquqlarının əldə edilməsinin cəlbədiciyini artırmaq məqsədilə bir çox dünya əqli mülkiyyət üzrə idarələr sənaye nümunələrinin hüquqi qorunmasının təmini prosedurlarını optimallaşdırmağa və sadələşdirməyə çalışırlar. Bunun üçün idarələr müxtəlif yurisdiksiyalarda sənaye nümunələrinə olan hüquqların verilməsi prosedurlarını uyğunlaşdırmağı qarşısına məqsəd qoyaraq sənaye nümunələrinin qeydiyyatı proseslərində eynişəkilli yanaşmaya nail olmaq üzrə fəal iş aparırlar.

Belə ki, 2015-ci ildə Avropa Birliyi, Amerika Birləşmiş Ştatları, Çin, Yaponiya və Koreya Respublikasının əqli mülkiyyət üzrə idarələri ID5 adı altında sənaye nümunələri

sistemini yaratmaq məqsədi ilə birləşmişdir²¹. Göstərilən idarələr müəyyən məqsədləri həyata keçirmək üçün ID5 çərçivəsində sıx əməkdaşlıq edirlər, yəni: sənaye nümunələrinin hüquqi qorunmasının təmini prosedurunun optimallaşdırılması və sadələşdirilməsi, istifadəçilər üçün sənaye nümunələrinə hüquqların əldə edilməsinin cəlbədiciyinin artırılması, idarələrin kargüzarlığının effektivliyinin artırılması, eləcə də sənaye nümunələrinin qeydiyyatı məqsədilə istifadəçilər tərəfindən istifadə olunan sistemlərin təkmilləşdirilməsi²².

Göstərilən məqsədlərə nail olmaq üçün idarələr ID5 sistemi çərçivəsində birgə layihələ²³ işləyib hazırlayır, öz aralarında və istifadəçilər arasında fəal əməkdaşlıq edir. Hər il ÜƏMT-in beynəlxalq bürosunun müşahidəçi qismində iştirakı ilə ID5 iştirakçısı olan ölkələrin forumları keçirilir və burada işlənən layihələr və yerinə yetirilmiş işlərin yekunları müzakirə olunur²⁴. İşlənən layihələr sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarında oxşar məqamları və fərqləri müəyyənləşdirməyə yönəlmişdir. Fərqlər aşkar edildiyi halda, idarələr qeydiyyat prosedurunda istifadə olunan eynişəkilli yanaşmaların yaradılması, sənaye nümunələrinin qorunmasının qiymətləndirilməsi üzrə fəal iş aparırlar.

Belə ki, məsələn, digərləri arasında aşağıdakı layihələr işlənmişdir:

- iştirakçı idarələrin işinin açıqlığını və şəffaflığını artırmaq üçün ID5-in veb-saytının hazırlanması və müşayiəti;
- sənaye nümunələri üzrə statistik məlumatların mübadiləsi;
- sənaye nümunələrinin adları hissəsində təcrübənin müqayisəli təhlili;
- sənaye nümunələri üçün tələblərin nəzərdən keçirilməsi və tərtib edilməsi;
- iştirakçı idarələr arasında prioritet sənədlərinin mübadiləsinin öyrənilməsi;
- iştirakçı idarələr tərəfindən sənaye nümunələri üçün prioritet hüquqların verilməsinin praktik aspektlərinin araşdırılması;
- sənaye nümunələrinin təsnifatının və ondan istifadənin öyrənilməsi;
- sənaye nümunələri üçün güzəşt dövrünün verilməsinin müqayisəli təhlili (ərizəçinin sənaye nümunəsi haqqında informasiyanı ilk açıqlamasından sonra sənaye nümunəsi üçün ərizə vermək imkanı);
- sənaye nümunəsinin hər hansı hissəsi üçün hüquqi qorunma əldə etmək imkanı məqsədilə «natamam nümunə» (Partial Design) konsepsiyasının müqayisəli təhlili;

Avrasiya regionu dövlətlərinin sənaye dizaynının hüquqi sahəsində eyni şəkili yanaşmalar yoxdur. Şübhəsiz ki, bir yurisdiksiyada eyni obyektlərə hüquqi qorunmanın verildiyi, digərində isə verilmədiyi bir vəziyyət arzuolunan ola bilməz.

²¹ Sənaye nümunələrinin qorunması üzrə ID5: rəsmi sayt. URL: <http://id-five.org/about/intro/> (müraciətin tarixi: 20.04.2023).

²² ID5 sənaye nümunələrinin qorunması üzrə beş aparıcı patent idarəsi: rəsmi sayt. URL: <https://id-five.org/about/introduction/> (müraciətin tarixi: 20.04.2023).

²³ 2020-2021-ci illərdə əməkdaşlıq proqramları // Sənaye nümunələrinin qorunması üzrə ID5: rəsmi sayt. URL: <http://id-five.org/projects/?f=recent-project> (müraciətin tarixi: 20.04.2023).

²⁴ Sənaye nümunələrinin qorunması üzrə ID5: rəsmi sayt. URL: <http://id-five.org/about/history/> (müraciətin tarixi: 20.04.2023).

İstifadəçilər üçün sənaye nümunələri hüquqlarının əldə edilməsinin cəlbədiciyini artırmaq məqsədilə bir çox dünya əqli mülkiyyət üzrə idarələr sənaye nümunələrinin hüquqi qorunmasının təmini prosedurlarını optimallaşdırmağa və sadələşdirməyə çalışırlar.

- sənaye nümunələri sahəsində yeni texnologiyaların hüquqi qorunma ilə təmin edilməsi təcrübəsinin öyrənilməsi;
- sənaye nümunələrinə hüquqi qorunmanın verilməsi sahəsində qeyri-patent informasiya mənbələri hissəsində resursların öyrənilməsi;
- sənaye nümunəsinin yeniliyi baxımından onun patentqabiliyyətliliyinin qiymətləndirilməsi hissəsində sənaye nümunəsi haqqında məlumatların qanuni şəkildə açıqlanması kimi internet-informasiyasının istifadəsinin yolverilənliyinin araşdırılması;
- nəşrin təxirə salınması ilə bağlı məsələnin araşdırılması;
- hüquqi qorunmanın qüvvədə olma müddətinin araşdırılması;
- sənaye nümunələrinin təsvirlərinə baxış və tələblərə dair istifadəçilər üçün məlumatlandırma təlimatının hazırlanması

ID5 iştirakçısı-idarələr təcrübə mübadiləsi və müvafiq olaraq belə təcrübələrin milli prosedurlarda tətbiqi məqsədi ilə sənaye nümunələrinin qorunması sahəsində ən yaxşı praktikaların müəyyənləşdirilməsinin axtarışı üçün bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər.

İdarələr istifadəçilərlə əməkdaşlığa xüsusi diqqət yetirir, çünki ID5 sisteminin yaradılması ilk növbədə hüquqi prosedurları sadələşdirməklə istifadəçilər üçün sənaye nümunələrinin qeydiyyatının cəlbədiciyini artırmağa yönəlmişdir. Bu, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, sənaye dizaynının biznes ictimaiyyəti üçün əhəmiyyətinin artması ilə şərtlənir. Buna görə idarələr sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarını sadələşdirməkdən əlavə, həm də sənaye nümunələrinin qeydiyyatlarının sayının artması məqsədilə istifadəçilər üçün daha cəlbədici və rahat şərait yaratmağa, eləcə də sənaye nümunələrinin qorunması sahəsində mövcud təcrübə və prosesləri uyğunlaşdırmağa çalışırlar.

ID5 iştirakçısı olan ölkələrin əməkdaşlığı çərçivəsində ərizəçilər üçün arayış materialları yaradılmış, sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması sahəsində praktik addımlar üzrə tövsiyələr təqdim edilmişdir. Bundan başqa, iştirakçı ölkələrin idarələri arasında prioritet sənədlərin mübadiləsinin həyata keçirilməsi üzrə ÜƏMT-nin Beynəlxalq Bürosu ilə əməkdaşlıqda sənaye nümunələri üçün WIPO DAS elektron servisinə dair sorğu kitabçası, eləcə də

Haaqa sənaye nümunələrinin beynəlxalq qeydiyyat sistemi çərçivəsində sənaye nümunələrinin qeydiyyatına dair tövsiyələr hazırlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, ID5 iştirakçısı olan bütün idarələr ÜƏMT-nin Beynəlxalq bürosunun WIPO DAS prioritet sənədlərin mübadiləsi üzrə elektron servisin iştirakçılarıdır. Həmçinin ID5 iştirakçısı olan bütün ölkələr Haaqa sənaye nümunələrinin beynəlxalq qeydiyyat sisteminin iştirakçısıdır. ID5 iştirakçılarının sonuncusu kimi bu sistemə 2022-ci ilin mayında Çin qoşulmuşdur.

ID5 çərçivəsində bu idarələrin işi haqqında məlumatlar ID5-in veb-saytında dərc olunur²⁵, hansı ki işlənən layihələr və əldə edilmiş nəticələr barədə hesabatları da daxil edir. Bundan əlavə, bu sayt istifadəçilərə ID5 iştirakçısı olan ölkələrin sənaye nümunələrinin qorunması sahəsində milli qanunvericiliyi, statistika, təsnifat, rüsumların ödənilməsi və digər zəruri məlumatları ingilis dilində təqdim edir. Həmçinin ID5 veb-saytında iştirakçı ölkələrin idarələrinin işi haqqında aktual məlumatlar yerləşdirilir və qanunvericilik aktlarına və digər məlumatlara keçidlərlə onların veb-saytlarına giriş imkanı təqdim edilir. ID5 sisteminin iştirakçısı olan idarələr sənaye nümunələrinə hüquqların verilməsində eynişəkili yanaşma yaratmaqda maraqlı olduğu üçün bu istiqamətdə işlər fəal şəkildə davam etdirilir.

ID5 iştirakçısı-idarələr təcrübə mübadiləsi və müvafiq olaraq belə təcrübələrin milli prosedurlarda tətbiqi məqsədi ilə sənaye nümunələrinin qorunması sahəsində ən yaxşı praktikaların müəyyənləşdirilməsinin axtarışı üçün bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər.

Sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarında ziddiyyətlərin aradan qaldırılması ilə bağlı öyrənilmiş dünya təcrübəsini nəzərə alaraq, Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliyini sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması hissəsində uyğunlaşdırmaq daha məqsədəuyğun hesab edilir [7]. Bu məqsədlər üçün ən effektiv yanaşma, ID5 ilə oxşar koalisiya yaratmaq üçün Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələrinin birləşdirilməsidir. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində patent idarələri tərəfindən aşağıdakı istiqamətlərdə birgə işlərin aparılması nəzərdə tutulur:

- sənaye nümunələrinin hüquqi qorunmasının uyğunlaşdırılmış prosedurun yaradılması;
- idarə və ərizəçilər üçün hüquqi proseslərin sadələşdirilməsi;

²⁵ Sənaye nümunələrinin qorunması üzrə ID5: rəsmi sayt. URL: <http://id-five.org/> (müraciətin tarixi: 20.04.2023).

- sənaye nümunələri üçün ərizələrə baxılması və eynişəkili yanaşmalardan istifadə edərək sənaye nümunələri üçün hüquqi qoruma vasitələrinin təqdim olunması.

Sənaye nümunələrinin qeydiyyatı prosedurlarında ziddiyyətlərin aradan qaldırılması ilə bağlı öyrənilmiş dünya təcrübəsini nəzərə alaraq, Avrasiya regionu dövlətlərinin qanunvericiliyini sənaye nümunələrinin hüquqi qorunması hissəsində uyğunlaşdırmaq daha məqsədəuyğun hesab edilir. Bu məqsədlər üçün ən effektiv yanaşma, ID5 ilə oxşar koalisiya yaratmaq üçün Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələrinin birləşdirilməsidir.

Görünür ki, sənaye nümunələrinə hüquqi qorunmanın verilməsi prosedurlarının uyğunlaşdırılması üzrə təklif və istiqamətlər, bütün maraqlı tərəflərin fikirlərini nəzərə alamaqla Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələri ilə birgə işləmək lazımdır, bu da ID5 iştirakçısı olan idarələrin həyata keçirdiyi əməkdaşlıqla analogiyada Avrasiya regionu dövlətlərinin patent idarələrinin birliyi çərçivəsində qarşılıqlı fəaliyyət göstərdikdə mümkündür. ID5 çərçivəsində əməkdaşlıqdan alınmış təcrübə Avrasiya bölgəsi dövlətləri üçün: ən yaxşı təcrübələri müəyyənləşdirmək və belə təcrübələri milli səviyyədə tətbiq etmək üçün patent idarələrinin sıx əməkdaşlığı, tətbiq olunan prosedur müddətlərinin uyğunlaşdırılması, beynəlxalq və regional sistemlərdə iştirak (cari dövrdə Avrasiya regionu dövlətlərindən yalnız Qazaxıstan Respublikası Haaqa sənaye nümunələrinin beynəlxalq qeydiyyatı sisteminin iştirakçısı deyil, Türkmənistan isə Sənaye nümunələrinin Avrasiya hüquqi qorunması sistemində qoşulmayıb) deməkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, belə uyğunlaşdırılmış strukturun yaradılması prosesi olduqca zəhmətli və patent idarələri arasında sıx əməkdaşlıq və qarşılıqlı əlaqəni nəzərdə tutur. Lakin hazırda Avrasiya regionunun patent idarələri arasında məhsuldar qarşılıqlı əlaqələrin artıq qurulduğunu söyləmək olar [8]. Bununla əlaqədar, Avrasiya regionu idarələrinin sənaye dizaynı sahəsində harmonizasiyaya nail olmaq üzrə hüquqi mexanizmin yaradılması məqsədilə əməkdaşlığının uğurlu olmaması mümkün deyil.

Beləliklə, Avrasiya regionu dövlətlərinin sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi prosedurlarında eynişəkili yanaşmaların olmaması və sənaye dizaynının hüquqi qorunması sahəsində

Belə uyğunlaşdırılmış strukturun yaradılması prosesi olduqca zəhmətli və patent idarələri arasında sıx əməkdaşlıq və qarşılıqlı əlaqəni nəzərdə tutur.

bir çox aspektdə əhəmiyyətli fərqlərin olması səbəbindən elə hallar yarana bilər ki, bu zaman bir yurisdiksiyada məhsulun sahibi öz məhsuluna hüquq əldə edir və onu belə ölkənin ərazisində sata bilər, lakin digər yurisdiksiyada imtina alır.

Mənbələrin siyahısı

1. İvliyev, Q. P. Patent informasiya – reinjirinq üçün dəyərli biliklərin mənbəyi / Q. P. İvliyev, T. N. Erivantseva // Hüquq və rəqəmsal iqtisadiyyat. – 2022. – № 3 (17). – S. 5–11. – DOI 10.17803/2618– 8198.2022.17.3.005–011.
2. Mixaylikov, V. L. Sənaye nümunəsi anlayışı və onun əlamətləri / V. L. Mixaylikov, A. A. Ryabuşenko // Belqorod dövlət universitetinin elmi xəbərləri. Seriya: Fəlsəfə. Sosiologiya. Hüquq. – 2011. – № 14 (109). – S. 139–143.
3. İvliyev, Q. P. Rusiya Federasiyasında sənaye nümunələrinin qeydiyyatı zamanı «müxalifət» prosedurunun tətbiqinin məqsədəuyğunluğu haqqında / Q. İvliyev // Əqli mülkiyyət. Sənaye mülkiyyəti. – 2020. – № 8. – S. 5–10.
4. Kryukova, A. adına İnnovasiya risklərindən panaseya kimi «dəbdə» olan sənaye nümunələrinin patentləşdirilməsi / A. adına Kryukova, M. S. Suşenko, Y. P. Tatarinova // V. N. Tatişev adına Volqa universitetinin cərgisi. – 2019. – Cild 1, № 2. – S. 114–121.
5. Boqdanova, T. D. Sənaye nümunələrinin hüquqi rejiminin xüsusiyyətləri / T. D. Boqdanova // Humanitar, sosial-iqtisadi və ictimai elmlər. – 2014. – № 12–2. – S. 20–23.
6. Nikolayeva, M. S. AB-nin qeydiyyatı alınmamış sənaye nümunəsi: analoji rejimin Rusiyada tətbiqinin perspektivləri / M. S. Nikolayeva // Rusiya qanunvericiliyində boşluqlar. – 2015. – № 5. – S. 82–87.
7. İvliyev, Q. R. İntellektual fəaliyyətin və onlara hüquqların AAİB-də kommersiyalaşdırılmasının nəticələrinin hüquqi qorunmasının təmin edilməsi / Q. P. İvliyev, M. A. Yeqorova // Lex Russica (Rus qanunu). – 2021. – Cild 74, № 11 (180). – S. 9–16. – DOI 10.17803/1729–5920.2021.180.11.009–016.
8. İvliyev, Q. P. Əqli mülkiyyət sahəsində Avrasiya inteqrasiyasının perspektivləri / Q. P. İvliyev // Vestnik FİPS. – 2022. – Cild 1, № 1. – S. 20–23.

Müəlliflər haqqında məlumat

Yuliya Borisovna Qraçyova, Beynəlxalq qeydiyyat sistemləri şöbəsinin əqli mülkiyyət üzrə aparıcı dövlət eksperti, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>; iuliia.gracheva@rupto.ru.

Information about the author

Yuliya B. Gracheva, Leading State examiner on intellectual property of the International Registration Systems Division, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb. 30, bld. 1);
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>;
iuliia.gracheva@rupto.ru.

Müəllif maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiyaya 19.01.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 06.03.2024-cü ildə tamamlanıb
Nəşr üçün 27.03.2024-cü ildə qəbul edilib

3. PATENT İŞİNİN ÜMUMİ MƏSƏLƏLƏRİ. İXTİRAÇILIQ

Elmi məqalə

Original article

UOT 347.77

Mədə balonlaşdırma üsulları və qurğuları nümunəsində tibb sahəsində Beynəlxalq patent təsnifatını (IPC) və Birgə patent təsnifatını (CPC) istifadə etməklə patent axtarışının aparılması

Nataliya Vladimirovna Alisova

Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut
nataliia.alisova@rupto.ru

Annotasiya: məqalədə mədə balonlaşdırma üsullarına və qurğularına aid sahədə Beynəlxalq patent təsnifatı (IPC) və Birgə patent təsnifatının (CPC) iyerarxiya strukturunun prinsipləri və fərqləri nəzərdən keçirilib. İşin aktuallığı seçilmiş mövzu üzrə yerli tibbi işlənmələr sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq və patent fəallığının artırılması zərurəti ilə şərtlənir. İşin məqsədi elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasında patent axtarışının keyfiyyətini və düzgünlüyünü artırmaqdır. IPC və CPC təsnifat sistemlərindən istifadə edərək «Rospatent platforması» informasiya sisteminin axtarış sistemində və Espacenet patent sənədlərinin beynəlxalq verilənlər bazasında patent axtarışının aparılması metodları verilmiş və təhlili həyata keçirilmişdir. IPC və CPC təsnifat sxemlərində əsaslı fərqlər nəzərə alınmaqla relevant sənədlərin alınması üçün zəruri və kifayət olan axtarış sorğusunun hazırlanması üzrə tövsiyələr verilmiş və nəticələr çıxarılmışdır. Bu məqalə həm Rusiya verilənlər bazalarında, həm də patent sənədlərinin beynəlxalq verilənlər bazalarında tibb sahəsində müstəqil axtarış edən geniş mütəxəssis dairəsi üçün faydalı olacaq.

Açar sözlər: Beynəlxalq patent təsnifatı (IPC), Birgə patent təsnifatı (CPC), patent sənədi, mədədaxili balon, IPC üzrə təlimat kitabçası, patent axtarışı

İstinad üçün: Alisova N.V. Mədə balonlaşdırma üsulları və qurğuları nümunəsində tibb sahəsində Beynəlxalq patent təsnifatını (IPC) və Birgə patent təsnifatını (CPC) istifadə etməklə patent axtarışının aparılması // Vestnik FIPS.2024.Cild 3 № 2 (8). S. 170 –176.

Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

Natalia V. Alisova

Federal Institute of Industrial Property
nataliia.alisova@rupto.ru

Abstract. In the article of Senior researcher N. V. Alisova (FIPS) the principles of the hierarchical structure and the differences between the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) are considered in the field of medicine that relates to intragastric ballooning. The relevance of this article is due to the need to increase the level of cooperation and patent activity in the field of national medical achievements. The purpose of this investigation is to improve the quality and fidelity of scientific research. The methods of selection of the classification entries for the patent search with use of IPC and CPC in the search system of the «Rospatent Platform» and in the international database of patent documents «Espacenet» and analysis thereof are given in this article. The recommendations for the preparation of appropriate search query

are also given taking into account the great differences between the classification schemes of the IPC and the CPC. This article will be useful to a wide range of specialists conducting independent searches in the field of medicine both in Russian databases and in International databases of patent documents.

Keywords. International Patent Classification (IPC), Cooperative Patent Classification (CPC), patent document, intragastric balloon, Guide to the IPC, patent search

For citation: Natalia V. Alisova, Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) //Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 170 –176.

Müasir dünyada piylənmə problem

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) qiymətləndirməsinə görə, 2016-cı ildə 1,9 milyarddan çox 18 yaşdan yuxarı böyükklər artıq çəkili olub, eyni zamanda onlardan 650 milyondan çoxu piylənmədən əziyyət çəkib¹. Rusiya Federasiyasının Səhiyyə nazirliyinin klinik tövsiyələrinə uyğun olaraq, piylənmə – bədəndə yağ toxumasının həddindən artıq yığılması ilə səciyyələndirilən xroniki xəstəlikdir, hansı ki, sağlamlığa təhlükə yaradır və 2-ci tip şəkərli diabet (ŞD 2) və ürək-damar xəstəlikləri (ÜDX) daxil olmaqla bir sıra digər xroniki xəstəliklər üçün əsas risk amilidir². Sağlamlıq üçün ciddi fəsadlardan əlavə, piylənmə pasiyentə estetik narahatlıq da verə bilər.

Bədən çəkisinin normaya nə qədər uyğun olduğunu müəyyən etmək üçün «Bədənin kütlə indeksi (BKİ)» göstəricisi istifadə olunur, hansı ki, bədənin kiloqramlarla çəkisinin boyun metrə kvadratına (kq/m²) nisbəti kimi hesablanır. ÜST standartları çərçivəsində BKİ 30-dan çox və ya ona bərabər olarsa, piylənmə diaqnozu qoyulur³.

Pasiyentin vəziyyətindən və piylənmənin yaranma səbəblərindən asılı olaraq bədən çəkisini azaltmaq üçün müxtəlif müalicə üsulları və onların birləşmələri istifadə olunur: qeyri-medikamentoz (pəhriz terapiyası, fizioterapiya, psixoterapiya və s.), medikamentoz və cərrahi.

Piylənmənin qeyri-medikamentoz müalicə üsullarından biri mədə balonlaşdırmaqdır. Bu metodun mahiyyəti, bir qayda olaraq, maye ilə doldurulmuş mədədaxili (intraqastral) balonun quraşdırılmaqla ibarətdir. Balonun mədənin daxili boşluğunun çox hissəsini tutması nəticəsində doyma hissi daha az miqdarda qida istehlak edildikdə baş verir və nəticədə qidalanma rasionunun kaloriliyi aşağı fizioloji normaya enir. Çəkinin azalmasından sonra və ya 6 aydan sonra balon çıxarılır. Mədədaxili balonun quraşdırılması piylənmə və onunla əlaqəli yanaşı xəstəliklərin müstəqil müalicə növü kimi istifadə edilə bilər. Naymark, Popova və Anisimova öz məqalələrində qeyd etdikləri kimi, çəkinin azalması ilə yanaşı, mədədaxili balonun quraşdırılması

Ümumdünya Səhiyyə
Təşkilatının (ÜST)
qiymətləndirməsinə
görə, 2016-cı ildə 1,9
milyarddan çox 18 yaşdan
yuxarı böyükklər artıq
çəkili olub, eyni zamanda
onlardan 650 milyondan
çoxu piylənmədən əziyyət
çəkib. Rusiya Federasiyası
Səhiyyə Nazirliyinin klinik
tövsiyələrinə uyğun olaraq,
piylənmə – bir sıra digər
xroniki xəstəliklər üçün
əsas risk amili təşkil edən
xəstəlikdir.

hesabına şəkərli diabetin korreksiyası baş verir. Həmçinin bu məqalədə qeyd olunur ki, maksimum çəki itkisi balonun quraşdırılmasının ilk 3 ayında baş verir [1]. Bundan əlavə, mədədaxili balonun quraşdırılması cərrahi müalicə metodlarından əvvəl kompleks əməliyyatqabağı hazırlığın bir hissəsi kimi tövsiyə edilə bilər [2].

Patent yeni texnologiyaların inkişafına təkan kimi

Müalicənin effektivliyini artırmaq və təhlükəsizliyini təmin etmək üçün müasir tibbi praktikada piylənmənin müalicəsi, diaqnostikası və profilaktikasına dair ən son metodlar və yanaşmalar işlənib hazırlanır, tətbiq və istifadə olunur.

İşlənməni qorumaq üçün təhlükəsizlik sənədi – patent almaq zəruridir. Patent əqli mülkiyyət obyektinin hüquqi mühafizəsini, yəni milli və ya regional səviyyədə hüquqi qorunmasını təmin edir. Rusiya Federasiyasının ərazisində ixtiraya və ya faydalı modelə patent almaq üçün ərizəni lazımi qaydada tərtib etmək və Sənaye mülkiyyəti üzrə federal instituta (SMFİ) təqdim etmək lazımdır. Qeyd etmək lazımdır ki, ərizədə göstərilən texniki həll onun SMFİ-yə təqdim edildiyi və müvafiq reyestrə qeydiyyatla alındığı andan qorunma alır. İxtira üçün ərizənin baxılması proseduru zamanı relevant texniki həllər axtarılır və axtarışın nəticələrinə əsasən bu ixtira obyektinin patent qabiliyyətliliyi barədə qərar verilir.

¹ Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST). 9 iyun 2021-ci il tarixli informasiya bülletenləri. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (müraciətin tarixi: 15.01.2024).

² Klinik tövsiyələr. Piylənmə. Rusiya Federasiyasının Səhiyyə nazirliyi. 2020. URL: https://cr.minzdrav.gov.ru/schema/28_2 (müraciətin tarixi: 15.01.2024).

³ Obesity: preventing and managing the global epidemic. Report of a WHO consultation. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11234459> (müraciətin tarixi: 15.01.2024).

Tibb və səhiyyə sahəsində elmi-tədqiqat işlərinin hazırlanması çərçivəsində patent axtarışının aparılmasının məqsədi texnika tendensiyalarının və rəqəbatqabiliyyətliliyinin, eləcə də öz işləmələrinin məqsədəuyğunluğunu və effektivliyini müəyyən etməkdir.

IPC və CPC patent təsnifatları

Relevant sənədlərin effektiv axtarışını təmin etmək üçün patent sənədlərinin beynəlxalq miqyasda eynişəkili təsnifatı üçün hazırlanmış Beynəlxalq patent təsnifatı istifadə olunur.

Beynəlxalq patent təsnifatı 1971-ci ildə Strasburq sazişinə əsasən yaradılmış, 7 oktyabr 1975-ci ildə qüvvəyə minmiş və həmin anda 15 dövlət tərəfindən imzalanmışdır⁴. Strasburq sazişinin tərəfləri 2023-cü ildə artıq 65 iştirakçı ölkəni cəm edən Xüsusi IPC birliyini təşkil edir. IPC ixtiralar və faydalı modellər kimi əqli mülkiyyət obyektlərinin təsnifatı üçün istifadə olunur. IPC indeksləri dərc olunmuş patent sənədlərinin, o cümlədən ərizələrin titul vərəqində yer alan biblioqrafik məlumatlara daxildir. IPC ilə işləmək üçün əsas sənəd IPC üzrə təlimat kitabçasıdır (ing. Guide to the IPC), hansı ki, IPC öz mətni kimi, hər il ÜMT tərəfindən autentik versiyalarda ingilis və fransız dillərində dərc olunur. IPC mətninin və IPC üzrə təlimat kitabçasının rusdilli autentik tərcüməsi nəşr olunur və SÇFİ saytına yerləşdirilir.

Bu məqalədə qüvvədə olan iki ixtira təsnifat sistemi – IPC və CPC-nin axtarış imkanlarının müqayisə edilməsi təklif edilir. Sonuncusunun dünya miqyasında tətbiqinə 2013-cü ildən başlanılmışdır⁵. Lakin, CPC-nin işləmələrinə 1970-ci ildə başlanılmış, bu dövrdə Avropa Patent İdarəsi (API) IPC-yə əsaslanan, rubrikalarının başlıqlarında və təsnifat qaydalarında bəzi dəyişikliklər və əlavələr edərək öz Avrasiya patent təsnifatını ECLA (Europe Classification) yaratmışdır. Müqayisə üçün: 2012-ci ilin məlumatlarına əsasən IPC 70 359, ECLA isə – 134 000 təsnifat bölməsi⁶ daxil edirdi. Hazırda CPC-də 250 000-dən çox təsnifat bölməsi var, halbuki 2023-ci ilin versiyasında IPC 78 378 rubrika daxil edirdi⁷.

API və ABŞ Patent idarəsinin birgə layihəsi nəticəsində milli patent təsnifatlarının (Avropa və Amerika) uyğunlaşdırılması məqsədi ilə yeni patent təsnifatı – Birgə patent təsnifatı (CPC) tərtib edilmişdir.

Nəticədə, 1 yanvar 2013-cü ildən Birgə patent təsnifatı API-nin əvvəlki Avropa təsnifatını (ECLA) və 2015-ci ildən isə ABŞ Patent İdarəsində (USPTO) ABŞ Milli patent təsnifatını (USPC) tamamilə əvəz etdi. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, CPC sxemi IPC təsnifat sxeminə əsaslanır və buna görə

Avropa patent idarəsinin və ABŞ Patent idarəsinin birgə layihəsi nəticəsində milli patent təsnifatlarının (Avropa və Amerika) uyğunlaşdırılması məqsədi ilə yeni patent təsnifatı – Birgə patent təsnifatı (CPC) tərtib edilmişdir. CPC-də bütün təsnifat səviyyələrində iyerarxik quruluşun olması ilə bağlı IPC prinsipini qorunub saxlanılıb, lakin əhəmiyyətli fərqlər var.

o, eyni təsnifat terminlərindən və prinsiplərindən istifadə edir, lakin eyni zamanda ECLA spesifikasiyasına malikdir. CPC-də bütün təsnifat səviyyələrində iyerarxik quruluşun olması ilə bağlı IPC prinsipini qorunub saxlanılıb, lakin əhəmiyyətli fərqlər var:

- daha çox təsnifat rubrikası;
- IPC-də olmayan xüsusi kodlaşdırma sxemlərinin (quraşdırılmış və ya düzbucaqlı) olması və s.

Bu günə qədər CPC dünyanın 45-dən çox patent idarəsində tətbiq olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, API və ABŞ Patent idarəsi öz patent sənədlərini həmçinin IPC-yə görə də təsnif edirlər. CPC təsnifatının mətni ingilis dilində ABŞ və API patent idarələrinin saytlarında və CPC (Cooperative patent classification) sisteminin xüsusi yaradılmış saytında geniş insan kütləsi üçün əlçatandır⁸.

2013-cü ilin sentyabrında Rospatent və API arasında saziş bağlanmış və bu sazişə müvafiq olaraq 2016-cı ilin yanvarında Rospatent CPC-nin mövcud versiyasına uyğun olaraq ixtiralar və faydalı modellər üçün Rusiya ərizələrinin bütün cari axını üçün IPC-yə əlavə olaraq CPC-nin təsnifat rubrikalarını yerləşdirməyə başlamışdır. *Rusiya Patent sənədlərində IPC və CPC rubrikalarının belə birləşməsi Rusiya patent sənədlərinə girişi artırır ki, bu da texniki həllərin hazırlanma keyfiyyətini və patent ekspertizasının effektivliyini yaxşılaşdırma bilər⁹.*

Axtarış sorğusunu tərtib etmək məqsədilə IPC və CPC-dən istifadəsinin müqayisəli təhlili

Patent sənədlər fondu 140 milyondan çox olan Espacenet (API) və patent sənədlər fondu 112 milyondan artıq olan

⁴ Beynəlxalq patent təsnifatı haqqında Strasburq sazişi Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/strasbourg> (müraciətin tarixi: 03.08.2023).

⁵ Birgə patent təsnifatı (CPC). CPC-yə giriş. Avropa patent idarəsi. URL: https://e-courses.epo.org/wbts/cpc_general/index.html (müraciətin tarixi: 28.01.2024).

⁶ Avropa patent idarəsi. «Espacenet» verilənlər bazası. URL: https://be.espacenet.com/help?locale=nL_BE&method=handleHelp_Topic&topic=ecla (müraciətin tarixi: 01.09.2023).

⁷ IPC Statistics // ÜMT: sayt. URL: <https://www.wipo.int/classifications/ipc/en/general/statistics.html> (müraciətin tarixi: 07.03.2024).

⁸ CPC nədir və harada tətbiq olunur? URL: https://www1.fips.ru/faq/?ID=23&SECTION_ID=3&sphrase_id=9201#faq_23 (müraciətin tarixi: 01.09.2023).

⁹ Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmət (Rusiya Federasiyası) ilə Avropa patent idarəsi arasında Birgə patent təsnifatına dair 2013/0446 №-li daziş // Rospatent: sayt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/soglashenie-spk-2013-0446/download> (müraciətin tarixi: 01.09.2023).

PATENTSCOPE (ÜƏMT) kimi patent sənədlər üzrə iri beynəlxalq verilənlər bazaları IPC və CPC üzrə axtarış və statistik təhlil aparmağa imkan verir. Rospatentin «Axtarış platforması» İS-nin rəqəmsal fərdiləşdirmə platforması və Patent məlumat axtarış xidməti kimi Rusiya məlumat bazaları və axtarış sistemləri, müxtəlif iyerarxiya səviyyələrində (altsiniflər, altqruplar, qruplar) IPC və CPC üçün statistik axtarış nəticələrini axtarmağa və emal etməyə imkan verir. SMFI-nin İnformasiya-axtarış sistemi (SMFI İAS) və Avrasiya patent idarəsinin (AAPI) «AAPATİS» axtarış sistemi Beynəlxalq patent təsnifatından (BPT) istifadə edərək axtarış aparmağa imkan verir.

Patent sənədlərində qoyulan təsnifat rubrikalarını və mədə balonlaşdırmasına aid mövzu üzrə IPC və CPC təsnifat sistemlərini öyrənərkən IPC və CPC təsnifat sxemlərinin işlənilməsi dərəcəsində əhəmiyyətli fərqlər aşkar edilmişdir.

Problem düzgün nəticəyə zamanət verə biləcək axtarış sorğusunun tərtib edilməsi və bu mövzuda relevant patent sənədlərinin axtarışının aparılması metodikasını seçməkdən ibarətdir, yəni:

1. İxtiranın predmetini təsvir edən müvafiq texniki terminlərdən istifadə edərək axtarış sorğusunun tərtib edilməsi;

2. IPC və CPC təsnifat sistemlərinin detallaşdırma dərəcəsində fərqləri nəzərə alaraq IPC və CPC rubrikalarının təyin edilməsi;

3. IPC və CPC-in ən uyğun rubrikalarının aşkar edilməsi;

4. Patent sənədləri üzrə əldə edilmiş nəticələrin müqayisəli təhlilinin aparılması.

Tərtib edilmiş axtarış sorğusunun keyfiyyətindən axtarış nəticələrinin düzgünlüyü, müvafiq olaraq onlardan, məsələn, elmi-tədqiqat işlərində istifadə etmək imkanı asılıdır.

Müəllifin «Birgə patent təsnifatı – biotexnologiya sahəsində patent informasiyasının axtarışı üçün effektiv alət» məqaləsində IPC və CPC təsnifat sxemləri ilə işləmək üçün ətraflı tövsiyələr və nümunələr verilmişdir [5].

Rospatentin «Axtarış platforması» İS-də «mədədaxili balon» söz birləşməsi ilə axtarış aparılmış və 137 patent sənədi əldə edilmişdir. Axtarış dairəsini daraltmaq və axtarış sorğusunu spesifikasiyalasdırmaq üçün ona IPC A61 «Tibb və Baytarlıq; gigiyena» sinfi əlavə edilmişdir. Nəticədə, əlavə edildikdən sonra «A61+mədədaxili balon» axtarış sorğusu artıq 131 sənəd verir və tibb sahəsi ilə əlaqəli sənədləri seçir. Belə ki, məsələn, başqa bilik sahəsinə aid olduğu üçün axtarışdan IPC G09B23/28 rubrikası üzrə «Elmi, tibbi və riyazi modellər, məsələn, tibbdə təbii ölçüdə nümayiş üçün cihazlar» təsnifatı ilə RU177225 U1 «Burxave sindromunun modelləşdirilməsi üçün qurğu» patenti çıxmışdır, hansı ki, «mədədaxili» termininin üst-üstə düşməsi nəticəsində sənədlərin siyahısına daxil olmuşdur.

Beləliklə, IPC və CPC rubrikalarını öyrənərkən, nəzərə almaq lazımdır ki, statistik siyahıya bəzi axtarış terminlərinin üst-üstə düşməsi ilə daxil olan sənədlər heçdə həmişə ilkin mövzuya və hətta bilik sahəsinə uyğun olmur.

CPC təsnifat sistemi yalnız ingilis dilində təqdim olunduğundan, axtarış sorğusunun tərtib edilməsi, patent

Patent sənədlərində qoyulan təsnifat rubrikalarını və mədə balonlaşdırmasına aid mövzu üzrə IPC və CPC təsnifat sistemlərini öyrənərkən IPC və CPC təsnifat sxemlərinin işlənilməsi dərəcəsində əhəmiyyətli fərqlər aşkar edilmişdir.

sənədlərinin oxunması, eləcə də beynəlxalq verilənlər bazalarının interfeysi ilə işləmək, və ən vacibi IPC və CPC təsnifat sistemləri ilə işləmək üçün təcrübənin olmaması və kifayət qədər olmaması və ya onların strukturunu və istifadə qaydalarını zəif bilməklə ilə bağlı çətinliklər mümkündür. Yuxarıda göstərilən çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün uyğun CPC rubrikalarını axtarmaq üçün aşağıdakı alqoritmi təklif etmək olar:

- uyğun IPC rubrikalarını IPC-nin rusdilli versiyasının mətninə əsasən seçməyə çalışın və ya bu IPC rubrikasının seçimində ən çox rast gəlinən patent sənədləri üzrə rusdilli VB-də texniki terminlərdən istifadə etməklə tərtib edilmiş axtarış sorğusunda tapılmış rusdilli patent sənədlərinin seçimindən seçin;
- ingilis dilində açar sözlərdən (texniki terminlərdən) istifadə edərək və ya istifadə etmədən tapılan IPC rubrikaları vasitəsilə ingilis dilli Espacenet VB-yə axtarış sorğusu daxil edin;
- IPC-nin verilmiş rubrikalarını və hər bir patent sənədinin məzmununu nəzərə alaraq patent sənədlərinə qoyulmuş CPC rubrikalarının təhlilini və seçimini ardıcıl aparın.

Espacenet VB ilə işləyərkən, patent sənədləri üçün API və Google tərəfindən işlənilib hazırlanmış xüsusi maşın tərcümə sistemi vasitəsilə patent sənədinin mətnini və ya onun bir hissəsini rus dilinə tərcümə etmək mümkündür.

Rospatentin «Axtarış platforması» İS-də patent sənədlərinə qoyulmuş IPC və CPC relevant rubrikalarının və onlara müvafiq sənəd sayını təhlil etmək üçün quraşdırılmış statistika aləti mövcuddur.

Relevant sənədlərdə CPC rubrikaları varsa, bu rubrikaları da aşağıdakılara diqqət yetirərək təhlil etmək lazımdır:
1) IPC və CPC təsnifat sistemlərinin detallaşdırma dərəcəsi;
2) müxtəlif patent idarələrinin ekspertlərinin mənaça yanaşmaları.

IPC rubrikalarını öyrənərkən, Rospatentin «Axtarış platforması» İS sistemində «mədədaxili balon» söz birləşməsi ilə birləşdirilmiş sorğu üçün sənədlərin statistik seçimində 131 sənəddən bu mövzuda ən relevant rubrika – 17 sənədə qoyulmuş A61B 17/00 «Cərrahi alətlər, qurğular və ya üsullar, məsələn turniketlər» adlı rubrika aşkar edilmişdir. Bu rubrikanın relevant olaraq seçilməsi bu seçim siyahısına daxil olan sənədlərin, məsələn, RU2618665, RU149844, RU138605, RU2530773, RU2662656, JP2015524715 məzmununun təhlilinə əsaslanır.

Relevant sənədlərdə CPC rubrikaları varsa, bu rubrikaları da aşağıdakılara diqqət yetirərək təhlil etmək lazımdır:

1) IPC və CPC təsnifat sistemlərinin detallaşdırma dərəcəsi;

2) təsnifat sxemlərinin müxtəlif yerlərində təsnifat aparən müxtəlif patent idarələrinin mütəxəssislərinin mənaca yanaşmaları.

Məsələn, daxilə genişlənən köpükyaradan maddəsi olan mədədaxili balonu təqdim edən JP2015524715 patent sənədi (Yaponiya) IPC üzrə Espacenet VB-da A61B 17/00 «Cərrahi alətlər, qurğular və ya üsullar, məsələn turniketlər» cərrahi alətlər qrupunda, halbuki CPC üzrə APİ və Amerika patent idarəsinin mütəxəssisləri tərəfindən – A61F 5/003 «...şişmə implant edilə bilən qurğular» və A61F 5/0036 «...mədədaxili qurğular» qruplarında təsnif edilir. Belə qənaətə gəlmək olar ki, eyni sənədin IPC və CPC üzrə təsnifində belə əsas fərq CPC sxeminə IPC-də analoqu olmayan, lakin eyni zamanda bu texnika sahəsini dəqiq və dolğun təsvir edən rubrikaların olması ilə şərtlənir.

Seçilmiş CPC rubrikalarının düzgünlüyünü qiymətləndirmək üçün mədədaxili balonlaşdırmaya aid A61F 5/0036 qrupu üçün birbaşa CPC təsnifat sxeminə müraciət etmək və ilkin mövzunun əhəmiyyətli xüsusiyyətlərinin ümumi anlayış nöqtəyi-nəzərindən adekvat olan qiymətləndirilməsi

Cədvəl

A61F 5/00 qrupunun CPC təsnifat sxeminin fraqmenti
(IPC-də olmayan CPC rubrikaları fiqurlu mötərizə ilə seçilir

Fragment of the classification scheme of the CPC for group A61F 5/00
(CPC groups/subgroups not existing in the IPC are given in curly braces)

The fragment of the group CPC A61F 5/00			A61F 5/00 qrupunun CPC qrupunun fraqmentinin tərcüməsi
A61F5/00		Orthopaedic methods or devices for non-surgical treatment of bones or joints (...); Nursing devices; {Anti-rape devices} (...)	Dayaq-hərəkət aparatının qeyri-cərrahi müalicəsi üçün ortopedik üsullar və qurğular (...); xəstələrə qulluq üçün qurğular; {zorlamanın qarşısını almaq üçün qurğular} (...)
A61F5/0003	●	{Apparatus for the treatment of obesity; Anti-eating devices (...)}	{Piylənmənin müalicəsi üçün qurğular; qida qəbuluna mane olan qurğular (...)}
A61F5/0013	●●	{Implantable devices or invasive measures}	{implant edilə bilən qurğular və ya invaziv üsullar}
A61F5/003	●●●	{inflatable}	{şişmə}
A61F5/0033	●●●●	{with more than one chamber}	{birdən çox kamera ilə}
A61F5/0036	●●●	{Intragastrical devices}	{mədədaxili qurğular}
A61F5/004	●●●●	{remotely adjustable}	{məsafədən nizamlanan}
A61F5/0043	●●●●●	{using injection ports}	{enjeksiyon portlardan istifadə etməklə}
A61F5/0046	●●●●●	{with wireless means}	{naqilsiz vasitələrlə}
A61F5/0083	●●●	{Reducing the size of the stomach, e. g. gastroplasty (surgical interventions A61B17/00)}	{mədənin ölçüsünü kiçildən, məsələn gastroplastika (cərrahi müdaxilələr A61B17/00)}
A61F5/0086	●●●●	{using clamps, folding means or the like}	{o cümlədən sıxaclardan, qatlanan vasitələrdən və s. istifadə etməklə}
A61F5/0089	●●	{Instruments for placement or removal}	{piylənmənin müalicəsi üçün qurğuların yerləşdirilməsi və ya çıxarılması alətləri}

üçün bu altqrupuna münasibətdə CPC-nin yuxarı iyerarxik rubrikalarını öyrənmək lazımdır (cədvəl). CPC altqruplarını iyerarxiyanın yüksələn ardıcılığında seçilmiş üçnöqtəli A61F 5/0036 «mədədaxili qurğular» qrupundan başlayaraq öyrəndikdə, sxem üzrə ümumi qruplarla ən yaxın ikinöqtəli A61F 5/0013 «implant edilə bilən qurğular və ya invaziv vasitələr» qrupuna, daha sonra onun tabe olduğu birnöqtəli, yəni A61F 5/0003 «Piylənmənin müalicəsi üçün qurğular; qida qəbuluna mane olan qurğular (...)» qrupuna keçmək lazımdır. Xüsusilə diqqət yetirmək lazımdır ki, IPC A61F5/00

Beləliklə, IPC və CPC sxemlərinin fərqləri nəzərə alınmaqla, onların arxitektikasının ümumi və ətraflı prinsiplərini bilmək, açar sözlərlə birlikdə bu sistemlərin imkanlarına uyğun optimal axtarış sorğusu formalaşdırmağa imkan verir.

qrupunda «Dayaq-hərəkət aparatının qeyri-cərrahi müalicəsi üçün ortopedik üsullar və qurğular (...)»; xəstələrə qulluq üçün qurğular (...)» CPC A61F5/0003 qrupunun mövzusu qrupun başlığında hər hansı şəkildə əks olunmayıb, yəni bu mövzunun xəstələrə qulluq üçün qurğulardan daha aydın şəkildə hara aid edilə biləcəyi göstərilir.

IPC-də A61F 5/00 qrupunun əhatə etdiyi mövzuları tam başa düşmək üçün IPC-nin köməkçi aləti – təriflərə, yəni «Bu altsinif əhatə edir» fəslinə müraciət etmək olar. Lakin orada da piylənmənin müalicəsi üçün qurğularda aid mövzu qeyd edilmir. Buna görə piylənmənin müalicəsi üçün mədədaxili balonlar yalnız CPC ilə eynişəkilli təsnifat məqsədlərindən irəli çıxaraq, CPC-nin analoji qrupunda olan detallaşdırılmış altqrupları rəhbər tutaraq, IPC A61F 5/00 qrupunda təsnif edilə bilirlər.

Nəticələr

Məqalədə iki patent təsnifat sisteminin – Beynəlxalq patent təsnifatı və Birgə patent təsnifatının piylənmə ilə mübarizə kimi aktual problemə aid mövzu ilə əlaqəli müqayisəli təhlili aparılmışdır.

Məqalədə piylənmənin müalicəsi üçün istifadə olunan mədədaxili balonlaşdırmağa aid sənədlərin patent axtarışının aparılması alqoritmi təsvir edilmişdir.

Təhlilin göstərdiyi kimi, hazırda bu mövzu açıq şəkildə nə IPC-nin təsnifat rubrikalarında, nə onlara dair qeydlərdə, nə də təriflərdə öz əksini tapmamışdır.

Patent sənədlərinin təhlili nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, IPC üzrə ən uyğun qruplar kimi A61B 17/00 «Cərrahi alətlər, qurğular və ya üsullar, məsələn turniketlər» və A61F 5/00 «Dayaq-hərəkət aparatının qeyri-cərrahi müalicəsi üçün ortopedik üsullar və qurğular (...)»; xəstələrə qulluq üçün qurğular (...)» qrupları üzrə axtarış aparmaq lazımdır.

Məlumat itkisinin qarşısını almaq üçün axtarış hazırda IPC ilə müqayisədə üç dəfə daha çox sayda rubrikası olan CPC-də aparılmışdır. Müəyyən mövzu üzrə CPC sxeminin təhlili göstərmişdir ki, bu sxem A61F 5/0003 «Piylənmənin müalicəsi üçün qurğular; qida qəbuluna mane olan qurğular (...)» kimi və ona müvafiq, bu qurğuların əlamətlərini inkişaf etdirən on tabe rubrikanın olması hesabına relevant sənədlərin tapılması üçün daha çox imkan verir.

Beləliklə, IPC və CPC sxemlərinin fərqləri nəzərə alınmaqla, onların arxitektikasının ümumi və ətraflı prinsiplərini bilmək, açar sözlərlə birlikdə bu sistemlərin imkanlarına uyğun optimal axtarış sorğusu formalaşdırmağa imkan verir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Neymark, A. Y. Piylənmə və metabolik sindromu olan xəstələrin müalicəsində mədədaxili balonların istifadəsi / A. Y. Neymark, V. F. Popova, K. A. Anisimova // İ.İ. Qrekov adına Cərrahiyyə cərcisi. – 2015. – Cild 174, № 3. – S. 59–62.
2. Qolub, V. A. Bariatrik cərrahiyyə: müasir baxış (ədəbiyyat icmalı) / V. A. Qolub, O. A. Kosivtsov, A. Y. Bublikov, V. A. İyevlev // Volqoqrad dövlət tibb universitetinin cərcisi. – 2022. – Cild 19, № 3. – S. 14–19.
3. Dedov, İ. adına «Piylənmə və komorbid xəstəliklərin müalicəsi» fənlərarası klinik tədqiqatlar / İ. adına Dedov, M. V. Şestakova, Q. A. Melniçenko, N.V. Mazurina, Y. N. Andreyeva, İ. Z. Bondarenko, Z. R. Qusova, F. X. Dzqoyeva, M.S. Yeliseyev, Y. V. Yerşova, M.V. Juravlyova, T. A. Zaxarçuk, V. A. İsakov, M.V. Klepikova., K. A. Komşilova, V. S. Krişanova, S.V. Nedoqoda, A. M. Novikova, O.D. Ostroumova, A. P. Pereverzev və b. // Piylənmə və metabolizm. – 2021. – Cild 18. № 1. – S. 5–99.
4. Balandov, S.Q. Bariatrik müdaxilələrin seçilməsi prinsipləri (ədəbiyyat icmalı) / S.Q. Balandov, D.İ. Vasilevskiy, K. A. Anisimova, Z. M. Xamid, D.V. Şkredov // Akademik İ.P. Pavlov adına Birinci Sankt-Peterburq dövlət tibb universitetinin elmi qeydləri. – 2020. – Cild 27, № 4. – S. 38–45.
5. Alisova, N.V. Birgə patent təsnifatı – biotexnologiya sahəsində patent informasiyasının axtarışı üçün effektiv alət / N.V. Alisova, L. A. Tsikunova // Patentlər və lisenziyalar. – 2020. – № 1. – S. 70–80.

Müəlliflər haqqında məlumat

Nataliya Vladimirovna Alisova, beynəlxalq təsnifatlar və patent hüququ obyektləri sahəsində axtarısa informasiya dəstəyi şöbəsinin baş elmi işçisi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; natalia.alisova@rupto.ru

Information about the author

Natalia V. Alisova, Senior Researcher of department of international classifications and information support

for the search in the field of patent law objects, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, building 1); ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; nataliia.alisova@rupto.ru

Müəllif maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The author declares no conflict of interests.

Redaksiyaya 17.01.2024-cü ildə daxil olub
Resenziyalaşdırıldıqdan sonra 14.03.2024-cü ildə tamamlandı
Nəşr üçün 14.03.2024-cü ildə qəbul edilib

İxtiraçıya kömək üçün

1

SƏNƏDLƏRİ HAZIRLAYIN

- 1 Patentın verilməsi haqqında ərizə
- 2 İxtiranın və ya faydalı modelin təsviri
- 3 İxtiranın / faydalı modelin düsturu, hansı ki, onun mahiyyətini ifadə edir və tam şəkildə onun təsvirinə əsaslanır
- 4 Cizgilər və ehtiyac olduqda digər materiallar
- 5 Referat

2

ƏRİZƏNİN QEYDİYYATI VƏ RƏSMİ EKSPERTİZA ÜÇÜN RÜSUMU ÖDƏYİN

3 300 rub. İXTİRA

+ 700 rub. düsturun 10-dan çox hər bir bəndi üçün

GÜZƏŞTLƏR

1155 rub.

KOS, elmi və təhsil təşkilatları üçün + 245 rub., 10-dan çox hər bir müstəqil bəndi üçün

825 rub.

öz adına patent istəyən yeganə müəllif üçün
+ 175 rub. düsturun 10-dan çox hər bir müstəqil bəndi üçün

330 rub.

əlillər, təqaüdcülər, təhsilənlər, 35 yaşınadək elmi işçilər üçün + 70 rub. düsturun 10-dan çox hər bir müstəqil bəndi üçün

2

ƏRİZƏNİN QEYDİYYATI VƏ RƏSMİ EKSPERTİZA ÜÇÜN RÜSUMU ÖDƏYİN

1 400 rub. FAYDALI MODEL

+ 700 rub. düsturun 10-dan çox hər bir bəndi üçün

GÜZƏŞTLƏR

490 rub.

KOS, elmi və təhsil təşkilatları üçün + 245 rub., düsturun 10-dan çox hər bir bəndi üçün

350 rub.

öz adına patent istəyən yeganə müəllif üçün + 175 rub.
düsturun 10-dan çox hər bir bəndi üçün

140 rub.

əlillər, təqaüdcülər, təhsilənlər, 35 yaşınadək elmi işçilər üçün
+ 70 rub. düsturun 10-dan çox hər bir bəndi üçün

3

SƏNƏDLƏRİNİZİ ROSPATENTƏ TƏQDİM EDİN

Elektron təqdimetmə

- SMFİ-nin saytı
- Dövlət xidmətləri

Qeyri-elektron təqdimetmə

Moskva, Berejkovskaya
sahil küçəsi, ev 30, korp. 1

30% endirim

elektron kargüzərliyə görə

4

RƏSMİ EKSPERTİZA (MAKSİMUM MÜDDƏT 1 AY)

- 1 Rüşumların ödənilməsinin yoxlanılması
- 2 Sənədlərin olub-olmamasının və onlara olan tələblərə riayət edilməsinin yoxlanılması

5

MAHIYYƏTİ ÜZRƏ EKSPERTİZA ÜÇÜN RÜSUMU ÖDƏYİN

12 500 rub. İXTİRA

+ 9 200 rub. 1-dən çox hər bir müstəqil bənd üçün

GÜZƏŞTLƏR

4 375 rub.

KOS, elmi və təhsil təşkilatları üçün

+ 3 220 rub. 1-dən çox hər bir müstəqil bənd üçün

3 125 rub.

öz adına patent istəyən yeganə müəllif üçün

+ 2 300 rub. 1-dən çox hər bir müstəqil bənd üçün

1 250 rub.

əlillər, təqaüdcülər, təhsilalanlar, 35 yaşınadək elmi işçilər üçün

+ 950 rub. 1-dən çox hər bir müstəqil bənd üçün

5

MAHIYYƏTİ ÜZRƏ EKSPERTİZA ÜÇÜN RÜSUMU ÖDƏYİN

2 500 rub. FAYDALI MODEL

GÜZƏŞTLƏR

875 rub.

KOS, elmi və təhsil təşkilatları üçün

625 rub.

öz adına patent istəyən yeganə müəllif üçün

250 rub.

əlillər, təqaüdcülər, təhsilalanlar, 55 yaşınadək elmi işçilər üçün

6

MAHIYYƏTİ ÜZRƏ EKSPERTİZA (MAKSİMUM MÜDDƏT 12 AY)

- 1 Həllin ixtiralarla və ya faydalı modellərə aid olmasının yoxlanılması
- 2 Bəyan edilmiş ixtiranın / faydalı modelin mahiyyətinin açıqlanmasının yetərliklik tələbinin yoxlanılması
- 3 Patent qabiliyyətliliyinin şərtlərinin yoxlanılması:

İXTİRA ÜÇÜN!

- yenilik
- ixtiraçılıq səviyyəsi
- sənayedə tətbiq edilə bilmə

FAYDALI MODEL ÜÇÜN:

- yenilik
- sənayedə tətbiq edilə bilme

7

İXTİRANIN / FAYDALI MODELİN QEYDİYYATI VƏ PATENTİN VERİLMƏSİ ÜÇÜN RÜSUMLARI ÖDƏYİN

3 300 rub.

+ 2 000 rub.

Kağız daşıyıcıda (istəyə görə) ixtira / faydalı model üçün patent

GÜZƏŞTLƏR

1 050 rub.

KOS, elmi və təhsil təşkilatları üçün

750 rub.

öz adına patent istəyən yeganə müəllif üçün

300 rub.

əlillər, təqaüdcülər, təhsilalanlar, 35 yaşınadək elmi işçilər üçün

4. ANALİTİK MATERİALLAR

Verilənlər massivi ilə məqalə

Data Paper

UOT 347.77:332.14

Volqayanı federal dairənin əqli mülkiyyət sahəsindəki fəallığı haqqında arayış

Olqa Yevgenyevna Batsokina[✉], Yuliya Vitalyevna Zavgorodnyaya

Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut

[✉]olga.batsokina@rupto.ru

Annotasiya: Məqalədə Volqayanı federal dairənin 2017–2023-cü illər üçün əqli mülkiyyət sahəsindəki fəallığı təqdim olunub. Əizələrin sayı və alınan patentlər barədə məlumatlar təhlil edilmiş və ixtiralar, faydalı modellər, sənaye nümunələri, əmtəə nişanları və EHM üçün proqramlar, verilənlər bazaları və integral mikrosxemlərin topologiyaları üzrə lider-regionlar müəyyən edilmişdir.

Açar sözlər: innovativ fəallıq, ərizə fəallığı, patent fəallığı

İstinad üçün: Batsokina O.Y., Zavgorodnyaya Y. V. Volqayanı federal dairənin əqli mülkiyyət sahəsindəki fəallığı haqqında arayış // Vestnik FIPS. 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 180 – 187.

The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property

Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]zavgorodnyaya@rupto.ru

Abstract: The article examines the activities in the field of intellectual property in the Volga Federal District from 2017 to 2023. Data on the applications received and number of patents granted was analyzed, and the leading regions were identified in terms of invention, utility model, industrial design, trademark, and computer program, database, and integrated circuit topology.

Keywords: innovation activity, applicant activity, patent activity

For citation: Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya, The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 180 – 187.

Giriş

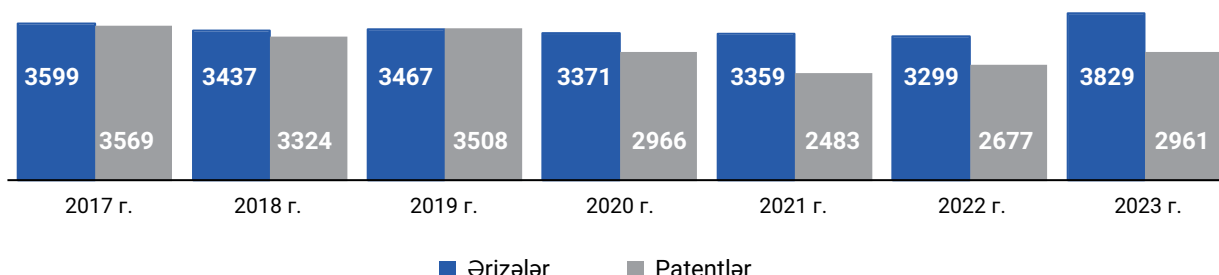
Volqayanı federal dairə Rusiya Federasiyası Prezidentinin 13 may 2000-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılıb, Rusiyanın bütün sənaye istehsalının dördüdə birini (Rusiya avtomobil sənayesinin 85%-ni, təyyarə sənayesinin 65%-ni, neft-kimya sənayesinin 40%-ni, gəmiqayırmanın 30%-ni, müdafiə sənayesi kompleksinin istehsalının 30%-ni) cəmləşdirən 14 Rusiya Federasiyası subyektini daxil edir. Dairədə innovativ fəal olan müəssisələrin üçdə biri, Rusiya texnologiya ixracatının təxminən yarısı cəmlənir. Volqayanı federal dairədə Başqırdıstan Respublikası, Mari El, Mordoviya, Tatarıstan, Udmurtiya, Çuvaşiya, həmçinin Perm diyarı və Kirov, Nijeqorodsk, Orenburq, Penza, Samara, Saratov və Ulyanovsk vilayətləri Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmət

Volqayanı federal dairə
RF Prezidentinin 13 may
2000-ci il tarixli Fərmanı
ilə yaradılıb, Rusiyanın
bütün sənaye istehsalının
dördüdə birini cəmləşdirən
14 RF subyektini daxil edir.

ilə əməkdaşlıq haqqında sazişlər bağlamışdır. Tatarıstan Respublikası, Mordoviya Respublikası və Ulyanovsk vilayəti ilə əqli mülkiyyət sahəsinin inkişafına dəstək çərçivəsində əməkdaşlıq haqqında sazişlər (üçtərəfli saziş) bağlamışdır.

İxtiralar və faydalı modellər

2017-2023-cü illər üçün Volqayanı federal dairədə ixtiralar üçün ərizələrin və patentlərin verilməsi dinamikası.

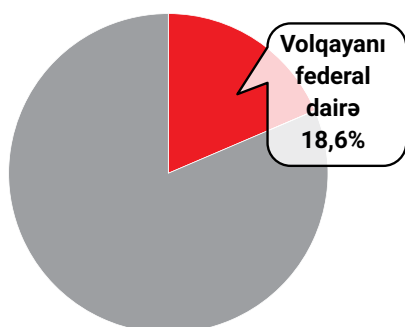
Volqayanı federal dairədə 2018-ci ildən ixtiralar üçün verilmiş ərizələrin sayında azalma müşahidə olunur, lakin 2023-cü ildə 3829 ərizə verilib, bu da 2022-ci il ilə müqayisədə 16,1 % çoxdur.

Həmçinin keçən il federal dairənin ərizəçiləri bu ƏM obyektinə 2961 patent alıb.

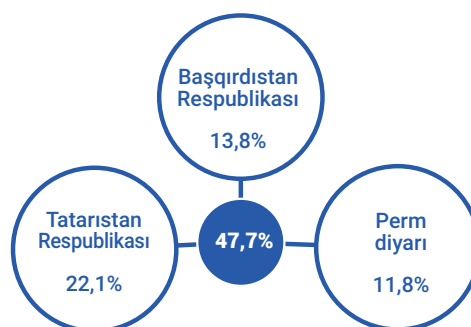
2023-cü ildə bütövlükdə Rusiya Federasiyasında və Volqayanı federal dairədə (VFD) ixtiralar üçün ərizə

2023-cü ildə Rusiya Federasiyasında verilmiş ərizələrin ümumi sayından cəmi 18,6 %-i Volqayanı federal dairədən ixtiralar üçün verilib.

RF-də VFD-nin ərizələrinin payı

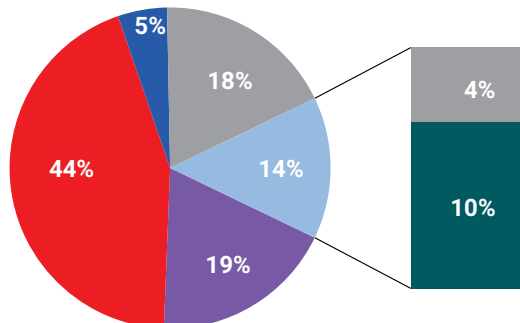

Volqayanı federal dairədə ixtiralar üçün ərizələrin verilməsi üzrə liderlər

2023-cü ildə Volqayanı federal dairədə ixtira üçün ərizələrin təsərrüfat subyektləri kateqoriyasına görə bölüşdürülməsi

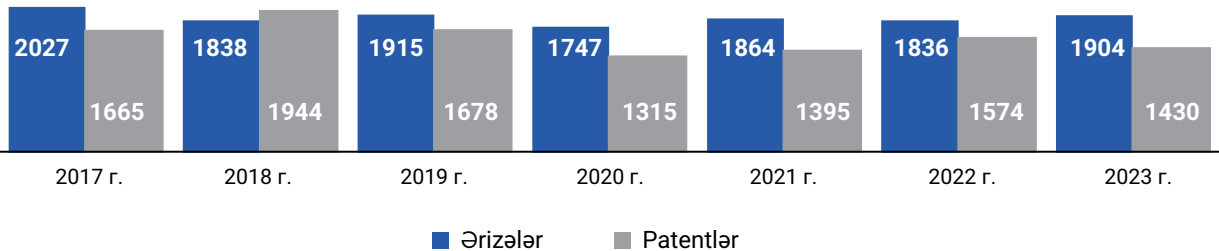
- Sahibkarlıq sektoru və digər hüquqi şəxslər
- Ali təhsil müəssisələri
- Elmi-tədqiqat institutları
- Fiziki şəxslər
- Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri
- Hüquqi şəxslər

2017–2023-cü illər üçün Volqayanı federal dairədən ərizəçilərin beynəlxalq PCT proseduru üzrə ixtiralar üçün verilmiş ərizələrin sayı

	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.
Заявки PCT	89	72	92	120	106	84	81

2017-2023-cü illər üçün Volqayarı federal dairədə faydalı model üçün ərizələrin və patentlərin verilməsi dinamikası.

VFD-da ixtira üçün ərizə vermə üzrə liderlər Tatarıstan, Başqırdıstan respublikaları və Perm diyarı olmuşdur: onların VFD ərizələrinin ümumi sayında payı 47,7% təşkil edir.

2023-cü ildə Volqayarı federal dairədə ixtira üçün ən çox ərizə ali təhsil müəssisələri tərəfindən verilib - 44 %.

Kiçik və orta biznes subyektlərinə 14% məxsusdur, onlardan 4%-i – fiziki şəxslər və 10%-i - hüquqi şəxslərdir.

2017-2023-cü illər ərzində Volqayarı federal dairədən olan ərizəçilər Rospatentə ixtira üçün ÜƏMT-yə göndərmək üçün patent kooperasiyası haqqında müqavilənin (PCT) beynəlxalq proseduru ilə 644 ərizə verib, onlardan 81 ərizə 2023-cü ildə verilib.

Hesabat dövründə PCT-ərizələri ən fəal şəkildə Tatarıstan Respublikasından (134 vah.) və Nijeqorodsk vilayətindən (114 vah.) daxil olmuşdur.

2023-cü ildə Volqayarı federal dairədən olan ərizəçilər Rospatentə faydalı model üçün 1904 ərizə vermişdir, bu

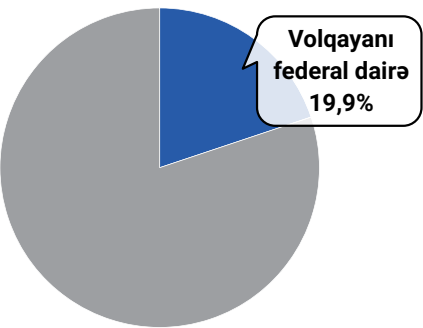
da bir il əvvələ nisbətə 3,7 % çoxdur, lakin 2017-ci ilin səviyyəsinə çatmaq mümkün olmamışdır. Həmçinin keçən il federal dairənin ərizəçiləri bu patent hüququ obyektı üçün 1430 patent alıb.

2023-cü ildə bütövlükdə Rusiya Federasiyasında və Volqayarı federal dairədə (VFD) faydalı model üçün ərizə vermə strukturu

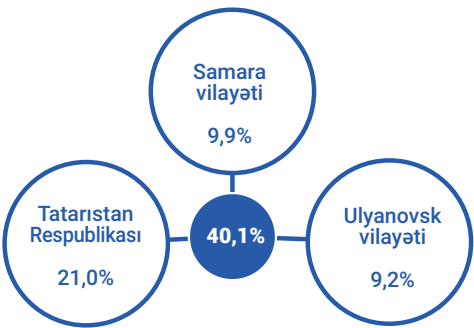
2023-cü ildə Rusiya Federasiyasında verilmiş ərizələrin ümumi sayından cəmi 19,9 %-i Volqayarı federal dairədən faydalı model üçün verilib.

VFD-da faydalı model üçün ərizə vermə üzrə liderlər Tatarıstan Respublikası, Samara və Ulyanovsk vilayətləri olmuşdur: onların VFD ərizələrinin ümumi sayında payı 40,1 % təşkil etmişdir.

RF-də VFD-nin ərizələrinin payı

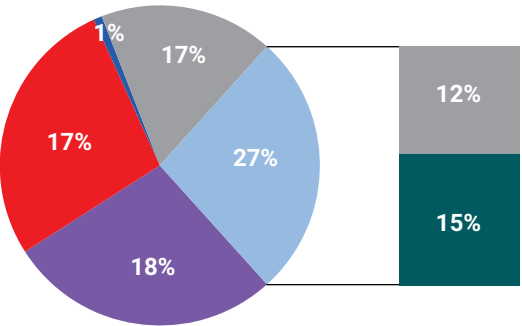

Volqayarı federal dairədə ixtiralar üçün ərizələrin verilməsi üzrə liderlər

2023-cü ildə Volqayarı federal dairədə faydalı model üçün ərizələrin təsərrüfat subyektləri kateqoriyasına görə bölüşdürülməsi

- Sahibkarlıq sektoru və digər hüquqi şəxslər
- Ali təhsil müəssisələri
- Elmi-tədqiqat institutları
- Fiziki şəxslər
- Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri
- Hüquqi şəxslər

Volqayarı federal dairənin ərizəçilərinin (hüquqi şəxslərin) son 3 ildə ixtira və faydalı model üçün ərizələrin sayına görə reytingi

Sıra №-si	Ərizəçi	RF regionu	Ərizələrin miqdarı
1.	P.A. Stolipin adına Ulyanovsk Dövlət Aqrar Universiteti	Ulyanovsk vilayəti	734
2.	V.D. Şaşın adına "Tatneft" Publik Səhmdar Cəmiyyəti	Tatarıstan Respublikası	621
3.	"Ruzaevsk kimya maşınqayırma zavodu" Səhmdar Cəmiyyəti	Mordoviya Respublikası	326
4.	Perm Dövlət Milli Tədqiqat Universiteti	Perm diyarı	263
5.	Y.A. A. Saratov Dövlət Texniki Universiteti	Saratov vilayəti	256
6.	Kazan Dövlət Memarlıq-İnşaat Universiteti	Tatarıstan Respublikası	223
7.	A.N Tupolyov adına Kazan Milli Tədqiqat Texniki Universiteti	Tatarıstan Respublikası	223
8.	Perm Milli Tədqiqat Politeknik Universiteti	Perm diyarı	222
9.	Rusiya federal nüvə mərkəzi - Ümumrusiya eksperimental fizika elmi-tədqiqat institutu	Nijeqorodsk vilayəti	213
10.	Ufa Dövlət Neft Texniki Universiteti	Başqırdıstan Respublikası	198

2023-cü ildə Volqayarı federal dairədə faydalı model üçün ərizələrin təsərrüfat subyektləri kateqoriyasına görə bölüşdürülməsi

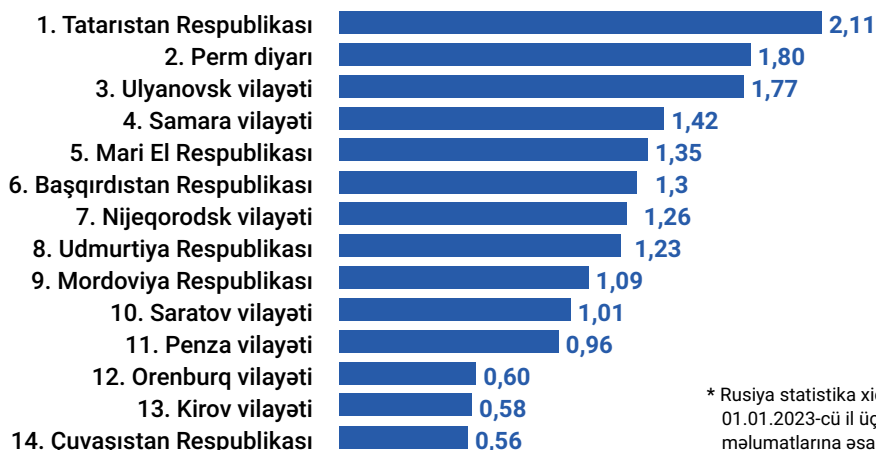
2023-cü ildə Volqayarı federal dairədə faydalı model üçün ən çox ərizə sahibkarlıq sektorunun və digər hüquqi şəxslərin nümayəndələri tərəfindən verilmişdir – 28 %. Ali təhsil müəssisələri və KOS subyektləri hər biri 27 % verir. Vurğulam lazımdır ki, KOS subyektləri tərəfindən verilən 27% ərizədən hüquqi və fiziki şəxslərin demək olar ki, eyni qoyuluş edib.

Son 3 ildə dairədə ixtira və faydalı model üçün ən çox ərizə aqrar-sənaye kompleksi üçün mütəxəssis hazırlığını həyata keçirən iri təhsil, elmi-innovasiya və konsaltinq mərkəzi olan P.A. Stolipin adına Ulyanovsk dövlət aqrar universiteti tərəfindən təqdim edilmişdir

2023-cü ildə federal dairələrin və bütövlükdə Rusiya Federasiyasının ixtiraçılıq fəallığının əmsalı (İFƏ)*

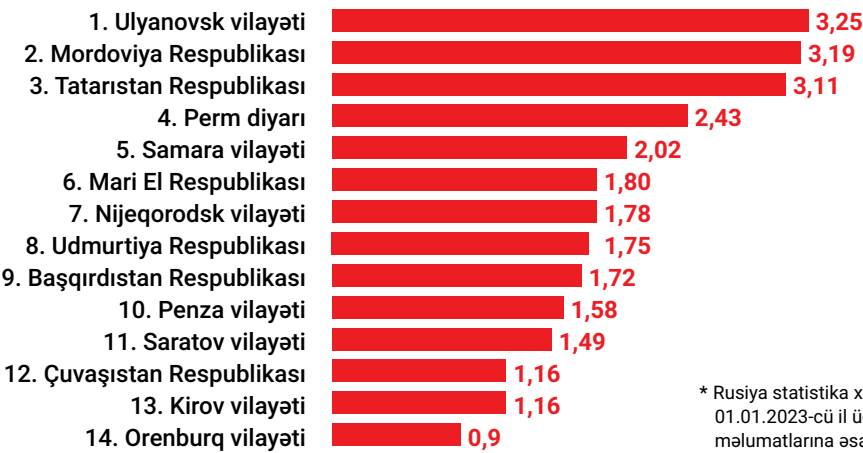
İFƏ, FM nəzərə alınmadan	Federal dairə	İFƏ, FM nəzərə alınmaqla
2,12	1. Mərkəzi	3,16
1,78	2. Şimali-Qərb	2,61
1,33	3. Volqayarı	2,00
1,16	4. Sibir	1,63
0,99	5. Ural	1,50
0,91	6. Cənub	1,28
0,62	7. Uzaq Şərq	0,85
0,54	8. Şimali-Qafqaz	0,63
1,41	Rusiya Federasiyası	2,06

2023-cü ildə Volqayarı federal dairənin (VFD) bölgələrinin ixtiraçılıq fəallığı əmsalı (İFƏ): 10 000 nəfər əhali sayı üçün ixtiraya patentın verilməsinə dair təqdim olunmuş ərizələrin miqdarı*

* Rusiya statistika xidmətinin 01.01.2023-cü il üçün dərc edilmiş məlumatlarına əsasən hesablanıb

2023-cü ildə Volqayarı federal dairənin (VFD) bölgələrinin ixtiraçılıq fəallığı əmsalı (İFƏ): 10 000 nəfər əhali sayı üçün ixtiraya və faydalı modelə patentin verilməsinə dair təqdim olunmuş ərizələrin miqdarı*

* Rusiya statistika xidmətinin 01.01.2023-cü il üçün dərc edilmiş məlumatlarına əsasən hesablanıb

Həmçinin liderlər üçlüyündə – V.D. Şaşın adına «Tatneft» PSC (əsas aktivləri Tatarıstan Respublikasının ərazisində yerləşən ən iri Rusiya neft şirkəti) və «Ruzayevsk kimya maşınqayırma zavodu» SC – Mordoviya Respublikasının Ruzayevka şəhərində yerləşən maşınqayırma müəssisəsi.

Volqayarı federal dairə 2023-cü ilin məlumatlarına əsasən Rusiya Federasiyasının federal dairələri arasında faydalı modellər nəzərə alınmaqla və nəzərə alınmadan ixtiraçılıq fəallığının əmsalının göstəricisi üzrə reytingdə 3-cü yeri tutmuşdur.

Volqayarı federal dairədə 2023-cü ilin məlumatlarına əsasən faydalı modellər nəzərə alınmadan ixtiraçılıq fəallığının əmsalının göstəricisinə görə lider Tatarıstan Respublikasıdır.

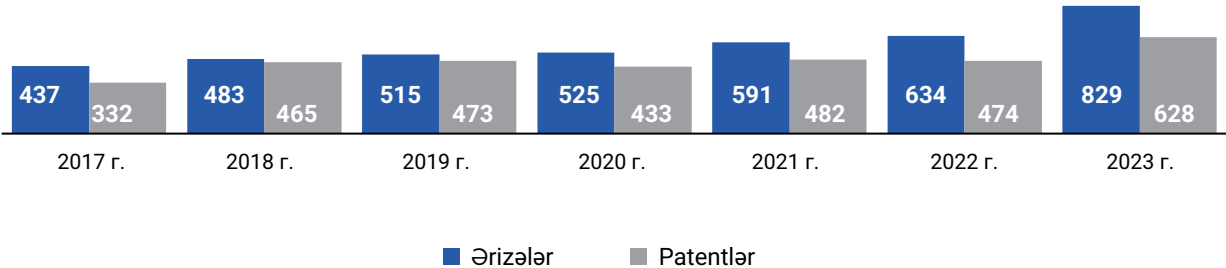
Ulyanovsk vilayəti 2023-cü ildə faydalı modellər nəzərə alınmaqla ixtiraçılıq fəallığının əmsalının göstəricisinə

Volqayarı federal dairə 2023-cü ilin məlumatlarına əsasən Rusiya Federasiyasının federal dairələri arasında faydalı modellər nəzərə alınmaqla və nəzərə alınmadan ixtiraçılıq fəallığının əmsalının göstəricisi üzrə reytingdə 3-cü yeri tutmuşdur.

görə Volqayarı federal dairənin bölgələrinin reytingində lider mövqe tutur.

Sənaye nümunələri

2017-2023-cü illər üçün Volqayarı federal dairədə sənaye nümunələri üçün ərizələrin və patentlərin verilməsi dinamikası.

2017-2023-cü illərdə Volqayarı federal dairədə sənaye modelinin qeydiyyatı üçün artım dinamikası müşahidə edilmişdir. 2023-cü ildə federal dairənin ərizəçiləri sənaye

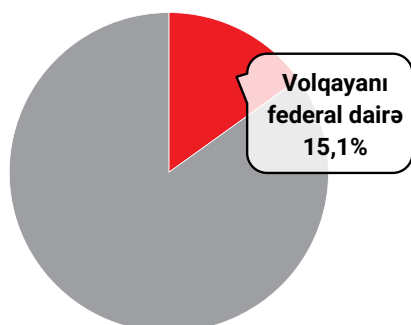
nümunəsi üçün 829 ərizə təqdim etmişdir, bu da 2022-ci il ilə müqayisədə 30,8 % çoxdur, və bu patent hüququ obyektı üçün 628 patent almışdır.

2023-cü ildə bütövlükdə Rusiya Federasiyasında və Volqayanı federal dairədə (VFD) sənaye nümunəsi üçün ərizə vermə strukturu

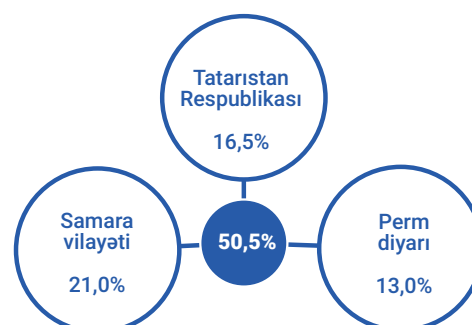
2023-cü ildə Rusiya Federasiyasında verilmiş ərizələrin ümumi sayından 15 %-dən çoxu Volqayanı federal dairədən sənaye nümunəsi üçün verilib.

2023-cü ildə VFD-də sənaye nümunəsi üçün ərizələrin yarısından çoxu dairədə ərizələrin verilməsi üzrə liderlər - Samara vilayəti, Tatarıstan Respublikası və Perm diyarı tərəfindən verilmişdir.

RF-də VFD-nin ərizələrinin payı

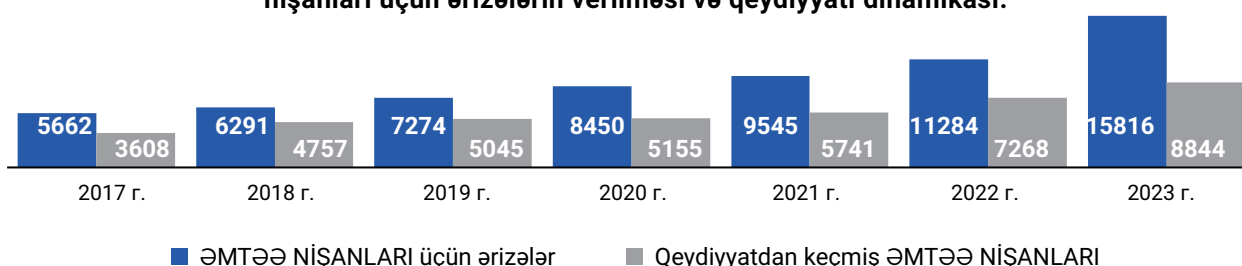

VFD-da faydalı model üçün ərizələrin verilməsi üzrə liderlər

Əmtəə nişanları

2017-2023-cü illər üçün Volqayanı federal dairədə əmtəə nişanları üçün ərizələrin verilməsi və qeydiyyatı dinamikası.

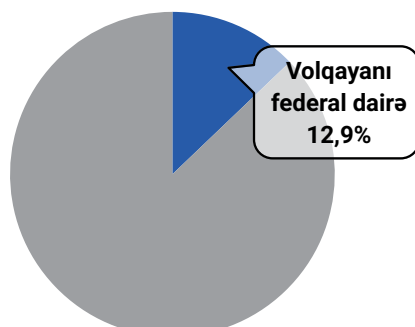

Bütövlükdə ölkə daxilində olduğu kimi, Volqayanı federal dairədə də ərizəçilərin əmtəə nişanının qeydiyyatına alınmasına marağının artması müşahidə olunur. 2023-cü ildə dairədən olan ərizəçilər əmtəə nişanının qeydiyyatı üçün 15 816 ərizə təqdim etmişdir, bu da əvvəlki ilə nisbətən 40,2 % çoxdur. Həmçinin, 2023-cü ildə VFD-nin ərizəçiləri əmtəə nişanı üçün 8844 şəhadətnamə almışdır.

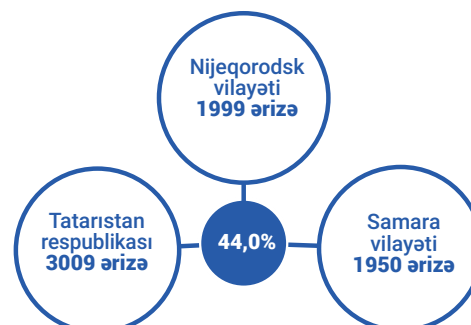
2023-cü ildə Volqayanı federal dairədə (VFD) əmtəə nişanları üçün ərizə vermə strukturu

Rusiya Federasiyasında 2023-cü ildə əmtəə nişanları üçün Volqayanı federal dairədən verilmiş ərizələrin payı 12,9 % təşkil etmişdir.

RF-də VFD-nin ərizələrinin payı

VFD-da əmtəə nişanı üçün ərizələrin verilməsi üzrə liderlər

VFD-da əmtəə nişanı üçün ərizə vermə üzrə liderlər Tatarıstan Respublikası, Nijeqorodsk və Ulyanovsk vilayətləri olmuşdur: onların VFD ərizələrinin ümumi sayında payı 44,0 % təşkil etmişdir.

Malların mənşə yerlərinin adları
coğrafi göstəricilər

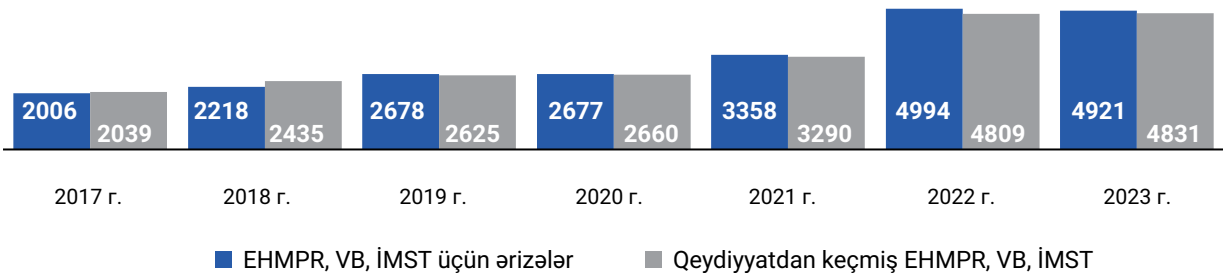
2023-cü il üçün Volqayarı federal dairədə 43 MMYA və 5 CG qeydiyyatata alınmışdır.

2023-cü ildə qeydiyyatdan keçmiş Volqayarı federal dairənin regional brendləri

Tatarıstan Respublikası	MMYA No. 312 Kazanskaya uzornaya koja		Respublikası Başqırdıstan	MMYA No. 320 Başkırskaya loşad	
Nijeqorodsk vilayəti	MMYA No. 328 Şaxunskoye tkachestvo		Udmurtiya Respublikası	CG № 305 Mansurovskiy qranit	
	CG № 329 Polxovsko-maydanskaya rospis			CG № 306 Udmurtskiy rubçik	

EHM üçün proqramları, verilənlər bazaları
və inteqral mikrosxemlərin topologiyası

2017-2023-cü illər üçün Volqayarı federal dairədə EHM, verilənlər bazaları və inteqral mikrosxemlərin topologiyaları üçün ərizələrin verilməsi və proqramların qeydiyyatı dinamikası.

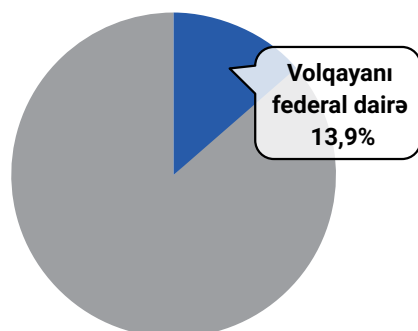

2023-cü ildə VFD-nin ərizəçiləri Rospatentə EHM üçün proqramlar üçün 4175 ərizə, verilənlər bazası üçün 742 ərizə və inteqral mikrosxemlərin topologiyaları üçün 4 ərizə vermişdir. EHMpr, VB və İMST üçün verilən ərizələrin ümumi sayı – 4921. 2023-cü ildə EHMpr, VB və İMST üçün verilən ərizələrin ümumi sayının 2022-ci ilə nisbətən 1,5 % azalmasına baxmayaraq, bu göstərici hesabat dövrünün digər illərinə nisbətən daha yüksəkdir.

2023-cü ilin nəticələrinə görə, dairə ərizəçiləri EHMpr, VB və İMST üçün 4831 şəhadətnamə almışdır (EHMpr – 4128, VB – 700, İMST –3).

2023-cü ildə VFD-nin ərizəçiləri Rospatentə EHM üçün proqramlar üçün 4175 ərizə, verilənlər bazası üçün 742 ərizə və inteqral mikrosxemlərin topologiyaları üçün 4 ərizə vermişdir. EHMpr, VB və İMST üçün verilən ərizələrin ümumi sayı – 4921.

RF-də VFD-nin ərizələrinin payı

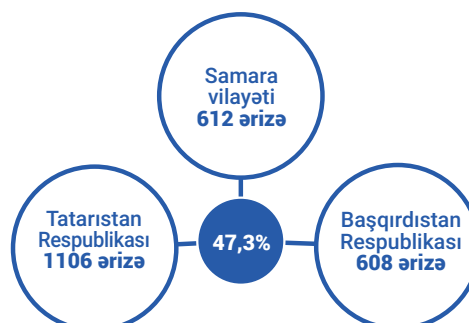

2023-cü ildə Volqayani federal dairədə (VFD) EHMpr, VB və İMST üçün ərizə vermə strukturu

Rusiya Federasiyasında 2023-cü ildə EHMpr, VB və İMST üçün Volqayani federal dairədən verilmiş ərizələrin payı 13,9 % təşkil etmişdir.

VFD-də EHMpr, VB və İMST üçün ərizə vermə üzrə liderlər Tatarıstan Respublikası, Samara vilayəti və Başqırdıstan Respublikası olmuşdur.

PFO-da EHMpr, VB və İMST üçün ərizə vermə üzrə liderlər

Rusiya Federasiyasında 2023-cü ildə EHMpr, VB və İMST üçün Volqayani federal dairədən verilmiş ərizələrin payı 13,9 % təşkil etmişdir.

Regionda texnologiya və innovasiyalara dəstək mərkəzləri (TİDM)

2009-cu ilin aprel ayında ÜƏMT texniki biliklərə girişi sadələşdirmək və bir sıra ölkələrdə, bölgə və vilayətlərdə elmi-texniki informasiya mərkəzlərində patent məlumatlarından istifadənin effektivliyini artırmaq məqsədi daşıyan Texnologiya və innovasiyalara dəstək mərkəzlərinin (TİDM) – Technology and Innovation Support Centers (TISCs) yaradılması üzrə pilot layihəyə təşəbbüs etmişdir. TİDM artıq dünyanın bir çox ölkəsində tapıla bilər, RF-də isə bu layihənin reallaşdırılmasına 2011-ci ilin sentyabrından başlanılıb.

Bütün TİDM-lər öz fəaliyyəti çərçivəsində aşağıdakı əsas xidmətləri göstərir:

- SMFİ-nin patent və qeyri-patent verilənlər bazalarına girişi;
- verilənlər bazaları əsasında patent tədqiqatları aparılarkən texniki məlumatların axtarışında kömək;
- verilənlər bazalarında axtarış aparmaq üzrə təlim;
- qanunvericiliklə bağlı ümumi məlumatların təqdim edilməsi;
- məlumatların rəsmi saytlar, sosial şəbəkə, KİV, radio, televiziyada yerləşdirilməsi, açıq informasiya aksiyalarının keçirilməsi.

Volqayani federal dairə ərazisində 60 Texnologiyalara və innovasiyalara dəstək mərkəzi yaradılıb və fəaliyyət göstərir:

- 1-ci dərəcəli TİDM – 23 mərkəz
- 2-ci dərəcəli TİDM – 30 mərkəz
- 3-ü dərəcəli TİDM – 7 mərkəz

Müəlliflər haqqında məlumat

Olqa Yevgenyevna Batsokina, Analitik mərkəzin analitik materialların hazırlanması sektorunun rəisi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), olga.batsokina@rupto.ru

Yuliya Vitalyevna Zavgorodnyaya, Analitik mərkəzin analitik materialların hazırlanması sektorunun aparıcı analitiki, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1), zavgorodnyaya@rupto.ru

Information about the authors

Olga E. Batsokina, Head of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); olga.batsokina@rupto.ru

Yulia V. Zavgorodnyaya, Leading Analyst of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); zavgorodnyaya@rupto.ru

Müəlliflər maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The authors declare no conflict of interests.

Redaksiyaya 29.02.2024-cü ildə daxil olub
Nəşr üçün 09.04.2024-cü ildə qəbul edilib

Ekspert rəyi

Expert opinion

Süni intellekt sahəsində elmi-nəşriyyat fəallığı 2024-cü ilin I rübü

Sergey Vladimiroviç Astaxov[®], Sergey Yuryeviç Nakvasin

Rusiya Federasiyasının Hökuməti yanında Analitik mərkəz,

Rusiya Federasiyasının Hökuməti yanında Süni intellektin inkişafı mərkəzi

[®]s.v.astakhov@inbox.ru

Annotasiya: məqalədə Lens.org internet-resursunda süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin axtarışı və təhlilinin nəticələri təqdim olunur. Axtarış 25 mart 2024-cü ildə aşağıdakı bilik sahələri üzrə 1 yanvar-25 mart 2024-cü il intervalından nəşrin tarixi üzrə aparılmışdır:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

İstifadə olunan metodologiya təkcə süni intellektin ümumi anlayışlarını (məşin tədrisi, neyron şəbəkəsi, patternlərin müəyyən edilməsi, verilənlər haqqında elm, «möhkəmlilik») deyil, həm də süni intellektin ən aktual texnologiyalarını (kompüter görmə, nitqin tanınması və təbii dilin emalı), eləcə də onların reallaşdırılmasına aktual yanaşmaları (dərin öyrənmə, möhkəmləndirmə ilə öyrənmə, konvolutsional neyron şəbəkələri) əhatə edir.

Açar sözlər: elmi-nəşriyyat fəallığı, süni intellekt texnologiyaları

İstinad üçün: Astaxov S.V., Nakvasin S.Y. Süni intellekt sahəsində elmi-nəşriyyat fəallığı // Vestnik FIPS. 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 188 –196.

Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024

Sergey V. Astakhov[®], Sergei Yu. Nakvasin

Analytical Center for the Government of the Russian Federation,

National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation

[®]s.v.astakhov@inbox.ru

Abstract: The article presents the results of a search and analysis of scientific publications in the field of artificial intelligence on the Internet resource Lens.org. The search was conducted on March 25, 2024 by publication date from January 1 to March 25, 2024 in the following areas of knowledge:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

The methodology used covers not only the general concepts of artificial intelligence (machine learning, neural network, pattern recognition, data science, «robustness»), but also the most current artificial intelligence technologies (computer vision, speech recognition and natural language processing), as well as current approaches to their implementation (deep learning, reinforcement learning, convolutional neural networks).

Keywords: scientific and publishing activity, artificial intelligence technologies

For citation: Sergey V. Astakhov, Sergei Yu. Nakvasin, Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 188 –196.

Giriş

2024-cü ilin birinci rübü üçün süni intellekt sahəsində elmi-nəşriyyat fəallığı üzrə lider son beş rüb ərzində reytingdə yerini qoruyub saxlayan Çindir. Rusiya isə 18-ci yerdədir, bununla da 15-ci yerdə olduğu keçmiş rübə nisbətə mövqeyinin pisləşdiyini göstərir.

2024-cü ilin birinci rübündə nəşr sayına görə ən populyar mövzu «Elektrotexnika və elektronika» olmuşdur. İstinad sayına görə ən tələbatlı mövzu – «Proqram təminatı» olmuşdur. Ən populyar və ən tələbatlı beş mövzudan ibarət siyahılar ən populyarlar (nəşrlərin sayına görə) sırasında «Ümumi tibb» və «Elektrotexnika və elektronika» mövzularının olması və ən tələbatlılar (istinadların sayına görə) sırasında «Tətbiqi riyaziyyat» və «İnformasiya sistemləri» mövzularının olması ilə fərqlənir.

Ən populyar mövzularda nəşrlərin sayına görə Çin (ən fəal təşkilatı – Çin elmlər akademiyasıdır) və ABŞ (ən fəal təşkilatları Nortisten Universiteti (Şimal-Şərq universiteti)

və Harvard Universitetidir) liderdir. Eyni ölkələr və təşkilatlar ən tələbatlı mövzularda liderliklərini qoruyub saxlayırlar. Ən yüksək yerləri Rusiya tətbiqi riyaziyyat və ümumi tibb sahəsində tutur.

2024-cü ilin birinci rübündə süni intellekt sahəsində məqalələr dərc etmiş ən nüfuzlu elmi jurnal - istinad kvartili 1-ə aid edilmiş və impakt-faktor 20,96 (SJRI) ilə səciyyələnən Nature jurnalıdır. Jurnalın əsas mövzusu – təbii-elmi mövzudur.

Məqalələrin birinci istinad kvartili (Q1) jurnallarında payı nəşrlərin ümumi sayından 12,1 % təşkil edir. Qeyd edək ki, bu göstərici 2023-cü il ərzində stabil olaraq artmış və 2024-cü ildə də artmaqdadır.

2024-cü ilin birinci rübü üçün ən nüfuzlu jurnallarda nəşrlər üzrə lider olaraq Çin qalır.

Kommersiya şirkətləri elmi tədqiqatların nəticələrini aşağıdakı mövzular üzrə dərc edirlər: tətbiqi informatika, ümumi tibb, proqram təminatı, ümumi biokimya, genetika, molekulyar biologiya və farmakologiya.

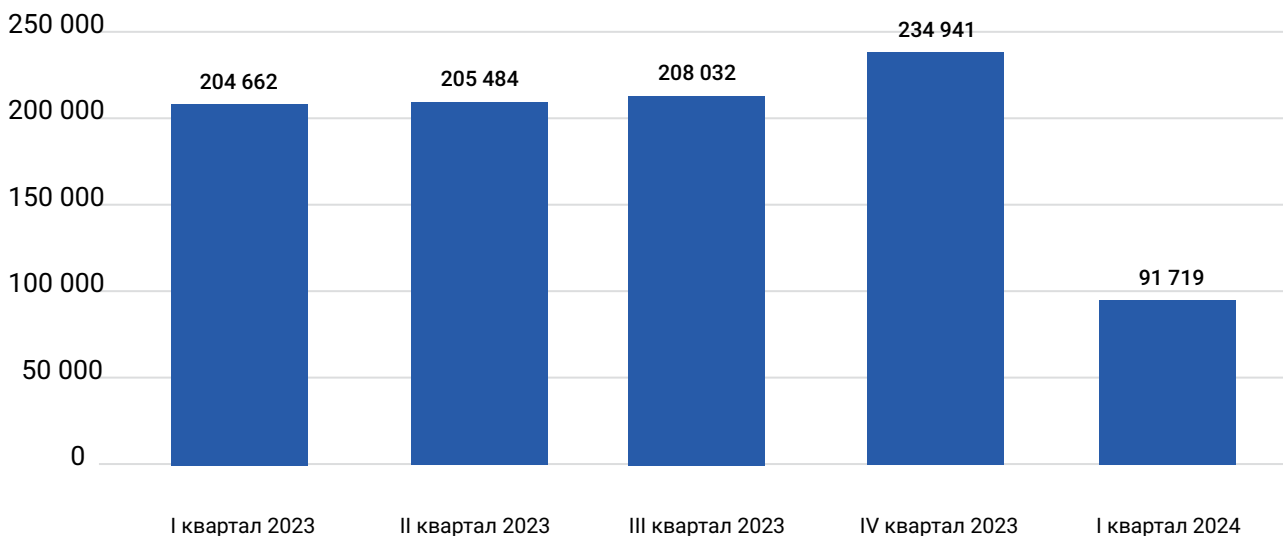
Dünyada vəziyyət

Lens.org resursunun məlumatlarına əsasən, 2024-cü ilin birinci üçaylığında 91 719 məqalə nəşr edilib. Şəkil 1 və 2-də son bir il və ötən beş il ərzində nəşr sayının rüblük dinamikasının qrafikləri verilib.

Şəkil 1 və 2-də təqdim olunan nəticələr belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, süni intellekt sahəsində dünya rüblük elmi-nəşriyyat fəallığı 2023-cü ilin birinci rübündən artım göstərib, lakin cari dövrdə nəşrlərin sayı ötən il ilə müqayisədə eyni vaxt kəsiyi ərzində xeyli azdır, bu da baxılan hesabat dövründə nəşrlərin indeksləndirilməsi prosesinin davam etməsi ilə əlaqədardır. Buna görə məqalələrin davam

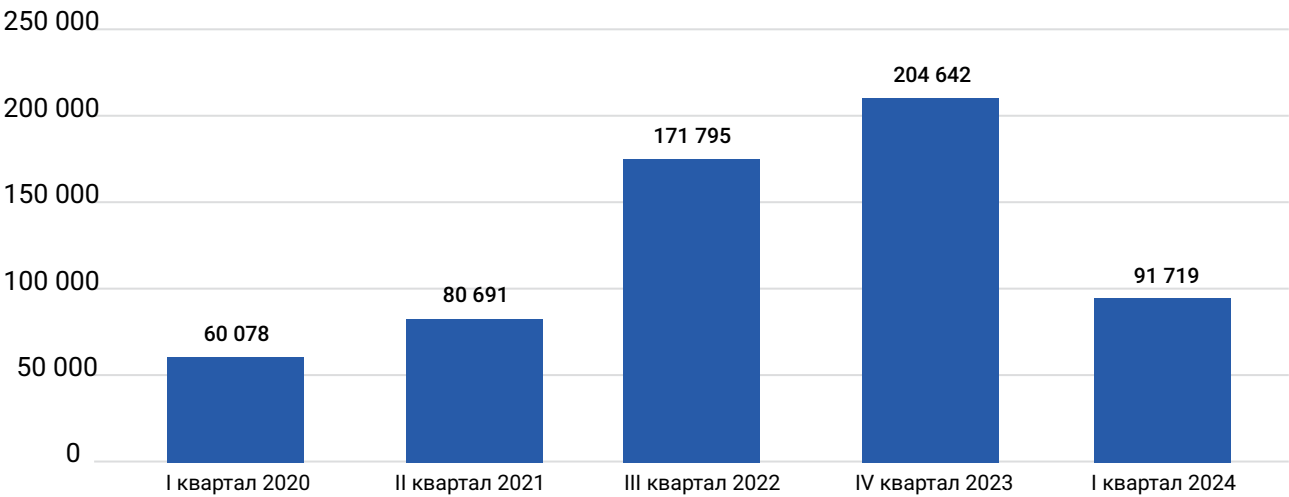
edən indeksləndirilməsi ilə bağlı 2024-cü ilin birinci rübündə də artım tendensiyaşının davam edəcəyi gözlənilir. Qeyd etmək lazımdır ki, ötən rübün sonunda indeksləndirilmiş nəşrlərin sayı 234 941 təşkil edirdi.

2023-cü ilin dördüncü rübündə məqalələrin indeksləndirilməsinin başa çatması ilə onların göstəricisi 102 637-dən 234 941-ə yüksəlmişdir. Ehtimal olunur ki, dördüncü rüb üzrə məqalələrin indeksləndirilməsinin nəticələrinə əsasən, nəşrlərin sayı da artacaq, lakin artım tendensiyaşının bərpası baş verməyə də bilər. 250 000

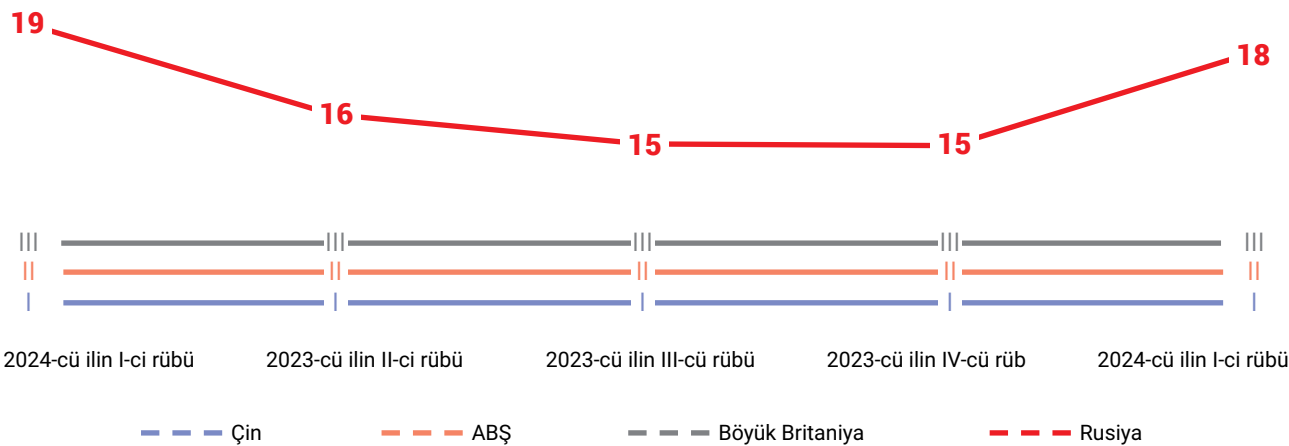

Şəkil 1

2023–2024-cü illər üçün nəşrlərin rüb sayının dinamikası

Şəkil 2
Ötən beş ilin birinci rübündə süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin sayının dinamikası

Şəkil 3
Son beş rüb ərzində lider ölkələrin süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin sayına görə mövqeləri

Aşağıda 2024-cü ilin birinci rübü üçün süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin sayına görə ölkələrin reytingi verilmişdir:

1. Çin
2. ABŞ
3. Böyük Britaniya
4. Hindistan
5. Almaniya
6. Kanda
7. Avstraliya
8. İtaliya
9. İndoneziya
10. Yaponiya
11. Braziliya
12. Rusiya
13. Səudiyyə Ərəbistan

Rusiya 605 nəşrlə 12-ci yeri tutaraq Səudiyyə Ərəbistanı qabaqlayır (578 nəşr), lakin Braziliyadan geri qalır (611 nəşr). Son beş rübə lider ölkələrin və Rusiyanın mövqelərinin dinamikası şəkil 3-də göstərilmişdir.

Beləliklə, 2024-cü ilin birinci rübü üçün süni intellekt sahəsində elmi-nəşriyyat fəallığı üzrə lider Çindir, hansı ki,

Rusiya 605 nəşrlə 12-ci yeri tutaraq Səudiyyə Ərəbistanı qabaqlayır (578 nəşr), lakin Braziliyadan geri qalır (611 nəşr). Son beş rübə lider ölkələrin və Rusiyanın mövqelərinin dinamikası şəkil 3-də göstərilmişdir.

son dörd rüb ərzində reytingdə öz yerini qoruyub saxlamışdır. Rusiya isə 12-ci yerdədir, bununla da 15-ci yerdə olduğu keçmiş rübə nisbətə mövqeyinin pisləşdiyini göstərir.

Nəşrlərin mövzuları

2024-cü ilin birinci rübü üçün nəşr sayına görə ən populyar mövzular aşağıda verilmişdir:

- 1) Elektrotexnika və elektronika – 5855 nəşr.
 - 2) Tətbiqi informatika – 5768 nəşr.
 - 3) Ümumi tibb – 5496 nəşr.
 - 4) Proqram təminatı – 4230 nəşr.
 - 5) Kompüter şəbəkələri və kommunikasiyalar – 3520 nəşr.
- Ortalama istinad üzrə ən tələbatlı mövzular aşağıdakılardır:
- 1) Proqram təminatı.
 - 2) Tətbiqi riyaziyyat.
 - 3) Kompüter şəbəkələri və kommunikasiyalar.
 - 4) Tətbiqi informatika.
 - 5) İnformasiya sistemləri.

2024-cü ilin birinci rübündə nəşr sayına görə ən populyar mövzu «Elektrotexnika və elektronika» olmuşdur.

Süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin ən populyar mövzuları çərçivəsində nəşrlərin sayına görə lider ölkələrin siyahısı cədvəl 1-də təqdim olunur.

2024-cü ilin birinci rübü üçün nəşrlərin sayına görə aşağıdakılar ən populyar mövzulardır:
Elektrotexnika və elektronika – 5855 nəşr.
Tətbiqi informatika – 5768 nəşr.
Ümumi tibb – 5496 nəşr.

Ən tələbatlı mövzularda elmi nəşrlərin sayına görə lider ölkələrin siyahısı cədvəl 2-də təqdim olunur.

Eyni ölkələr və təşkilatlar ən tələbatlı mövzularda liderliklərini qoruyub saxlayırlar. Ən yüksək yerləri Rusiya tətbiqi riyaziyyat və ümumi tibb sahəsində tutur.

Cədvəl 1
Nəşrlərin sayına görə lider ölkələr və bu ölkələrdə ən populyar mövzularda xüsusilə fəal təşkilatlar

Mövqe	Ölkə	Təşkilatın adı
Elektrotexnika və elektronika		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	ABŞ	Corciya Texnologiya İnstitutu
3	Hindistan	Visvesvaraya Texnologiya Universiteti
4	Cənubi Koreya	Seul Milli Universiteti
5	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
30	Rusiya	Rusiya elmlər akademiyası
Tətbiqi informatika		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	ABŞ	Harvard Universiteti
3	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
4	Hindistan	SRM Elm və texnologiyalar İnstitutu
5	Almaniya	Münxen Texniki Universiteti
24	Rusiya	Rusiya elmlər akademiyası
Ümumi tibb		
1	ABŞ	Harvard Universiteti
2	Çin	Çin elmlər akademiyası
3	İndoneziya	Tancunqpur Universiteti

Mövqe	Ölkə	Təşkilatın adı
4	Böyük Britaniya	Oxford Universiteti
5	Kanda	Toronto Universiteti
23	Rusiya	Rusiya elmlər akademiyası
Proqram təminatı		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	Hindistan	Velluru Texnologiya İnstitutu
3	ABŞ	Nortistern Universiteti (Şimal-Şərq Universiteti)
4	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
5	Avstraliya	Sidney Texnologiya Universiteti
43	Rusiya	Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti
Kompüter şəbəkələri və kommunikasiyalar		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	Hindistan	SRM Elm və texnologiyalar İnstitutu
3	ABŞ	Nortistern Universiteti (Şimal-Şərq Universiteti)
4	Avstraliya	Sidney Texnologiya Universiteti
5	Böyük Britaniya	Şeffild Universiteti
39	Rusiya	Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu

Cədvəl 2
Nəşrlərin sayına görə lider ölkələr və bu ölkələrdə ən populyar mövzularda xüsusilə fəal təşkilatlar

Mövqe	Ölkə	Təşkilatın adı
Proqram təminatı		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	Hindistan	Velluru Texnologiya İnstitutu
3	ABŞ	Nortistern Universiteti (Şimal-Şərq Universiteti)
4	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
5	Avstraliya	Sidney Texnologiya Universiteti
43	Rusiya	Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti
Tətbiqi riyaziyyat		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	ABŞ	Miçiqan Universiteti
3	Hindistan	SRM Elm və texnologiyalar İnstitutu
4	Böyük Britaniya	Oxford Universiteti
5	Almaniya	Münxen Texniki Universiteti
18	Rusiya	Rusiya elmlər akademiyası
Компьютерные сети и коммуникации		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	Hindistan	SRM Elm və texnologiyalar İnstitutu
3	ABŞ	Nortistern Universiteti (Şimal-Şərq Universiteti)

Mövqe	Ölkə	Təşkilatın adı
4	Avstraliya	Sidney Texnologiya Universiteti
5	Böyük Britaniya	Şeffild Universiteti
39	Rusiya	Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu
Tətbiqi informatika		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	ABŞ	Harvard Universiteti
3	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
4	Hindistan	SRM Elm və texnologiyalar İnstitutu
5	Almaniya	Münxen Texniki Universiteti
24	Rusiya	Rusiya elmlər akademiyası
İnformasiya sistemləri		
1	Çin	Çin elmlər akademiyası
2	ABŞ	Pensilvaniya Ştat Universiteti
3	Hindistan	Visvesvaraya Texnologiya Universiteti
4	Böyük Britaniya	London İmperial Kolleci
5	Almaniya	Münxen Texniki Universiteti
43	Rusiya	Ali İqtisadiyyat Məktəbi

Ən əhəmiyyətli elmi nəticələr

Ən əhəmiyyətli nəticələr, bir qayda olaraq, tədqiqatçılar tərəfindən dünya ictimaiyyəti tərəfindən yüksək səviyyədə tanınması ilə xarakterizə olunan elmi nəşrlərdə dərc olunur. Elmi nəşrin tanınma səviyyəsi adətən onda dərc edilmiş məqalələrin orta istinad sayı ilə müəyyən edilir, hansı ki, istinad kvartili və jurnalın impakt-faktor ilə kəmiyyətce xarakterizə olunur. Metrikanın məlumatları Scimago Journal Ranking saytında dərc olunur.

2024-cü ilin birinci rübü ərzində süni intellekt sahəsində dərc olunmuş elmi məqalələrin bibliografik məlumatlarının

təhlili göstərir ki, birinci istinad kvartili (Q1) jurnallarında məqalələrin payı nəşrlərin ümumi sayının 12,1 %-ni təşkil edir.

Yuxarıda göstərilən metrikalara əsasən hesabat dövründə ən nüfuzlu elmi jurnallarda dərc olunmuş 10 məqalədən ibarət siyahısı hazırlanmışdır. Aşağıda onlarda dərc olunmuş elmi nəticələrin qısa xülasəsi verilmişdir.

«Sənaye flotasiya prosesində səmərəliliyin monitorinqi üçün əlamətlərin çoxmiqyaslı birləşməsi və yarı nəzarətli temporal-məkan təlimi»¹ məqaləsində müəlliflər kalium gübrələrinin alınması prosesinin monitorinqini yaxşılaşdırmağın üsullarını araşdırır. Onlar kalium xloridin flotasiyası prosesində əmələ gələn köpük təsvirlərinin emali üçün yeni metodlar təklif edirlər. Həmçinin müəlliflər alınan konsentratın keyfiyyətini proqnozlaşdırmağa imkan verən modeli təsvir edirlər. Bu üsullar və model flotasiya prosesinə dair real məlumatlar üzərində sınaqdan keçirilir.

¹ Y. Wang et al., Multiscale Feature Fusion and Semi-Supervised Temporal-Spatial Learning for Performance Monitoring in the Flotation Industrial Process, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 974–987, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3295852.

Elmi nəşrin tanınma səviyyəsi adətən onda dərc edilmiş məqalələrin orta istinad sayı ilə müəyyən edilir, hansı ki, istinad kvartili və jurnalın impakt-faktor ilə kəmiyyətce xarakterizə olunur.

«Geniş tədris sisteminin kəsrlı approksimasiyası»²

məqaləsində neyron şəbəkələrinin müxtəlif funksiyaları yaxınlaşdırma qabiliyyətini qiymətləndirmə üsulları tədqiq edilir (ilkin funksiyanın davranışını və ya formasını müəyyən diapazonda və ya bütün müəyyənləşdirmə intervalında mümkün qədər yaxından təkrarlayan başqa bir funksiyanın tapılması). Müəlliflər «geniş tədris sistemi» (BLS) kimi tanınan geniş istifadə olunan tədris sisteminin tətbiqini və onun funksiyaları yaxınlaşdırma imkanını müzakirə edirlər. Müəlliflər şəbəkənin və çəkisinin memarlığını konstruktiv şəkildə müəyyənləşdirmək üçün yeni bir yanaşma təklif edir, eləcə də bu sistemin kəsrlı hesablanması kontekstində tətbiqini araşdırırlar. Sınaqlar bu metodun effektivliyini yoxlamaq üçün aparılır. Bu yanaşma böyük məlumatların təhlili, modelləşdirmə və maşın tədrisində istifadə edilə bilər.

«Seleksiya landşaftı və qədim avraasiyalıların genetik irsi» məqaləsində müəlliflər təxminən 12 min il əvvəl holosen dövründə insan təkamülü prosesində baş vermiş dəyişiklikləri araşdırırlar.

«Seleksiya landşaftı və qədim avraasiyalıların genetik irsi»³ məqaləsində müəlliflər təxminən 12 min il əvvəl holosen dövründə insan təkamülü prosesində baş vermiş dəyişiklikləri araşdırırlar. 1600-dən çox qədim genomlar haqqında məlumatları istifadə edərək müəlliflər genomlarda baş vermiş dəyişiklikləri və onlarla bağlı müasir xalqların sağlamlığı və qidalanması ilə əlaqəli nəticələri təhlil edirlər. Süni intellekt texnologiyaları təkamül prosesini modelləşdirmək, gen seçmə siqnallarını müəyyənləşdirmək və müasir populyasiyaların genetik tərkibində olan fərqləri təhlil etmək üçün istifadə olunur.

«Dinamik oyunlar üçün sonda həyəcanla kooperativ təlimlər»⁴ məqaləsi dinamikanın fasiləsiz olaraq dəyişdiyi sıfır cəm ilə oyunlar üçün öyrənmə prosesini yaxşılaşdırma üsulu təklif edilir. Aktyor-tənqidçi metodu ilə ənənəvi mərkəzləşdirilmiş təlimdən fərqli olaraq, onlayn-verilənlər ilə ani verilənləri birləşdirən yeni kooperativ tədris metodu işlənib hazırlanmışdır. Hər bir agent üçün təcrübə təkrarlama texnikasından və agentlər arasında paylanmış qarşılıqlı əlaqədən istifadə edərək, daimi həyəcan üçün klassik şərti yoxlamaq üçün daha asan olan kooperativ həyəcan şərti ilə əvəz etmək mümkündür.

«Dinamik oyunlar üçün sonda həyəcanla kooperativ təlimlər» məqaləsi dinamikanın fasiləsiz olaraq dəyişdiyi sıfır cəm ilə oyunlar üçün öyrənmə prosesini yaxşılaşdırma üsulu təklif edilir.

«Takaqi-Sugeno diskret sistemlərinin zamanla dəyişən genişlənmiş matrisin yanaşmasına əsaslanaraq təkmilləşdirilmiş davamlı qeyri-dəqiq sabitləşməsi»⁵ məqaləsində qeyri-dəqiq tənzimləyicidən istifadə edərək yaxşılaşdırılmış sistem sabitləşdirmə metodu təklif olunur. Əsas yaxşılaşma eyni xəbərdarlıq səviyyəsi saxlanılarkən sistemin sabitləşmə sahəsinin genişləndirilməsindən ibarətdir. Bunun üçün bir neçə iş rejimi olan xüsusi tənzimləyici hazırlanır, bu da sazlamalarda rahatlığı artırır. Əhəmiyyətli aspekt - yeni metodun tətbiqidir, hansı ki, hər bir iş rejimi üçün qeyri-dəqiq çəki funksiyalarının unikal xüsusiyyətlərini nəzərə alır. Bu metod robot-texniki sistemləri, avtomatik idarəetmə sistemləri, elektromexaniki sistemlər, eləcə də istehsal prosesini idarəetmə sistemləri daxil olmaqla geniş dinamik sistemlər spektri üçün tətbiq oluna bilər.

«Takaqi-Sugeno diskret sistemlərinin zamanla dəyişən genişlənmiş matrisin yanaşmasına əsaslanaraq təkmilləşdirilmiş davamlı qeyri-dəqiq sabitləşməsi» məqaləsində qeyri-dəqiq tənzimləyicidən istifadə edərək yaxşılaşdırılmış sistem sabitləşdirmə metodu təklif olunur.

«VisEvent: kadr və hadisə axınlarının birgə işi vasitəsilə obyektlerin etibarlı izlənilməsi»⁶ məqaləsində obyektləri izləmək üçün adi videokamera və hadisə kamerasının birgə istifadəsi araşdırılır. Təsvirlər ilə kadrları qeyd alan videokameralardan fərqli olaraq, hadisə kamerası aşağı səviyyəli gecikmə ilə asinxron və seyrək hadisələr axınını icra edir. Adi kameralar tekstur detalları və yavaş hərəkətləri daha yaxşı qəbul edir, halbuki, hadisə kameraları isə hərəkətlərin bulanıqlığından azad ola bilər və daha çox dinamik diapazonda malikdir, bu da sürətli hərəkət və zəif

² S. Wu, J. Wang, H. Sun, K. Zhang and N. R. Pal, Fractional Approximation of Broad Learning System, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 811–824, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2021.3127152.

³ Irving-Pease, E.K., Refoyo-Martínez, A., Barrie, W. et al. The selection landscape and genetic legacy of ancient Eurasians. Nature 625, 312–320 (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06705-1>

⁴ Y. Yang, H. Modares, K. G. Vamvoudakis and F. L. Lewis, Cooperative Finitely Excited Learning for Dynamical Games, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 797–810, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3274908

⁵ X. Xie, L. Wan, Z. Gu, D. Yue and J. Sun, Enhanced Resilient Fuzzy Stabilization of Discrete-Time Takagi–Sugeno Systems Based on Augmented Time-Variant Matrix Approach, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 929–934, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3179048.

⁶ X. Wang et al., VisEvent: Reliable Object Tracking via Collaboration of Frame and Event Flows, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1997–2010, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3318601.

ışıqlandırmada yaxşı işləməyə imkan verir. Elmi işdə obyektləri izləyərkən adi videokamera və hadisə kamerasının birgə işinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün böyük verilənlər dəsti (VisEvent verilənlər dəsti) təklif olunur. Bu verilənlər dəstinə zəif işıqlandırma, yüksək sürət və fon səsi kimi müxtəlif şərtlərdə qeydə alınmış kadrlar daxildir. Bu verilənlər dəsti əsasında, hər iki kameradan verilənlərin emalı üçün əlamətlərin sadə və effektiv kombinləşdirilməsi (birləşməsi) alqoritmləri daxil olmaqla, müxtəlif obyekt izləmə metodlarının effektivliyini qiymətləndirmək üçün sınaqlar aparılır.

«VisEvent: kadr və hadisə axınlarının birgə işi vasitəsilə obyektlərin etibarlı izlənilməsi» məqaləsində obyektləri izləmək üçün adi videokamera və hadisə kamerasının birgə istifadəsi araşdırılır.

«Krio-EM xəritələrində zülalların avtomatlaşdırılmış modellərinin qurulması və eyniləşdirilməsi»⁷ məqaləsində müəlliflər ModelAngelo – krio-elektron mikroskopiyada (krio-EM) atom modellərinin avtomatlaşdırılmış qurulması üçün maşın təlimi əsaslı yanaşma təqdim edirlər. ModelAngelo zülalların və nukleotidlərin atom modellərinin qurulması üçün krio-EM xəritəsindən, zülali ardıcılıqdan və quruluşundan məlumatlar istifadə edir. O, ekspertlərin yaratdıqları ilə müqayisə edilə biləcək atom modellərinin keyfiyyətinə nail olur, və naməlum ardıcılıqlı zülalların eyniləşdirilməsində onları ötürüb keçir. Süni intellekt texnologiyalarının ModelAngelo-da tətbiqi atom modellərinin qurulması prosesini avtomatlaşdırmağa və krio-EM metodu ilə quruluşun müəyyənləşdirilməsində obyektivliyi artırmağa imkan verir.

«Xidmətin göstərilməsindən imtina kimi hücumlar şəraitində kiberfiziki enerji sistemləri üçün hadisələrin triqgeri ilə təhlükəsiz adaptiv idarəetmə» məqaləsində kiberhücumlar zamanı kiberfiziki enerji sistemlərini (CPPSs) idarəetmə təhlükəsizliyinin təmini üsulu araşdırılır.

«Xidmətin göstərilməsindən imtina kimi hücumlar şəraitində kiberfiziki enerji sistemləri üçün hadisələrin triqgeri ilə təhlükəsiz adaptiv idarəetmə»⁸ məqaləsində kiberhücumlar zamanı kiberfiziki enerji sistemlərini (CPPSs) idarəetmə təhlükəsizliyinin təmini üsulu araşdırılır. Müəlliflər məhdud enerji ilə xidmətin göstərilməsindən imtina hücumları (DoS) altında CPPSs üçün hadisələr üzərində yeni adaptiv idarəetmə metodunu təklif edirlər. Təqdim olunan mexanizm triqger mexanizmlərini layihələndirərkən DoS-hücumlarını nəzərə alır. CPPSs sabitliyinin təmin etməyə kifayət edən şərtlər əldə edilir və sistemin vəziyyətinin trayektoriyalarının təhlükəsiz zonada qalacağı vaxt verilir.

«Güclü xarici narahatlıqlarda qeyri-xətti sistemlər üçün səmərəlilik əsasında çevik idarəetmə»⁹ məqaləsində xarici təsirlərə çox məruz qalan sistemlərin idarə edilməsi problemi müzakirə olunur. Xarici narahatlıqları qiymətləndirmək üçün xarici narahatlıqların sərhədlərini təyin edən interval narahatlıqların müşahidəçisi sintez olunur. Yaranmış sərhədlər əsasında eyni anda səmərəliliyə olan tələbləri və azalma qaydalarını səciyyəvləndirən modifikasiyaladılmış səmərəlilik funksiyalarını (MPF) təmin edən köməkçi sistem işlənilib hazırlanır. Bu işləmə uçuş idarəetmə sistemlərində, robot-texniki sistemlərdə, istehsal proseslərində və texnoloji qurğularda avtomatik idarəetmə sistemlərində, eləcə də nəqliyyat vasitələrini idarəetmə sistemlərində istifadə edilə bilər.

«DoS-hücumlarına qarşı yüksək nizamlı zəncir formasında olan qeyri-qolonom sistemlər üçün dayanıqlı sonlu zamanın konsensus-trekinqi»¹⁰ məqaləsində xidmətin göstərilməsindən imtina hücumları (DoS) şəraitində zəncir formalı yüksək nizam sistemləri üçün dayanıqlı razılaşdırılmış sonlu izləmənin təmin edilməsi problemi araşdırılır. Hər bir tabe olan üçün yaxınlaşmanı sürətləndirən və DoS-hücumundan sonra qrafların əlaqələliyinin bərpasını təmin edən yeni təhlükəsiz paylanmış müşahidəçi hazırlanır. Həmçinin vəziyyətlərin ilkin bölgüsündən asılı olmayaraq liderin məlumatlarına sürətli yaxınlaşmanı təmin edən idarəetmə alqoritmı də təqdim olunur.

Bu məqalələri dərc etmiş elmi nəşrlərin parametrləri Cədvəl 3-də verilib.

Cədvəl 3-dən görünür ki, 2024-cü ilin birinci rübündə süni intellekt sahəsində məqalələr dərc etmiş ən nüfuzlu elmi jurnal – istinad kvartili 1-ə aid edilmiş və impakt-faktor 20,96 (SJR) ilə səciyyələnen Nature jurnalıdır. Jurnalın əsas mövzusu – təbii-elmi mövzudur.

2024-cü ilin birinci rübü üçün ən nüfuzlu jurnallarda nəşrlər üzrə lider Çindir.

⁷ Jamali, K., Käll, L., Zhang, R. et al. Automated model building and protein identification in cryo-EM maps. Nature (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07215-4>

⁸ A. Wang, M. Fei, Y. Song, C. Peng, D. Du and Q. Sun, Secure Adaptive Event-Triggered Control for Cyber-Physical Power Systems Under Denial-of-Service Attacks, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1722–1733, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3241179.

⁹ K. Yong, M. Chen, Y. Shi and Q. Wu, Flexible Performance-Based Control for Nonlinear Systems Under Strong External Disturbances, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 762–775, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3224040.

¹⁰ N. Sarrafan, J. Zarei, R. Razavi-Far and M. Saif, Resilient Finite-Time Consensus Tracking for Nonholonomic High-Order Chained-Form Systems Against DoS Attacks, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 739–751, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3186207.

Cədvəl 3

Süni intellekt sahəsində məqalələr dərc edən beş ən nüfuzlu jurnal və bu jurnalların mövzusu

Jurnalın adı	İmpakt-faktor	Kvartil
Nature	20,96	1
Advanced Functional Materials	5,57	1
IEEE transactions on cybernetics	5,37	1
Nature communications	5,12	1
Information Fusion	4,76	1

Sənayenin maraqları

Kommersiya şirkətlərinin iştirak etdiyi elmi tədqiqatlar ayrıca maraq doğurur, çünki bu tədqiqatların nəticələri yüksək ehtimal ilə şirkətlərdə tətbiq ediləcək və məhsul olaraq bazara çıxacaqdır. Şirkətlərin əməkdaşları ilə həmmüəlliflikdə hazırlanmış elmi nəşrlərin təhlili göstərmişdir ki, 2024-cü ilin birinci rübü ərzində sənayenin marağını aşağıdakı mövzular cəlb etmişdir:

- 1) Tətbiqi informatika – 25 nəşr.
- 2) Ümumi tibb – 24 nəşr.
- 3) Proqram təminatı – 19 nəşr.
- 4) Multifənlər – 14 nəşr.
- 5) Ümumi biokimya, genetika – 12 nəşr.
- 6) Molekulyar biologiya – 12 nəşr.
- 7) Ümumi kimya – 11 nəşr;
- 8) Farmakologiya – 11 nəşr;
- 9) Tətbiqi riyaziyyat – 10 nəşr.
- 10) Biokimya – 10 nəşr.

Aşağıda süni intellekt sahəsində nəşrlərin sayına görə lider olan şirkətlərin siyahısı verilmişdir.

- 1) IBM – 45 nəşr.
- 2) Google – 44 nəşr.
- 3) Hoffman-La-Roche – 28 nəşr.
- 4) Bayer – 21 nəşr.
- 5) MSD (Merck & Co) – 21 nəşr.
- 6) Aditya Birla – 17 nəşr.
- 7) Huawei – 17 nəşr.
- 8) Pfizer – 14 nəşr.
- 9) Novo Nordisk – 13 nəşr.
- 10) Baidu – 12 nəşr..

Beləliklə, kommersiya şirkətləri elmi tədqiqatların nəticələrini aşağıdakı mövzular üzrə dərc edirlər: tətbiqi informatika, ümumi tibb, proqram təminatı, ümumi biokimya, genetika, molekulyar biologiya və farmakologiya. Ən fəal təşkilat 45 nəşri olan IBM-dir, hansı ki onların 2023-cü ilin dördüncü rübünə nisbətə azalmanı nümayiş etdirir (lider olan Google – 131 və IBM – 74). Bu nəticələr ən nüfuzlu olanların siyahıya daxil olmayan jurnallarda dərc olunur.

Əlavə**Metodologiya**

- Süni intellekt sahəsində elmi nəşrlərin axtarışı və təhlili Lens.org internet-resursunda aparılıb.
- Nəşrlərin axtarışı 25 mart 2024-cü ildə 1 yanvar 2024-cü il – 25 mart 2024-cü il aralığında nəşr tarixlərinə əsasən aparılmışdır.
- Nəşrlərin axtarışı aşağıdakı bilik sahələri üzrə aparılmışdır:
 - Artificial intelligence;
 - Machine learning;
 - Deep learning;
 - Computer vision;
 - Pattern recognition;
 - Artificial neural network;
 - Convolutional neural network;
 - Natural language processing;

- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

Beləliklə, istifadə olunan metodologiya təkcə süni intellektin ümumi anlayışlarını (məşin tədrisi, neyron şəbəkəsi, patternlərin müəyyən edilməsi, verilənlər haqqında elm, «məhkəmlilik») deyil, həm də süni intellektin ən aktual texnologiyalarını (kompüter görmə, nitqin tanınması və təbii dilin emalı), eləcə də onların reallaşdırılmasına aktual yanaşmaları (dərindən öyrənmə, məhkəmləndirmə ilə öyrənmə, konvolyusional neyron şəbəkələri) əhatə edir.

Müəlliflər haqqında məlumat

Sergey Vladimiroviç Astaxov, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi, Rusiya Federasiyası Hökuməti yanında Analitik mərkəzin süni intellekt sahəsində tədqiqat mərkəzləri üzrə departamentin rəhbərinin müavini (Moskva, Akademik Saxarova pr., 12), ORCID: 0000-0002-7682-1919; s.v.astakhov@inbox.ru

Sergey Yuryeviç Nakvasin, Rusiya Federasiyası Hökuməti yanında Süni intellektin inkişafı üzrə milli mərkəzin direktoru (Moskva, Pokrovskiy bulvarı, ev 11); nakvasinsy@ai.gov.ru

Information about the authors

Sergey V. Astakhov, Cand. Sci. (Physics and Mathematics), Deputy Head of the Department for Research Centers in the Field of Artificial Intelligence of the Analytical Center for the

Government of the Russian Federation (Moscow, Academician Sakharov Ave., 12),

ORCID: 0000-0002-7682-1919; s.v.astakhov@inbox.ru

Sergei Yu. Nakvasin, Director of the National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation (Moscow, Pokrovsky Blvd., 11); nakvasinsy@ai.gov.ru

Müəlliflər maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The authors declare no conflict of interests.

Redaksiyaya daxil olub

11.04.2024

Nəşr üçün qəbul edilib

12.04.2024

5. XARİCİ PATENT İDARƏLƏRİNİN XƏBƏRLƏRİ

Xəbərlər və ya qeydlər

Notes

UOT 347.77: 002.2 (048)

Şərqi Asiyanın patent idarələrinin əsas hadisələrinin icmalı

Anastasiya Aleksandrovna Lomakina,
Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Annotasiya: Çin, Tayvan, Koreya Respublikası, Yaponiyanın patent idarələrinin 2023-cü ilin sonundan 2024-cü ilin mayınadək olan dövrün əsas hadisələri haqqında məlumat Xəbərlərin daycest şəklində icmalı oxuculara regionun patent idarələrinin fəaliyyətinin əsas trendləri və əqli mülkiyyətin qorunması, mühafizəsi və kommersiyalaşdırılması praktikasından parlaq nümunələr ilə tanış olmaq, eləcə də əqli mülkiyyətin qorunması, innovasiya fəaliyyəti, məhkəmə təcrübəsinə dair statistik məlumatlar əldə etmək imkanı verir.

Açar sözlər: daycest, əqli mülkiyyət, patent idarəsi, Çinin Milli əqli mülkiyyət idarəsi, Koreya əqli mülkiyyət idarəsi, Yaponiyanın patent idarəsi, Tayvanın əqli mülkiyyət idarəsi.

İstinad üçün: Lomakina A. A. Avrasiya regionunda sənaye nümunələrinin qeydiyyatı üçün uyğunlaşdırılmış prosedurun yaradılması: səbəblər, üstünlüklər// Vestnik FIPS. 2024. Cild 3 № 2 (8). S. 198 – 202.

East Asia intellectual property offices main events review

Anastasia A. Lomakina
Federal Institute of Industrial Property
anastasiia.lomakina@rupto.ru

Abstract: information on the main events patent offices of China, Taiwan, South Korea, Japan for the period of end of 2023 – May of 2024 is collected. An overview of news events in the form of a digest provides readers with the opportunity to get acquainted with the key trends in the activities of patent offices in the region and bright examples in practice of protection and commercialization of intellectual property and get statistics on intellectual property protection, innovation, case law.

Keywords: digest, intellectual property, patent office, China National Intellectual Property Administration, Korean Intellectual Property Office, Japan Patent Office, Taiwan Intellectual Property Office.

For citation: Anastasia A. Lomakina, East Asia intellectual property offices main events review // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 198 – 202.

Çin

Çində coğrafi göstəricilərin qorunmasının xüsusiyyətləri

ÇXR 14-cü çağırış Xalq siyasi məşvərət şurasının (CPPCC) Ümumçin komitəsi adın ciddi sertifikatlaşdırılması və sərbəst silinməsinə, eləcə də CG bərpası sistemini daxil edən coğrafi göstəricilərdən (CG) istifadə və onlardan imtina mexanizminin tətbiq edilməsini; ölkədə CG haqqında məlumat mübadiləsi məqsədilə standartları unifikasiyalaşdırmaq və

CG bərpası üçün ciddi tədbirlər görməyi təklif etmişdir. CG haqqında məlumatın axtarışında Çin istifadəçilərinə böyük məlumatlar və WeChat mini-proqramları kömək edəcək.

1 fevral 2024-cü ildən Milli əqli mülkiyyət idarəsi (CNIPA) tərəfindən nəşr olunan CG ilə məhsulların qorunmasına dair tələblər qüvvəyə minmişdir, burada CG-nun akkreditasiyasının ekspertiza və prosedur standartları və məhsulların əsas xüsusiyyətləri, qeydiyyatdan imtina səbəbləri, dəyişiklik və

geri çağırılma prosedurları əlavə olunur, eləcə də qeydiyyatla alınan məhsulların həqiqiliyi, ərazililiyi, spesifikasiyi və aktualığı təmin edilir.

Mənbə:

CNIPA: sayt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/9/art_2975_186790.html;

CNIPA: sayt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/31/art_2975_190091.html.

Çində elmtutumlu xidmətlərin idxal və ixracının həcmi artır

Çində xidmət sektorunda idxal və ixracın ümumi dəyəri 3,13584 trilyon yuan təşkil etmişdir, bu da 2022-ci il ilə müqayisədə 8,5 % çoxdur. Elmtutumlu texnologiyalar sahəsində xidmətlərdən gəlir 1,36392 trilyon yuan təşkil etmişdir, bu da müvafiq olaraq 12,3 % çoxdur. Dünya iqtisadiyyatının yavaş bərpasına və tələbatın azalmasına baxmayaraq, elmtutumlu texnologiyalar sahəsində xidmətlərin ticarəti öz payını artırmış və artımın yeni təkanverici qüvvəsinə çevrilmişdir.

Mənbə:

CNIPA: sayt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/23/art_2975_186958.html

Çin – dünyada rezidentlərinin 4 milyon patentə sahib olduğu ilk ölkədir

2023-cü ilin sonu üçün Çində rezidentlərə ixtira üçün təxminən 4,2 milyon qüvvədə olan milli patent məxsus idi.

2023-cü ilin sonu üçün bahalı ixtiralara qüvvədə olan Çin patentlərinin 70 %-i strateji, inkişafda olan sektorlara məxsus idi. Bahalı ixtiralar üçün Çin patentlərinin orta qüvvədə olma müddəti 8,4 il təşkil etmişdir.

Dəyər kəsb edən patentlər ümumi sayın 40 %-dən çoxunu təşkil edir. Milli yüksək texnoloji müəssisələr, eləcə də kiçik və orta texnoloji şirkətlər belə patentlərin 2, 13 milyonuna (73,4%) sahibdir.

2023-cü ilin sonu üçün bahalı ixtiralara qüvvədə olan Çin patentlərinin 70 %-i strateji, inkişafda olan sektorlara məxsus idi. Bahalı ixtiralar üçün Çin patentlərinin orta qüvvədə olma müddəti 8, 4 il təşkil etmişdir.

Mənbə:

CNIPA: sayt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/18/art_2975_189850.html;

CNIPA: sayt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/24/art_2975_189961.html

Koreya Respublikası

KIPO müştəriləri üçün yeni imkanlar

Məhkəmə qərarının verilməsi ilə bağlı işlərin həcmi azaltmaq məqsədilə informasiyanın müşayiətedici sənədin görüntüsündə avtomatik tanınması və çıxarılması üçün Koreya əqli mülkiyyət idarəsi (KIPO) Sİ və OCR¹ texnologiyasını tətbiq edir və bu texnologiyaları ərizlərin verilməsi və ekspertiza sahəsində tətbiq etməyi planlaşdırır.

Paketli yoxlamaya – eyni məhsul qrupuna və ya eyni biznesə aid bir neçə ərizənin eyni vaxtda və istənilən vaxt nəzərdən keçirildiyi sistemin tətbiqinə başlanılmışdır. Şirkətlər onu qısa müddətdə patent almaq və ya əmtəə nişanlarını qeydiyyatdan keçirmək üçün istifadə edə bilərlər.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?m en uCd=SCD0200618&ntatcSeq=19960&sysCd=SCD02&aprchlId=B UT0000029>;

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?m en uCd=SCD0200618&ntatcSeq=19986&sysCd=SCD02&aprchlId=B UT0000029>

Paketli yoxlamaya – eyni məhsul qrupuna və ya eyni biznesə aid bir neçə ərizənin eyni vaxtda və istənilən vaxt nəzərdən keçirildiyi sistemin tətbiqinə başlanılmışdır.

KIPO işinin optimallaşdırılması

Patent ekspertizasının effektivliyi ekspertlərin vaxtlarını paylama sisteminin tətbiqi hesabına artırılmışdır. Ərizələrlə işləməkdən yayınmamaları üçün iş günü ərzində hər hansı digər fəaliyyət növlərinin istisna edildiyi mərkəzləşdirilmiş ekspertiza müddəti, və bütün işçilərin ərizəçilərin telefon zənglərinə cavab verdiyi müraciətlərin cavablandırılması müddəti ayrılmışdır.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?m enuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19966&sysCd=SCD02&aprchlId=B UT0000029>.

¹ OCR (simvolların optik tanınması) – kağız üzərində olan yazını tanıyıb onu simvola çevirən texnologiyadır.

2024-cü ilin aprelindən əmtəə nişanlarının yanaşı mövcudluğu haqqında sazişlər sistemi tətbiq edilir, hansı ki, əmtəə nişanın birinci olaraq qeydiyyatdan keçirmiş sahibinin razılığı olduqda, oxşar əmtəə nişanlarının qeydiyyata alınmasına və istifadəsinə imkan verir.

Koreya Respublikasında rekord sayda patent ərizəsi verilmişdir!

2023-cü ildə Koreya Respublikasında 24,3 milyon patent ərizəsi, əmtəə nişanlarının qeydiyyatı üçün – 25,5 milyon ərizə və sənaye nümunələri üçün – 5,5 milyon ərizə verilmişdir.

Texnika sahələrinə gəldikdə, yarımkeçiricilər (12,3%), elektrotexnika/energetika (11,4%), rəqəmsal rabitə (10,3%) sahəsində verilmiş ərizələrin miqdarı artmış, elektron kommersiya (6 %) və audio- və videotexnologiyalar (6,6%) sahəsində verilmiş ərizələrin miqdarı azalmışdır.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19989&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

Koreya Respublikasının əmtəə nişanlarına dair qanunvericiliyində dəyişikliklər

2024-cü ilin aprelindən əmtəə nişanlarının yanaşı mövcudluğu haqqında sazişlər sistemi tətbiq edilir, hansı ki, əmtəə nişanın birinci olaraq qeydiyyatdan keçirmiş sahibinin razılığı olduqda, oxşar əmtəə nişanlarının qeydiyyata alınmasına və istifadəsinə imkan verir.

İdeya oğurluğunun qadağan edilməsinə dair iddialar üzrə iddia köhnəliyi sistemi qüvvəyə minmişdir: iddia köhnəliyi vicdansız rəqabət aktının tanındığı tarixdən 3 il və ya vicdansız rəqabətin başlandığı tarixdən 10 il təşkil edir.

KIPO təqdim edilmiş adlara əlavə olaraq qeydiyyata alına bilən oxşar məhsulların adlarının açıqlanmasını bəyan etmişdir. Ərizə verilərkən ərizəçi, adı aydın şəkildə Mal və xidmətlərin beynəlxalq təsnifatına uyğun gələn və Əmtəə nişanları haqqında qanunda müəyyən edilən malı göstərməlidir (malların oxşar adlarının siyahısı Kipris səhifəsində verilib: www.kipris.or.kr).

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19879&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: sayt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19882&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

Süni intellektin inkişafı

Son 10 ildə (2011-2020-ci illər) Koreya Respublikasında Sİ istifadə etməklə tibbi görüntülərin² təhlili texnologiyası üzrə patent ərizələrinin miqdarında artım ildə orta hesabla 67,1 % təşkil etmişdir. Patent ərizələrinin konsentrasiyasını əks etdirən Herfindal-Hirşman indeksi³ göstərir ki: 11 ildə 458 təşkil edən konsentrasiya 20 ildə 46-ya enərək tam sərbəst rəqabətə yaxınlaşmışdır, bu da Sİ istifadə etməklə tibbi görüntülərin təhlili texnologiyasına marağın artması və bu sahəyə daxil olan şirkətlərin sayının çoxalması ilə bağlıdır.

LG şirkəti ilə birlikdə, KIPO nəşrlərinin öyrənilməsi yolu ilə qurulmuş patentlər üçün dil modeli yaradılmışdır. 2024-cü ildə KIPO patent axtarışı, təsnifatlandırma və digər ekspertiza mərhələlərinə innovasiyaların tətbiqi üzrə araşdırmalar və işləmələr planlaşdırır.

Son 10 ildə IP5 idarələrinə təqdim olunan patent ərizələrinin təhlili göstərmişdir ki: Koreya Respublikası keyfiyyətin intellektual idarə edilməsinə, və Sİ istifadə etməklə görüntülərin təhlili texnologiyaları üçün patent ərizələrinin sayına görə dünyada birinci yerdədir (202 ərizə, 25,4%), və beləliklə, Çini – 18 % (143 ərizə) və Yaponiyanı – 17,5 % (139 ərizə) qabaqlayır.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19878&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19974&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19936&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

7 fevral 2024-cü ildə 2024-cü il üçün «Koreya əqli mülkiyyət idarəsinin əsas siyasətinin həyata keçirilməsi planı» açıqlanmışdır.

2024-cü il üçün KIPO siyasətinin trendləri

7 fevral 2024-cü ildə 2024-cü il üçün «Koreya əqli mülkiyyət idarəsinin əsas siyasətinin həyata keçirilməsi planı» açıqlanmışdır. İxracın daxili potensialını, artım potensialını və rəqabətqabiliyyətliliyini gücləndirmək məqsədilə üç əsas sahə: «Ekspertiza və məhkəmə qərarlarının çıxarılması»,

² Tibbi görüntülərin təhlili üçün Sİ – Sİ texnologiyasından istifadə etməklə tibbi görüntüləri (rentgen, ultrasəs, kompüter tomoqrafiyası, MRT və s.) təhlil edən proqram və aparat təminatıdır.

³ Herfindal-Hirşman indeksi (HHI) – daha çox birləşmə və satınalma əqdlərindən əvvəl və sonra bazar rəqabətqabiliyyətliliyini təyin etmək üçün istifadə olunan ümumi bazar göstəricisidir.

«Əqli mülkiyyətin daxili ekosistemi» və «Qlobal ətraf mühit» sahələrində başlıca strategiyalar işlənilib hazırlanmışdır.

Məqsədlərə nail olmaq üçün patent axtarışı və təsnifatı üçün SI-nin dil modelindən istifadə etməklə təlim məlumatlarının yaradılması üzrə tədqiqatlar və layihələr, məhkəmə sənədləri və sübut siyahılarının tələb edilməsi üzrə integrasiyalasdırılmış xidmətlərin göstərilməsi, müşayiətedici sənədlərin avtomatik təsnifatlaşdırılmasının genişləndirilməsi və rəqəmsal qərar qəbul etmə sisteminin təkmilləşdirilməsi planlaşdırılır. Qabaqcıl texnologiyaların xaricə axınının qarşısını almağa kömək edəcək sənaye mülkiyyəti sahəsində informasiya haqqında qanunun qəbul edilməsi planlaşdırılır.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20015&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

Strateji texnologiyalara**patent dəstəyi üzrə milli qrup yaradılmışdır**

21 fevral 2024-cü ildə patent mütəxəssisləri və analitiklərdən ibarət Strateji texnologiyalara patent dəstəyi üzrə milli qrup fəaliyyətə başlamışdır. Qrupun məqsədi – Koreya Respublikası Hökuməti tərəfindən seçilmiş 12 strateji texnologiyaya⁴, ETTKI aparan nazirliklərə və ixtisaslaşmış təşkilatlara aid patent meqaverilənlərin təhlilinin nəticələrini təqdim etməkdir.

Mənbə:

KIPO: sayt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20028&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

⁴ Yarımkəçiricilər, displeylər, ikincil batareyalar, təkmilləşdirilmiş mobillik, yeni nəsil nüvə energetikası, qabaqcıl biotexnologiyalar, aerokosmik sənaye, dəniz sənayesi və s.

Yaponiya

Patent ərizələrindən informasiyanın açıqlanmaması sistemi qüvvəyə minmişdir

1 may 2024-cü ildən İqtisadi təhlükəsizliyə yardım haqqında qanuna əsasən patent ərizələrində yer alan informasiyanın açıqlanmaması sistemi qüvvəyə minmişdir. Ərizənin elementlərində dərc edilməsi yüksək ehtimalla ölkənin təhlükəsizliyini təhdid edə bilən vəziyyət yaradacaq məlumatlar varsa, bu halda patent prosedurları dayandırılır.

Açıqlamama haqqında məsələnin baxılması iki mərhələdə: əvvəlcə Yaponiyanın Patent idarəsində (JPO), daha sonra isə Nazirlər kabinetinin katibliyində keçir. Xarici ərizələr üzrə prosedurlar JPO komissarının qərarı ilə dayandırılı bilər.

Mənbə:

JPO: sayt. – URL: https://www.jpo.go.jp/e/system/patent/shutugan/patent_applications.html.

1 may 2024-cü ildən
İqtisadi təhlükəsizliyə yardım
haqqında qanuna müvafiq
olaraq patent ərizələrində
yer alan informasiyanın
açıqlanmaması sistemi
qüvvəyə minmişdir. Ərizənin
elementlərində dərc edilməsi
yüksək ehtimalla ölkənin
təhlükəsizliyini təhdid edə
bilən vəziyyət yaradacaq
məlumatlar varsa, bu
halda patent prosedurları
dayandırılır.

Tayvan (ÇXR)

TIPO yeni xidmət və servisləri

Rəqəmsal ərizə vermə servislərinin optimallaşdırılması, eləcə də mobil qurğularla qarşılıqlı əlaqənin gücləndirilməsi məqsədilə mobil telefonlar üçün TAIWAN-CA (TWCA) servisi istifadəyə verilmişdir, hansı ki, əmtəə nişanının qeydiyyatı üçün onlayn ərizə vermə servislərini, «Şəxsi kabinet», «Mənim məhkəmə proseslərim» və s. dəstəkləyən mobil sertifikatlar buraxır.

Sənaye nümunələrinin qeydiyyatı üçün ərizələrin ekspertizası zamanı təklif olunan xidmətlərin siyahısı genişləndirilmişdir. Dizayn üçüncü şəxs tərəfindən istifadə edilərsə və ya Tayvan əqli mülkiyyət idarəsinin (TIPO) ətraflı siyahısına daxil edilmiş müsabiqədə mükafat alarsa və ya ərizə startapdan gəlibsə, sürətləndirilmiş

ekspertiza müddəti iki ay təşkil edəcək. Prioritetə olan hüquqları bəyan etməkdən asılı olmayaraq, təxirə salınmış ekspertizanın müddəti ərizə verildiyi tarixdən bir il ərzində müəyyən ediləcəkdir.

450 mindən çox qeydin cəm edildiyi musiqi əsərlərinin axtarışı sistemi yaradılmışdır. Sistem çin dilindədir.

Mənbə:

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-924755-3e982-2.html>;

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-925706-8c7fe-2.html>;

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-928960-e8bbd-2.html>;

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-928959-0b2d7-2.htm>

Ekspertiza aparılarkən startaplara dəstək təcrübəsi

2023-cü ildə startaplar üçün müsbət patent ekspertizası üzrə pilot proqramında iştirak üçün 25 ərizə təqdim edilmişdir. Proqram iştirakçısı olan şirkətlərin patent ərizələrinin ekspertizasının vaxtı (ərizə verildiyi tarixdən ekspertizanın nəticələrinin təqdim edildiyi tarixədək) 71,6 gün təşkil etmişdir. 2024-cü ilin yanvar ayından proqramda iştirak üçün irəli sürülən tələblər yumşaldılmışdır: startaplar patent ərizəsi vermək hüququna malik olduqları müddətdə ərizəçi statusunu ala bilərlər.

Mənbə:

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-932682-46d47-2.htm>

2023-cü il üçün statistik məlumatlar dərc olunub.

2023-cü il ərzində TIPO-ya 72 607 patent ərizəsi daxil olmuşdur (2022-ci il ilə müqayisədə artım 1 % təşkil etmişdir). Bunlardan ixtiraya patent almaq üçün ərizələrin sayı (50 854) 1 %, sənaye nümunəsi üçün ərizələrin sayı (7287) isə - 2% artmışdır. Faydalı modelə patent almaq üçün ərizələrin sayı (14 466) 1 %, əmtəə nişanının qeydiyyatı üçün ərizələrin sayı (91 535) isə - 3% azalmışdır. Lider olan ərizəçi-ölkələr sırasında Çin (4822 ərizə), ABŞ (3007 ərizə) və Yaponiya (2899 ərizə) var. İxtira üçün patent ərizəsinin

ekspertizasının orta müddəti 8,9 ay, əmtəə nişanının qeydiyyatı üçün isə 6,2 ay təşkil etmişdir.

Mənbə:

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-935722-dfa54-2.html>;

TIPO: sayt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-934803-a0c2e-2.html>.

Müəlliflər haqqında məlumat

Anastasiya Aleksandrovna Lomakina, Elmi fəaliyyətin təşkili mərkəzinin kiçik elmi işçisi, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət büdcə müəssisəsi (Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, 30, k. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Information about the author

Anastasia A. Lomakina, junior researcher, Center of Scientific Activity Management, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Müəllif maraqların toqquşmasının olmadığını bildirir.
The author declares no conflict of interests.

Redaksiyaya 10.05.2024-cü ildə daxil olub
Nəşr üçün 27.05.2024-cü ildə qəbul edilib

6. KİTAB RƏFİ

Monoqrafiyanın annotasiyası

Monograph abstract

«Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsi: hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma»

Elmi redaktorlar: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova
Cənub federal universitetin nəşriyyatı

«Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization»

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova
prepared by the team of authors of the Southern Federal University.

Monoqrafiyada intellektual mülkiyyətin qorunması və intellektual mülkiyyətin idarə edilməsinin bilik iqtisadiyyatında əsas aspektləri, o cümlədən süni intellektin yaratdığı incəsənət əsərlərinin hüquqi tənzimlənməsi, həmçinin texnologiyaların transferinin iqtisadi aspektləri, müasir beynəlxalq və milli verilənlər bazalarının, marketpleyslərin, birjaların və əqli mülkiyyət sahəsində digər rəqəmsal platformaların icmalçı açıqlanır. Elmi-tədqiqat fəaliyyətinin nəticələrinin «Təhsil-elm-biznes» modelində irəlilədilməsi üçün təşkilati-iqtisadi mexanizm və Rusiya və makroregionun iqtisadi məkanında intellektual fəaliyyətin nəticələrinin təşkili və təşviqi təcrübəsinə əsaslanan layihə fəaliyyətinin metodoloji təminat yanaşması təklif edilmişdir.

Monoqrafiya əqli mülkiyyətin idarə edilməsinin nəzəri və tətbiqi aspektləri, habelə Rusiyada və dünyada intellektual fəaliyyətin nəticələrinin təşviqi və kommersiyalaşdırılması məsələləri ilə məşğul olan elmi işçilər, müəllimlər, tədqiqatçılar, aspirantlar və magistrantlar üçün faydalı olacaqdır.

Resenziya

Review

**Cənub federal universitetin müəllif kollektivi tərəfindən
hazırlanmış «Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin
idarə edilməsi: hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma»
monoqrafiyaya resenziya**

Elmi redaktorlar: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Oleg Petroviç Neretin,

iqtisadi elmlər doktoru, «Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal
dövlət büdcə müəssisəsi direktoru

**Review for the monograph “Intellectual Property Management in the
Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization”,
prepared by the team of authors of the Southern Federal University**

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Oleg P. Neretin,

Doctor of Economics, Director of the Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property

Resenziyalaşdırmaya təqdim olunmuş monoqrafiya bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyət hüququ kontekstində elmi biliklərin hüquqi xarakteristikalarının elmi idrakına və təhlilinə və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin nəticələrinin «Təhsil-elm – biznes» modelində irəlilədilməsi üçün təşkilati-iqtisadi mexanizmin reallaşdırılmasına yönəldilməsi ilə maraqlıdır.

Müasir dünyada əqli mülkiyyət sahəsi real və ya potensial kommersiya dəyəri olan yeni ideya, məhsul və xidmətlərin transsərhəd məkanıdır. Bununla belə, müəlliflər intellektual məhsulların sərbəst kommersiya istifadəsi məsələlərində yalnız qüvvədə olan qanunvericiliyə düzəlişlər etməklə həll edilməyəcək mövcud hüquqi ziddiyyətləri qeyd edir, çünki onlar doktrinal əsas, prinsip və anlayışların yenidən nəzərdən keçirilməsi zərurəti ilə əlaqədardır. Bunun nəticəsində, monoqrafiyanın müəllifləri əqli mülkiyyət sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipi olaraq qanuni maraqların ağlabatan tarazlığı və ƏFN-in hüquq sahibləri, istifadəçilər və istehlakçılar tərəfindən adekvat hüquqi formada ifadə olunan ədalətli istifadəsi prinsipini tanımağı təklif edir və əqli mülkiyyətin kontinental modelinin yenidən nəzərdən keçirilməsinə çağırırlar.

Süni intellektin hüquqi statusuna yanaşmaların işlənməsi məsələsinin həllinə daxil olaraq, monoqrafiyanın müəllifləri intellektual sistemlərin hüquq subyektiyi və müvafiq olaraq

delikto-, əqd- və trans fəaliyyət qabiliyyətliliyi məsələsini qaldırırlar.

Sözsüz ki, süni intellekt ƏFN yaratmağa qadirdir. Onun son illərdə sürətli inkişafı hüquq elminin qarşısına süni intellektin fəaliyyətinin məhsullarının qorunamlılığı ilə bağlı qanunauyğun bir sual qoyur. Alimlərin bu suala dair mövqelərinin palitrası olduqca genişdir: süni intellekti yeni hüquq obyektinə kimi tanımaqdan hətta müəyyən mülki və siyasi hüquqlara sahib müstəqil hüquq subyekti kimi tanınması təkliflərinədək. Xarici dövrü mətbuatda süni intellektin yaratdığı əsərlərin nou-hau kimi qorunması təklifini tapa bilərsiniz. Monoqrafiyanın müəllifləri süni intellektin yaratdığı əsərlərin qorunmasının müəlliflik hüququ modeli lehinə daha çox meyillidir.

Əqli mülkiyyət və ƏFN-yə olan hüquqlarının idarə edilməsinin iqtisadi aspektlərinin nəzərdən keçirilməsi dünya və yerli təcrübənin müqayisəli təhlilinə əsaslanır.

BRICS-ə üzv ölkələrin tədqiqat və işləmələrə olan xərclərinin dinamikası tədqiqatçıların sayı və yüksək texnoloji məhsulların ixracı ilə müqayisədə göstərilmişdir. Hüquqi qorunma səviyyəsini və dünyanın müxtəlif ölkələrində əqli mülkiyyət obyektlərindən istifadənin səmərəliliyini xarakterizə edən indikatorlarının təhlilinə əsasən əsaslandırılmış nəticələr çıxarılır.

İstifadəçilərin patentlərin marketpleyslərinə və verilənlər bazalarına olan marağının dinamikasının təhlili nəzəri və praktiki maraq təşkil edir.

Resenziyalasdırılan monoqrafiyanın növbəti şübhəsiz üstünlüyü - qapalı dövrənin iqtisadiyyatında texnologiyaların transferinin qanəedici nəzəri əsaslandırılmasıdır.

Gənc sahibkarlığın inkişafı Rusiya iqtisadiyyatı üçün aktual vəzifədir. Monoqrafiya müəlliflərinin universitetlərdə yaradılan tələbə innovativ sahibkarlıq ekosisteminin əqli mülkiyyətin idarə edilməsi sahəsində kadr çatışmazlığını ödəməli olduğuna dair fikirləri ilə tam razıyam. Yuxarıda göstərilənlərin kontekstində tələbə sahibkarlığına mentorluq və dəstək proqramları getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır, maliyyələşdirmə alətləri isə öz-özünü təkrarlayan xarakter daşımalıdır.

Qeyd etmək vacibdir ki, Cənub federal universitetdə potensial kommersiyalaşdırıla bilən elmi-innovativ layihələri cəmləyən bir neçə proqram reallaşdırılır.

Əsas müddələrin yeniliyi və ardıcılıq dərəcəsinə gəldikdə.

Sözsüz ki, süni intellekt vahidlərinin hüquq subyektivliyinin müəyyən edilməsi konseptlərinin işıqlandırılması məsələlərində bu monoqrafiya P.M. Morxatın¹ işi ilə sıx əlaqələndir, lakin

¹ Əqli mülkiyyət hüququ və süni intellekt: monoqrafiya / P.M. Morxat. – Moskva: YUNITI, 2018. – 121 s.

müasir intellektual sistemlərin nəzərdən keçirilməsi hissəsində əhəmiyyətli fərqə malikdir.

ƏFN-in hüquqi qorunması sahəsində normativ-hüquqi aktların və elm, innovasiya və əqli mülkiyyət sahəsində dövlət siyasətini müəyyən edən sənədlər kompleksinin dərin tədqiqini qeyd etmək lazımdır.

Müəlliflərə arzu olaraq demək istədiyim: bilik iqtisadiyyatında insan kapitalı paradigmasının inkişafına daha çox diqqət yetirilməli idi. Biliyə əsaslanan iqtisadiyyat - yaradıcı, açıq şüurlu insanın iqtisadiyyatıdır. Burada insanın potensialının, onun sonsuz imkanlarının aktivləşdirilməsi çox böyük əhəmiyyət kəsb edir, bunun mənbəyi isə özünüinkışaf, şəxsiyyətin təkmilləşdirilməsidir. Daha sonra isə biliklərin transferinə, o cümlədən əlavə peşə təhsili proqramları vasitəsilə keçmək.

Monoqrafiya sistemli və praktik yönümlü olması ilə fərqlənir, və əqli mülkiyyətin idarə edilməsinin nəzəri və tətbiqi aspektləri, eləcə də intellektual fəaliyyətin nəticələrinin irəlilədilməsi və kommersiyalaşdırılması ilə məşğul olan müəllimlər, tədqiqatçılar, aspirantlar və magistrantlar üçün faydalı ola bilər.

Əminəm ki, bu monoqrafiya bilik iqtisadiyyatı sisteminin mühüm komponentinə çevriləcək.

Resenziya

Review

Cənub federal universitetin müəllif kollektivi tərəfindən hazırlanmış «Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsi: hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma» monoqrafiyaya resenziya

Elmi redaktorlar: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Yuri Sergeyeviç Zubov,

pedaqoji elmlər namizədi, Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmətin rəhbəri (Rospatent)

Review for the monograph «Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization», prepared by the team of authors of the Southern Federal University

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Yuri S. Zubov,

Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)

Resenziya üçün təqdim olunmuş monoqrafiya Cənub federal universitetin professor-müəllim heyətinin kollektiv elmi əsəridir.

Monoqrafiyada təqdim olunan əsas mövzuların dərk edilməsinin əhəmiyyəti şübhə doğurmur. İntellektual hüquqların tənzimlənməsi mövcud sisteminin üzləşdiyi ən mürəkkəb problemlər bir sıra fundamental nəzəri məsələlərin yenidən başa düşülməsinin və bu əsasda yeni uzunmüddətli hüquqi siyasətin formalaşmasının aktuallığını şərtləndirir.

İşin əsas hissəsi paraqraflara bölünən üç fəsildən ibarətdir. Hər fəslin məzmunu ümumi konseptual məntiqə cavab verir.

Birinci fəsildə müəlliflər total rəqəmsallaşma ilə əlaqəli əqli mülkiyyəti idarəetmənin hüquqi tənzimlənməsinin ən aktual məsələlərini nəzərdən keçirirlər. Tarixi-hüquqi və müqayisəli-hüquqi aspektlərdə əqli mülkiyyət hüququ doktrinasının formalaşması, bu sahədə qüvvədə olan qanunvericilik sistemi xarakterizə olunur.

İkinci fəsildə Rusiya Federasiyasında innovativ fəaliyyətin stimullaşdırılması üzrə dövlət sisteminə və əqli mülkiyyətin dəstəklənməsi və inkişafı istiqamətlərinə, texnoloji transferə, o cümlədən qapalı dövrənin iqtisadiyyatında texnoloji transferə diqqət yetirilir.

Üçüncü fəsildə «Təhsil – elm – biznes» modelində ƏFN-in irəlilədilməsi və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin inkişafı üçün təşkilati-iqtisadi mexanizm təqdim olunur.

Empirik tendensiyaların və nəzəri işləmələrin ümumiləşdirilməsi müəlliflərin irəli sürdüyü intellektual sistemlərin və mühitlərin tələbə innovativ sahibkarlıq ekosisteminin memarlığını formalaşdıran vacib alət olmasına dair hipotezini təsdiqləyir.

Aparılmış tədqiqatın fərqli xüsusiyyəti – bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsinin iqtisadi və hüquqi məsələlərini təhlil edərkən elmi idrak metodlarının ahəngli birləşməsində meydana çıxan ağılabatan şəkildə qurulmuş metodologiyadır.

İşin şübhəsiz üstünlüyü texnoloji sahibkarlığın əsas stejkxolderlərinin rolu, motivasiyası, eləcə də texnologiya transferi zəncirində həll olunan məsələlər nəzərə alınmaqla aparılmış təhlilidir.

Ən yaxşı dünya təcrübələri əsasında müəlliflər bənd 3.1-də ali təhsil sistemində layihə fəaliyyətlərinin təşkilati müşayiətinin öz konseptini qurmağı bacardılar.

ƏFN-nin qorunması, qiymətləndirilməsi və kommersiyalaşdırılmasının effektivliyinin artırılması zərurəti universitetlər və Əqli mülkiyyət üzrə federal xidmət (Rospatent) arasında qarşılıqlı əlaqə və əməkdaşlığın genişlənməsini şərtləndirir. Rospatent tərəfindən iri yüksək texnoloji layihələrin ekspert-analitik müşayiəti üzrə işə salınmış eksperiment yüksək kommersiyalaşdırma potensialı olan patent qabiliyyətli həllərin erkən aşkarlanması mexanizminin yaradılmasına kömək etməlidir.

Resenziyalaşdırılan monoqrafiya əsaslı elmi və normativ baza, çox sayda Rusiya və xarici mənbələrin cəlb edilməsi ilə fərqlənir.

Monoqrafiyanın elmi-praktiki istiqaməti onu bilik iqtisadiyyatı şərtlərində əqli mülkiyyətin idarə olunması

problemlərinin kompleks şəkildə ümumiləşdirilməsi kimi görməyə imkan verir.

Resenziyalaşdırılan monoqrafiyanın tətbiqi dəyəri ondan ibarətdir ki, məzmununda olan materiallar səlahiyyətlərinə elmi-texnoloji inkişaf və əqli mülkiyyətin idarə edilməsi sahəsində siyasətin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi məsələləri daxil olan Rusiya Federasiyası dövlət orqanlarının işində istifadə edilə bilər.

Ümumilikdə, «Bilik iqtisadiyyatında əqli mülkiyyətin idarə edilməsi: hüquqi tənzimləmə və kommersiyalaşdırma» monoqrafiyası yüksək elmi səviyyədə yerinə yetirilmiş aktual problemin yaradıcı, orijinal tədqiqatını təşkil edir.

Müəlliflərin gördüyü işlər qabaqlayıcı xarakter daşıyır. Bilik iqtisadiyyatından sonra ictimai istehsalın növbəti mərhələsi – postbilik iqtisadiyyatı – yalnız yenidən yaradılmış biliklərin istehsalçıdan istehlakçıya ötürülməsinə deyil, həm də istehsalçının intellektinin istehlakçının intellektinə təsirinə əsaslanacaq.

Jurnal
«Vestnik FIPS»

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Buraxılış redaktoru:

Yelena Qennadiyevna Tsaryova –
«Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət
büdcə müəssisəsi (Moskva, Rusiya)
vestnik_fips@rupto.ru

Məsul katib:

Anastasiya Aleksandrovna Lomakina –
«Sənaye mülkiyyəti üzrə federal institut» federal dövlət
büdcə müəssisəsi (Moskva, Rusiya)
vestnik_fips@rupto.ru

Redaktə və kompüter səhifələnməsi:

«Qruppa PRsb» MMC:

Elmira Maqomedeminovna Maqomedova,
Olqa Yuryevna Volvaçyova,
Yelena Aleksandrovna Qorşkova,
Anastasiya Sergeyevna Polomarenko,
Anastasiya Borisovna Doljenko

FIPs tərcüməçisi:

Andrey Yuryeviç Moskalenko
(aparıcı tərcüməçi)

Foto:

Mordoviya Respublikası başçısının mətbuat xidməti;
Olesya Anatolyevna və Dmitri Vladimiroviç Başarovlar

Çap üçün imzalanıb: 13.06.2024

Format: 205x290 mm

Çap: tam rəngli (offset, 4/4)

Tiraj: 500 nüsxə **Sifariş:** № 227

Mətbəə:

«SƏNAYE MÜLKİYYƏTİ ÜZRƏ FEDERAL İNSTİTUT»
FEDERAL DÖVLƏT BÜDCƏ MÜƏSSİSƏSİ
125993, Moskva, Berejkovskaya sahil küçəsi, ev 30, korp. 1.
Q-59, QSP-3

**“Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property” journal**

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Managing editor:

Elena Tsareva –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Executive editor

Anastasia Lomakina –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Editing and Desktop publishing:

PRCB Group LLC:

Elmira Magomedova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko

FIPS translator:

Andrey Moscalenko
(Lead Translator)

Photo:

Press service of the Head of
the Republic of Mordovia;
Olesya Basharova and Dmitry Basharov

Signed to print: 13.06.2024

Format: 205x290 mm

Printing: full-colour (offset ink, 4/4)

500 copies; **Order:** № 227

Printing house:

Federal State Budgetary
Institution «Federal Institute of Industrial Property»
Berezhkovskaya nab. 30–1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

HÖRMƏTLİ OXUCULAR, «VESTNIK FIPS» ABUNƏ OLMAĞI UNUTMAYIN!

Abunə olduqdan sonra əqli
mülkiyyət və unikal analitik
verilənlər haqqında ən aktual
məlumatlara daimi giriş əldə
edəcəksiniz.

**ABUNƏ OLMAQ VƏ YA ABUNƏLİYİNİZİ
UZATMAQ ÜÇÜN «РОЧТА РОСИ»
BÖLMƏLƏRİNƏ VƏ YA ONLAYN
KATALOQLARA MÜRACİƏT EDİN:**

• «Pressa Rosiyi»
www.pressa-rf.ru saytında
Abunəlik indeksi: 85599

• «Kniqa-Servis» Agentliyi
www.akc.ru saytında
Abunəlik indeksi: E 85599

**Əqli mülkiyyət
dünyasından ən aktual
xəbərlər:**

ВКонтакте
Rospatent

ВКонтакте
FIPS